NOVAE ERUDITORUM DELICIAE

SEU

VETERUM ΑΝΕΚΔΟΤΩΝ OPUSCULORUM COLLECTANEA

FRANCISCUS FONTANI

Bibliothecae Riccardianae Praefectus

Collegit, Illuſtravit, edidit

TOM. I.

BIBLIOTECA APOSTOLICA VATICANA

FLORENTIAE · MDCCLXXXV.

TYPIS PETRI ALLEGRINI

Cum Adprobatione.

BR
162
.F72
1993

ILLUSTRISS. AC REVERENDISS. DOMINO
DOMINO
GABRIELI MARCH. RICCARDIO
SACROSANCTAE FLORENTINAE ECCLESIAE
SUBDECANO AMPLISSIMO
PROTONOTARIO APOSTOLICO
EX NUMERO PARTICIPANTIUM &c.

HOC QUALECUMQUE OBSEQUII
ET VENERATIONIS MONUMENTUM
FRANCISCUS FONTANI
DEDICO CONSECROQUE.

NUllo fane modo mihi ambigendum fuit, SUBDECANE AMPLISSIME, nec mente reputandum cui potiſſimum nuncuparem & inſcriberem mearum

Deliciarum Primitias, quoque enim me verterem ſemper ſuadebat animus haſce Tibi uni deberi, Tuum namque eſt ſi litterato illo, mihique optatiſſimo otio tandem aliquando frui datur; atque idcirco quaecumque ingenii mei vel laborum monumenta prodierint, Tibi accepta iure merito erunt referenda. Accedit praeterea eas ipſas commentationes, quas in luminis auras revoco, per me erutas eſſe ex inſtructiſſima Bibliotheca, quam Tui Maiores longo ſtudio, magniſque impenſis Muſis & Minervae ſacrarunt, quamque Tu jugi ſemper amore proſequutus, nunc Tuorum veſtigiis inſiſtens abſolutiſſima acceſ-

ſione Privatae Tuae Bibliothecae, quam merito vocaveris omnigenae eruditionis, & reconditioris ſcientiae theſaurum, longe ditiorem facis & ampliorem. Quid quod, mea haec collectanea Sacram & Canonicam doctrinam maxime ſpectant, atque ego in iis perpetuo commentario adornandis, duce hiſtoria, nova luce nonnulla donare ſtudui; adeoque Tibi Sacrorum Monumentorum religioſo cultori nuncupanda videbantur? Meum utique nunc eſſet praeclara, quibus Tibi omnium bonorum animum ſuaviter devinxiſti, erga rem tum publicam, tum privatam merita enumerare, munifico enim Muſas,

Muſarumque alumnos patrocinio ſemper tueri, & fovere conſuevisti; ſed germana Virtus cum ſibi ipſa ſufficiat, quaevis laudum praeconia dedignatur, ac reformidat. Aequi ergo bonique conſulas, tenueque hoc munuſculum, veluti maioris moliminis ſpecimen accipias, ſitque Amplitudinis tuae, & Magnitudinis animi, non quid Tibi offeram, ſed quo animo attendere. Vale itaque, SUBDECANE AMPLISSIME, meque & mea in Tui Clientelam accipias, Deuſque Opt. Max. Te diu incolumem Temporum felicitati, Litterarum incremento, Patriae decori ſervet. Dabam Florentiae Prid. Kal. Octobr. A. R. S. MDCCLXXXV.

CANDIDO LECTORI

FRANCISCUS FONTANI χαίρειν

CUiuſque rem aliquam aggredientis cum ſit ſuam ipſius mentem aperire, praecipue ſi illud iter inſtituat quo reputet ſe poſſe ad Litterarum commodum aliquid conferre, paucis ut te detineam patiaris, amice Lector, συντόμως *enim quae noſtri inſtituti ſit ratio perſequendo enarrabo.*

Tutela atque auſpiciis SCIPIONIS RICCII *tum inter Primores Eccleſiae Florentinae Clericos relati, nunc vero Piſtorienſis ac Pratenſis Eccleſiarum Pontificis Meritiſſimi, quibus adoleveram auctus vix Sacerdotio, Romam a* PETRO FRANCISCO FOGGINIO τῷ ἐν ἁγίοις *evocatus Anno* 1772., *ut in Florentino Collegio meos cives Humanioribus cum Graecis tum Latinis litteris imbuerem, integro quadriennio quo id munus obivi, quidquid mihi ſupererat tempo-*

ris illi indulgere ſtudebam, qua exaeſtuabam diſcendi cupiditati, ratus mihi ſatis commode factum in Urbe Mundi Principe poſſe vivere, antiqua monumenta luſtrare pro lubitu, & cuiuſcumque generis vetuſtiſſima ſcripta quibus Bibliothecae redundant manibus volutare. Seni Foggimio, qui plurimis operibus Litterariam Rempublicam ſibi obligaverat, ſaepius iuvenis aſſidebam jucundiſſima eius ſuavitate illectus, & qui laudare non poterat ingenium, atque doctrinam, at voluntatem, & induſtriam laudabat, atque ad maiora capeſſenda ſuo ipſius exemplo & cohortatione, duobus veluti calcaribus, me jam incitatum exſtimulabat. Frequens cum ipſo Vaticanam Bibliothecam adibam, ſitu ſquallidiores chartas veſtigabam, prae laetitia geſtiebam cum mihi quid adhuc incompertum ſeſe obiceret, meamque mediocritatem execrabar cum quae manibus contrectare, oculiſque luſtrare datum erat, animo conſequi non poteram; fortunamque incuſabam quae me alienae eruditioni devovens tempus invida rapiabat quod libentius in volutandis Codicibus inſumpſiſſem. Idemtidem anguſtiarum pectoris impatientes erumpebant

quibus

quibus urebar flammae, & non ſemel conquerebar cum amantiſſimo mei FOGGINIO, *qui ut mihi morem ſimul gereret, meiſque diſcipulis nonnihil utilitatis afferret, auctor fuit ut Graecorum Scriptorum Florilegium contexerem, quam ſpartam eo alacrius ſuſcepi, quo videbam maxime id mihi profuturum; inerat enim animo quaeque apta operi ſelegiſſem ad melioris notae Codices conferre. Operam ea ſedulitate qua potui navare contendi, vetuſtamque methodum Romanorum in graecis litteris ediſcendis denuo revocare in vulgus, utpote aptiſſimam juvenum ingenio, ſtudui. Maturabat opus, praeloque jam pene abſolutum in lucem prodire jubebatur, cum* RICCIUS *Vicarii auctus dignitate in Florentino Archiepiſcopatu in Patriam me evocavit, nec poteram quin ei, nulla iniecta mora, grati animi ergo quam poſſem gratiam referrem; Is enim veluti alter Parens conſilio ſemper, ſtudiis, opibus me meaque foverat ac provexerat, ſpondebatque tum etiam tantum temporis mihi relicturum ut mitioribus, quas ſemper & Ipſe impenſe coluit, muſis, litarem, quantum ex mihi demandato leviſſimi momenti munere*

nere ſupereſſet. Patriis Laribus conſalutatis, Parentum amplexibus recreatus, mutua veterum Amicorum conſuetudine redintegrata jam intercepta ſtudia arripiebam; cum ANGELUS STUFEUS *Iuvenis ſenili prudentia praeditus, meique amiciſſimus, me inſcio cum* RICCIO *pactum iniit ut Laurentiano Collegio praeficerer. Sparta haec plena laboris & taedii me primum exhorruit, non me latebat enim nullam ſedulitatem parem eſſe ut quis pro rei neceſſitate ſuo munere omni numero fungatur, praecipue peſſumdata prorſus tum publica tum privata huiuſce ſeculi puerorum inſtitutione. Renui equidem, & enixius tunc fortunam incuſans Romam pene iterum petere erat in animo, ſed Amicis, Patriae caritati, Parentum lacrymis indulgens, ab jam concepto voto abſtinui, os ut iniquae mentis aſellus obſtruxi, jugo me ſubdidi, ſperans futurum fore ut aliquando meliori vento vela darem, fortunamque non ſemper me irretortis oculis deſpecturam. Manus interim ei victas dedi, atque integro ſeptennio quo ſalebroſum munus, & improbum laborem obivi, nil aliud commodi mihi oblatum eſt, quam ſubciſivas horas*

inſu-

inſumere in immenſo illo, omniumque & bonarum artium, & diſciplinarum theatro, ubi Mediceorum gloria magis viget, vigebitque aeternum, Bibliotheca ſcilicet in qua & omnium ſeculorum, & omnigenae eruditionis theſaurum adſervatur. Iam tum amicitiam cum Angelo M. Bandinio eiusdem bibliothecae praefecto inire ſtudui, ut docta illa volumina, praeclara ea monumenta, veterumque eruditi ii labores mihi paterent, votique compos pro Eius humanitate factus, colligenda arripui tum Graeca tum Latina deliteſcentia veterum ſcripta, monumentaque in tenebris & oblivione ſepulta, ſperans me poſſe forte aliquando de Patria, deque Litteris bene mereri, in lucem hanc liquidam educens, & publici juris faciens perampla ſcientiae & diſciplinarum monumenta, quae ſors communi bono invidebat adhuc, ſi quando commoda daretur frui quiete; vix enim jam tum potis eram ea moleſte exſcribere ex vetuſtis, & male aetatem ferentibus codicibus, ni poſſem convertere graeca in latinum, cum primigenio conteſtu conferre & illuſtrare. Alio interim non ſemel evocatus titulis honeſtiſſimis, HEROUM RICCARDIORUM *tempeſtive*

ſtive patrocinium interceſſit, ultroque Bibliothecae eorum optimis libris tum MS. tum χαλχογράπτοις *refertae Praefecturam tribuere. Sed quid tam alte repetita oratio? Ut noſcas ſcilicet, Amice Lector, quibus debeas, quae per me ſint proditura in lucem, niſi enim otium mihi tribueretur, numquam forte id quod erat in votis praeſtare potuiſſem. Tantis itaque meis Patronis gratiam rependens, & Ioannis Lamii, cuius nominis fama longe lateque jam evulgata in gloriae quodammodo, atque aeternitatis aede illum conſecravit, quique huiuſce Bibliothecae praefecturam ſumma cum laude pluribus annis geſſit, veſtigiis inſiſtens, Novas Eruditorum Delicias, ſeu veterum* ἀνεκδότων *opuſculorum collectanea colligere, illuſtrare, edere conſtitui ea mente & ea voluminum forma ut iis Deliciis quas Lamius quondam evulgavit meae necti poſſent, & ſatis commode novam interim ſeriem contexerent. In his igitur nihil aliud a me expectes niſi Graeca & Latina opuſcula quae ad Hiſtoriam, ad Eruditionem, ad Scientias conferant, quaeque in lucem per me evocata, non mediocrem utilitatem ſint Litteris, ac gravioribus Di-*

ſci-

ſciplinis allatura. Eo vero cultu haec inſtruentur, ut cuiuſque Auctoris compendiaria oratione vita conſcripta ipſius opus praecedat, brevi hiſtoria pateſiant quae Bibliothecam & Codices ex quibus eruentur ſpectant, erudita quae potero ſcholia, criticaſque animadverſiones e re nata, atque opportune adiciam, contendamque & exacti interpretis, & annotatoris impigri pro mea virili parte munus obire. Ex ipſo hoc primo volumine, aeque cordateque Lector, habes quae praeſtabo in ceteris, monitumque te volo cuique volumini abſoluta praefatione me in certam ſeriem adpoſiturum nomina eorum omnium virorum qui impoſterum collatis ſumptibus hanc analectorum editionem fovere ſtudebunt, ut eorum virtus, & in incoeptis literariis coadjuvandis impenſum ſtudium perpetuo perennent.

De Michaele Glyca, cuius quatuor epiſtolas adhuc in Deliciis Lamii deſiderabant Eruditi, quaſque hiſce obſequens nunc publici juris facio, nihil mihi ſuppetit quod addam iis quae Lamius ipſe duplici diſſertatione exhauſit oratione luculentiſſima atque omnigena eruditione. Heic tantum peropportune innuam duas harum epiſtolarum,

rum, lucem iam vidiſſe, alteram ope Lamii Tom. VIII. Operum Ioannis Meurſii *pag.* 261., *alteram opera Dominici Becuccii Praepoſiti Eccleſiae S. Felicis ad Imam, qui eam una cum* Orthodoxis Dogmatibus, quae SS. Apoſtoli expoſuerunt, *vulgavit Florentiae An.* 1768., *utramque tamen abſque notis, quas nos adiecimus eo libentius quo lucidiori lumine nonnulla in iis donanda videbantur.*

De Libello Photii, quem his nectere libuit, paulo inferius agemus, cum ſapientiſſimi ſcilicet Patriarchae opera tum edita, tum anecdota recenſebimus, poſtquam de eius vita, moribus, ac ſtudiis praecipua diſſertatione ſumma capita delibaverimus. Mirabitur fortaſſe quiſpiam me denuo hic commentaria inſtituere de homine, cuius fama utraſque omnium percellit aures, quique dum a nonnullis veluti ſui ſeculi decus & maxima gloria evehitur ad Deos, ab aliis Diris devovetur, atque uti horrendum impietatis monſtrum traducitur: miretur tamen, per me quidem licet, namque etſi permulta iam prorſus vulgata in medium rurſus ſim prolaturus, invidiae notam ſane, ſpero, fugiam apud quoſque emunctae

munctae naris homines & cordatos, quibus profecto nil antiquius ſemper fuit quam ut veritas pateat, quae cum in Photii cauſa denſiſſimis undique tenebris obruatur, vix ac ne vix quidem multis exantlatis laboribus, lucidiſque mutuatis hinc & inde facibus, ipſam quis par erit aſſequi, & opportune aliis oſtendere. Si collimavero ad ſcopum ſatis mihi erit ſpicula direxiſſe, atque alter ſi feriet novum is mihi Numen habebitur, quapropter nulli ſua invidens, rem nec minimum cunctans aggredior.

FRANCISCI FONTANI

DE PHOTIO

NOVÆ ROMAE EPISCOPO

EIUSQUE SCRIPTIS

DISSERTATIO.

PHotius ortu, ut videtur, Conſtantinopolitanus, Taraſii Patriarchae nepos, ſplendorem generis (1) a parenti-

(1) Baronius ſemper infenſus Photio ea ſane loquendi criminandique ratione, quae cordatum virum prorſus dedecet, ſaepius ipſum exagitat quaſi fuiſſet ſpado, idque praecipue ad An. Chr. 858. N. XLIX. & LV., nec non ad An. 861. N. XV. & alibi. Eminentiſſimus auctor tamen falſus eſt a mendaci titulo cuiusdam epiſtolae, quam Photio adiudicant vetuſtiſſimi omnes codices, praeter unum de quo nihil conſtat, quoque uſus eſt Fridericus Metius Thermularum epiſcopus, & qui non Photio, ſed Ioanni Patricio epiſtolam tribuit. Photii tamen eam eſſe quae habetur N. 49. in editione Londinenſi An. 1651. non tantum oſtendunt vetuſtas Codicis ab Orientis oris in Angliam delati, publicique iu-

ris

bus, qui mortem pro Chriſto, cauſa forte Ichonoclaſtarum, obierant, acceptum, eru-

---

ris facti a Rogerio Daniele cum latina interpretatione Richardi Montacutii, æque ac codex Maximi Margunii Cytherenſis Epiſcopi, quem David Hoeſchelius An. 1601. graece edidit *Auguſt. Vindelic.*, verum etiam ipſius affinitas epiſtolae cum ea quae habetur N. 86., & quam Photio ipſe Baronius adiudicat. Neque is reponat unum Photium ſpectare quae in ea inviſuntur epiſtola: πόθεν οὖν, ſcilicet, σὺ τοὺς ἑκατέρωθεν ὅρους ὑπερβὰς εἰς τὰ τῆς ἐκκλησίας Θεοῦ μυστήρια παρεισέφησας, ἄνω καὶ κάτω πάντα ποιῶν; *Cur igitur tu poſitos utrinque limites tranſiliens in Eccleſiae Dei myſteria irrupiſti, ſuſque deque omnia habens?* nam Photius ut deinceps oſtendetur, non Patriarchatum ambiit, quidquid is rudat una cum Anaſtaſio Bibliothecario, ſed invitus & coactus iniit, eoque Eccleſiam regente, Ioannes Patricius, qui γάλλος erat, *Spado* ſcilicet, & ſacellarius, praefectus videlicet colligendis pecuniis, in Eccleſia ipſa turbas excitabat. Animadvertendum praeterea neque Theognoſtum monachum, neque Nicetam Davidem Paphlagonem, neque Metrophanem Smyrnaeum, neque alios Photio infenſiſſimos unquam de hoc ſubmurmuraſſe, vel innuiſſe quid minimum. Quapropter non poſſum quin mirer Matthaeum Raderum in *Praefatione ad* VIII. *Synodum*, Nicolaum Serrarium *Lib.* 1. *Rerum Moguntic arum*, Samuelem Mareſium in *Ioanna Papiſſa reſtituta pag.* 47. & Philippum ipſum Labbaeum in Diſſertatione philologica da ſcriptoribus Eccleſiaſticis Tom. II., viros ceteroquin κριτικοτέρους, nullo inſtituto examine, Baronio aequo nimium adhaeſiſſe. Vide Martini Hankii librum *De Byzantinarum rerum Scriptoribus Part. I. Cap.* 18. §. 3. *& ſequ.*

eruditione, doctrina, & pro Republica muniis illi delatis auxit adeo, ut brevi ſummi honores ultro ei patuerint, in iiſque ita ſe geſſerit ut nulla cum amicis intercederet laudis aemulatio. Exacta itaque in mitioribus Muſis, ac ſeverioribus diſciplinis adoleſcentia ad Rempublicam acceſſit, & primum Protoſpatharii (2) munere donatus, deinde etiam Protoſecretarii, ſic ſibi Caeſaris devinxit animum, ut ardua quaeque eius fidei com-

(2) Ὁ πρωτοσπαθάριος, ait Georgius Codinus in libro *De Conſtantinopolit. Officiis Cap. V. §. 55.*, λέγεται, ὅτι κατὰ μὲν τὸ παλαιὸν πρῶτος τῶν σπαθαρίων παραμονῶν. *Protoſpatharius dicitur, quoniam erat olim primus inter ſpatharios ſtationarios*. Et re quidem vera σπάθη graecis idem quod latinis *Gladius*, quapropter Heſychius in Lexico σπάθη μάχαιρα, ξίφος. *Spatha enſis, gladius*. Sicuti vero Protoſpatharius primus inter Spatharius erat, ita & protoſecretarius, primus inter eos qui a ſecretis ſunt dicebatur, teſte eodem Codino §. 39. hiſce verbis: τὸ τοῦ πρωτασηκρῆτις ὑπηρέτημα δῆλον καὶ ἀπ' αὐτοῦ τοῦ ὀνόματος· πρῶτος γὰρ τῶν σεκρέτων λέγεται. *Protoſecretarii munus manifeſtum etiam ex ipſo nomine; primus enim ſecretariorum dicitur*. Utramque vero hanc dignitatem Photium obtinuiſſe, nec non Senatoris munere functum teſtantur Nicetas Paphlago in *Ignatii vita*, Leo Grammaticus *in Chronographia*, Georgius Cedrenus *in Hiſtoriarum Breviario*, Ioannes Zonaras *Annalium Tom. III.*, & Ioannes Diaconus *in Ioſephi Hymnographi Vita*.

committerentur, ſenatuſque Conſtantinopolitani Princeps renuntiaretur, qua auctus dignitate ad Aſſyrios legatione etiam functus eſt, quemadmodum ipſe Photius teſtatur in ſua ad Taraſium fratrem epiſtola, quam Myriobiblo ſuo, vel Bibliothecae praemiſit hiſce verbis: Επειδὴ τῷ ⸗ε κοινῷ τῆς πρεσβείας, καὶ ⸗ῇ βασιλείῳ ψήφῳ, πρεσβεύειν ἡμᾶς ἐπ' Ασσυρίους αἱρεθέν⸗ας, ἤτισας τὰς ὑποθέσεις ἐκείνων τῶν βιβλίων, οἷς μὴ παρέτυχες ἀναγινωσκομένοις, γραφῆναί σοι, ἀδελφῶν φίλτατέ μοι Ταρασ⸗ιε. *Poſtquam ab univerſo ſenatu, ipſoque Regio ſuffragio, legatus in Aſſyriam delectus ſum, poſtulaſti argumenta eorum librorum, quorum recitationi non interfuiſſes, deſcribi tibi, fratrum amantiſſime Taraſi.* Magnam utique hiſce maximi momenti muniis obeundis iniit Photius gratiam cum Imperii proceribus, ſuiſque adjutus virtutibus, non ambitu & malis artibus, uti contendit Baronius, ad Patriarchatus dignitatem evectus eſt. Ut id vero latius pateat, incoeptumque melius decurram laborem, & intortum atque abruptum iter quod arripui planius fiat, altius

altius hiſtoriam inſpicere eſt opus, & quaeſtionum fontes inviſere.

E vivis ſublato Methodio Conſtantinopolitano Patriarcha anno Chriſti 847. ſextoque Michaelis qui poſt Theophilum patrem una cum matre Theodora Byzantinum Imperium moderabatur, Ignatius ſuffectus eſt, qui, teſte Michaele monacho in *Ignatii Encomio*, & Ioanne Scylitza Curopalate *in ſuo hiſtoriarum Breviario*, cum Nicephori Imperatoris ex filia nepos eſſet, & Michaelis Rangabi qui regno exciderat filius, a Leone Armeno eviratus Monachi vitam arripuerat invidiam declinaturus. Nonnullae jam ſimultates interceſſerant inter Ignatium, & Gregorium Asbeſtam Syracuſanum Antiſtitem, qui ab ipſo Ignatio admonitus *ne initiationi ſuae intereſſet*, ut ait Nicetas, exarſit in iras, & Petro Sardorum epiſcopo, Eulampoque Apameae, ac nonnullis aliis *τῶν εὐσημοτέρων κληρικῶν ex inſignoribus clericis* (3)

(3) Ita Codices duo Vaticani, ita Codex Med. Laurentianus, & ille quem viderat Martinus Hankius, ut videre eſt penes ipſum in *Lib. De Byzantinarum*

in partem ſui odii accitis ingentes turbas excitavit, ac fovit. Hinc inde diu digladiatum eſt anathematibus, cumque homines perquam facillime in rixando modum non ſervent, ſed nimiùm diſputationis aeſtu abrepti abalienentur ab aequo, factum eſt hoſce duos capitales hoſtes & infeſtos evaſiſſe adeo ut alter alterum diris devoveret, & contra fas invidiam ſibi invicem conciliarent, ac de gradu deicere ſtuderent.

Accidit interea quod Bardas Caeſar Michaelis Auguſti avunculus repudiata uxore, nuru inceſte utebatur, id quod cum ab Ignatio reſcitum eſſet, minis primum & objurgationibus, anathematibus dein appetitus, & ab Eccleſia remotus, adeo in Pontificem exſcanduit, ut quem ſibi diu devincire nequicquam ſtuduerat, perſequendum ſanciret. Criminari itaque ipſum paenes Imperatorem coepit, & quoniam is adhuc iuvenis Matris arbitrio ac Sororum imperium moderabatur, a Bar-

---

narum rerum Scriptoribus pag. 275. Et recte ſane: quomodo enim niſi iniuria ἀσημοτέρων κληρικῶν nomine indigitandi erant a Niceta illuſtrium Eccleſiarum Antiſtites Petrus, Eulampus, atque alii.

a Barda adactus eſt ut ſeſe in libertatem vindicaret, ea ſane tantum fruiturus, cum eas Monaſterio addictas Ignatium cogeret ſacris initiare. Iuvenilem hiſce animum facile Caeſar flexit, quapropter Michael Patriarchae mandat ut dicto pareat matrem ſororeſque tondens, minaturque ſe illum a ſede extorrem facturum ſi renuat; hoc enim rerum ſumma expetebat, namque adventarat Dyrrachio bardus quidam homo nomine Gebo, qui etſi clericali militiae adſcriptus, tamen cum Theodorae Auguſtae filium ex alio viro ſe eſſe in vulgus proderet tumultus ciebat aliquando, populuſque novitatis amans ipſi nonnihil adhaerebat. Bardas itaque nactus opportunitatem Principis animum in Auguſtas impulit, & ex enixa Ignatii repugnantia ſuſpicatus eum proditionis reum, Gebonem in Inſula Oxia detineri juſſit, matrem ſororeſque in Cariani aedes deportandas tondendaſque mandavit, & Patriarcham Ignatium a ſede ablegavit, & in inſulam Terebinthum exulem egit (4). Acto in exi-

(4) Bardae inceſtos amores, prava conſilia, ſusdeque

lium Ignatio Michael & Bardas omnem navabant operam ut Regiae urbis epiſcopum deſignarent, καὶ πλεῖστα ait Nicetas in *Ignatii Vita*, καθ' ἑαυτοὺς συσκεψάμενοι, καὶ πᾶσαν κεκινηκότες βουλὴν, Φώτιον πρωτοσπαθάριόν τε ὄντα καὶ πρωτασηκρῆτιν, εἰς ἀρχιερέα τῆς Βασιλίδος προχειρίζονται. *Cumque diu inter ſe agitaſſent, & in omnem partem verſaſſent conſilium, Photium protoſpatharium, & protoſecretarium, Regiae urbis Patriarcham deſignant*; Photium, inquam, teſte Studita Monacho auctore propemodum Synchrono in *Nicolai Studitae vita* ἐπ' εὐλαβείᾳ δὲ καὶ γνώσει πολλῇ φημιζόμενον; ſcilicet *Religione pariter ac multa ſcientia percelebrem*. Quid ad haec Baronius, cui Photius vaferrimus ſemper eſt, ſacerdotalis dignitatis putidus affectator, Religionis hoſtis nequiſſimus, rerum divinarum & Eccleſiaſticarum ignorantiſſimus? Is certe peſſumdata quavis ſanioris Critices regula, totus

---

deque omnia ab eo everſa habes in Niceta in *Ignatii vita*, in Theognoſto Monacho in *Libello* quem Ignatii nomine ad Nicolaum I. dedit, in Leone Grammatico in *Chronographia*, & in Zonara *Annalium Tom.* III., ut alios praeteream.

totus haeret Nicetae Paphlagoni, qui, oratorio more Ignatii laudes profequens Photium undique exagitat neque mediocriter neque diffimulanter, & quae ex tutioribus monumentis haurire ipfe poterat, a praeoccupatis teftibus haurit, qui nec fibi femper conftant, etfi alter alterius pene verba, ne dicam fententias exfcribat. Quid vetabor ergo aequam aurem praebere ipfi Photio ad Nicolaum I. fcribenti Patriarchatum adeo fibi non expetitum, ut potius nullis rationibus, lacrumis nullis, multis dolorum indiciis non potuerit declinare tum Imperatoris voluntatem, tum magnae Synodi indiffolubilem confenfionem? Reponet Baronius hifce querelis voluiffe Photium fucum facere Romano Epifcopo. Eſto; poterat ne vero Bardae illudere, quo, fi Ignatianis fides habenda eft, Photius utebatur uti maximo fui moliminis adminiſtro? Eſto quod Nicolaum fperaverit decipere, numquam tamen Bardam (5), de-

(5) Photii epiſtolas ad Nicolaum habes apud Baronium *Tom.* VIII. *Pag.* 178. *& feq.* Latio donatas a Pet. Morino: inter eas vero quae ad Bardam miſſae

demenſque prorſus haberi deberet cum toties ſe invitum ac renuentem ad Patriarchatus dignitatem protractum illis ipſis obtrudere ſtudeat, qui mendacii reum agere valebant. Invitus itaque Photius epiſcopatum adiit, non ipſo eo die quo Ignatius in exilium eſt deportatus, ut impudentiſſime ſane ſcripſit Stylianus in ſuis ad Stephanum IV. epiſtolis, ſed expetitis jam ab ablegato Ignatio libellis, quibus abdicationem dignitatis libere profiteretur, non per vim & praedatorio more obtruſus, ſed ab Imperatore intra Concilium, epiſcopis per ſuffragia voluntatem ipſorum patefacientibus, electus, non turbis undique excitatis & Acheronte moto per vim in ſedem intruſus, ſed Orientalis Eccleſiae moribus ſervatis ad Pontificatum evocatus. Quid plura? motos iam fluctus componere ſtudebant Ignatiani majores utique in dies rixas excitando, & qui non poterant Photium de gradu deicere, omnem move-

---

miſſae ſunt legas praecipue Tertiam & Sextam, ex quibus erues quam facile quis decipiatur cum omnia non expendit antequam iudicium de quovis ferat.

vebant lapidem ut odio eum omnes profequerentur, vexabantque ſingulos qui Patriarchae quoquo modo ſtuderent. Dire angebatur animo Photius, cumque videret ſui cauſa malis quibuſque affici inſontes, Bardam compellat datis ad ipſum Epiſtolis, in quibus cordis ſui cruciatus ob res Eccleſiae peſſumdatas ex obortis ſimultatibus aperiens: ἐξερχόμεθα τοῦ τόπου, ait, παυέσθω φθόνος. εἰ δὲ μὴ, λιποῦμέν τινας· μᾶλλον δὲ εἰ μὴ, κἂν τούτῳ γραφώμεθα· καὶ τὸν χοιστρὸν ἐκτινάσσομεν, ἀποδιδόμεθα τὸν θρόνον· ἀποδιδόσθωσαν τὸν καθ' ἡμῶν δόλον, τὰς ἐπιτηρήσεις, τὰς ἐνέδρας, τὰς ἐπιβουλάς. *Loco quin cedimus, ceſſet invidia. Quod ſi non facimus, quoſdam afficimus moerore, potius & ob hoc ipſum in jus rapiemur: excuſſo pulvere ſedem deſerimus, quocirca dolos deinceps in nos conſtruere, & meditari deſinant, ne obſervent, inſidientur, impreſſiones faciant.* Num igitur dicendum Photium affectaſſe Patriarchatum, idque malis quibuſque artibus, qui loco ultro cedit ne aliorum in ſe invidia inſontibus obſit? Nec commententur Nicetae devoti alienam prorſus

ſus ab hiſce oſtendiſſe mentem Photium, cum ſynodo ab Ignatianis coactae in S. Irenes aede, uti tradit Metrophanes *in litteris ad Manuelem Patricium*, contraire viſus eſt; atque iis parem gratiam relaturus, Mihaelis Imperatoris auctoritate in SS. Apoſtolorum templo coëgit concilium; nam lite nondum dirempta, nec die dicto ipſi reo ut vel a criminibus ſe purgaret, quis poterat inter frementes populos anathematibus perculſus tuto verſari? Arma armis laceſſitus retudit, ac ſi modum nonnihil exceſſit, quod non inficiabor equidem, Ignatiani tamen prius exceſſere.

Novas interim turbas maleferiati homines excitabant in dies, & Orientis Eccleſia duas in partes diviſa, hinc Iconolatrae, inde Iconomachi rixabantur; atque adeo undique furoris aeſtus utrosque rapiebat, ut ſanguine ipſa fora, & templa redundarent. Eo acrius itaque angebatur animo Michael quo videbat numquam ſe poſſe pacem componere, diſſociatis animis epiſcoporum; quapropter, Barda auctore, ne alterutram partem offenderet, Romam legatos miſit ad

Nico-

Nicolaum I., qui catholicum Conſtantinopoli Concilium indiceret, atque in eo non tantum de Imaginibus expenderentur oborta jurgia, verum & Photii Ignatiique lites dirimerentur. Quoties conſilium hoc initum fuiſſet primoribus Eccleſiae ſeculis, facile integri mores in pacatis animis amicitiam redintegraſſent, ſed impotens Romanorum Pontificum dominatus cum iam invaluiſſet praeter Chriſti ſervatoris mentem, & ſancita in ſacris conventubus, exinde factum eſt quod ſchiſma prodiret Orientalem inter & Occidentalem Eccleſias, & diu nimium vigeret uſque ad haec noſtra tempora. Antequam vero ad alia properemus praeſtat hoc loci nonnulla praelibare quae ſchiſmatis cauſam liquido aperient. Cum ante, tum poſt Nicaenum I. Concilium An. 325. habitum, epiſcoporum dignitas ex urbium dignitate exiſtimabatur, & Imperio ſeiuncto, ſicuti in Occidente Romanus Pontifex omnium praecipuus habebatur, ita & Patriarcha Conſtantinopolitanus in Oriente. Id apertiſſime ſane innuunt Honorius, & Theodoſius in litteris ad Philippum P. P. Illyrici An.

Ch.

Ch. 421. datis Euſtathio & Agricola Coſ., quas in Codice Imp. Iuſtiniani reperimus *Lib. I. Tit. II. de Sacroſanctis Eccleſiis, Lege VI.* hiſce verbis: *Omni novatione ceſſante, vetuſtatem & canones priſtinos eccleſiaſticos, qui uſque nunc tenuerunt; etiam per omnes Illyrici provincias ſervari praecipimus: ut ſi quid dubietatis emerſerit, id oporteat non abſque ſcientia viri reverendiſſimi, ſacroſanctae legis Antiſtitis urbis Conſtantinopolitanae, quae Romae veteris praerogativa laetatur conventui ſacerdotali, ſanctoque iudicio reſervari. Dat. Prid. Id. Iul. Euſtathio, & Agricola Coſ.* Luculentius id innuit & Canon XXVIII. Concilii Chalcedonenſis, Martiano, & Valentiano III. Imperantibus An. 451. coacti, qui eſt huiuſmodi: πανταχοῦ τοῖς τῶν ἁγίων πατέρων ὅροις ἑπόμενοι, καὶ τὸν ἀρτίως ἀναγνωσθέντα κανόνα τῶν ρν'. θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων γνωρίζοντες, τὰ αὐτὰ καὶ ἡμεῖς ὁρίζομεν, καὶ ψηφιζόμεθα περὶ τῶν πρεσβείων τῆς ἁγιωτάτης ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως, νέας Ρώμης. καὶ γὰρ τῷ θρόνῳ τῆς πρεσβυτέρας Ρώμης, διὰ τὸ βασιλεύειν τὴν πόλιν ἐκείνην, οἱ πατέρες εἰκότως ἀποδεδώκασι

καὶ τὰ πρεσβεῖα· καὶ τῷ αὐτῷ σκοπῷ κινούμενοι οἱ ἑκατὸν πεντήκοντα θεοφιλέστατοι ἐπίσκοποι, τὰ ἴσα πρεσβεῖα ἀπένειμαν τῷ τῆς νέας Ρώμης ἁγιωτάτῳ θρόνῳ, εὐλόγως κρίναντες, τὴν βασιλείᾳ καὶ συγκλήτῳ τιμηθεῖσαν πόλιν, καὶ τῶν ἴσων ἀπολαύουσαν πρεσβείων τῷ πρεσβυτέρᾳ βασιλίδι Ρώμῃ, καὶ ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς, ὡς ἐκείνην, μεγαλήνεσθαι πράγμασι, δευτέραν μετ' ἐκείνην ὑπάρχουσαν. *Ubique & SS. Patrum decretis inſiſtentes, & qui nuper lectus eſt, canonem centum & quinquaginta Dei amantiſſimorum epiſcoporum* (Concilii Conſtantinopolitani) *agnoſcentes, eadem & nos decernimus & ſtatuimus de privilegiis ſanctiſſimae Eccleſiae Conſtantinopolis, novae Romae. Etenim throno veteris Romae, propterea quod imperaret urbs illa, Patres iure privilegia dedere. Et eadem ratione commoti centum quinquaginta Dei amantiſſimi epiſcopi, aequalia privilegia tribuerunt novae Romae ſanctiſſimo throno, recte judicantes Imperio & ſenatu honoratam urbem, & aequalibus fruentem privilegiis cum veteri regina Roma, etiam in rebus eccleſiaſticis, ſicut illam, eſſe magnifaciendam, quippe quae*

poſt

poſt illam ſecunda ſit. Nil luculentius ſane hoc Canone ad dignitatem Epiſcopalium ſedium adſtruendam, quapropter optime quidem animaduertit Nilus Archimandrita cognomento Doxapatrius in ſuo *de quinque Patriarchalibus Thronis* libello, quem ad Rogerium Siciliae Regem ſcripſit inquiens: Ορᾷς, ὅπως ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος προφανῶς ἐλέγχονται ληροῦντες οἱ λέγοντες προλιμηθῆναι τὴν Ρώμην διὰ τὸν ἅγιον Πέτρον. Ιδοὺ γὰρ προφανῶς ὁ κανὼν οὗτος τῆς ἁγίας συνόδου φησὶ, διὰ τὸ εἶναι τὴν Ρώμην βασίλισσαν, ἔχειν τὴν προτίμησιν, μέχρι γὰρ τότε, καὶ ἐπὶ πολλοῖς χρόνοις βασιλεὺς ἐκεῖσε ἀπὸ τοῦ Κωνσταντινουπόλεως βασιλέως ἐπέμπετο. κ. τ. λ. *Vides, ut ex hoc canone palam redargui nugatores poſſint, dicentes, honoris Primatum Romam propter S. Petrum conſecutam. Ecce enim aperte canon hic ſanctae Synodi dicit, Romam, quoniam ſit Imperatrix, honores habere primos; ad illud enim tempus, & multa poſt tempora, Imperator eo a Conſtantinopolitano Imperatore mittebatur* (6) *ec.*

(6) Vide etiam Comnenam *Lib. I. Alexiados*, Ioan-

ec. His itaque in Eccleſia iam rite ſancitis, cordatiores inter Graecos facile videbant Michaëlem Nicolao ſternere viam ut eo potiretur dominatu in Oriente, quem ſibi jam in Occidente confirmaverat, nec poterant quin ſubmurmurarent ; Nicolaus vero utraque manu, temporis opportunitatem nactus conſiliis obſequendi ſuis, occaſione arrepta, eo miſit legatos Rodoaldum Portuenſem, & Zachariam Anagnium Epiſcopos, compoſituros ibidem in Concilio litem de Imaginum cultu, tantum exploraturos vero de Patriarchatus controverſia, ipſi enim inerat animo Romae cauſam agitare, ac veluti unus arbiter ferre proprio jure ſententiam. Audiatur ipſemet qui ſcribens ad Orientalem Eccleſiam, An. Chr. 861. inquit: *Dirigere, ut omnibus patet, illuc ſtudui-mus ex latere Pontificatus noſtri Legatos,*

Ioannem Cinnamum *Lib. V. Hiſtoriarum Cap.* 10. Nilum Archiepiſcopum Theſſalonicenſem *de Papae Primatu Lib.* II. Barlaamum monachum *de Papae Principatu Cap.* V. & VI. Theodorum Balſamonem, Ioannem Zonaram, & Alexium Ariſtenum *in Scholiis* ad Concilii Chalcedonenſis *Canonem* XXVIII. qui omnes eadem recinunt tam aperte, ut nullus ambigendi locus ſuperſit.

qui noſtra Apoſtolica auctoritate muniti, errata corrigerent, & depravata quaeque ad rectitudinis tramitem perducerent. Super Photio quoque & Ignatio Patriarcha rei geſtae veritatem inquirerent, noſtroque Apoſtolatui legitime definienda (Deo auctore) ad liquidum nunciare ſtuduiſſent: quatenus Miſſorum noſtrorum fieret tantum inquiſitio, & vera examinatio, nobis tamen remaneret reſervata definitio. Nova prorſus huiuſmodi loquendi ratio ſtomachum movit primum graecis, & Michaëli qui aegre ferens Eccleſiae libertatem infringi, ſancivit inde graviſſimam de Patriarchatu litem Conſtantinopoli dirimendam eſſe, quapropter coacta magna Synodo (7) CCCXVIII.

---

(7) Synodus haec quae a Graecis habetur pro Oecumenica πρώτη δευτέρα etiam appellatur, quod diſcordiis ſoluta primum, poſtliminio inde fuerit inſtaurata. Audias Theodorum Balſamonem in Scholiis ad huius concilii canones ita rem explanantem ex interpretatione Gentiani Herveti: *Tempore Sanctiſſimi illius Patriarchae Photii qui Nomocanon compoſuit, coacta eſt adverſum Ignatium Beatiſſimum Patriarcham univerſalis Synodus. Cum autem dictae eſſent dogmaticae cauſae, fuit diviſio, & ſeditio Synodi; utpote iis qui non recte ſentiebant, cum victi eſſent, orthodoxis aſſentiri nolentibus. Propterea & divi-*

CCCXVIII. Epiſcoporum in Apoſtolorum templo, Legatis Romanis praeſentibus decretum fuit, adimendum Ignatio Patriarchatum, Photioque adſtruendum. Exarſit in iras Nicolaus, & quoniam ab omni praeconcepta ſpe deciderat arrepto calamo virus evomuit in Photium, & in ſuos ipſius legatos, anathemate utroſque percuſſit, nec valens iram compeſcere poſtquam iterato ſcripſerat *Legatos in contrarium omnia vertiſſe quae illis fuerant imperata*, Canones a Photio violatos contendit, quod laicus Patriarchatum invaſerat, moechumque appellans, ſuum calculum addere habitae Synodo denegavit. Scripſit & ad Michaëlem adeo vero ut facile quis eius mentem aſſequatur, & noſcat in id unum ipſum intendere, ut effutiat nihil diſſidii, obortaeque quaeſtionis in quavis Eccleſia componi poſſe, niſi conſulto prius Romano epiſcopo, a quo uno volebat univerſam

---

divinis Patribus opus fuit, ut fieret ſecundus conventus, & ſcriberentur quae prius dicta erant & confirmata. Ex eo ergo nominata eſt haec Synodus prima & ſecunda. Vide & Ioannem Zonaram, eadem prorſus ſcribentem.

Eccleſiam pendere omnino. Quapropter in epiſtola V. ad Imperatorem poſtquam dixit ſe nullo modo velle Photium recipere *ex laicali agmine improvide ſubrogatum epiſcopum*, nonnullis interpoſitis, ait: *Quin potius, ſereniſſime fili Auguſte, delectionem veſtram monemus, ſuademus, atque Apoſtolica auctoritate denunciamus, ut tandem aliquando reſiſtatis illis, qui pro lubitu ſuae voluntatis, contra Conſtantinopolitanae Eccleſiae praeſulem erigentes, ſine examinatione canonica, ignorantibus nobis, crebro unum deponentes, alterum inopinate conſecrare nituntur: unde haec diſcuſſio in orientalibus veſtris conventubus, heu! plurimum agitatur: ſed magis ſtudeatis, quando aliqua emerſerint, unde ſchiſma poſſit oriri, noſtrae Eccleſiae conſultu peragere: quatenus ſicut jam factum pro ſanctis Imaginibus novimus, quod juſte deliberatum eſt, maneat Apoſtolicae Sedis auctoritate firmatum*. Quid hiſce verbis aptius ad infirmandam Eccleſiæ libertatem? Novit ſane Photius Nicolai mentem, novit & Michaël, atque alter dum confirmabat ſibi laico quidem, Canones tamen minime violanti Patriarchatum ſu-

ſuſceptum, penes graecos enim haud nefas erat laicum epiſcopalem thronum adire, uti Nectario, Taraſio, Nicephoro atque aliis impune contigit; alter acrioribus litteris infirmare ſtudebat Pontificis conatus, contendens ſe tantum ab eo legatos petiiſſe ut eius gratiam iniret, non ut contra Eccleſiae jura, quae ipſe ſibi iniuria vindicabat adſtrueret; numquam enim niſi honoris gratia Graeci Imperatores certiorem fecerant Romanum Epiſcopum de iis quae ipſorum Eccleſiam ſpectarent.

Dum haec hinc & inde agerentur, Bardas Caeſar veluti ſtructarum inſidiarum reus actus apud Imperatorem, necatur die XXI. Aprilis An. Chr. 866., atque ipſo Pentecoſtes die, VII. ſcilicet Kalendas Iunias Michaël Baſilium Caeſaris nomine donat atque inſigniis per ipſum Photium, ut ſolemnior pompa fieret ac ſpecioſior. Nova tunc ſpes Græcorum animos erexit, noverant enim Baſilii ingenium, qui cum virtute & prudentia multis praeſtaret, futurum erat ut forte eius conſiliis Imperium tutius firmaretur. Legationem interim, jam ad finem ver-

gente anno 866., Nicolaus miſit in Orientem, Donatumque epiſcopum, Leonem presbyterum, & Marinum Diaconum eam obire voluit, ac per hos urgebat ut Michaël igni devoveret litteras, quibus ipſe docuerat Romanam Eccleſiam ceterarum non eſſe matrem & principem, minitabaturque, ſi renuiſſet dictis parere, ſe in Occidentali Concilio auctores quidem litterarum veluti impietatis reos condemnaturum, atque ipſas litteras non ſine Graecorum probro daturum flammis, & contendebat Imperatoris omnino eſſe Photium de gradu deicere Romamque mittere, ut ibi de eo, atque de ipſius cauſa ſententia ferretur. Quo tamen acrius Nicolaus inſtabat, eo ſegnius ipſi parendum tum Imperator, tum Baſilius Caeſar autumabant, quapropter cum reſciviſſent qua de cauſa ad ipſos legati mitterentur, decreverunt eos ab Imperii finibus arcendos, ni datis libellis damnarent quae damnanda Graeci credebant. Victas quidem manus dediſſet quivis alter Pontifex, & tempori inſerviens, Eccleſiae paci conſuluiſſet aeterni Pontificis Chriſti ritu,

modo-

modoque, qui Regnum ſuum de hoc mundo non eſſe dixit; ſecus tamen Nicolaus ſe geſſit, ac ſemper ſibi ſtudens, ſuoque faſtui, novas excitavit turbas, ſuae ſedi vindicans jura in Bulgariam, quae recens victa a Graecis, uti jugo Orientalis Imperii ſeſe ſubdiderat, ita & ſacro tincta Baptiſmate Conſtantinopolitano Patriarchae ſubditam ſe profitebatur.

Ἐπισκόπους ταῖς ὑπαροίοις ἐκκλησίαις μὴ ἐπιέναι, μηδὲ συγχέειν τὰς ἐκκλησίας. *Ne Epiſcopi ad Eccleſias extra ſuos terminos ſitas accederent, neque Eccleſias confunderent* ſancitum jam inde erat *Canone* II. Concilii Conſtantinopolitani, & *Canone* III. eiusdem Concilii Τὸν μὲν Κωνσταντινουπόλεως ἐπίσκοπον ἔχειν τὰ πρεσβεῖα τῆς τιμῆς μετὰ τὸν τῆς Ρώμης ἐπίσκοπον, διὰ τὸ εἶναι αὐτὴν νέαν Ρώμην. *Conſtantinopolitanae Civitatis epiſcopum habere privilegia honoris poſt Romanum Epiſcopum, eoquod ſit ipſa nova Roma.* Praeterea Canon XXVIII. Concilii Chalcedonenſis eadem decreverat ac firmarat, necnon CXXXI. Novella Iuſtiniani, qui regiones cuique epiſcopali throno tribuens, Bulgariam Conſtantinopolitano Patriarchatui

ſubeſſe conſtituerat. Hiſce nixus itaque Photius presbyteros in Bulgariam miſerat ut populos Chriſti legem docerent graecorum more, cum Nicolaus ſtuduit eo mittere latinos Epiſcopos, qui Bulgaros a graecorum dogmatibus ſibi ſuiſque infeſtis avertantes, ad Latinorum dogmata converterent. Non favit ſane lingua tunc Photius, ac ſtricto calamo Archiepiſcopales in Oriente thronos compellavit acrioribus litteris, ut vires exererent contra Nicolai conatus, quibus non utique opportune retuſis, futurum fore videbat quod Eccleſiae Univerſae jura, contra Synodorum omnium ſancita & Patrum, in unum Romanum Epiſcopum reciderent. Non inficiabor equidem nimium forte in hiſce epiſtolis irae fraena laxaſſe Photium in Romanos, uti etiam fecit in Synodo quam Conſtantinopoli habuit, & in qua par pari ſtudens Nicolao referre, Romano Pontificatu indignum eum pronuntiavit; ſed quis tam ferreus qui non iraſcatur homini omnia ſus deque vertenti ut ſubditos quoſque ſibi reddat? Novum prorſus graecis erat Occidentis Patriarcham in Orien-

Orientales thronos quidquam moliri, atque etſi Baronius, Photioque omnes infenſi effutiant ſuo jure potitum eſſe Nicolaum cum Bulgaros Latinae Eccleſiae addictos voluit, tamen cum argumenta deſint, nec quid aliud nobis occinant praeterquamquod Photius ab Eccleſia remotus Romano anathemate, e gradu dejectus aeque haberi debebat, ne putent tamen ſuo ſe munere penitus functos eſſe verba non argumenta obtrudentes. Eſto quod Photius merito, etiam inauditus, poenas deberet pendere, a patriarchatu deici, ludibrio omnibus haberi, attamen aequi iudicis erat nolle diteſcere alienis impenſis, adhuc enim ſupererat Ignatius, cui debebatur Bulgaria utpote vero Conſtantinopolitano Epiſcopo, ſi Photii dilucide patuiſſet iniuria, & indebitum Sacerdotium. Illud tamen ipſum conſilium quo excitatus Nicolaus ſibi antea vindicare contenderat judicium Ignatium inter & Photium, illud ſane & eum nunc excitavit ut Bulgaros ſibi ſubderet, nulla juris habita ratione vel canonum, quos Eccleſia Univerſa non ſemel ſanciverat.

No-

Novam interim rerum ſeriem orditur Baſilius Caeſar, qui auctor necis Michaëlis Imperatoris, die XXIII. Septembris Anni 867. Imperii habenas unus ſuſcepit, & *Poſtero die*, ait Nicetas in Ignatii vita, *quam renuntiatus erat Imperator*, *Photium de throno deturbatum*, *in coenobium Scepen ejecit*. Qua de cauſa Baſilius Photium antea amicum dignitate ſpoliaverit, permulti ſilentio premunt, nonnulli divinare ſtudent, aliqui vero, quorum agmen ducit Baronius, hoc factum honori tribuentes Baſilio, volunt ipſum inita jam gratia cum Nicolao, quem turbarum omnium Orientalis Eccleſiae judicem conſtituerat, Photium removiſſe, & Ignatium iterum revocaſſe. Sed quis nam praeter unum Iudaeum Apellam aequas huic commento aures praebebit, cum Nicetas ipſe dicat quod proprio Marte, ac *poſtero die quam renuntiatus erat Imperator* Photium Baſilius ſubmovit, & Conſtantinus Manaſſes *in Annalibus Verſ.* 5215. *&* 5216., idem teſtetur dicens:

Οὗτος εὐθὺς τὸν Φώτιον ὠθεῖ τῆς ἐκκλησίας,
Καὶ πάλιν ἀποδίδωσι τὸν θρονον Ιγνατίῳ.

Ille ſtatim Photium pellit ab Eccleſia
Et iterum reddit thronum Ignatio?

Quidquid delirat Baronius, plectitur Photius, qui ſua ſpoliatus dignitate innuitur ex privatis Baſilii conſiliis etiam ab Anonymo in Libro, quo veteris Romae ab Eccleſia Graeca divulſionem deſcribit inquiens: τοῦ βασιλέως Βασιλείου διά τινας οἰκείας ὀρέξεις, ὡς ἔθος τοῖς κρατοῦσι, τὸν Φώτιον καταβιβάσαντος, καὶ τὸν Ιγνάτιον αὖθις τῷ πατριαρχικῷ θρόνῳ ἐνκαθιδρύσαντος: *Cum Imperator Baſilius propter nonnulla ſua deſideria, ut mos eſt principibus, Photium dejeciſſet, ac Patriarchali throno rurſus Ignatium reſtituiſſet*: ni velimus etiam Photium e gradu deiectum eo quia Michaëlis caedem Baſilio exprobrarit, & ab Euchariſtiae communione removerit, uti Photius ipſe in ſuis ad Theodoſium monachum epiſtolis 117., & 118. ſubindicare videtur, apertiſſime vero oſtendit Zonaras *Tomo* III. *Annalium* hiſce verbis:

bis: *Baſilius die feſto magnam eccleſiam ingreſſus, ut incruentae victimae particeps eſſet, a Photio patriarcha eſt prohibitus, eum homicidam appellante: ob quam repulſam iratus, indicto Concilio, Photium eccleſia expulit, quaſi Ignatius contra leges a Barda Caeſare ſede pontificia deiectus eſſet, & ille non rite thronum eo ſuperſtite occupaſſet: eoque praetextu abuſus Ignatium in Pontificatus ſpeculam reſtituit.* Non me quidem latet haec innotuiſſe etiam Baronio, qui ad An. Chr. 867. Num. CI. profitetur, nullo tamen adhibito rationis momento, *haec Zonaram ſchiſmaticum faventem ſchiſmatico dixiſſe, & novam & inauditam finxiſſe cauſam Photii eiectionis. Non enim probatur*, is addit, *quod ait expulſum Photium, quod homicidii Imperatorem redarguiſſet, ſed potius quod a Nicolao Pontifice iam tertio damnatus eſſet. Ita ſcriptae epiſtolae Pontificiae, ita Acta Synodi octavae, ita Nicetas, ac denique ceteri omnes teſtantur veteres Graecorum hiſtorici; ut de his nulla poſſit oriri dubitatio.* Sed quis adeo bardus qui facile credat Eminentiſſimo auctori, qui ſibi ipſe teſtes fingit infenſiſſimo

mo odio ductus in Photium? Ubi nam sunt graecorum veteres historici qui testentur Photium honore excidisse eo quia Iudice Nicolao ter esset damnatus? Proferat sane Baronius ni velit mendax haberi, quis auctor id dicat, namque ego, nullius in fidem iurare suetus, non solum Niceram Davidem Paphlagonem, quem ipse nominatim laudat, integrum semel & iterum legi, verum & Constantinum Porphyrogenitum, Ioannem Scylitzam, Georgium Cedrenum, Michaëlem Glycam, Constantinum Manasseem, atque alios veteres Photii hostes expendere studui, nec mihi datum fuit invenire quod ipsi testati essent, Photium scilicet ideo excidisse, *quod a Nicolao Pontifice iam tertio damnatus esset*. Praererea nec unus tantum Zonaras, ut Baronius contendit, *novam & inauditam finxit causam Photii eiectionis*, sed & Leo Grammaticus *in Chronographia* idem memorat dicens, interprete Iacobo Goario: *Ceterum Imperatorem ad Ecclesiam accedentem, & iam iam sacrorum participem futurum, praedonem, & homicidam, sacraeque Communionis indignum Photius Patriarcha vocabat*:

Et

Et Ioel *in Hiſtoria Compendiaria*, interprete Leone Allatio : *Baſilius Macedo, cognomento Cephalas . . . . pulſo Photio, quod ab eo propter Michaëlis caedem reprehenderetur, Ignatium ſecundo Patriarcham deſignat*. Quivis igitur videt Baronium nimio ferri odio in Photium, & falſa quidem comminiſci; neque ambigendum propterea de iis quae quondam Naudaeus, vir integrae famae, Guidoni Patino renuntiavit ſibi a Luca Holſtenio Vaticanae Bibliothecae praefecto dicta, ſe ſcilicet parem fuiſſe oſtendere ex ſolis Codicibus Vaticanae, Baronium 8000. falſitates in ſua hiſtoria protuliſſe. Vid. Patini Epiſtolam num. 85. pag. 275.

Acto in exilium itaque Photio, nec non Conſtantinopolim revocato Ignatio, Baſilius, ut morem tandem gereret Nicolao, cauſam Photii atque Ignatii ei dirimendam committit, legans, ait Anaſtaſius in hiſtoria Synodi octavae, *Ioannem Metropolitam Sylei, qui & Perges Pamphiliae praeerat Eccleſiae, a parte quidem Ignatii; a parte vero Photii Petrum Metropolitam Sardenſem .... Porro a Principe deſtinatur regius Spatharius, Baſilius nomine,*

nomine, qui inter utramque partem coram Sede Apoſtolica medius haberetur, & fidelis eorum, quae Sedes eadem decreviſſet auditor & nuntius. Verum Nicolaus, qui jamdudum, irritis licet conatibus, ſtuduerat ſententiam ferre Ignatium inter & Photium, ſperatis gaudiis non eſt potitus, ab Iudice omnium Supremo e terris evocatus die 13. Novembris anni 867. Diem ſupremum obierat etiam naufragus Petrus Metropolita Sardenſis, cuius erat Photii partes Romae tueri, quapropter Conſtantinopolitani Legati Romam appulſi, Hadrianum II. Romanum epiſcopatum adeptum adiere ut lites componeret, etſi *nullus ex parte Photii* ſupereſſet, ut verbis utar Continuatoris operis, quod Anaſtaſius de Romanis Pontificibus ſcripſit in Hadriano II., *niſi monachulus, Methodius nomine, qui ſolus evaſit.* Fauſta omnia ſibi futura Hadrianus promiſit ex tam laetis principiis, quapropter vultu hilari, protenſis ulnis legatos excepit, ac felicia Baſilio adprecatus Synodum coegit, ait ipſemet Continuator operis Anaſtaſii, *apud B. Petrum Apoſtolum in defenſionem ſuae Eccleſiae, deceſſoriſque*

ſoriſque ſui. Et primo quidem per legatos CPoleos, veritate luculenter audita, deceſſoris ſui litteras ſuper huiuſmodi legens, ſiniſtram ipſius famam purgavit, deinde Photium cum Conciliabulo, complicibuſque ſuis tertio anathemate perculit; ad extremum vero ceterorum ſubſcriptionibus & ſententiis roboratum, prae foribus graduum, nefandi dogmatis librum, cunctorum pedibus conculcatum exuſſit. Solemnioris huiuſce pompae nullum, quod ſane meminerim, exemplum reperire eſt apud veteres; atque etſi permulti antea haeretici omnes intendiſſent nervos ut Religionem Chriſti, univerſamque Eccleſiam funditus perderent, numquam alias tanta molimina ſunt adhibita, quanta nunc, quando videlicet Photius nullius erroris in dogmate reus actus, vim vi repellere contendens, anathemate perculerat Romanum Epiſcopum ab eo jam laceſſitus, noluerat Bulgaros ipſi praeter fas & decreta ſubdi, & coërcere pro viribus ſtuduerat ab impotenti, quem ſibi ſuaeque Sedi vindicabat, dominatu. Ovantes itaque Latini ſibi plaudebant, ac ſperabant nihil illis defuturum ad triumphum; Hadrianus ve-

ro victoriam, nec immerito, deesse ratus, Basilium blandis quibusque verbis compellat, & ornat laudibus, suadetque ut Synodum in Oriente cogat, ad quam se missurum legatos Donatum Ostiensem, Stephanum Nepesinum Episcopos, & Marinum Romanum Diaconum pollicetur, ut in Oriente etiam rata haberentur quae Romae fuerant sancita. Dicto utique statim paruit Imperator, ac coacto CPoli Concilio, nullus, praeter morem atque Ecclesiae libertatem ab Hadriani legatis admittebatur, nisi quodam antea libello testatus, se penitus Hadriano adhærere, eiusque in postrema Synodo Sancitis decretis (8). Audias rem ex narratione ipsa Continuatoris Anastasii hisce verbis: *Neminem*, ita prorsus Pontificii legati ad Imperatorem Basilium, *orientalium vestrorum unquam in nostram*

(8) Cuiusmodi fuerit libellus iste vide in Conciliorum Collectione, vel apud Martinum Hankium de rerum Byzantinarum Scriptoribus pag. 343., & 344. Quivis certe cordatus noscet in ipso omnem sublatam esse libertatem Episcopis, quorum tantum erat condemnationis in Photium ferre sententiam, non veterum seculorum more, ea rerum momenta expendere ex quibus fas nefasque in quavis re solemus assequi.

Synodum ſuſcipere poſſumus, niſi oblato libello, cuius formam de ſcrinio ſanctae Sedis Apoſtolicae ſumpſimus, nobis fuerit ſatisfactum. Renuére primum tum Imperator, tum Patriarcha novitatem dedignantes, ſed grata quadam honoris ſpecie allecti, deinde nec videntes viam Latinis ſtravere ut quaeque in Eccleſia fierent deinceps ipſorum arbitratu, & libertas, qua donata erat Eccleſia ab ipſo Chriſto, pudibunda ac victa latibula quaeritavit, Romani Epiſcopi faſtum reformidans & eas catenas, quibus illam ſtudebat vincire.

Nimius profecto forem ſi omnia quæ in hac Synodo conſtituta ſunt enumerare atque expendere eſſet in animo, quapropter brevitati ſtudens lectores hortabor ut huiuſce concilii hiſtoriam ab ipſo Anaſtaſio Bibliothecario conſcriptam legant, ex ea enim cuique prorſus innoteſcet abnormis ratio, & nova cui Latini indulſere; atque unum hoc addam, perpaucos Epiſcopos Synodo ſubſcripſiſſe, id quod apertiſſime etiam innuit idem Anaſtaſius dicens: *Non te ſcandalizet ſubſcribentium paucitas, quia cum Photius diu tyrannidem exercuiſſet, & poene omnes a*

piis

piis deceſſoribus ſuis ſacratos depoſuiſſet, & in loca eorum, fautores ſuos tantummodo provexiſſet, quorum nullus in hac Synodo eſt receptus, iſti ſoli ex priorum Patriarcharum conſecratione ſuperſtites ſunt inventi. Quid plura? Nicetas narrans qua uſi ſunt methodo prorſus nova in abſolvendo Concilio: *Subſcripſere*, inquit, *depoſitioni calamis non nudo atramento, ſed in quo penitus contremiſcas, ipſo Salvatoris Sanguine tinctis: ita, inquam, demum Photium exauctorarunt, damnaruntque, unaque omnes ab illo ſacris initiatos*. Inſperata interim laetitia potiti Latini, abſoluto Concilio adhuc CPoli degebant, cum plures epiſcopos, ex iis ipſis qui ſubſcripſerant, poenitentia ſubiit, & in primis dolebant temere nimium ab ipſis libertatem Eccleſiae ſauciatam, & neglectae veritatis indices libellos repoſcebant, per quos inconſulto iis omnibus paruerant, quae Romani Pontifices Nicolaus, & Hadrianus Graecis amplectenda praeſcripſerant, ac crebris ipſorum querelis Baſilii Imperatoris aures implebant, ſuadebantque ut a Legatis libellos ipſos ſubriperet, ne levitatis nota inuſti per ſecula ipſi tra-

ducerentur. Quid consilii in mente tunc volutarit Imperator, quidve deinde fecerit non audeo proferre, de hoc enim altum silentium penes auctores; ex iis tamen quae in itinere legatis accidere, vix possum quin dubitem sive Imperatoris iussu, sive consensu iis palam a Slavis ereptum esse codicem ipsum, in quo acta Concilii habebantur, & subscriptiones. En quomodo rem narrat Operis Anastasii Continuator: *Post dies aliquot legati navigantes, in Slavorum deducti manus, proh dolor! inciderunt, bonisque omnibus, ac authentico, in quo subscriptiones omnium fuerant, exemplari denudati sunt*. Huius itaque Concilii, quod Latini quidem Oecumenicum VIII. appellant, adeo Graecos puduit, ut ne Concilii quidem nomine dignum censuerint; quapropter Nilus Metropolita Rhodius in *Synoptica* eius *Oecumenicorum Conciliorum enarratione*, Oecumenicam VIII. Synodum decrevit eam sane fuisse, quae Ignatio jam vita functo Photium Patriarchatui restituit; & Marcus Eugenicus Metropolita Ephesinus in Florentino Concilio Actione VI., cum Iulianus Cardinalis

nalis Romanus dixiſſet : *Rogavi autem Reverendiſſimum Epheſium, & Nicaenum, ut librum nobis ad horam commodarent, qui acta Synodi VIII. continet*, poſtquam de abrogatione illius eum argumentis certiorem facere conatus eſt, addidit, iam inde a reſtitutione Photii in Magna Conſtantinopolitana Eccleſia legi ἅπαντα τὰ κατὰ ἁγίων πατριαρχῶν Φώτιου καὶ Ιγναλίου γραφέντα, ἢ καληθέντα, ἀναθεμα. *Omnibus, quae adverſus Sanctos Patriarchas Photium & Ignatium ſcripta, vel dicta ſunt, anathema*. Praeterea neque inter Latinos defuere qui traduxerint nimiam ſimultatem Romani Pontificis in Photium, novoſque eius in Concilio auſus, namque, ut alios praeteream, de his conqueritur Auctor libri V. *De Francorum geſtis Cap.* 28., & *Francicorum Annalium Bertinianorum* conditor ad An. Chr. 872.

Exul interea Photius, immo captivus inclementer utique habebatur, libriſque ipſis, quibus nonnihil levaſſet animum, orbatus, uti ipſemet teſtatur in Epiſt. 97. ad Imperatorem Baſilium, & 174. ad Epiſcopos Orientis, tempori inſerviebat, ſperans futurum ſore ut ali-

quando aequius cum ipſo ageretur. Nec ſpe quidem diutius fruſtratus ingemuit, brevi enim in gratiam Imperatoris, cui probe jam perſpectae erant Photii tum virtutes, tum eruditio, rediit, atque illi ſuos ipſius filios Baſilius erudiendos commiſit. Si aures praebemus Baronio, qui Nicetae totus haeret, malis utique artibus, putidaque impoſtura Photius ſemper veterator, & verſipellis reditum ſibi facilem in urbem comparavit. Commentum vero Nicetae (9), quo facile levi-

tas

(9) En quomodo rem narrat Nicetas in Ignatii Vita, ac ſatis ſuperque erit proferre veterem e graeco interpretationem, ut brevitati conſulamus. *Artibus omnibus, ſtrophiſque in conſilium adhibitis Photius repperit viam, qua Imperatoris ſimplicitatem levitatemque caperet, & vide quam probabilem, & ipſius ingenio dignam. Obſervatis enim nominibus ſingulorum, ipſius, inquam, Imperatoris Baſilii, & Eudociae Auguſtae coniugis, liberorumque Conſtantini, Leonis, Alexandri, Stephani, ex primis ſingulorum nominum litteris, componendae fraudis occaſionem arripit. Hiſtoriam enim ſive genealogiam quae nuſquam eſt, aut fuit, contexens, Tiridatem illum inclytum Armeniae Regem, qui S Gregorii martyris aevo imperitavit, ſtirpis caput fingit. Ex illo naminibus pro urbitratu excogitatis, gentem deducit, & alios ex alio fabuloſa narratioue condit. Quando demum ad Parentem Baſilii pervenit, ſcripſit naſciturum ex eo talem*

tas Baronii infenſiſſimi in Photium ſuperata eſt, ſatis aperte redarguit Conſtantinus Porphyrogenitus in libro, quo res Baſilii Macedonis avi ſui, luculenter deſcribit, Cap. 31., dicens Baſilium revocaſſe Photium οὐ μὴν οὐδὲ πρὸ τούτου

---

talem plane virum, qualis ipſe erat Baſilius, eique nomen eſſe BECLAS, *quem omnium retro regum feliciſſime & diutiſſime regnaturum ratiocinatur; innumeraque mendacia, quibus auditorem capi intelligebat, librum ſuum concenturiat: & litteris Alexandrinis in vetuſtiſſima Charta, ad ipſam antiquitatis ſpeciem expreſſis conſcribit; atque theca ſeu integumento ex antiquiſſimo codice detracto veſtit, atque in illa nobili Palatinaque Bibliotheca clam reponit. Adminiſter illi & ſidus in hac ſcena & fabula Theophanes erat, Palaeſtinus ea tempeſtate Clericus, habenſque apud Imperatorem eruditionis opinionem, ac poſtea in impiae operae praemium Epiſcopus Caeſareae Cappadociæ creatus. Hic commentitium hunc libellum in Bibliotheca repoſtum, opportuno tempore extrhait, Imperatorique librum, velut ceteris omnibus admirabiliorem, & arcanis refertiorem exhibet; ſimulatque neque ſe, neque mortalium quemquam eius myſteria, praeter unum Photium, aſſequi poſſe. Ergo extemplo mittitur, praetexit ille, nulli poſſe arcanum illud niſi ſoli imperatori committi, de quo illud ipſum perſcriptum eſſet. Quid igitur? Capitur Imperatoris facilitas hac fabula, & cum Photio in gratiam redit.* Quis non ſolutis cachinnis excepiſſet anilem hanc fabellam, indignam prorſus & Photii ingenio, & Baſilii natura, qui praeſtans erat animo, & cordatus, ſi Niceta quandoque excipias, ab hiſtoricis deſcribitur?

διέλειπε φιλοφρονούμενος αὐτὸν καὶ τιμῶν διὰ τὴν ἐν αὐτῷ παντοδαπῆ σοφίαν τε καὶ ἀρετὴν, ἀλλὰ μὴν εἰ τῆς καθέδρας μετέστησεν ἑδὲν τοῦ δικαίου θέλων ἄγειν ἐπίπροσθεν, ὅμως τῶν εἰς παραμυθίαν οὐδὲν ἐνέλειπε παρεχόμενος, ὅθεν καὶ τοῖς βασιλείοις διατριβὴν αὐτῷ δοὺς τῶν οἰκείων παίδων ἀπέδειξε παιδεύτην καὶ διδάσκαλον. *Quem antea quoque*, ſcilicet, *peramanter complectabatur ob eius omnigenam ſapientiam & virtutem, honoribuſque numquam intermiſſis afficiebat. Quem licet e Cathedra deturbaverat, nihil iuſtitiae praeferens; nullo tamen loco deerat neque ad conſolandum, neque ad levandum ipſius fortunam incommodam; propterea aque ſedem in Regia aſſignaverat, & liberorum ſuorum declaraverat inſtitutorem atque magiſtrum.* Quid inficetius itaque eo commento quod Nicetas finxit, quodque Michaël Glycas *Annalium Parte* IV., Conſtantinus Manaſſes in Annalibus *Verſu* 5271., *& ſeq.*, atque alii, nullo de hoc examine inſtituto, recoquerunt? Hoc certe cordatus quiſque refugit credere, quoties pacato animo rem mature expenderit, nulli indulgens praeoccupatae opinioni.

Anno

Anno demum 878. die XXIII. Octobris Ignatius diem ſupremum obierat, antequam Conſtantinopolim pervenirent Romani Legati Paulus Anconitanus, & Eugenius Oſtenſis Epiſcopi ab Ioanne VIII., aliis IX., miſſi ad Ignatium, ut univerſos CPolitanos Clericos a Bulgaris revocaret, & ne dicto intra triginta dierum ſpatium pareret, noviſſet ſe ab uſu Cenae Sacrae eſſe prohibitum, & ab ipſo patriarchatu penitus deiectum; atque jam iterum Photius *ἐννόμως καὶ κανονικῶς juxta leges & canones*, ait Conſtantinus Porphyrogenitus, patriarchale thronum conſcenderat volente Baſilio, qui pacem inter Eccleſias inſtauraturus, ab Ioanne Romano Epiſcopo per legatos petebat, ut Photium in Eccleſiae Romanae communionem reciperet. Non renuit utique Ioannes, ac ratus lenitatem certe ſeveritate praeſtare, datis ad Baſilium eiuſque filios litteris, Photium in ſui communionem recepit, eumdem legitimum patriarcham novit, atque ipſum, eique ſtudentes tum Clericos tum laicos ab anathematibus abſolvit, Imperatori venerandum commendavit, & indignum commu-

nione ſua obſtinate iudicaturis anathema minitatus eſt, ea tamen lege in Photium lata, ut in Concilio CPolitano, ad quod ſe legatos miſſurum pollicebatur, Photius miſericordiam quaereret, quam conſequeretur. Ade-ſis Latinas Ioannis epiſtolas N. 199. ad Baſilium & filios, N. 200. ad Clericos CPolitanos, & N. 201. ad ipſum Photium. Nova tum ſpes animos lactans quemque erigebat ut confideret, abruptam pacem denuo ineundam iri per Synodum iam indictum a Baſilio eiuſque filiis Leone & Alexandro, incoatumque anno Chr. 879. praeſentibus Romani Pontificis, & Patriarcharum Alexandrini, Antiocheni, Hieroſolymitani legatis, necnon Photio ipſo, atque aliis 383. Epiſcopis. Quaedam huiuſce Concilii, quod Oecumenicum VIII. a Graecis appellatur, habes penes Ioannem Beccum CPolitanum Patriarcham in poſterioribus excerptis ex opere, quod *de Pace Eccleſiaſtica* ſcripſit, interprete Bevergio, quaeque eo magis videnda, quia Romanorum partium nimium ſtudioſis copioſam de Photio conquerendi materiam dedere. Sunt qui tradant Epiſtolas Ioannis

nis ad Basilium & filios, ad Clericos CPolitanos, ad ipsum Photium & Legotos latine scriptas, mutilas a Photio recitatás fuisse in Concilio, huic uni argumento innixi quod graecae epistolae minus respondeant latinis, quas ex vetustissimis codicibus exscriptas atque editas fuisse contendunt. Agmen horum ducunt Baronius ad An. Chr. 879. Num. VI. XVIII., atque alibi pluries; Severinus Binius in notis ad Ioannis epistolas 200, 201, 203; & Leo Allatius Differt. II. *de Libris Graecorum ecclesiasticis*, necnon lib. II. *De Ecclesiae Occidentalis, & Orientalis perpetua consensione Cap.* IV. §. V. & *Cap.* V. §. III. Mihi profecto hic aqua haeret cogitanti quam facile quis minus aeque ratiocinetur, cum velit in unum maledicta omnia congerere, nec possum quin mirer id uni Photio a Baronio vitio tribui, quod ne minimum quidem forte is cogitavit. Esto igitur quod aliter sese habeant epistolae Ioannis in Graecis codicibus ac latinis, quo tamen rationis momento ducemur ut credamus eas a Photio immutatas? Si quis Baronio contendenti Photium in ipso Con-

cilio eas immutaſſe, reponeret facilius has potuiſſe deinceps immutari a Latinis, quo argumenti genere uteretur ad infirmandum propoſitum? Attamen vix credi poteſt Latinos deinde non immutaſſe potius, ſi non integras enim Photius in Concilio protuliſſet, uti ſentit Baronius, non ſiluiſſent utique Romani legati, ni Graecarum litterarum ignaros, adeoque huiuſmodi legationi ineptos ſtatuamus. Quid plura? Baronius ipſe quaſi ſuſpicatur a Photio plane confictam totam Synodum, quia illam ſilentio praeterierint nonnulli hiſtorici: *Unde*, ait ille ad Annum Chr. 879. N. 73., *de ea ſuſpicio augetur, ut ea tota ita fuerit Photii ſtilo conficta, & eiusdem penicillo mendacii colorata.* Quid inficetius, Dii boni! hac ſuſpicione, & quid ea aptius ad Pyrroniſtarum ſcholam conſtituendam? Nonne paulo poſt ipſum Concilium, Anonymus ille, qui multis eſt Simeon Logotheta, in compendium redegit ipſius concilii canones? nonne Baronio Eccleſiae Annales conſcribenti compertum eſſe debuerat in canones eiusdem concilii conſcripta jam ſcholia fuiſ-

ſe

ſe ab Ioanne Zonara, ab Alexio Ariſteno, a Theodoro Balſamone, ac de eo meminiſſe Nilum Metropolitam Rhodium, Ioſephum Bryennium in Oratione VI. de SS. Trinitate, Auctorem libri de Separatione Romae veteris ab Eccleſia Graeca, Ioannem Beccum, Marcum Epheſium metropolitam in Concilii Florentini Actione VI., atque inter Latinos Ivonem Carnotenſem, Gratianum Cluniacenſem Monachum in Decretis *Part.* II. *Cauſ.* VII. *Quaeſt.* I. *Cap.* 45., Anonymum in tractatu contra Graecorum errores, quem Petrus Stevartius edidit, ut alios praeteream? Quid multis? Ipſe Ioannes Romanus Pontifex docet hoc Concilium habitum omnino fuiſſe, cuius decretis, praeſertim Photio patriarchatum confirmantibus, conſentit in epiſtola 250. ad Photium: *Nos*, inquiens, *ſi tu debitam devotionem, & fidelitatis incrementa erga Sanctam Romanam Eccleſiam, & noſtram parvitatem obſervare ſtudueris, & ut fratrem amplectemur, & ut chariſſimum proximum retinebimus. Nam te ea quae pro cauſa tuae reſtitutionis Synodali decreto Conſtantinopoli miſericorditer acta*

ſunt,

ſunt, *recipimus*. Criminandi itaque impenſum ſuum ſtudium noviſſet & Baronius, ſi uti hiſtoricum decet, a nulla praeoccupata opinione abreptus, uni veritati contendiſſet litare.

Turbae tamen omnes penitus forent ſublatae per hoc Concilium, ſi Bulgaria Romano Throno tributa, Graeci inde revocaſſent ſuos ipſorum Clericos, atque ita parta pace, Occidentalis & Orientalis Eccleſiae invicem mutua charitate ſeſe eſſent proſequutae; ſed bellum redintegratum tunc fuit cum Ioanni innotuit ne verbum quidem de Bulgaris in Concilio factum, neque de Romanae Sedis Primatu, quae duo praecipue Legatis mandarat, veluti ſumma capita in Synodo confirmanda. Is itaque ſpe fruſtratus irrita prorſus acta omnia pronuntiavit, ac minis ſperans animum Imperatoris flectere, acriores litteras ad ipſum ſcripſit, legans Marinum illum, qui Nicolai temporibus praeerat Synodo habitae contra Photium, quique abuſus nimia loquendi libertate in Principem, ludibrio & carcere, merito quidem, ſed contra fas & gentium jura, multatus eſt,

Ro-

Romamque dein redire coactus re infecta. Aequo certe haec animo non tulit Marinus, & cum jam pœne redux Conſtantinopoli Ioanni vita functo ſuffectus eſſet, ſeu iniuriae, ſeu poenae memor Photium damnavit, cui damnationi ſubſcripſerunt etiam Hadrianus III., ac Stephanus VI., qui breviſſimo temporis ſpatio Romanum thronum adiere. Quo vero Photius primis annis ſibi infenſiorem Baſilium cognoverat, eo validiorem defenſorem poſtremis temporibus nactus erat; ſed in Baſilii locum an. Chr. 886. e vivis ſublati, cum ſucceſſiſſet Leo, brevi in exilium eiectus eſt, & ne redeundi ſpes ſupereſſet, Epiſcopatus tributus eſt Stephano fratri Imperatoris. Originem odii quo Leo Photium jam ſenem proſequutus eſt, quidam ex litteris Stephani VI. Romani Epiſcopi repetunt, perperam tamen, nam ſi probatioribus hiſtoricis aurem aequam praebemus, epiſtola forte praetextum ſuppeditavit, non vero cauſam, quam aperte ſatis indicat Conſtantinus Porphyrogenitus Baſilii nepos in Avi ſui geſtis *Cap.* 69., narrans quod Theodorus Santabarenus,

nus, Epiſcopus Euchaitanus a Leone offenſus, repetitis fraudibus effecerat, ut Baſilius Leonem veluti inſidiarum reum haberet, & aliquandiu ea de cauſa captivum teneret. Santabareni conſuetudine utebatur Photius, quapropter ab eius inimicis dicebatur & ipſe Leonis hoſtis, atque etſi ille pro viribus obſtitiſſet ne Leo privaretur oculis, uti ſuadebat Theodorus, id quod eius innocentiam patefaciebat, attamen nec auditus quidem, nedum convictus, ab Imperatore rerum potito Sacerdotio privatus eſt, & in Harmonianorum monaſterium relegatus. Quamdiu exul is vixerit non conſtat, quamvis enim ille anathematibus percuſſus inveniatur a Formoſo I., Bonifacio VI., Stephano VII., Romano I., Theodoro II., & Ioanne IX. aliis X., qui An. Chr. 897. Pontificatum adiit, ac diem obiit ſupremum An. Chr. 899., tamen cum a Romanis etiam mortuos anathemate impetitos noverimus, nobis non datur de obitu Photii quidquam innuere, viri certe aequiore fortuna digni, & qui iniquis minus temporibus vixiſſet. Quam falſo in multis is fuerit tra-

traductus, puto me jam ſatis ſuperque oſtendiſſe eo tantum animo ut pateret permultos, nec imi ſubſellii viros in hoc errore verſari, quod quavis gloria indignum putent hominem cuius non probant mores, ac veluti vitia carpant, quae in aliis non modicis laudibus proſequuntur. Haud inficiabor equidem nimio Photium laboraſſe odio in Latinos, nemo tamen ſanae mentis aeque inficias ierit, praeter omnem modum Latinos illi infenſiſſimos fuiſſe, id quod illum magis impulit in ſimultates & turbas, in quibus ſi minus acri ſuo obſecundaſſet ingenio, facilius eae fuiſſent compoſitae ac ſublatae, nec forte unquam celebrem illam quaeſtionem inter Graecos Latinoſque jamdiu agitatam *de Proceſſione Spiritus Sancti* attigiſſet, in qua longe quidem a vero aberravit, uti oſtendit Montacutius in notis ad Epiſtolam 2. Photii encyclicam ad Archiepiſcopales thronos per Orientem obtinentes.

Multa ſane ſcripſit vir *omnium ſuae aetatis doctiſſimus*, & *in quo dubium maiorne lectio, an acrius iudicium*, quemadmodum profeſſi ſunt Gerardus Ioannes

Voſſius

Voſſius *Lib.* II. *de Hiſtoricis Graecis Cap.* 25., & Thomas Dempſterus *in Elencho Scriptorum*, quem ſuo ad Ioannis Roſini antiquitates auctario praemiſit, & ne quid a nobis deſideretur, libuit ſyllabum eius operum iterum in lucem proferre.

DE PHOTII SCRIPTIS EDITIS.

I. INter ea igitur quae luculentiſſima oratione, nec non omnigena eruditione Photius ſcripſit ante initum Patriarchatum, ceteris ſane praeſtat *Bibliotheca*, quam theſaurum dicas non librum, in eo enim omnibus numeris abſolutum ſpecimen hiſtoriae criticae librorum reperies, eruditis utile adeo atque opportunum, ut permulti auctores ex eo tantum illis innotuerint, & ad eum veluti ad lidium lapidem confugere cogantur qui veterum ſcriptorum opera, & ingenium noſcere exoptant. De ea Conſulas Fabricium *Tom. IX. Biblioth. Graec. pag.* 374. *& ſequ.*, a quo etiam diſces quanti hoc theſaurum factum fuerit ab eruditis cuiuſque ſeculi viris, & quam quis ſibi obligaret Litterariam Remp. novam eius editionem adornans,

nans, atque ea quae adhuc nova luce indigent illuſtrans opportunis animadverſionibus.

II. *Epiſtolae* Num. 248. quas ex Cod. Bodleiano deſcriptas, & cum Richardi Montacutii Epiſcopi Norvicenſis interpretatione, & notis vulgavit Londini An. 1651. Rogerius Daniel, qui alias etiam quinque addidit, quas Chriſtianus Ravius ex Oriente attulerat, Patricioque Iunio donarat.

III. *Libri* IV. adverſus recentes Manichaeos ſive Paulicianos, quos ut plurimum ineditos deliteſcere in Bibliothecis Segvieriana, Vaticana, & aliis docet Fabricius, qui monet etiam eruditos nonnullos iam horum paraſſe editionem. Dolendum vero tres libros adhuc a nobis deſiderari, unus enim primus tantum luce donatus fuit a Bernardo de Montfaucon ex Cod. Biblioth. Segvierianae in Catalogo MSS. Graecorum eiusdem Biblioth. Pariſ. 1715.

IV. *Nomocanon* ſive harmonia Legum Imperialium Corporis Iuſtinianei & Eccleſiaſticorum Canonum. Opus hoc abſolutiſſimum, quodque unum ingentem ſcien-

tiam

tiam Photii in utroque iure apertiſſime oſtendit, pluries publici iuris factum eſt cum Theodori Balſamonis commentariis.

V. *Amphilochia* ſeu Reſponſiones ad quaeſtiones 308. ab Amphilochio Cyzici Metropolita Photio propoſitae, *Opus varium*, ait Allatius, *& multiplici eruditione plenum, Theologis, ac Scripturae expoſitoribus maxime neceſſarium, eoque magis amplectendum, quod non alibi quam in Vaticana Biblioth. ex libris Lollianis ſub Urbano VIII. invectum exſtet*. Nonnullae ex iis prodiere jam Opera Combefilii ad calcem tum Afterii, tum Amphilochii, & forte, uti ſuſpicatur etiam Fabricius, ad idem opus pertinent *ſex breves diſſertationes Theologicae*, quas latio donatas a Franciſco Turriano vulgavit Henricus Caniſius Tom. V. Antiquae lectionis Ingolſtad. 1604.; nondum vero opus integrum lucem vidit, quod maxime optandum.

PHOTII OPERA INEDITA.

I. Συναγωγαὶ, καὶ ἀποδείξεις ἀκριβεῖς κ. τ. λ. *Collectanea & demonſtrationes accuratae ec.* decem quaeſtionibus compre-

hen-

henſae. Opus hoc, forte longioris operis pars, vel idea etiam ſi mavis, nondum viderat lucem, etſi dignum ſane quod proferretur, & mihi iam innotuerat hoc deliteſcere in Bibliothecis Vaticana, Bodlejana, ac Caeſarea, nec non in Riccardiana Cod. Chart. in Fol. Num. XI. Plut. S. I. Vix Praefecturam huiuſce Bibliothecae adeptus illius Codicis videndi amor meum animum ſubiit, optimeque deſcriptum inveni ab eruditiſſimo Vignolio ex Cod. Vaticano 829., collatumque cum Codd. 828. & 1150., nec non Latine ab eo redditum, id quod magis me exſtimulabat, ut perficerem quae Vignolius ipſe forte ſentiebat. Animadverſiones nonnullas illuſtrandis quaeſtionibus conſcribebam labente jam menſe Februario, cum me adiit Fridericus Münterius, Iuvenis Danus, doctiſſimus ſupra quam dici poſſit, cum quo inita conſuetudine, vicem ipſi redditurus, illum certiorem feci de meis ſtudiis, quibus juvandis laetatus eſt pro ſua humanitate ſe poſſe ſymbolam conferre, deſcripſerat enim idem opus ex Cod. 89. Biblioth. Caeſareae, & eius ἀπόγραφον mihi dono dedit, quo potui & tutius

tutius Vignolii interpretationem in nonnullis immutare, ac decimam Interrogationem proferre, quae deerat in aliis Codicibus.

II. *Tres* adhuc ineditas *Epiſtolas* memorat Combefiſius *pag.* 549., quarum duæ ad Nicolaum Papam ſcriptae ſunt, & harum alteram quae incipit: ἀγάπης μὲν ὡς ἀληθῶς οὐδὲ κτῆμα σεμνότερον, quaeque habetur etiam in Cod. XII. Plut. IX. Biblioth. Med-Laurentianae, Latine tantum protulit, etſi, ut ſuſpicor, non integram, Baronius Tom. VIII. ad an. Chr. 861., tertia vero ſcripta eſt ad *Oeconomum & Syncellum* Eccleſiae Theopolitanae.

III. Περὶ τῆς τοῦ ἁγίου Πνεύματος μυσταγωγίας. *De Spiritus S. diſciplina arcana*. Hunc *tractatum ſane luculentiſſimum* appellat Allatius *de Conſenſu Utriuſque Eccleſiae pag.* 565. ac teſtatur haberi in Cod. Palatino, ubi non Photio, ſed Metrophani Epiſcopo Smyrnenſi tribuitur.

IV. Σύμβολον πίστεως. *Symbolum fidei pro iis qui Epiſcopi ordinandi ſunt*, exſtat in Biblioth. Caeſarea Teſte Lambecio.

V. *Homiliae* XIV. de quibus Paiſius Ligarides Metropolita Gazenſis ſcripſit

ad

ad Nic. Heinſium, & quarum etiam meminit Combefiſius ad Calcem Tom. I. auctarii noviſſimi Biblioth. Patrum. Vid. *Biblioth. Graec.* Fabricii *Tom.* IX. *pag.* 364. & 365.

VI. *Lexicon*, longe diverſum ſane a Gudiano, quod exſtare penes doctos viros in Anglia nos docet Fabricius, qui etiam illius Prologum, & ſpecimen profert graece tantum, diſſeritque de eius praeſtantia. Quamplurima alia etiam ſcripſiſſe Photium *Contra Latinos* teſtantur Caveus, Fabricius, atque eruditi omnes, qui non poſſunt quin dedignentur Latinorum barbariem omnes nervos intendentium ut Photii opera igne abſumerentur, de quibus vide etiam Frid. Spanhemium filium in libro *De Papa foemina Cap.* 7. *Tom. II. Opp. pag.* 636., & 637. Atque haec de Photio, eiuſque omnigena ſcientia, & eruditione refertis ſcriptis dicta ſufficiant.

BIBLIOTECA APOSTOLICA VATICANA

ΤΟΥ ΣΟΦΩΤΑΤΟΥ ΚΑΙ ΛΟΓΙΩΤΑΤΟΥ

ΚΥΡΟΥ ΜΙΧΑΗΛ ΤΟΥ GLYCA

ΤΟΥ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΟΥ

Εἰς τὰς ἀπορίας τῆς Θείας Γραφῆς

ΛΟΓΟΙ

SAPIENTISSIMI ET ELOQUENTISSIMI

DOMNI MICHAELIS GLYCAE

GRAMMATICI

In Divinae Scripturae dubia

DISPUTATIONES, *sive* EPISTOLAE.

Τῷ τιμιωτάτῳ μοναχῷ κυρῷ Γρηγορίῳ τῷ Ἀκροπολίτῃ Περὶ τοῦ εἰ τε σφαιροειδὴς ἐστι καὶ ἀκίνητος ὁ οὐρανὸς, εἰ τε καὶ μὴ, κατὰ τὸν Θεῖον Χρυσόστομον.

Admodum honorando Patri Domino Gregorio Acropolitæ Utrum Cœlum rotundum sit, & immobile, necne, juxta D. Chrysostomum. (1)

ΛΟΓΟΣ ΙΓ.

DISPUTATIO XIII.

Ioanne Lamio Interprete.

Ὅτι μὲν οὖν ὁ τὴν γλῶτταν χρυσοῦς καὶ θεῖος

LIngua aureum igitur, divinumque

A Ioan-

(1) Exſibilanda fortaſſe videbitur hujuſmodi quaeſtio nonnullis, quorum mos eſt naſo omnia ſuſpendere acuto, nihilque rectum putare niſi quod ipſorum ſtudiis ac γνώμαις convenit: attamen hi ſi didicerint non

θεῖος Ἰωάννης τὰς ἀφορμὰς ὅθεν λαβὼν ἔκ τε τοῦ Προφήτου Ἡσαΐου λέγοντος, ὁ στήσας τὸν οὐρανὸν ὥσει καμάραν, καὶ ἐξ αὐτου ὡσαύτως τοῦ μεγάλου Παύλου, σκηνὴν καλοῦντος τὸν οὐρανὸν, εἶτα καὶ λέγοντος, ἣν ἔπηξεν ὁ κύριος, καὶ οὐκ ἄνθρωπος, ἀκίνητον λέγει πάντα τὸν οὐρανόν· καὶ τοῦτο μόνον εἶναι τὸ φαινόμενον ἄνωθεν ἡμισφαίριον, οὐ μὴν αὐτὸν εἶναι σφαιροειδῆ, οὐδὲ κυκλι-

Ioannem, occaſione quaſi ſumta, & a Propheta Iſaia dicente: Qui ſubſpendit Cœlum quaſi fornicem; & ab ipſo quoque magno Paullo, qui tabernaculum prius adpellat Cœlum, & deinde dicit: Quod fixit Dominus, & non homo: immobile omne Cœlum dicere, & hoc ſolum eſſe, quod deſuper apparet, hemiſphærium (2), neque ipſum

---

non eadem ſemper ab omnibus probata fuiſſe philoſophiae ſcita, neque a SS. Eccleſiae Patribus phyſica dogmata, verum moralia exquirenda eſſe, non admirabuntur eorum placita de Coelo abſona prorſus a noſtris.

(2) Uno hemiſphaerio tantum Coelum conſtare, terramque noſtram planam, non ſphaericam eſſe, omnes contenderunt penes antiquos, qui nullos antipodas eſſe cenſuerunt, veluti Eratoſthenes, Polybius, Strabo, Tzetzes in Chiliad., & Plutarchus in Dial. *de Facie in orbe Lunae*, qui κατὰ tranſverſos agit antipodas

κλικῶς τὴν αὐτοῦ περίο- ipſum ſphæricum eſ-
δον διὰ νυχθημέρου ποι- ſe, neque, dum ſu-
um diei, noctiſque, iter peragit, circu-
latim

---

tipodas, aſſerentes hiſce verbis: ἢ τί παράδοξον οὐκ ἔνεστιν; οὐχὶ τὴν γῆν σφαῖραν εἶναι, τηλικαῦτα βάθη καὶ ὕψη καὶ ἀναμαλίας ἔχουσαν; οὐκ ἀντίποδας οἰκεῖν, ὥσπερ θρίπας, ἢ γαλεώτας, τραπέντα ἄνω τὰ κάτω τῇ γῇ προϊσχομένους; ..... τοῦτο γάρ ἐστι τὰ ἄνω, κάτω· κἂν πάντα τραπέντα πάλιν εἶναι τὰν ἄχρι τοῦ μέσου κάτω, τὰν δὲ ὑπὸ τὸ μέσον, αὖ πάλιν ἄνω γενομέναν. *Cui quid non ineſt abſurdi? nonne ſequitur terram eſſe globum, quae tot altitudines, profunda, inaequalitates habet? nonne habitari eam ab antipodibus, qui inſtar teredinum, aut ſtellionum imis corporum partibus ſurſum obverſis terrae adhaereſcant? ..... Hoc vero eſt inferiora facere ſuperiora, & omnia invertere, & quae ſunt uſque ad centrum deorſum, quae infra illud, ſurſum ponere.* Praeſtat audire etiam Lucretium hac de re ita canentem *Lib. I. in Fin.*

Illud in his rebus longe fuge credere, Memmi,
In medium ſummae (quod dicunt) omnia niti:
Atque adeo mundi naturam ſtare ſine ullis
Ictibus alternis: neque quoquam poſſe reſolvi
Summa atque ima, quod in medium ſint omnia nixa,
Ipſum ſi quidquam poſſe in ſe ſiſtere credis:
Et quae pondera ſunt ſub terris, omnia ſurſum
Nitier, in terraque retro requieſſe repoſta.
Ut per aquas quae nunc rerum ſimulacra videmus,
Et ſimili ratione animalia cuncta vagari
Contendunt: neque poſſe e terris in loca coeli
Recidere inferiora magis, quam corpora noſtra
Sponte ſua poſſint in coeli templa volare.
Illi cum videant ſolem, nos ſidera noctis
Cernere, & alternis nobiſcum tempora coeli
Dividere, & nocteis parileis agitare diebus.
Sed vanus ſtolidis haec omnia parturit error.

ούμενον ἐξ ἀνατολῶν ἄρχεσθαι, καὶ εἰς ἀνατολὰς καταλήγειν· ὡς ἐντεῦθεν τῇ ὀξείᾳ τούτου φορᾷ καὶ αὐτὸν συγκινεῖσθαι τὸν ἥλιον· οὐδενὶ πάντως τῶν ταῖς ἱεραῖς αὐτοῦ βίβλοις ἐνσχολούμενον ἠγνώηται. Πλὴν οἰκονομικῶς, ὡς ἔμοιγε δοκεῖ, τὰ περὶ τούτου τῷ χρυσορρήμονι ἐσχεδίασται· καὶ τούτου χάριν μὴ θαύμαζε. Εἰ γὰρ ὁ παμμέγης Παῦλος ποῦ μὲν ἔλεγε· ἐὰν περιτέμνησθε, Χριστὸς ὑμᾶς οὐδὲν ὠφέλησεν· ποῦ δὲ περιτέμνων τὸν Τιμόθεον φαίνεται· καὶ ποτὲ μὲν τοῖς Ἰουδαίοις ὡς Ἰουδαῖος· ποτὲ δὲ τοῖς ἀνόμοις ὡς ἄνομος γίνεται· καὶ ἀλλαχοῦ Ῥωμαῖον

latim ex oriente ingredi, & in occidentem quiescere, ita ut exinde celeri huius latione sol ipse commoveatur; a nullo prorsus, qui sacris ipsius libris operam navarit, ignoratum est. Verumtamen non sine consilio, ut mihi videtur, ab aurea Fundente verba haec de Cœlo exarata sunt; quamobrem ne mireris. Si enim maximus Paulus hic ait: *Si circumcidamini, Christus nihil vobis profuit*: illic vero *Timotheum* circumcidens cernitur: & aliquando quidem inter Iudaeos, ut Iudaeus; aliquando inter legis expertes, ut legis fit expers,

ἑαυτὸν ἐπωνόμαζεν· ἐκ γένους καὶ ταῦτα Ἰουδαϊκοῦ καταγόμενος· τί καινὸν εἰ καὶ τινὰς ὁ θειότατος Ἰωάννης ἐπανορθούμενος, τῇ τῶν οὐρανῶν κινήσει προσέχοντας, καὶ ἀντιλογιζομένους τὸ πᾶν, ἀκίνητον λέγει τὸν οὐρανὸν καὶ ἡμίτομον; οἰκονομικῶς οὖν οὗτος ὁ λόγος, ὡς ἔφημεν, τῷ διαληφθέντι περιεσχεδίασται· διδασκαλικῶς γὰρ

pers; & alibi ſe Romanum cognominabat, quum ex Iudaico genere vere derivaretur; quid novi, ſi diviniſſimus Ioannes quosdam Cœlorum motui adtendentes, & ex adverſo de univerſitate ratiocinantes, corrigens, Cœlum femiſectum dicat, & immobile (3)? Non ſine conſilio igitur ſermo hic, uti diximus, a laudato Patre habitus

---

(3) Non unus Chryſoſtomus femiſectum Coelum aſſeruit, verum & Martyr Juſtinus, qui in Lib. *Quaeſt. & Reſponſ. ad Orthodox.*, cum quaeſtione LIX. ſibi obieciſſet: εἰ ἐν τῇ νυκτὶ ὁ ἥλιος ἀποκρύπτεται, πῶς οὐ σφαῖρα ὁ οὐρανὸς ἀποδείκνυται; ideſt *ſi nocte ſol occultatur, quomodo coelum non probatur globus eſſe?* ἀπαρμόσας reſpondet id intervalli longitudine fieri, atque oculorum vitio. εἰ ὁμολογουμένως πολλά ἐστιν ἕτερα τὰ ἐν τῷ αὐτῷ καὶ ἴσῳ ἐπιπέδῳ ὄντα, καὶ διὰ τὸ μῆκος τοῦ διαστήματος κεκρυμμένα ὄντα τῆς ὄψεως, ὡς τὰ πλοῖα τὰ ἐν τῇ θαλάσσῃ ὑπὸ ἀλλήλων μὴ ὁράμενα, τοῦ πλάτους τῇ τῶν ὑδάτων ἐπιφανείᾳ περιορίζοντος τὴν ὄψιν περαιτέρω μὴ ἀποτείνεσθαι τοῦ ὁρίζοντος, τί θαυμαστὸν εἰ καὶ

τρόπῳ, καὶ οὗτος κατὰ τὸν Ἀπόστολον Χρυσόστομος καθέλων ἅπαντας πρὸς θείαν ἐπίγνωσιν ὁδηγεῖν· οὐ τοσοῦτό ἐστιν ὅτε τῆς ἀκριβείας ἐφρόντιζεν· ὁποῖον δ' ἦ καὶ ἐπὶ τῇ παραγωγῇ τῶν Φαστήρων γίνεται ἡ ἐπικρυψις διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν;

tus fuit; doctoris enim more, etiam hic ad Apostoli exemplum omnes ad divinam cognitionem perducere enitens Chrysostomus, talem non habuit ex-

---

actae orationis, & sententiae, curam, qualem hoc est. *Si citra controversiam multa alia sunt quae in eadem & aequali planicie propter intervalli longitudinem, oculorum effugiunt obtutum; velut navigia in mari, quorum alterum ab altero non cernitur, latitudine per summas aquas quasi circulo quodam visum circumscribente, quominus ultra circumscribentem intendatur: quid mirum, si occultatio stellarum per eamdem causam fiat?* Atque in solutione quaestionis CXXX. instar camerae se habere coelum contendit contra Graecorum philosophorum scita, & ab aquis quodammodo fulciri dicens: βαστάζει οὖν τὸν μὲν οὐρανὸν τὰ ὕδατα, τὰ δὲ ὕδατα ἡ γῆ, τὴν δὲ γῆν τὸ θεῖον πρόσταγμα. Scilicet *subsistinent igitur coelum aquae, aquas autem terra, terram porro praeceptum divinum*. Quae omnia ut physicis pugnent nemo est qui non noverit. Consulto praetereo Latinos Patres, qui in eamdem sententiam pedibus ierunt, atque adeo Antipodas substulerunt, inter quos Augustinus *De Civit. Dei Lib.* 16. *Cap.* 9. Lactantius *De falsa Sapient. Philosoph. Cap.* 24., ac permulti alii, quorum paradoxa satis superque refutasse visus est Macrobius *Lib. I. in Somn. Scip.* ubi adversam certamque sententiam tutatur.

γῇ τοῦ μεγάλου φω-
στῆρος πεποίηκεν, ἐπὶ
τῇ ποιήσει τε, καὶ
πλάσει τοῦ Ἀδὰμ,
καὶ ἐπ' αὐτοῖς τοῖς ἀ-
χράντοις τοῦ Χριστοῦ
μυστηρίοις· αὐτίκα καὶ
γὰρ λέγει τὸν φωστῆ-
ρα τοῦτον παραχθῆναι,
ἵνα τὴν ἡμέραν λαμ-
προτέραν ἐργάζηται·
λέγει τὸ σῶμα τοῦ
ἀνθρώπου πρεσβύτερον
εἶναι τῆς ψυχῆς· τὴν
δὲ τῶν ἁγιασμάτων
μυστικὴν τελετὴν δι'
οἴνου καὶ μόνου φαί-
νεται παραδιδοὺς τοῖς
πιστοῖς, ὡς ἐντεῦθεν τοὺς
δυσσεβεῖς Ἀρμενίους ἐ-
πίπλεον κρατῆναι τὴν
ἑαυτῶν ὡς φασιν αἵρε-
σιν. ἀλλὰ ταῦτα μὲν
οἰκονομικῶς λέγομεν εἰ-
ρῆσθαι τῷ Χρυσορρήμο-
reis verbis Fluente

qualem ſane & in
productione magni
luminaris adhibuit,
& in factura, & fi-
ctione Adami, atque
in ipſis intemeratis
Chriſti myſteriis. Il-
lico enim dicit, lu-
minare hoc produ-
ctum eſſe, ut diem
lucidiorem efficiat;
dicit, hominis cor-
pus eſſe anima an-
tiquius; ſanctificatio-
num autem myſti-
cum ſacrificium per
vinum tantum Fi-
delibus tradens vi-
detur, ut exinde
impii Armenii in
ſua ipſorum, ut a-
junt, haereſi vali-
dius confirmentur.
Sed hæc quidem non
ſine conſilio ab au-
dicta eſſe confirma-
mus.

νι. τίνος ἕνεκεν; ὅτι ἄλλων τῶν ἁγίων πατέρων ὁ σύλλογος οὐ μὴν οὖν εὕρηται ταῦτα καταδεχόμενος· ἀλλὰ παμμέγης Ἰωάννης εὐμεθόδως τὰ πάντα μετεχειρίζετο, πρὸς τὸ καταπεῖγον ἀεὶ ἐνιστάμενος· ἄλλως τε εἰ μὴ τοιαύτῃ συγκαταβάσει τὸν μακάριον Ἰωάννην ἐπὶ τούτοις χρήσασθαι εἴπωμεν· ποῦ θήσομεν τὰς ἐπ' αὐτῷ τούτῳ τῶν λοιπῶν πατέρων ἐκφωνηθείσας φωνὰς, ἢ πῶς αὐτὰς ἐκδεξόμεθα; ἆρ' οὖν ἐναντιοῦσθαι πρὸς ἀλλήλους εἴπωμεν τοὺς ἐν ἑνὶ, καὶ τῷ αὐτῷ λαλήσαντας πνεύματι; οὐ μὲν οὖν πάντως, οὐ μὲν οὖν. καὶ εἰ βούλει, τοῦ

mus. Cur? Quia ceterorum Sanctorum Patrum concilium haec admittere nequaquam compertum eſt. Sed maximus Ioannes omnia hæc, feſtinationi ſemper inſiſtens, optima ratione aggreſſus eſt. Aliter enim, niſi hujuſmodi indulgentia in his Beatum Ioannem uſum eſſe dicamus; ubi de hoc ipſo ceterorum Sanctorum Patrum dicta locabimus, vel quonam modo ipſa accipiemus? Utique ergo, qui in uno eodemque ſpiritu loquuti ſunt, ſibi invicem adverſari dicamus? Nequaquam omnino. Magno Baſilio in primis,

μεγάλου Βασιλείου πρὸ τῶν ἄλλων ἄκουε· ἐπεξηγούμενος γὰρ τὸ Μωσαϊκὸν ῥητὸν τὸ λέγον, καὶ ἐγένετο ἑσπέρα, καὶ πρωΐ, ἡμέρα μία, καὶ τάδε κατὰ ῥῆμα διέξεισι· τὸ τῶν εἴκοσι τεσσάρων ὡρῶν μέτρον μιᾶς ἡμέρας ἐστὶ διάστημα· ἤγουν ἡ τοῦ οὐρανοῦ ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ σημείου ἐπὶ τὸ αὐτὸ πάλιν ἀποκατάστασις, ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ γίνεται· μηδεὶς οὖν τῷ ἰδίῳ χαριζόμενος λογισμῷ, καὶ τὰ φιλοσόφους ταῦτα τὸν μέγαν λεγέτω διεξιέναι Βασίλειον, καὶ ἐντεῦθεν οὐκ ἐν ἀρχῇ περιφέρειν τὴν διδασκαλίαν τοῦ πνεύματος· ὁ γὰρ θεῖος οὗτος ἀνὴρ καὶ ταύτην ἔλυσε προλαβὼν τὴν ὑπόνοιαν· ἐν γὰρ τῇ εἰς τὴν ἑξαήμερον ἑ-

mis, si tibi lubeat, aures praebe, qui Mosis dictum exponens: *Et factum est vespere, & mane dies unus*, hisce iisdem verbis edisserit: *Viginti quatuor horarum mensura unius diei est intervallum; coeli igitur ex eodem in idem punctum una tantum die fit iterum restitutio*. Nullus ergo suae indulgens opinioni haec secundum Philosophos magnum Basilium disseruisse, & exinde spiritus doctrinam in captu ram circumferre, adfirmet. Ipse enim vir divinus subspicionem praeoccupando expulit. Etenim in

χλη αὐλοῦ ὁμιλία, καὶ λάδ᾽ε φησίν· Ἐπειδὴ πρόκειλαι ἡμῖν εἰς λὴν λοῦ κόσμου σύσλασιν ἐξέλασις καὶ θεωρία λοῦ παυλὸς, οὐκ ἐκ λῆς λοῦ κόσμου σοφίας λὰς ἀρχὰς ἔχουσα, ἀλλ᾽ ἐξ ὧν λὸν ἑαυλὸν θεράπονλα ὁ θεὸς ἐξεπαίδ᾽ευσεν, ἐν εἴδ᾽ει λαλήσας αὐλῷ, καὶ οὐ δι᾽ αἰνιγμάλων· ἀνάγκη πάνλως μὴ ἀγύμναλον ἔχειν λὸν νοῦν πρὸς λὴν λῶν ὑποκειμένων ἡμῖν καλανόησιν· καὶ λί χρὴ πολλὰ λέγειν; εἰ ὁ ἐν θεολογίᾳ διαπρέψας μέγας Γρηγόριος τόλε γινώσκειν κλίσεως λόγους ἔλεγε, καὶ μετὰ τοῦ κλίσλου συνεῖναι, ἡνίκα λὴν λοιαύλην ἑξαήμερον μετεχειρίζετο· καὶ διὰ γλώλ-

sexta in Hexaëmeron Homilia haec infit: *Quoniam proponitur nobis in mundi conſtitutionem inquiſitio, & contemplatio univerſitatis, non ex mundi ſapientia initia habens, ſed ex iis, quae Deus non per aenigmata, ſed in ſpecie loquutus, famulum ſuum edocuit; neceſſe omnino eſt ad illorum, quae nobis proponuntur, cognitionem non inexercitatam mentem habere.* Quid plura? Si Theologia excellens magnus Gregorius tunc cognoſcere creationis rationes, & ſimul cum Creatore intelligere, quum hujusmodi ſex dies adgrederetur adſerebat,

ῆς ταύτην ἔφερε, τίς ἐπὶ τοσοῦτον ἑαυτὸν τεθάρρηκεν, ὥς τε καὶ πλεῖόν τι τοῦ διαληφθέντος ἀνδρὸς καὶ φρονεῖν ἅμα καὶ ἀποφαίνεσθαι; μὴ οὖν ἀντιπίπτωμεν ἀκριβῶς εἰδότες, ὅθεν καὶ ὅπως τὰ τοῦ μεγάλου πονήματα συγκέκριται. πρὸς τούτοις δὲ καὶ αὐτοῦ τοῦ θειοτάτου Γρηγορίου τοῦ Νύσσης ἄκουε λέγοντος· ὅτι περιέσχεν ἐν κύκλῳ τὰ πάντα τὸ οὐράνιον σῶμα, τὴν δὲ μέσην τοῦ παντὸς ἀπέλαβε χώραν τὰ βαρέα καὶ καταφερῆ τῶν σωμάτων· γῆτε καὶ ὕδωρ ἀλλήλοις διακρατούμενα, καὶ ἡ μὲν κυκλοφορουμένη οὐσία διὰ τῆς ὀξείας κινήσεως τὸν

& in ore hoc ferebat; quis tantum ſibi ipſi confidat, ut aliquid amplius quam laudatus Vir ſentire ſimul, & exponere ſperet? Ne igitur diſſentiamus, quum perſpicue, unde, & quomodo magni hujus viri opera comparata ſint, intelligamus. Inſuper vero quoque diviniſſimum Gregorium Nyſſenum dicentem audi: *Continere* ſcilicet *omnia in orbe coeleſte corpus, mediam vero univerſi regionem gravia, & deorſum tendentia corpora tenuiſſe; teram autem, & aquam a ſe invicem contineri, & hanc, quae in orbem circumfertur, ſubſtantiam ob motus velo-*

loci-

ἀστὸν τῆς γῆς ἐν κύκλῳ περισφίγγει· καὶ οὔτε ἡ γῆ τῆς ἰδίας βάσεως μετατίθεται· οὔτε οὐρανὸς ποτὲ τὸ σφοδρὸν εὐδίδωσι καὶ ὑποχαλᾷ τῆς κινήσεως. ὅτι δὲ ταῦτα οὕτως ἔχει, καὶ ὅτι τὴν μέσην ἀπέλαβε χώραν τοῦ παντὸς ἡ γῆ, καὶ ὁ θειότατος Ἰωάννης Δαμασκηνὸς ἐν τῷ περὶ γῆς κεφαλαίῳ σαφέστατα ἔδειξεν οὕτως εἰπών· ἧττων δὲ ἡ γῆ, καὶ πάνη σμικροτέρα ἐστὶ τοῦ οὐρανοῦ· ὥσπέρ τις στιγμὴ ἐν μέσῳ τούτου κρεμαμένη· καὶ τούτου χάριν ἀμφιβάλλειν οὐκ εὔλογον· ὅρα γὰρ ὅτι καὶ τὰ τοῦ μεγάλου Βασιλείου τῆς αὐτῆς ἐννοίας ἐξήρτηται·

locitatem terrae discum circulatim ambire, & neque de sua basi dimoveri terram, neque coelum unquam vehementiam motus remittere, & coërcere. Haec autem ita sese habere, mediamque universi regionem terram occupasse divinissimus Ioannes Damascenus in Capite de Terra ita loquens manifestissime significavit. *Inferior omnino, & minor coelo terra est, & veluti punctum quoddam in hujus medio subspensum*; qua in re ambiguum se traducere alienum est. Vides enim & ea, quae Magnus Basilius habet ex hac intelligentia pende-

re;

ἐν γὰρ τῇ διαληφθείσῃ ὁμιλίᾳ καὶ τάδε περὶ τούτου φησίν· τῷ δὲ ἡλίῳ οὐδείς ἐστιν ἐγγιτέρω, καὶ οὐδείς ἐστι πορρωτέρω, ἀλλ' ἐξίσου τοῦ δύματος τοῖς κατὰ πᾶν μέρος τῆς γῆς ὠχισμένοις προσβάλλει. Εὔδηλον οὖν ἐντεῦθεν, ὡς εἴπερ ἡ γῆ μὴ κατὰ μέσον τοῦ παντὸς ἀπαιώρητο, οὐκ ἂν ὁ ἥλιος ἀφ' ἡμῶν, ὡς ὁ διαληφθεὶς ἔφη πατὴρ, ἀπανταχόθεν ἐξίσου διίστατο. ταῦτα μὲν οὖν ἀριδήλως παρίστησι τὸν οὐρανὸν κυκλοτερῆτε καὶ ἀκίνητον ὄντα, καὶ οὐκ ἔστιν ἐπὶ τούτοις ἀντίκρισις. εἰ δὲ τὸ προφητικόν μοι παράγεις ῥητὸν τὸ λέγον· ὁ στήσας τὸν οὐρανὸν ὡσεὶ

re; in laudata enim Homilia ita ait; *Nullus eſt proximior, & nullus eſt remotior a ſole, ſed aequaliter hic omnibus, qui ſingulas orbis terrarum partes habitant, occurrit*. Hinc ergo manifeſtiſſimum eſt, quod, ſi terra in univerſi medio non ſubſpenderetur, neque profecto ſol a nobis, ut laudatus Pater inquit, aequaliter undecumque diſtaret. Haec igitur quidem & rotundum, & immobile coelum perſpicue oſtendunt, & nulla de his reſponſio eſt. Si autem mihi Prophetae dictum obiicias, ſcilicet, *Qui ſubſpendit coelum quaſi*

χαμάραν, κἀντεῦθεν ἡ-
μικύκλιον εἶναι δισχυ-
ρίζη τὸν οὐρανὸν καὶ ἀ-
κίνητον· ἐκεῖθέν σοι κἀ-
γὼ τὸν ὑπερούσιον πάν-
τως θεὸν ἀνθρωπόμορ-
φον εἶναι διαμαρτύρο-
μαι, καὶ ἐνσώματον·
δράκα γὰρ ὁ προφή-
της αὐτῷ καὶ σπιθα-
μὴν περιτίθησιν· ἀλλὰ
καθάπερ δι' αὐλῶν τοιού-

ſi fornicem (4), & heinc in medio ſectum, & immobile coelum eſſe deducas; exinde tibi & ego ſuperſubſtantialem omnino Deum figura humana, & corporeum eſſe probo; pugillum enim, & palmum Propheta ipſi adtribuit. Sed ſicuti per hujusmodi verba, pugillum inquam, &

---

(4) Hiſce Iſaiae verbis aeque ac permultis aliis quae in SS. Scripturis occurrunt nimium adhaerentes Patres tamquam ſido firmiſſimoque ſcopulo, hallucinati ſunt, cum voluere etiam naturae leges, & phyſicam doctrinam iis ὑπεραχριβῶς expendere. Divinitus inſpirati Vates tropico quo utuntur loquendi more, atque idem ſpiritus ipſos afflans nullo modo phyſicum mundi ſyſtema explanare contenderunt, verum uni Religioni conſulere. Id quod ſi cautum eſſet, non ſane tot jurgia & rixas excitaſſent ſequioris aetatis Theologi impietatis notam inurentes iis lubenti natis Minerva hominibus, qui facem quodammodo veritati praetulerunt, certis ſtatiſque legibus naturalem ſcientiam examinantes. Utinam tamen & adhuc non eſſent qui in meridiana luce caecutiunt, ac viriliter, tamquam pro aris & focis, pro iniquo alieni temporis fato pugnant.

τῶν ῥημάτων, δραχός τε λέγω καὶ σπιθαμῆς, μικρὸν μέρος τῆς ὅλης τοῦ θεοῦ δυνάμεως τροπικῶς ὁ προφητικὸς λόγος ἐνέφηνεν· οὕτω διὰ τὸ εἰπεῖν, ὁ στήσας τὸν οὐρανὸν ωσεὶ καμάραν, τὴν εὐκολίαν τῆς τέχνης, ἢ ἐκ μὴ ὄντων τὰ πάντα παρήγαγε πανσόφως ὑπεσημείνατο· καὶ οὐκ ἐμὰ ταῦτα τὰ ῥήματα· ὁ Δαμασκηνὸς Ἰωάννης οὕτω με πείθει περὶ τούτου φρονῶν ἐν τῷ περὶ οὐρανοῦ κεφαλαίῳ καὶ τάδε διεξιών· τινὲς μὲν ἡμισφαίριον τὸν οὐρανὸν ἐφαντάσθησαν ἐκ τοῦ τὸν Δαβὶδ λέγειν, ὁ ἐκτείνων τὸν οὐρανὸν ὡσεὶ δέρριν· καὶ τὸν Ἡσαΐαν ὡσαύτως· ὁ στήσας τὸν

& palmum, parvam universae Dei potentiae partem propheticus sermo figurate demonstravit; ita dicendo, qui subspendit coelum quasi fornicem, facilitatem artis, qua ex non existentibus omnia produxit, sapientissime subindicavit. Et haec verba non sunt mea. Damascenus Ioannes in Capite de Coelo, de hoc opinans me edocet, dum ita differit: *Quidam sane hemisphaerium esse coelum opinati sunt, propterea quod David dicat: Qui extendit coelum tamquam pellem, & Isaias quoque: Qui subspendit coelum quasi fornicem.*

οὐρανὸν ὡσεὶ καμάραν. καὶ ταῦτα μὲν ἐς τοσοῦτον· ὅτι δὲ περιφερόμενος ὁ οὐρανὸς, καὶ αὐτὸν συμπεριφέρει τὸν ἥλιον, ἐδήλωσε μὲν ὁ Νυσσαῖος θεῖος Γρηγόριος τὴν θείαν ὑπερεκπλήττόμενος δημιουργίαν, καὶ λέγων· τίς περιάγει τὸν οὐρανὸν, ὥστε ὑπὲρ γῆς τὸν φωστῆρα γενέσθαι; οὐχ' ἧττον δὲ τὰ περὶ τούτου, καὶ αὐτὸς ὁ μέγας ἐνέφηνε Μάξιμος ἐπεξηγούμενος τὸ τῆς παλαιᾶς ῥητὸν τὸ λέγον· στήτω ὁ ἥλιος καὶ τὰ Γαβαῶ, καὶ ἡ σελήνη καὶ φάραγγας Αἰλὼμ· καὶ οἷον θαυμάζων τὴν ἀῤῥησίαν τοῦ θεοῦ

Et haec quidem hactenus. Coelum autem circumferri & cum eo simul circumferri ipsum solem, manifestavit quidem D. Gregorius Nyssenus divinum admirans opificium, & ita loquens: *Quis circumducit coelum, ut sit luminare super terram?* Non minus vero, quae ad hoc attinent, magnus ipse Maximus edidit, dum exponit veteris Testamenti hujusmodi dictum: *Stet sol contra Gabaon, & luna super valles Elom* (5); & veluti inef-

(5) Quem nam latent, vel qui siccis oculis audivit iniqua τοῦ σοφώτατου Galilaei fata, quibus omnimode vexatus fuit huiusce Sacrae Scripturae testimonii causa, & undique impetitus ab imperitorum debac-

θεοῦ καὶ σοφίαν καὶ δύναμιν καὶ τάδε κατὰ ῥῆμα διέξεισιν; ἡλίου τε καὶ σελήνης δρόμον ἔπεσχεν ἀκόλυτον ὁ θεὸς παραδόξως, ἵνα ἀεικίνητον τοῦ παντὸς φύσιν στήσας ἀκίνητον. Τί τούτου παραδοξότερον; τί τῆς κυκλικῆς τοῦ παντὸς φύσεως ἐκφαντικώτερον; καὶ ταῦτα τοῦ μεγάλου Βασιλείου τὴν τῶν οὐ-

ineffabilem Dei ſapientiam, & potentiam admirans, hiſce iisdem verbis dicit: *Solis, & Lunae curſum inoffenſum Deus continuit mirabiliter, ſemper mobilem Univerſi naturam efficiens immobilem.* Quid hoc admirabilius? Quid ſphaericа Univerſi natura evidentius? Haec quoque Magni Baſilii coelorum orbicu-

C larem

---

debacchantium ſtimulis fateri nolentium ἄῤῥητον τὴν ipſorum ignorantiam? Terram motu quodam agi, ac non uno contentam loco manere, complures penes antiquos putarunt, & ſi Plutarcho in libro *Platon. Quaeſt.* fides habenda, Ariſtarchus, & Seleucus oſtenderunt. Immo ipſe ibidem narrat Theophraſtum aſſeruiſſe τῷ Πλάτωνι πρεσβυτέρῳ γενομένῳ μεταμελεῖν ὡς οὐ προσήκουσαν ἀποδάντι τῇ γῇ τὴν μέσην χώραν τοῦ παντός. Scilicet *Platonem jam natu grandem poenitentia fuiſſe ductum, quod terram in medio Univerſi, non ſuo loco, ſtatuiſſet.* Id tantum innuiſſe ſat erit, ut oſtendatur non unum fuiſſe Galilaeum, qui hodiernum planetarium ſyſtema confinxerit, ſed ſtatis Naturae legibus innixus luce clarius oſtenderit omnino a vero aberrare quotquot Ptolemaicis fabellis, nullo conſtituto examine, aſſentiuntur.

ρανῶν κυκλικὴν περιδίνησιν ὑπεμφαίνοντος· μὴ οὖν ἄναρχα φαντάζου, ὦ ἄνθρωπε, τὰ ὁρώμενα, μήδ' ἐπειδὴ κύκλῳ σε περιτρέχει τὰ κατ' οὐρανὸν κινούμενα· ἡ δὲ τοῦ κύκλου ἀρχὴ τῇ προχείρῳ ἡμῶν αἰσθήσει οὐκ εὔληπτος, ἄναρχον ἡγοῦ τῶν κυκλοφορικῶν σωμάτων τὴν φύσιν. Ἀλλὰ καὶ ὁ πολὺς ἐν θεολογίᾳ Γρηγόριος οὐ περὶ τῶν ἔξω φιλοσόφων, περὶ δὲ τῶν φωτῶν τὸν λόγον ποιούμενος, καὶ τάδε φησίν· οἶδα καὶ ἕτερον φῶς, τὴν κυκλικὴν τῶν ἀστέρων περίοδον. εἰ μὲν οὖν ἡμίτομος ὁ οὐρανὸς, καὶ τοῦτο μόνον ἐστὶ τὸ φαινόμενον ἄνωθεν, εἰ

larem vertiginem oſtendentis: *Ne igitur, o homo, ſine principio, quae cernuntur, opinare; neque coeleſtia corpora, quae moventur, quoniam circulo te circumcurrunt, & circuli initium expedito noſtro ſenſui captu facile non eſt, ſine principio corporum ſe in orbem moventium naturam exiſtima*. Sed excellens Theologia Gregorius non de gentilibus Philoſophis, ſed de luminibus verba faciens, haec inquit: *Novi & alterum lumen, circularem aſtrorum viam*. Si igitur ſemiſectum eſt coelum, & hoc eſt, quod deſuper adparet hemiſphaerium;

&

οὐχ ὑποστρέφει τὴν γῆν ὁ ἥλιος κάτωθεν, πόθεν λοιπὸν οἱ ἀστέρες, καὶ τινὶ τρόπῳ κυκλικὴν ποιοῦνται περίοδον; εὔδηλον οὖν ἐντεῦθεν, ὡς οὐκ ἐναντιούμενος τοῖς λοιποῖς πατράσιν ὁ θειότατος Ἰωάννης, ἀλλὰ τὸν καιρὸν ἐξαγοραζόμενος, καὶ πείθων τοὺς ἁπλουστέρους μὴ τοῖς εἱμαρμένην, καὶ τύχην δοξάζουσι συναρπάζεσθαι, μήδε τὴν ζωὴν αὐτῶν ταῖς τῶν ἄστρων κινήσεσιν ἀναρτᾶν, καὶ ἐντεῦθεν ἀπάγεσθαι τοῦ θεοῦ, καὶ τοῦ ὀρθοῦ φρονήματος παρασύρεσθαι, τοιαῦτα γράφειν ὁ παμμέγας εὐμεθόδως οὐ παρ-

& ſi infra terram ſol minime circumit, unde tandem, & quomodo circularem curſum ſtellae peragent? Hinc ergo manifeſtum eſt, non ut ceteris Patribus adverſantem, ſed opportune diviniſſimum Ioannem locutum, ſimpliciori-bus perſuadere conantem, ne ab iis, qui fortunam, fatumque credunt, ſeduci ſe ſinerent, neque ſuam ipſorum vitam aſtrorum motibus adſcriberent, adeoque ne abducerentur a Deo (6), & a recta ſententia divellerentur, hæc Magnum ſcribere

(6) Vides hic noſtrum Glycam totum in eo verſari ut Chryſoſtomum defendat fere opportune de Mundo ipſe ſenſerit, atque optime ſemiſectum coelum pronun-

ρητήσατο· καὶ τί χρὴ πολλὰ λέγειν; ὁ θεοφάντωρ καὶ μέγας Διονύσιος ἐν τῷ τετάρτῳ αὐτοῦ κεφαλαίῳ, ἐν ᾧ περὶ ἀγαθοῦ διδάσκει φωτὸς, καὶ τάδε περὶ τούτων ἀριδήλως διείληφε· τήντε τοῦ οὐρανοῦ

scribere non dedignatum fuisse. Quid plura? Theologus ille magnus Dionysius in quarto suo Capite, in quo de bono lumine differit, haec pariter de his manifeste edocet: *Coeli*, *dico*,

---

pronuntiarit, ut fati, fortunaeque errorem radicitus evelleret. Probe utentis ratione nunquam tamen erit commentum quodvis errore alio refutare, eo magis quod luculenter in Sacris Scripturis circularis coeli mentio saepius habetur, praecipue vero *Cap. XXIV. Eccl.* ubi dicitur *gyrum coeli circuivi sola &c.*, graece aptius, & verius ἐκύκλωσα, scilicet *circumduxi*, *rotundavi*, *conglobavi*, & Isaiae Cap. XL., *qui sedet super gyrum terrae*, vel secundum Hebraeos *qui sedet super globum terrae*. Si globus est igitur terra, sane & Antipodes erunt, rotundum erit coelum, non semisectum. In haec itaque & alia testimonia si respexissent Chrysostomus *Homil.* 14., & 27. *in Epist. Paulli ad Hebr.*, Justinus Martyr, Basilius *Homil.* 1. *super Genes.* Ambrosius *lib.* 1. *in Hexaemer.* Lactantius, & alii innumeri, numquam coeli rotunditatem negassent, ac vidissent eam non esse *figmentum graecorum a ratiocinando profectum*, uti Elias Cretensis *ad Orationem* 7. *Nazianzeni* autumavit, quod ex Scripturis ipsis probatur, quodque rationi consonum, quemadmodum Ptolemaeus novem argumentis ostendit *Cap.* 3. *Lib.* 1. *edit. magnae*, Aristot. 2. *Coel. tex.* 22. *& seqq.*

ρανοῦ, φημὶ, παράδοξον κίνησιν, τὴν κυκλικὴν τῶν ἀστέρων περίοδον, τὴν μεταβατικὴν αὐτῶν δίοδον, καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ ἐπὶ τὸ αὐτὸ τῶν μεγάλων φωστήρων ἀποκατάστασιν, καθ' ἣν ἐνιαυτοί τε καὶ μῆνες ἐκμετρῆσθαι εἰώθασι. Τοῦτο οἶμαι καὶ τὸν σοφὸν Σολομῶντα αἰνίττεσθαι λέγοντα· Ὀλίγη ὁ ἥλιος ἀπάρχεται πρὸς νότον, καὶ κυκλοῖ πρὸς βορρᾶν, ὥστε τῷ μὲν οὐρανῷ, καὶ ἄκων συμπεριφερόμενος ὁ ἥλιος, ποιεῖ τὸ νυχθήμερον· ἔθετο γάρ, φησι, ταῦτα εἰς σημεῖα, καὶ εἰς καιροὺς, καὶ εἰς ἡμέρας, καὶ εἰς ἐνιαυτούς· τὴν αὐτοῦ δὲ πορείαν ἠρέμα ποιούμενος τὴν ἀπὸ δυσμῶν δηλονότι πρὸς ἀνα-

dico, mirabilem motum, & circularem aſtrorum curſum, & ipſorum tranſgredientem tranſitum, & ex hoc in idem magnorum luminarium reſtitutionem, ſecundum quam annos, menſeſque metiri conſuevimus. Hoc quoque ſapientem Salomonem clam innuiſſe exiſtimo, ubi dicit: *Sol ab Auſtro ſurgit, & rotatur ad Aquilonem*, ita ut cum coelo, & invitus circumactus diem, noctemque efficiat; *Poſuit enim*, inquit, *haec in ſigna, & tempora, & dies, & annos*; ſuum enim tranſitum clam ab Occidente faciens, adparens

ανα-

ἀνατολὰς, καὶ ἀπὸ τοῦ ζωδίου μεταβαίνων εἰς ζώδιον, τὸν ἐνιαυτὸν ἐκπληροῖ. Ἐνιαυτὸς γὰρ οὐδὲν ἄλλό ἐστι, ἀλλ' ἢ ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ σημείου ἐπὶ τὸ αὐτὸ πάλιν ἀποκατάστασις. καὶ εἰ μὴ πείθει τοῖς λεγομένοις, αὐτῷ τῷ μεγάλῳ Βασιλείῳ πείσθητι. ἐν γὰρ τῇ ἕκτῃ ὁμιλίᾳ αὐτοῦ, καὶ ταῦτα περὶ τούτου διέξεισιν· ἐπεξηγούμενος καὶ γὰρ τὸ διαλῆφθεν ῥητὸν τὸ λέγον· καὶ ἔστωσαν εἰς σημεῖα, καὶ εἰς καιροὺς καὶ εἰς ἐνιαυτούς· καὶ δεικνύων ἐντεῦθεν ὅπως ὁ ἥλιος ἀποτελεῖ τὸν ἐνιαυτὸν, καὶ τάδε φησίν· Ἡλιακὸς δέ ἐστιν ἐνιαυτὸς, καὶ ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ σημείου ἐπὶ τὸ αὐτὸ σημεῖον

rens in Oriente, & a ſigno in ſignum tranſiens, annum perficit. Annus enim nihil aliud eſt, quam ab eodem in idem ſignum iterum reſtitutio. Et ſi minus his, quae dicuntur, ſaltem ipſi Magno Baſilio fidem adhibeas; in ſeptima enim Homilia haec eadem ediſſerit. Explicans quippe hoc laudatum dictum: *Et erunt in ſigna, in tempora, & in annos*; & exinde quomodo annum ſol abſolvat oſtendens, haec quoque ſubiicit: *Solaris autem annus eſt ab eodem in idem ſignum juxta ſolis motum reſtitutio.*

Haec

σημεῖον κατὰ τὴν κίνησιν τοῦ ἡλίου ἀποκατάστασις. ὅτι δὲ ταῦτα οὕτως ἔχει, καὶ ὅτι πρὸς ἀνατολὰς ἀπὸ δυσμῶν, ὅ τε ἥλιος, καὶ ἡ σελήνη, τὴν ἰδίαν ποιοῦνται πορείαν, ὁ Δαμασκηνὸς Ἰωάννης ἀριδηλότερον ἔδειξε κατὰ λέξιν οὕτω διεξιών· ἥλιον, καὶ σελήνην, ἄρεά τε, καὶ χρόνον πλανήτας ἐκάλεσαν, ὅτιπερ ἐναντίως τοῦ οὐρανοῦ ποιοῦνται τὴν κίνησιν. τοῦ γὰρ οὐρανοῦ καὶ τῶν λοιπῶν ἀστέρων ἐξ ἀνατολῶν ἐπὶ δυσμὰς κινουμένων, αὐτοὶ δὲ οἱ ἀπὸ δυσμῶν ἐπὶ ἀνατολὰς τὴν κίνησιν ἔχουσι· καὶ τοῦτο γνωσόμεθα ἐκ τῆς σελήνης καθ' ἑσπέραν μικρὸν ἀναποδίζούσης. εἰ δὲ ταῦτα οὕτως ἔχει, ἀπὸ τῆς

Haec autem ita se habere, & ad Orientem ab Occidente, Solem, & Lunam suum cursum peragere, Damascenus Ioannes perspicue demonstravit, hisce iisdem verbis enarrans: *Solem, & Lunam, Martem, & Saturnum planetas adpellarunt, quia adversus coelum motum faciunt; nam coelo, & ceteris astris, ex Oriente in Occidentem se moventibus, ipsi ab Occidente in Orientem motum habent. Hoc ex Luna ad vesperam paullisper retrocedente cognoverimus.* Si haec ita se habent, ex Lunae re-

σελήνης

σελήνης ἀναποδυσμῶν καὶ τοὺς λοιποὺς πλανήτας, ὅθεν καὶ ὅπως ποιοῦνται τὴν κίνησιν ἀριδήλως ἐνέφηνε. πρόδηλον πάντως ὅτι καὶ ἀεικινήτῳ οὐρανῷ συμπεριφερόμενος ὁ ἥλιος ἀποτελεῖ τὸ νυχθήμερον. εἰ γὰρ ἐξ ἀνατολῶν ἐπὶ δυσμὰς ἐκινεῖτο ὁ ἥλιος, εἰ διὰ νυχθημέρου τὴν οἰκείαν ἀποκαθίστασιν, τὸ λοιπὸν ὁ τοῦ ἡλίου κύκλος ἐκεῖνος ὁ τὸν ἐνιαυτὸν ἐκπληρῶν, δ'ὥτοσαν ἐπὶ τούτοις ἀπόκρισιν· οὐδὲ γὰρ ἡμέρας ἐθάχθη μόνον ὁ ἥλιος ἐκτελεῖν, ἀλλὰ καὶ καιροὺς, καὶ ἐνιαυτοὺς, ὡς ὁ λόγος ἤδη φθάσας ἐγνώρισε. τοιαύτας μὲν οὖν καὶ τοσαύ-

versionibus & reliqui planetae, unde, & quomodo moveantur, manifeste demonstravit. Manifestissimum omnino cum semper mobili coelo solem circumactum diei, noctisque spatium perficere. Nam, nisi ex Oriente in Occidentem sol moveretur, si per diei, noctisque spatium suam faceret restitutionem, ubi nam tandem solis circulus ille, qui annum complet? ad haec quaeso respondeant; neque enim ad dies tantum perficiendos sol constitutus est, sed & ad tempora, & annos, ut praecedens sermo jam demonstravit. Talia ergo, tantaque testimo-

ἵας ἔχων ἰὰς μαρτυρίας μὴ ἐπὶ πλέον ἀνίπιπτε· μηδ' ἐὰ τοὺς λοιποὺς ἁγίους ἀθετεῖ, τοῖς τοῦ παμμάκαρος ἐνευγχάνων πονήμασιν. εἰ γὰρ καὶ ἀναθήματι καθυποβάλλειν δοκεῖ τοὺς μὴ τὸν οὐρανὸν πεπηγμένον εἶναι καὶ ἡμίτομον λέγοντας· ἀλλ' οὐκ ἐναντιούμενος τοῖς λοιποῖς ἁγίοις πατράσιν, ἀλλ' ἐμμένων πρὸς τοῖς ἄλλοις, ποιῆσαι καὶ αὐτὸ τὸ Μανιχαϊκὸν καὶ ἄθεον πειρόμενος φρόνημα φησί· καὶ γὰρ οἱ νενοσηκότες τὰ Μάνεντος, ὅτι Κύριος διὰ τὴν ψυχῶν ἡμῶν σωτηρίαν κάδδους δώδεκα ἐμηχανήσατο, οἳ διὰ τὰς σφαίρας στρεφόμενοι, τὰς τῶν θνησκόντων

testimonia habens, ne amplius adverſere, neque hujus Beatiſſimi inſiſtens operibus, ceteros Sanctos deſpicias. Etenim ſi anathemati ſubiicere videtur eos, qui coelum non eſſe fixum, & ſemiſectum adfirmant; non tamen reliquis Sanctis Patribus obſiſtens, ſed his adhaerens, quum ſententiam hanc Manichaicam, & impiam reddere conatus eſſet, haec inquit: Etenim hi, qui Manetis inhaerentes placitis aegrotant, Dominum ad animarum noſtrarum ſalutem duodecim vaſa fabricaſſe exiſtimarunt, quae per ſphaeras converſa morientium animas

των ἀνεμῶνται ψυχὰς, καὶ τῇ σελήνῃ ταύτας ἐναποτιθέασιν· εἰς πίστιν τῆς αὐτῶν ματαιολογίας καὶ τὰς αὐξομειώσεις ταύτης παράγοντες. πρόριζον οὖν, ὡς ἔφημεν, τὴν μυθολογίαν ταύτην ἀνασπᾶσαι μεμαχόμενος, καὶ λόγοις αὐστηροτέροις κεχρῆσθαι παρεβιάζετο, καλὰ τῶν σφαιροειδῆ λεγόντων εἶ-

adtollerent, & in Luna collocarent (7), in fidem ſuae ipſorum vaniloquentiae hujus incrementum, & diminutionem adducentes. Fabulam hanc igitur, uti diximus, ſtirpitus evellere nitens, ſeverioribus quoque rationibus uti contendit in illos, qui coelum

(7) Quam dire a vero aberrarit Manes, & quae monſtra, non placita eius aſſeclae jactitarint, hic noſtrum non eſt expendere; ea enim omnia poſſunt videri in Auguſtino praecipue *in lib.* 1. *de Haereſ.*, atque alibi, necnon in ceteris Patribus qui ea refutarunt. Animadvertendum tamen hic cenſuimus Manetem a veteri Platonicorum philoſophia hauſiſſe, animas poſt corporis mortem in Lunam avolare, poſtquam fati lege ad tempus vagatae fuerint in ea regione quae Terram & Lunam interjacet. Hac de re videndus Plutarchus in *lib. de Facie in orbe Lunae*, qui referens omnia Platonicorum ſomnia auctor eſt nonnullos Elyſios in Luna aeque ac Tartarum ſtatuiſſe. Qui contulerit Plutarchi librum, & Manichaeorum hac de re commenta, videbit ſane hos nihil proprio cenſu protuliſſe, verum ſomniantium deliriis victas omnino manus dediſſe.

ναι τὸν οὐρανὸν καὶ ἀεικίνητον. Καὶ τὰ μὲν τοῦ Χρυσοστόμου τοιαῦτα, καὶ τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον. Ὅτι δὲ τὴν γῆν ὑποτρέχων ὁ ἥλιος οὐ μὴν ἐκ πλαγίου, καθά τινες οἴονται, ἀφεγγῆ τὸν ἀέρα καθίστησιν· εἰ γὰρ ἐκ πλαγίου διοδεύων ὁ ἥλιος οὐκ ἐπὶ τοσοῦτον ὁ ἀὴρ ἐσκοτίζετο· δεδήλωται μὲν καὶ αὐτῷ τῷ θεολόγῳ Γρηγορίῳ ἐν τῷ περὶ θεολογίας αὐτοῦ λέγοντι· ἡμέρας μὲν δημιουργὸς ὁ ἥλιος ὑπὲρ γῆς ὢν, ὑπὸ δὲ γῆν ὢν δημιουργὸς τῆς νυκτός. Οὐχ ἧττον δὲ περὶ τούτου, καὶ αὐτῷ τῷ Δαμα-

lum rotundum, & ſemper mobile adferunt. Et haec ſunt, quae Chryſoſtomus ait, & hac ratione ſe habent. Solem vero infra terram ſubterlabi, non quidem tranſverſe, ut quidam putant, & obſcurum aërem efficere (nam ſi tranſverſe ſol excurreret, adeo aër non obtenebraretur) manifeſtatum hoc quidem fuit ab ipſo Theologo Gregorio in libro ſuo de Theologia ita dicente: *Diei conditor ſol eſt ſupra terram, ſub terra vero noctis eſt conditor* (8). Non minus hoc & ab ipſo Dama-

(8) Plutarchus ubi ſupra memorat a Platone non Solem,

σχηνῷ Ἰωάννῃ διάλη-
πται· ἐν γὰρ τῷ πε-
ρὶ πυρὸς, φωτὸς καὶ
φωσλήρων κεφαλαίῳ καὶ
τάδ' ἐφησί· τῇ τετάρ-
τῃ ἡμέρᾳ ἐποίησεν ὁ
Θεὸς τὸν φωστῆρα τὸν
μέγαν, ἤτοι τὸν ἥλιον,
εἰς ἀρχὰς καὶ ἐξουσίας
τῆς ἡμέρας· δι' αὐτοῦ
γὰρ ἡ ἡμέρα συνίστα-
ται· ἡμέρα γάρ ἐστιν
ἐν τῷ τὸν ἥλιον ὑπὲρ
γῆς εἶναι, νὺξ δέ ἐστιν
ἐν τῷ τὸν ἥλιον ὑπὸ
γῆν εἶναι· καὶ διάστη-
μα νυκτός ἐστιν ὁ ἀπὸ
δύσεως ἕως ἀνατολῆς
ὑπὸ γῆν ἡλίου δρόμος.

Damaſceno Ioanne
pertractatum fuit ;
in capite enim de
Luce , Igne , & Lu-
minaribus , haec ait :
Quarta die fecit Deus
Luminare majus , vi-
delicet ſolem , ad prin-
cipatus , & poteſtates
diei : per ipſum enim
dies efficitur : ſiqui-
dem dies eſt , dum ſol
ſupra terram , nox ve-
ro , dum infra terram
lucet : & noctis inter-
capedo eſt ſolis ab Oc-
cidente uſque in O-
rientem ſub terra cur-
Τὰ αὐτὰ δὲ τούτοις
καὶ

Solem , verum Terram dici inſtrumentum temporis dimetiendi , ex quo latius patet melius Platonem ſenſiſſe de Terra quam ceteros Philoſophos , cum καὶ φύλακα , καὶ δημιουργὸν αὐτὴν ἀτρεκῆ νυκτὸς καὶ ἡμέρας προσεῖπε , *& cuſtodem & veracem ipſam artificem noctis dieique dixit* . Idem ſenſit & Empedocles qui ait :

Νύκτα δὲ γαῖα τίθησιν , ὑφισταμένη φαέεσσι .

Noctem Terra facit , dum lucem intercipit almam .

καὶ ὁ μέγας διέξεισι Βασίλειος· ἐν γὰρ τῷ ῥητῷ τῷ λέγοντι, καὶ ἐκάλεσεν ὁ Θεὸς τὸ φῶς ἡμέραν, καὶ τὸ σκότος ἐκάλεσεν νύκτα, καὶ τάδε φησί· καὶ νῦν μὲν μετὰ τὴν τοῦ ἡλίου γένεσιν ἡμέρα ἐστὶν ὁ ὑπὸ ἡλίου πεφωτισμένος ἀὴρ ἐν τῷ ὑπὲρ γῆν ἡμισφαιρίῳ λάμποντος· καὶ νὺξ σκίασμα γῆς ἀποκρυπτομένου ἡλίου γινόμενον. Ὅτι δὲ ταῦτα οὕτως ἔχει, καὶ ὅτι μὴ τοῦ ἡλίου τὴν γῆν ὑποτρέχοντος οὐκ ἂν ἐπὶ τοσοῦτον ἀφεγγὴς ὁ ἀὴρ, καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν πραγμάτων τοῦτο γνωσόμεθα. Ἐν Βρετανίᾳ μὲν τῇ νήσῳ ὀκτὼ καὶ δε-

ſus. Eadem vero verbis hiſce Magnus Baſilius explanat; ad dictum enim habens: *Et vocavit Deus lucem, diem, & tenebras, noctem*, hæc dicit: *Et nunc quidem poſt ſolis productionem dies eſt, quum a ſole in hemiſphaerio ſupra terram lucente aër illuminatur, nox vero eſt terrae umbra, quae ab ſole abſcondito fit*. Haec autem ita ſeſe habere, & quod minime ſubter terram ſol non currat, aërem non omnino obſcurum eſſe, vel ex ipſis rebus cognoverimus. In Inſula Britannia (9) decem,

(9) Quivis dierum noctiumque vices, atque earum

χάωρος μὲν ἡ ἡμέρα ἐστὶν, ἑξάωρος δ'ὲ ἡ νύξ· καὶ οὐ μόνον ἑξάωρος, ἀλλὰ καὶ τὸ σκότος αὐτῆς οὐ πάνυ βαθὺ, τοιοῦτον δ'ὲ εἰπεῖν, ὁποῖόν ἐστι τὸ παρὰ ἡμῖν λεγόμενον λυκόφωτον· ἐμπίπτουσι γὰρ αὐτοῖς αὐγαὶ τοῦ ἡλίου. τίνος ἕνεκεν; ὅτι καὶν ταῖς νυξὶν αὐταῖς ὁ ἥλιος ἔγγυστα περιστρέφεται,

decem, & octo horarum dies eſt, ſex horarum vero nox; & non ſolum ſex horarum, ſed ipſius tenebrae non omnino profundae, ſcilicet quale eſt, quod a nobis dicitur crepuſculum: ſolis enim fulgores in eos cadunt. Cur? quia ipſa quoque nocte ſol proxime

---

rum cauſas expenderit, noverit hic Glycam noſtrum de ſolſtitio aeſtivo loqui, quo tempore Britannia diuturno ſolis aſpectu gaudet, ac paene noctem neſcit, cum nec longius abſit ab iis populis qui in maxime obliqua ſphaera poſiti, a Plinio *Lib.* 4. *Cap.* 12. referuntur, quaſi qui *ſerant matutinis*, *meridie metant*, *occidente ſole ſoetus arborum decerpant*, *noctibus in ſpecus condantur*. Londini revera maximus dies, qui fit undecima menſis Junj, fere decem & novem horis conſtat, ac tunc temporis crepuſculum pro nocte habetur, ea ſcilicet dubia lux, quae ex refractione radiorum ſolarium in atmoſphaera exoritur, donec ſol decimum octavum gradum ſub horizzonte attigerit, ut peritiores Aſtronomi autumarunt. De Crepuſculis, ac de methodo expendendae longioris, brevioriſque creperae Lucis vid. *Keill. Diſſert. XX.*

διὰ τὸ βραχύτατον αὐτοῦ μέρος ὑπὸ γῆν καταδύεται, καὶ οἵγε τῶν Βρετανῶν ὀξυδερκέστατοι σαφῶς ὁρῶσι κατὰ τὴν νύκτα, καὶ μικροῦ πάντα τοῖς ὀφθαλμοῖς περιλαμβάνουσι. Μάνθανε οὖν ἐντεῦθεν, ὡς εἰ γε καὶ ἐν τῷ καθ' ἡμᾶς κλίματι, οὐχ ὑπὸ γῆν ὁ ἥλιος διοδεύων ἦν, ἀλλ' ἔγγυστά που καὶ ταῦθα περιεστρέφετο, ἡ νὺξ ἀληθῶς οὐχ ἡ νὺξ ἦν, οὐδὲ πάνυ βαθὺ τὸ σκότος αὐτῆς, ἀλλὰ τοιοῦτον, ὁποῖον ἤδη φθάσας ἐγνώρισεν· ἅτε τῆς γῆς οὐμενοῦν ἀνλιφραλλούσης ταῖς ἡλιακαῖς ἀκτῖσι παντάπασιν· ἡ γὰρ νὺξ οὐδὲν ἄλλό ἐστιν, ἢ σκίασμα γῆς, ὡς ὁ μέγας ἔφη Βασίλειος.

xime circumfertur; propterea quod pars ipsius brevissima sub terra occulitur, & Britannorum perspicacissimi noctu clare vident, & fere omnia oculis discernunt. Hinc ergo edisces, quod, si in nostro tantum climate, & non sub terra sol transiret, sed prope hinc, & illinc circumferretur, nox profecto nox non esset, neque omnino profundae ipsius tenebrae, sed ejusmodi, quales praecedens sermo demonstravit; siquidem terra universis solaribus radiis nequaquam opponeretur. Nox enim nihil aliud est quam terrae umbra, ut ait

M.

Τοῦ γοῦν ἡλίου μὴ τὴν γῆν ὑπολρέχονλος, ἀλλ' ἔγγυσλα περισλρεφομένου, ὡς ἄνωθεν εἴρηλαι, βαθείαν γίνεσθαι νύκλα πάνλως ἀμήχανον. Ὅλι δ' οὐκ ἔσλιν ἡμίλομος ὁ οὐρανὸς, καὶ λοῦλο μόνον λὸ φαινόμενον ἄνωθεν καλὰ λὸ προφηλικὸν δῆθεν ῥηλὸν λὸ λέγον· ὁ σλήσας λὸν οὐρανὸν ὡσεὶ καμάραν, δηλοῦσι μὲν καὶ λὰ διαληφθένλα σαφῶς. οὐχ ἧλλον δὲ λὰ περὶ λούλου καλαμαθεῖν καὶ ἐκ λῶν διαληφθησομένων ῥᾴδιον λοῖς προσέχουσιν. ἐν γὰρ λῷ διαληφθένλι κεφαλαίῳ, καὶ λάδε καλὰ λέξιν ὁ Δαμασκηνὸς Ἰωάννης διέξεισιν· ἔχει ὁ οὐρανὸς μοίρας λριακοσίους ἑξήκονλα

M. Basilius. Sole siquidem minime infra terram, sed prope ipsam circumeunte, ut supra dictum est, profundam fieri noctem omnino impossibile. Coelum autem semisectum non esse, neque hoc solum, quod desuper adparet, iuxta videlicet Profetae dictum, *Qui subspendit Coelum quasi fornicem*, dilucide, quae dicta sunt, manifestant. Non minus vero ea, quae ad hoc spectant, ex adducendis animum intendentibus perdiscere facile est. In laudato namque capite haec hisce iisdem verbis Damascenus Ioannes differit: *Tercentum & sexaginta*

κονλα, τὸ ὑπὲρ γῆν ἡ-
μισφαίριον ἑκατὸν ὀγ-
δοήκονλα, καὶ τὸ ὑπὸ γῆν
ὡσαύτως μοίρας ἑκα-
τὸν ὀγδοήκονλα. Ὅτι δὲ
σφαιροειδὴς ὁ οὐρανὸς,
καὶ αὐτὸς ὁ Συναΐτης θεῖος
Ἀναστάσιος σαφέστατα
ἔδειξεν· ἐν δὲ τῷ εἰς
τὸν ἑξαήμερον λόγῳ αὐ-
τοῦ, ἐν ᾧ τὰ κατὰ
Θεὸν ὑπὲρ φύσιν καὶ
τέχνης ἀκολουθίαν δεί-
κνυσι, καὶ τάδε φησίν·
ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐ-
ρανὸν, δηλονότι τὴν
σφαῖραν, εἶτα τὴν γῆν,
τουτέστι τὸ κέντρον. ἢ
γὰρ ἔδειτ' ἀναπαλιν
εἰπεῖν· ἐποίησεν ὁ Θεὸς
τὴν γῆν καὶ τὸν οὐρα-
νὸν, ἤτοι τὸ κέντρον, καὶ
τότε τὴν σφαῖραν. εἰ
μὴ γὰρ τὸ κέντρον πη-
χθῆ, οὐκ ἂν ὁ ἐνιαυτοῦ

xaginta habet partes coelum, centum octoginta hemiſphaerium ſuper terram, & quod ſub terra eſt pariter centum octoginta. Divinus quoque Anaſtaſius Synaita coelum in ſimilitudinem ſphaerae eſſe manifeſtiſſime oſtendit in ſuo Sermone in Hexaëmeron, in quo, quae a Deo ſunt, ſupra naturam, & artis rationem eſſe demonſtrat, & ita infit: *Creavit Deus coelum, hoc eſt ſphaeram, primum, deinde terram, centrum ſcilicet.* Vel enim iterum dixiſſe oportebat: *Fecit Deus terram, & coelum, centrum videlicet, & tunc ſphaeram.* Niſi enim centrum

περιγράφηται κύκλος. τὰ αὐτὰ δ'ὲ περὶ οὐρανοῦ, καὶ ὁ τὰ θεῖα πρότερον σοφὸς Ὠριγένης δ'ίδ'ωσι σαφῶς ἡμῖν ἐννοεῖν· ἐντρέπων γὰρ τοὺς παχυμερῶς ἐπερχομένους τὰ τῆς γραφῆς, κἀντεῦθεν τὸ Θεῖον δ'οξάζοντας ἀνθρωπόμορφον, καὶ τάδε πρὸς τοῖς ἄλλοις ἔλεγε· πῶς δ'ὲ ὁ σφαιρικὸς ὁ οὐρανὸς καὶ ἀεικινούμενος θρόνος δ'ύναται εἶναι τοῦ Θεοῦ; Εἰ δ'ὲ ταῦτα οὕτως ἔχει, καθὰ καὶ δ'ὴ φθάσας ὁ λόγος ἀπέδ'ειξε, μὴ ἐπὶ πλέον ἀντίπιπτε, μηδ'ὲ γραφικὰς τοιαύτας μαρτυρίας παρείσαγε· ἀπὸ τοῦ δ'ιαληφθέντος γὰρ ἄνωθεν ἀποστολικοῦ ῥήτοῦ τοῦ

fixum eſſet, non utique anni circulus circumſcriberetur. Eadem autem de cœlo, & divina antea ſapiens Origenes nobis dat aperte intelligere; evertens enim, qui illotis manibus accedunt ad enarrandam ſcripturam, & exinde humana forma praeditum Deum putant, & haec ceteris addidit: *Quomodo rotundum, ſemperque mobile coelum, ſedes Dei eſſe poteſt?* Si autem haec ita ſe habent, ut praecedens ſermo demonſtravit, ne amplius repugnes, neque hujuſmodi divinae ſcripturae teſtimonia adferas; a ſupra enim laudato

λέγοντος· ἣν ἔπηξεν ὁ Κύριος, καὶ οὐκ ἄνθρωπος, μηδέν τι ἕτερον αἰνίττεσθαι νόμιζε, ἢ τὴν ἀσφαλῆ τοῦ οὐρανοῦ παραγωγήν τε καὶ σύστασιν, καὶ τὴν εἰς αἰῶνας αὐτοῦ συνοχὴν καὶ συγκρότησιν· εἰ γὰρ ἀκίνητος ἦν ὁ οὐρανὸς διάγε τὴν πῆξιν, ἣν λέγεται πηχθῆναι παρὰ Κυρίου, ἔδει πάντως καὶ τὴν σελήνην ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ μένειν, οὐ μὴν ἀεικίνητον εἶναι, ἅτε θεμελίοις ἐπῳκοδόμησεν στερροῖς· σελήνην γάρ, φησιν, καὶ ἀστέρας ἃ σὺ ἐθεμελίωσας. Ἐκ τούτων οὖν πάντων μάνθανε, ὦ ἱερὰ κεφαλή, ὅτι κατ' οἰκονομίαν τῷ χρυσορρήμονι καὶ θείῳ

laudato Apoſtoli dicto: *Quod fixit Dominus, & non homo*, nihil aliud ſignificatum exiſtima, quam certam coeli productionem, & conſtitutionem, & perpetuam illius coniunctionem, & concentum: nam ſi immobile eſſet coelum propter firmitatem, qua a Deo fixum fuiſſe dicitur, Lunam quoque in eodem loco manere, non ſemper mobilem eſſe, oportebat; ſiquidem fundamentis aedificaverat firmis; *Lunam* enim, dicit, *& ſtellas, quae tu fundaſti*. Ex his ergo omnibus ediſce, o ſacrum caput, non ſine conſilio ab aurea verba fundente

Ἰωάννῃ τὰ περὶ τούτων ἐκλέθειται· εἰ μὴ γὰρ τοῦτο ἦν, οὐκ ἂν τοῖς διαληφθεῖσιν ἁγίοις πατράσιν ἀντιπίπτων ἐφαίνετο; ἀμήχανον γὰρ πρὸς ἀλλήλους ἄλλως πῶς ἐναντιοῦσθαι καθάγε τε ὡς τὸ δοκοῦν ἐμοὶ, τοὺς ἐν ἑνὶ, καὶ τῷ αὐτῷ λαλήσαντας πνεύματι.

fundente, divinoque Ioanne, de his diſputatum eſſe. Niſi enim hoc eſſet, nonne laudatis ſanctis Patribus adverſans crederetur? Impoſſibile quippe eſt ad invicem aliter umquam ſentire, prout mihi videtur, qui in uno eodemque ſpiritu loquuti ſunt.

Ὅτι

Ὅτι καὶ τοῦτο ἠπόρηται, εἰ κατὰ τὴν πρώτην ἡμέραν παρήγαγε τὸ φῶς ὁ Θεὸς, τίνος ἕνεκεν κατὰ τὴν τετάρτην τοὺς φωστῆρας ἐδημιούργησε.

Adhuc & hoc quaeritur, cum Deus prima die lucem creaverit, qua de causa die quarta luminaria condiderit (1).

ΛΟΓΟΣ ΙΔ΄.

Ὁ μὲν οὖν χρυσορρήμων καὶ θεῖος Ἰωάννης ἐν τῇ εἰς τὴν ἑξαήμερον πέμπτῃ αὐτοῦ

DISPUTATIO XIV.

AUrea verba fundens, & divinus Ioannes in quinta ipsius in Hexaëmeron

(1) Quae quantaque dixerint tum veteres, tum recentiores philosophi de lucis ac solis natura, omnibus iis compertum sane est, qui vel ab ipso limine Physicas facultates salutarint, earumque historiam vel cursim perlegerint. Neutoni dogmatibus adhaerentes, quibus lux idem est ac *Qualitas specifica, qua nobis corpora conspicienda obiiciuntur*, sol vero *Igneus globus, a quo continuo emanant radii lucis ad nos usque pervenientes perquam ocyus*, innumera & in hac disputatione invenient quae reprehendant. Neutono & nos ipsi studemus; ob id tamen non vetamur quin & aliorum hypotheticas sententias expendamus. Quapropter invidiae notam, credo, fugiam, si dixero non iniucundam omnino, nec futilem hypothesim Wallerii, quam validis rationum momentis statuit de *Origine Mundi*, quaque contendit Mosem statis naturae legibus locutum cum universi historiam conscripsit, adeoque quamplurimos somnia, & monstra de mundi origine protulisse, eoquia a Genesi descivere, ac proinde & ab ipsa natura.

τοῦ ὁμιλίᾳ τὸ μωσαϊκὸν ῥητὸν ἐπεξηγούμενος τὸ λέγον· καὶ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τοὺς φωστῆρας τοὺς μεγάλους, ἀντιλογίαν οὐ τὴν τύχουσαν παρεισάγειν δοκεῖ. Οὐδὲ γὰρ ἀκριβέστερον τοῖς περὶ τούτου λόγοις ἐνδιατρίψαι ἐθέλησε· τῷ καιρῷ συγκαταβαίνων, ὡς ἔοικεν, καθὰ δὴ καὶ ἀλλαχοῦ τοῦτο ποιῶν εὕρηται, καταφρονεῖ· καὶ γάρ ἐστιν ὅτε τῆς ἀκριβείας οἰκονομικὸς ὁ θεῖος οὗτος ἀνήρ. Εἰ μὴ γὰρ τοῦτο ἦν, οὐκ ἂν αὐτολεξεὶ λέγων οὕτως ἐφαίνετο· τὸ στοιχεῖον τοῦτο, τουτέστιν, ὁ κατὰ τὴν τετάρτην δημιουργηθεὶς ἥλιος, ἐπὶ τούτῳ παρήχθη,

meron homilia Moſaïcum dictum enarrans quod ait: *Et fecit Deus luminaria magna*, non parvi momenti contradictionem inducere videtur. Neque enim accuratius in hujusmodi rationibus immorari voluit; cum opportunitate temporis pari paſſu gradiens, ut videtur, ſicuti etiam alias hoc feciſſe repertus eſt, deſpicit, aliquando enim ſedulitati parcit divinus hic vir. Niſi enim hoc eſſet, nullo modo ad verbum ſic dicere viſus eſſet, elementum hoc, ſcilicet ſolem quarta die conditum, ad hoc productum fuiſſe, ut lucidio-

ἵνα λαμπροτέραν ποιῇ τὴν ἡμέραν. Πρόσεχε οὖν· φαίνεται γὰρ ἐντεῦθεν, ὅτι ἄλλο ἦν ἐκεῖνο τὸ καλὰ τὴν πρώτην καραχθὲν φῶς, καὶ ἕτερον οὗτος ὁ κατὰ τὴν τετάρτην δημιουργηθεὶς ἥλιος· καὶ ὅτι τὸ πρῶτον ἐκεῖνο τοῦ καλὰ τὴν τελάρτην παραχθέντος ἀμυδρότερον ἦν· ἀλλ' οὐκ ἔστι τοῦτο, οὐκ ἔστι. Τότε μὲν γὰρ αὐτὴ παρήχθη τοῦ φωτὸς ἡ οὐσία· καὶ εἶπε γάρ, φησιν, ὁ Θεός· γενηθήτω φῶς, καὶ ἐγένετο φῶς· καλὰ δὲ τὴν τελάρτην οὐ φῶς, ἀλλὰ φωτοδόχα μόνον ἀγγεῖα παρήχθησαν εἰς ὑποδοχὴν ἐκείνου τοῦ πρώτου φωτός. Πρόσχες, εἰ βέλει, καὶ ταῖς τῶν λοιπῶν πατρῶν φωναῖς,

lucidiorem faceret diem. Attende igitur; hinc enim adparet, aliud fuiſſe quod prima die productum eſt lumen, & aliud ſolem iſtum, qui quarta die conditus eſt; primamque illam lucem ſubobſcuriorem fuiſſe ea, quae die quarta producta eſt. Hoc tamen omnino verum non eſt. Tunc enim ipſa producta eſt lucis eſſentia; ait enim; *Dixit Deus, fiat lux, & facta eſt lux*; quarta vero non lux, ſed ſolum lucis capacia vaſa ad excipiendam primam illam lucem producta fuere. Attende, ſi lubet, etiam reliquorum ſan-

καὶ μάθοις ἐκεῖθεν εὐχερῶς τὴν ἀλήθειαν. Καὶ ἐν πρώτοις τοῦ φιλοσόφου καὶ μάρτυρος Ἰουστίνου ἄκουε, περί τε τοῦ φωτὸς ἐκείνου τοῦ πρώτου, καὶ τῶν καλὰ τὴν τετάρτην παραχθέντων φωστήρων καὶ τάδε διεξιόντος. Πάλαι μὲν ὅλον δι' ὅλου τὸ φῶς τῷ ἀέρι περιεχυμένον, οὔτε κίνησιν ὁμαλὴν διέτρεχεν, οὔτε τῆς ἡμέρας τὰ μέτρα διώριζεν· ἀλλὰ συστελλόμενον τῇ νυκτὶ τὴν πάροδον ἐδίδου, ὥστε παντὸς ἀληθέστερον, ἕτερον μὲν εἶναι τὸ φῶς, ἕτερον δὲ τὸ ἡλιακὸν σῶμα τὸ τοῦτο δεξάμενον. Μὴ γάρ

sanctorum patrum vocibus, & exinde facile discès veritatem. Atque in primis philosophum, ac Martyrem Iustinum audi, & de prima illa luce, & de in die quarta productis luminaribus ita sane differentem. *Primitus namque lumen omnino totum in aëre diffusum, neque aequabilem tenuit cursum, neque diei certum designavit spatium: contractum vero, nocti aditum dedit; ita ut verum plane sit, aliud esse lumen, & aliud quod lumen ipsum complectitur, solare corpus* (2). *Nec*

(2) Videtur hic Iustinum paene sentire cum Aristotele qui lucem quid incorporeum autumavit, & discre-

μοι τὸν ἥλιον φῶς ἕλε-
ρον παρὰ τὸ πρῶτον
γενόμενον νόμιζε. Οὐ
γὰρ ὡς ἐλλείπονλος ἰοῦ
πρώτου πρὸς τὸν τοῦ
παντὸς φωτισμὸν, ὁ
ἥλιος γέγονε τὸ ἐλλεῖ-
πον ἀναπληρῶν. Ἓν ἰοί-
νυν ἐστὶ τὸ φῶς τὸ ἀρ-
χέγονον· ὁ δὲ ἥλιος σῶ-

*Nec mihi ſolem lu-
cem aliam quam prin-
cipem illam, factam
eſſe exiſtimes; non e-
nim, tamquam prima-
ria illa ad univerſi-
tatis illuminationem
non ſufficiente, ſol con-
ditus eſt, ut defun-
ctum ſuppleret. Unum
eſt igitur originarium
lumen: ſol autem cor-*

pus

diſcretum a corpore; cum dixiſſet enim eam neque eſſe ἀπορροὴν σώματος οὐδενός, *defluxum corporis ullius*, definiens quidnam lux ſit in lucido corpore, lucem eſſe ait ἐνέργειαν τοῦ διαφανοῦς, ἢ διαφανές, ſcilicet *actionem perſpicui, qua perſpicuum eſt*. Nevvtoni tamen aſſeclae, qui in omnibus expendendis analytico fere more utuntur, adeoque rectiſſime quaeque ſevere ad trutinam revocant, ſententiam hanc reſpuere conati ſunt, nec immerito, uti & alias quae certioribus experimentis pugnant. Mirum idcirco Wallerium nonnihil ab eis receſſiſſe; is enim volens naturam ſolis exponere ait: *Non ſane ſol eſt corpus ignitum atque adurens, verum lumine donatum & perquam ſimplex; pars ipſa lucis, quam Deus prima die condidit, particulis tenuiſſimis conſtans, ingenti, ineffabilique celeritate donatis & maxima energia, quae omnia unam lucem decent, & a quibus omne lumen, quivis terreſtris motus, omniumque corporum vices, & vigor pendent*. Cui vacat adeat philoſophi hujuſce opus nec inelegans nec invenuſtum.

μα τούτῳ κατασκευάσθη, ἐφ' οὗ συναιρεθὲν τὸ φῶς πανταχοῦ τὴν ἀρχὴν κεχυμένον ἐποχεῖται. Τοῦτο καὶ τῶν ὡρῶν ἡμῖν τῆς ἡμέρας τὸν δρόμον διὰ τοῦ σώματος ἀμέμπτως ἀποπληροῖ. Καὶ τὰ μὲν τῷ Ἰουστίνου τοιαῦτα. Ὁ δὲ μέγας Γρηγόριος ὁ θεολόγος ἐν τῷ εἰς τὴν καινὴν κυριακὴν λόγῳ αὐτοῦ, καὶ τάδε περὶ τούτου διέξεισι. Τοῖς μὲν οὖν αἰδίοις αὐτός ἐστι φῶς καὶ οὐκ ἄλλο. Τί γὰρ ἔδει φωτὸς δευτέρου, τοῖς τὸ μέγιστον ἔχουσι; τοῖς κάτω δὲ καὶ περὶ ἡμᾶς, πρώτην ἐκλάμπει τὴν τοῦ φωτὸς τούτου δύναμιν. Καὶ τοῦτο οὐκ ὀργανικὸν ἀπ' ἀρχῆς ἀ-

pus ipsi effectum, in quo lumen contractum ubique prorsus locorum iam inde ab initio diffusum feratur. Hoc etiam per corpus id, horarum diei cursum absolute perficit. Atque haec sane Iustinus. Magnus vero Gregorius Theologus in sua in novam Dominicam Oratione hoc hisce verbis explanat: *Aeternis igitur nullum aliud lumen quam seipsum praebuit. Quid enim secundo lumine opus iis erat, qui maximum habebant? Inferioribus autem atque humanis primam hujus luminis vim protulit. Nec vero id organicum a principio, nec, mea quidem sententia,*

ναδείξας, οὐδὲ ἡλιακὸν, ὡς ὁ ἐμὸς λόγος, ἀλλ' ἀσώματον καὶ ἀνήλιον· ἔπειτα δὲ καὶ ἡλίῳ δοθὲν, ὥστε καταφωλίζειν πᾶσαν τὴν οἰκουμένην. Εὔδηλον οὖν ἐντεῦθεν ὅτι τὸ ποιοῦν τὴν ἡμέραν πρὸ τῆς τετάρτης ἐκεῖνο ἦν τὸ κατὰ τὴν τετάρτην ἐμβληθὲν τῷ ἡλιακῷ δίσκῳ τοῦ καταφωτίζειν διὰ τοῦτον τὰ σύμπαντα. Ὅτι δὲ ταῦτα οὕτως ἔχει, καὶ ὅτι τὸ φῶς ἐκεῖνο πολλῷ λαμπρότερον ἦν τοῦ σήμε-

tentia, ſolare protulit, verum incorporeum (3) *& ſolis expers; ſed poſtea ad orbem terrarum illuſtrandum ſoli traditum eſt*. Patet igitur exinde quod ea lux diem conficiens ante diem quartam, eadem erat ac quae die quarta injecta eſt ſolari diſco, ut per hunc omnia illuſtraret. Quod vero haec ita ſe habeant, & quod illa lux multo ſplendidior eſſet ea

(3) Apparet Theologum de uno lucis accidente loqui, vocareque ἀσώματον καὶ ἀνήλιον, quod Pſeudo-Dionyſius ἀσχημάτιστον dixit, ubi formam, uti ſcholaſtici ajunt, pro ſubiecto poſuit. En verba ipſius, quae ad rem urique faciunt: αὐτὸ γάρ ἐστι τὸ φῶς, εἰ καὶ τότε ἀσχημάτιστον ἦν, ὅσπερ ὁ θεῖος ἔφη Μωσῆς, καὶ αὐτὴν ἐκείνην ὁρίσται τὴν πρώτην τῶν καθ' ἡμᾶς ἡμερῶν τριάδα. Scilicet: *Lux enim ea eſt, etſi tum forma certi corporis carebat, quam divinus ille Moſes, primos illos etiam tres dies noſtros definiviſſe, ac diſtinxiſſe commemorat.*

σήμερον ἡμᾶς καταυγάζοντος, ἐδήλωσε μὲν καὶ ὁ Θεοδώρητος περὶ τοῦ τοιούτου φωτὸς εἰπών· ὅτι διανεμηθὲν εἰς τοὺς μικροὺς, καὶ μεγάλους φωστῆρας, σύμμετρον τῇ ὄψει τῶν ζώων ἀφίησιν αἴγλην· εἰ μὴ γὰρ τοῦτο γέγονεν, οὐκ ἂν ὀφθαλμοὺς ἔχοντα τὰ ζῶα τὴν ὑπερβολὴν τοῦ φωτὸς ἤνεγκεν. Οὐχ' ἧττον δὲ

ea (4) quae nos hodie illuminat, aperte ſane oſtendit & Theodoretus de hac ipſa luce dicens; *quod diſtribuit parva, & magna luminaria, ut convenientem oculis animalium ſplendorem redderet; ni enim id factum eſſet, nec oculos habentia animalia lucis exceſſum ferre potuiſſent*. Neque aliter vero & ipſe magnus Baſi-

(4) Etiam Latini Patres in ea fuerunt ſententia Deum, lucem prius veluti accidentem ſine ſubiecto, creaſſe, attamen non lucidiores primos tres dies fuiſſe autumarunt, immo obtuſiores. Tertullianus enim adverſus Hermogenem ait: Deum ſane condidiſſe lucem & expuliſſe tenebras, *non ſtatim vero lumen ſplendore ſolis impleſſe, & tenebras ſolatio lunae temperaſſe*. D. Ambroſius vero ut hanc lucis a ſole ſeparationem probabiliorem indicet, teſtem adhibet quotidianam experientiam, qua dies ſolem antecedit & ſequitur; & Auguſtinus Lib. 1. de Gen. ad litt. C. 11. ait: *Poteſt & hoc dici auctum eſſe fulgorem diei ſole addito, ut per illam lucem minus fulgens dies, quam nunc eſt, fuiſſe credatur*. Quae omnia infirmant tum Glycae noſtri, tum Theodoreti ſententiam.

καὶ αὐτὸς ὁ μέγας Βασίλειος περὶ τούτου καὶ τάδε διεζιών· Καλὸς μὲν οὖν ἐστιν ὁ ἥλιος, τουτέστιν ὁ δίσκος ὁ ἡλιακὸς, ἐν ᾧ ὥσπερ λύχνῳ τινὶ τὸ πρωτόγονον ἐκεῖνο ἐναπέθετο φῶς καλῶς, καὶ διὰ τὴν συμμετρίαν αὐτοῦ. Οὔτε γὰρ διὰ λεπτότητα τὸ πῦρ παρεξέρχεται καὶ καταφλέγει πάντα, οὔτε διὰ τὴν αὐτοῦ παχύτητα, ἀμβλυτέραν πρὸς ἡμᾶς τὴν αὐτοῦ παραπέμπει ἐνέργειαν. Αὐτὸ τοῦτο καὶ ὁ προφήτης Ἡσαΐας ἠνίσσετο εἰπών· Τότε ἔσται τὸ φῶς τῆς σελήνης ὡς τὸ φῶς τοῦ

Basilius de hoc ita differens loquitur: *Pulcher utique sol est, scilicet solaris discus, in quo, veluti in quadam lucerna primigeniam hanc lucem reposuit, pulchre sane, & aptissima symmetria. Neque enim ipsius tenuitate ignis egreditur, & omnia adurit, neque ipsius crassitudine obtusiorem ad nos suam transmittit energiam.* Hoc idem & Propheta Isaias subobscure aperiebat dicens: *Tunc lunae lumen erit ut lumen solis, & lumen solis erit septuplum* (5). Ademptis enim

(5) Varias in sententias iere scripturarum interpretes, & Patres hoc Isaiae effatum expendentes; nemo tamen, quod sciam, sic detorsit ut noster Glycas. Si historiam inspiciamus, cui potissimum studendum

ἡλίου, καὶ τὸ φῶς τοῦ ἡλίου ἔσται ἑπταπλάσιον. περιαιρεθέντων γὰρ καὶ ἐπιπροσθούντων αὐτῶν δίσκων, καθὰ γὰρ τὴν εὐαγγελικὴν φωνὴν τὰ ἄστρα τότε πεσοῦνται, τοιοῦτον ἐξανάγκης ἔσται τὸ πρωτόγονον ἐκεῖνο φῶς ἐπὶ κάλλει τε καὶ λαμπρό-

enim & obſcuratis ipſis diſcis, quoniam iuxta Evangelicam vocem, *tunc temporis aſtra concident*, talis neceſſario erit illa lux primigenia & pulchritudine quidem, & ſplendore, πρό-

---

dendum eſt ut rite germanus ſenſus divini textus eruatur, Propheta Iudaeos arguens quod contra praeceptum Domini, diruta jam Hieroſolyma per Nabuchodonoſorem, & occiſo Godolia, ut habetur *Ieremiae* 42. 43. & 44., fugerent in Aegyptum, promittit, cum reſipuerint, Deum ipſis maximam daturum laetitiam, atque ſcripturarum more ait quod ſol & luna tunc temporis paene geſtientes ſeptuplo clarius eis ſplendere videbuntur. Sic *Eſter* 11. dicitur *lux & ſol ortus eſt*; & Cap. 8. *Iudaeis nova lux oriri viſa eſt* liberatis ab impio Aman &c. Si vero velimus cum Patribus ac praecipue cum Hieronymo rem altius inquirere, dicemus Iſaiae dictum illi utique tempori aptandum, in quo vaſibus irae confractis ad interitum, divina majeſtas per clariorem totius machinae coeleſtis illuminationem, aeternum magis ſplendebit, id quod ex integro contextu liquido ſatis apparet; ſubdit enim Propheta id futurum *in die qua alligaverit Dominus vulnus populi ſui, & percuſſuram plagae eius ſanaverit*. Cap. 30. ver. 26.

πρόληλι μὲν, ὁποῖον αὐτὸς παρήγαγε καθ' ἀρχὰς ὁ δημιουργὸς πάντων Θεός· εἰ γὰρ ἀναχαινισθῆναι τὰ πάντα μέλλουσι καλὰ τὸν παμμέγισθον Παῦλον λέγοντα· ἡ γὰρ ἀποκαραδοκία τῆς κτίσεως τὴν ἀποκάλυψιν τῶν υἱῶν τοῦ Θεοῦ ἀπεκδέχεται, ἀκόλουθον ἂν εἴη καὶ τὸ τοῦ ἡλίου φῶς ἀναχαινισμόν τινα δέξασθαι, καὶ τὴν πρὶν ἀναλαβέσθαι λαμπρόληλα. εἰ μὴ γὰρ τοῦτο ἦν, οὐκ ἂν ὁ προφήτης ἔλεγε, τὸ τοῦ ἡλίου φῶς ἑπταπλάσιον ἔσεσθαι. Ὅτι δὲ ταῦτα οὕτως ἔχει, καὶ ὅτι φωστῆρας οὐ τὸ φῶς, ἀλλὰ τοὺς δίσκους αὐτοὺς λέγει, οὓς ἐδημιούργησε καθὰ τὴν

qualem ipse produxit a principio conditor omnium Deus; si enim innovari omnia decet juxta maximum Paullum dicentem: *Expectatio namque creaturae revelationem filiorum Dei expectat*, consequens erit & lucem solis innovationem quamdam accepturam, & antiquum splendorem sumpturam. Nisi enim hoc esset, numquam Propheta diceret, solis lucem septuplam fore. Quod vero haec ita se habeant, & quod luminaria non lucem, sed discos ipsos dicat, quos die quarta condidit, ut

iis primigenia illa lux veluti lampadibus

τελάρην, ὥστε τὸ πρω-
τόγονον ἐκεῖνον φῶς αὐ-
τοῖς ὥσπερ λύχνοις ἐ-
ποχεῖσθαι καὶ φαίνειν
ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ αὐ-
τῷ μεγάλῳ Βασιλείῳ
διείληπται περὶ τούτου
τρανώτερον· ἐν γὰρ τῇ
εἰς τὴν ἑξαήμερον αὐ-
τοῦ ἕκτῃ ὁμιλίᾳ καὶ τά-
δε φησί. Τότε μὲν γὰρ
αὐτὴ τοῦ φωτὸς ἡ φύ-
σις παρήχθη, νῦν δὲ
τὸ ἡλιακὸν τοῦτο σῶμα
ὄχημα εἶναι τῷ πρωτο-
γόνῳ φωτὶ παρεσκευ-
ασθαι. ὡς γὰρ ἄλλο
τὸ πῦρ, καὶ ἄλλο ὁ
λύχνος, τὸ μὲν τὴν τοῦ
φωτίζειν δύναμιν ἔχον,
τὸ δὲ παραφαίνειν τοῖς
δεομένοις πεποιημένον,
οὕτω καὶ τῷ καθαρω-
τάτῳ ἐκείνῳ καὶ εἰλι-
κρινεῖ καὶ ἀύλῳ φωτὶ,
ὄχημα νῦν οἱ φωστῆρες
κατα-

dibus exciperetur,
& illuſtraret terram,
& ab ipſo magno Ba-
ſilio pertractatum eſt
de hoc apertius lo-
quente; in ſexta e-
nim ſua in Hexaë-
meron Homilia ita
infit: *Tunc enim ipſa*
natura lucis producta
eſt; nunc autem hoc
ſolis corpus eo condi-
tum eſt, ut illi pri-
mogenitae luci vehi-
culum eſſet. Nam ut
alia, diverſaque ſunt
& non eadem ignis
& lucerna, & ignis
quidem illuminandi
vim obtinet, lucerna
vero idcirco facta eſt,
ut egentibus modera-
tam lucem praebeat,
ſic & illi puriſſimae,
ſincerae, immateria-
lique luci ceu vehi-
culum

κατασκευάσθησαν. Καὶ θειότατος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς ἐν τῷ εἰκοστῷ πρώτῳ τῶν δογματικῶν αὐτοῦ κεφαλαιῶν περί τε τοῦ φωτὸς ἐκείνου, καὶ τῶν φωστήρων διέξεισε· λέγει γὰρ καὶ ὅτι φωστὴρ οὐκ αὐτὸ τὸ φῶς ἐστιν, ἀλλὰ φωτὸς ἀγγεῖον, ἐν ᾧ τὸ πρωτόγονον ἐκεῖνο φῶς ὁ Θεὸς ἐναπέθετο· καὶ οὗτοι μὲν οὕτως. Ὁ δὲ θειότατος Ἀναστάσιος ὑψηλώτερον ἐκλαμβάνων αὐτά τε περὶ τοῦ φωτὸς ἐκείνου, καὶ τὰ περὶ τοῦ ἡλιακοῦ δίσκου, καὶ τάδε φησίν. Ἐπειδὴ γὰρ φῶς ἐλήλυθεν εἰς τὸν κόσμον ὁ λόγος, ἐκ φωτὸς ἐκλάμψαν τοῦ ἀναιτίου, φῶς εἶναι καὶ

culum nunc ipſa luminaria ſunt extructa. Et diviniſſimus Ioannes Damaſcenus in vigeſimo primo ſuorum dogmaticorum capitum & de hac ipſa luce, & de luminaribus differuit: dicit enim quod luminare idem non eſt ac ipſa lux, ſed *receptaculum lucis, in quo primigeniam hanc lucem Deus impoſuit*. Et hi quidem ſic. Diviniſſimus vero Anaſtaſius altius deſumens & ea quae ad lucem illam, & ea quae ad ſolarem diſcum ſpectant, ita inquit: *Quia enim Verbum, ipſum lumen in mundum venit, quod e lumine, cuius cauſa alia non exſtat,*

τὸ παράδειγμα βούλομαι τῆς ἑνώσεως. νοείσθω τοίνυν ὁ λόγος, φῶς εἶναι τὸ ἀρχέγονον, ὃ πρώτῃ φωνῇ τοῦ Θεοῦ δι' αὐτοῦ τοῦ λόγου γεγένηται· σῶμα δὲ ἡλιακὸν, τὸ σῶμα τὸ ἀνθρώπινον, ᾧ κατ' ἀπόῤῥητον ὁ λόγος ἑνώθη. Πρὸς τούτοις δὲ καὶ τοῦ μακαρίου Δαβὶδ ἄκουε συμφωνοῦντος τοῖς προειρημένοις καὶ λέγοντος· αἰνεῖτε αὐτὸν πάντα τὰ ἄστρα καὶ τὸ φῶς. τοὺς φωστῆρας γὰρ ἔοικε προφανῶς καὶ λέγειν, καὶ τὸ πρωτόγονον ἐκεῖνο φῶς τὸ καὶ τὴν τελάρτην αὐτοῖς ἐμβληθὲν, ὥστε φαίνειν ἐπὶ τῆς γῆς. Μηκέτι λοιπὸν ἀντίπιπτε, μηδὲ τὸν χρυσορῥήμονα Ἰω-

reluxit, lumen quoque exemplum unionis istius esse volo. Consideret ergo mente sua ratio, originariam esse lucem, quam prima voce Deus per Verbum ipsum creavit: corpus autem solis, corpus humanum, cui inenarrabili ratione Verbum sit unitum. Praeterea audi & beatum David ita praedictis concinentem ac dicentem: *Laudate eum omnes stellae & lumen.* Luminaria enim videtur aperte dicere, & de primigenia illa luce loqui, quae die quarta ipsis iniecta est, ut lucerent super terram. Ne amplius igitur de cetero contra innitaris, neve

ἀνὴν ἀπερισκέπτως ἐν-
τεῦθεν παρείγαγε, εἴ-
περ οἰκονομικῶς τὰ ἐ-
κείνου, ὡς προείπομεν,
ἐσκεδίασθαι· μηδὲ τού-
του τοῦ φαίνοντος τῷ
ἡλίῳ ἄνευ, ἡμέραν λέγε
συνίστασθαι. τῷ θειο-
τάτῳ γὰρ Ἰωάννῃ ἑπό-
μενος αὐτὸς καὶ μέ-
γας ὁ Βασίλειος, καὶ
περὶ τούτου σαφῶς οὕ-
τω διέξεισι λέγων. Καὶ
ἰὼν μὲν μετὰ τὴν τοῦ
ἡλίου γένεσιν ἡμέρα ἐ-
στὶν, ὁ ὑπὸ ἡλίου πε-
φωλισμένας ἀὴρ ἐν τῷ
ὑπὲρ γῆν ἡμισφαιρίῳ
λαμπροντος, καὶ νὺξ
σκίασμα γῆς ἀποκρυ-
πτομένου ἡλίου γινόμε-
νον. Τότε δὲ οὐ κατὰ
κίνησιν ἡλιακὴν, ἀλλ'
ἀναχεομένου τοῦ πρω-

neve aurea fundentem verba Ioannem inconsiderate inde traducas, siquidem non sine consilio, ut antea innuimus, haec explicata fuere; neque sine hoc apparente sole diem effici dicas: divinissimo enim Ioanni consentiens ipse magnus Basilius, ita hoc liquido explanat dicens: *Nunc quidem ex illo tum dies post solem factum, is aër est, quem sol ipse illuminat in nostro dum est hemisphaerio supra terram relucens, & nox, umbra est terrae, quae diei sole se occultante succedit. Tunc vero fiebat dies, cui cedenti nox vicissim succedebat, non quidem secundum motionem*

τογόνου φωτὸς ἐκείνου, καὶ πάλιν συστελλομένου κατὰ τὸ ὁρισθὲν μέτρον παρὰ Θεοῦ, ἡμέρα ἐγένετο καὶ νὺξ ἀντεπήρχετο. Καὶ ἐγένετο γάρ, φησιν, ἑσπέρα,

tionem ſolis, ſed primigenia illa luce ſuum ſplendorem diffundente, ſeque rurſus contrahente, idque pro menſura a Deo definita (6). Et facta eſt, in-

(6) Praeſtat audire Marium Victorem, qui lib. 1. in Geneſim opera Conditoris enarrans perquam mira, ita de primae lucis exortu locutus

. . . . . cum lux immiſſa ſuperne
Emicuit, dicente Deo, diſcretaque nigrum
Umbra peplum retrahens ſummo diſceſſit Olympo.
Tum divina diem appellans prudentia lucem
Indidit, & tenebris obſcurae nomina noctis.
Sic facta una dies de mane ac veſpere primo.

ſic quartae diei opus exponens canit:

Iam tribus exactis motu ſuccenſa citato,
In flammas, igniſque globum ſe cogere juſſa eſt
Solis prima dies, fundataque ſemina lucis
Puniceos roſeo ſparſerunt fomite crines.

Quod vero ad ea quae Moſes protulit Deum luminaria condidiſſe ut *ſint in ſigna*, & *tempora &c.* animadvertendum idem ſenſiſſe & Aratum in Apparentiis verſ. 10. ubi ait:

Αὐτὸς γὰρ τάγε σήματ' ἐν οὐρανῷ ἐστήριξεν,
Ἄστρα διακρίνας· ἐσκέψατο δ' εἰς ἐνιαυτὸν
Ἀστέρας, οἵκε μάλιστα τετυγμένα σημαίνοιεν
Ἀνδράσιν ὡράων, ὅφρ' ἔμπεδα πάντα φύωνται·

Ipſe

ρα, καὶ ἐγένετο πρωΐ ἡμέρα μία. Μάνθανε οὖν ἐντεῦθεν, ὅτι τὸ ποιοῦν τὴν ἡμέραν, καὶ πρώτης καὶ τετάρτης, καὶ μετὰ τὴν τετάρτην ἐκεῖνό ἐστι τὸ πρωτόγονον φῶς· ἀνήλιον μὲν πρότερον, ὕστερον δὲ καὶ ἡλίῳ δυθὲν, ὡς πολλάκις ἄνω διάλημπται.

inquit, veſpera, & factus eſt mane dies unus. Exinde ergo percipe quod quae fecit diem, ea eſt ipſa primigenia lux quae & in primo, & in quarto, & poſt quartum; antea quidem ſine ſole, poſtea vero indita ſoli, ut ex pluribus ſuperius allatis demonſtratum eſt.

Τῷ

Ipſe enim ſigna in coelo firmavit,
Sydera diſpertitus: providit vero ad annum
Stellas, quae potiſſimum faciunda indicarent
Hominibus temporum, quo ſtata cuncta naſcerentur.

Vel ut Eugubinus lib. 7. Philoſophiae Cap. 14. metrice vertit:

Ille quidem coelo defixit ſigna ſuperno
Partitis aſtris, ſtellas providit in annum,
Quae tempeſtates homines & ſigna docerent,
Ut firma in terris eſſent certo ordine cuncta.

Τῷ τιμιωτάτῳ μοναχῷ κυρῷ ἡσαΐᾳ· εἰ κατ' εἰκόνα τοῦ Θεοῦ ὁ ἡμέτερος ἔκτισται νοῦς, πῶς ἐν τῷ μὲν φυσετὸς ὁ τοιοῦτός ἐστιν, ἐν τῷ δὲ ἀσύνετος, καὶ τίνος ἕνεκεν εἴδει καὶ ἡλικία καὶ τοῖς λοιποῖς πρὸς ἀλλήλους διενηνόχασιν ἅπαντες.

Admodum Venerando Monacho Domno Esaiae. Si secundum Dei imaginem mens nostra creata sit, quomodo eadem in altero quidem intelligens est, in altero vero non intelligens; & qua de causa forma, aetate, ceterisque rebus omnes differunt inter se(1).

ΛΟΓΟΣ ΙΕ' DISPUTATIO XV.

Dominico Becuccio Interprete.

Ὅτι μὲν οὖν κατ' εἰκόνα τοῦ Θεοῦ ὁ ἡμέτερος ἔκτισται νοῦς, καὶ

QUod sane ad imaginem Dei mens nostra creata fuit, et

(1) Ab instituto nostro nimium profecto recederemus, si omnia quae antiquitus philosophi de anima somniarunt tantum referre in animo esset. Forte hoc ipsos deliros fecit, quod eius penitus naturam ignoraverint, & nihilo tamen secius cacoëte quadam confingendorum systematum impulsi, omnia explanare contenderint etiam ignota. Utinam homines aetate posteriores alieno periculo feliciter sapientes facti causam errorum cavissent; verum hac ipsa nostra aetate, quot absurda philosophos, non barbam jactantes & luridas genas, sed de capsula totos, & de gynecaeo inconcinna effutire systemata audivimus? Non unus adhuc fere natura inaequas hominum animas videtur innuere, cum bardos & crasso aere natos cum brutis veluti

καὶ ὅλι τὸ θεῖον ἐκεῖνο ἐμφύσημα τὴν νοερὰν ἡμῶν ψυχὴν παραδόξως ἐδημιούργησεν, οὐδενὶ τῶν ἁπάντων ἠγνόηται. ἐνεφύσησε γάρ, φησιν, εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς, καὶ ἐγένετο ὁ ἄνθρωπος εἰς ψυχὴν ζῶσαν. καὶ ἦν μὲν εἰκὸς ἔκλοιε συζῆν

fuit, & quod ille divinus adflatus animam noſtram intellectualem mirum in modum, a nemine omnium ignoratur. *Inſpiravit* enim, ſcriptum eſt, *in faciem eius ſpiraculum vitae, & factus eſt homo in animam viventem* (2). Ex eoque primum tempore

---

veluti ſociat, dum Pythagorae, Platonis, Plotini, & ſexcentorum hujuſce furfuris hominum dogmata exhibilat. Si ſapientis ſententia ἡ περὶ τῆς ψυχῆς ἀληθεστάτη γνῶσις, πρὸς πᾶσαν φιλοσοφίαν συμβάλλεται, ſcilicet *Animae veriſſima cognitio ad univerſam philoſophiam conducit*, & praecipue ad diſciplinam morum, quae una hominem maxime decet; & ſi, ut ait Ariſtoteles ὅταν μὴ ἄρχῃ ὁ νοῦς, ἀλλὰ παρὰ φύσιν ἔχει ὁ ἄνθρωπος, τότε τῆς τάξεως ἀντιστραφείσης, ἕπονται ταῖς χράσεσι τοῦ σώματος, αἱ τῆς ψυχῆς δυνάμεις, ideſt *cum mens non imperat, ſed praeter naturam ſe habet homo, tunc ordine perverſo temperaturam corporis animae poteſtates affectantur*, cur non potius in eo verſantur philoſophi & omnem operam navant ut expendant quid humana mens poſſit non per inane volitans, & qua ratione in pingui minerva natis ſopitum ſuſcitent ignem, & divinam, qua omnes gaudemus, auram excitent ac commoveant?

(2) Ex hoc Scripturae teſtimonio nonnulli, praecipue vero Manichaei & Origenis aſſeclae, autumarunt

ὁμοίωμα τὸν ἄνθρωπον, ὡς pore conveniens quidem

runt humanam animam quamdam esse veluti divinae substantiae particulam, & Dei omnino substantiam. Praestat hic audire Augustinum productionem animae ex ipsa insufflatione perpendentem Lib. 7. de Gen. ad litt. Cap. 28. in fine. *Verum de Anima*, inquit, *quam Deus inspiravit homini sufflando in eius faciem, nihil confirmo, nisi quia ex Deo sic est, ut non sit substantia Dei; & sic incorporea, ut non sit corpus sed spiritus, non de substantia Dei genitus, nec de substantia Dei procedens, sed factus a Deo*. Et Cap. 2. *Credendum itaque*, ait, *animam sic esse a Deo tamquam rem quam fecerit, non tamquam de natura, cuius ipse est, sive genuerit, sive quoquo modo protulerit . . . . . ex ipso enim verbo „ sufflavit in faciem eius „ satis apparet ita non esse. Cum enim homo sufflat, anima utique ipsa subiacentem sibi naturam corporis movet, & de illa, non de se ipsa flatum facit. Nisi isti forte tam tardi sint, ut nesciant isto reciproco halitu, quem de hoc aëre circumfuso ducimus & reddimus, fieri etiam flatum cum voluntate sufflantis*. Hactenus Augustinus, cuius sententia calculo omnium Patrum confirmari videtur. Theodoretus praeterea Quaest. XXIII. in Gen. metaphorice accipiendam esse hanc Dei inspirationem innuit; respondens enim quaestioni quam sibi ipse fecerat: εἰ ἐκ τοῦ θείου ἐμφυσήματος γέγονεν ἡ ψυχὴ, ἐκ τῆς οὐσίας ἄρα τοῦ Θεοῦ ἐστιν ἡ ψυχή; scilicet *si ex insufflatione Dei creata est anima, erit utique anima ex substantia Dei?* Ἀσεβείας ἐσχάτης, inquit, καὶ βλασφημίας ἡ τοιαύτη ἔννοια. τῆς γὰρ δημιουργίας τὴν εὐκολίαν ἔδειξε διὰ τούτου ἡ θεία γραφή. πρὸς δὲ τούτῳ, καὶ τῆς ψυχῆς τὴν φύσιν αἰνίττεται, ὅτι πνεῦμα ἐστὶ κτιστὸν, ἀόρατόν τε καὶ νοερὸν, τῆς τῶν σωμάτων ἀπηλλαγμένον παχύτητος. καλεῖνο δὲ χρὴ συνιδεῖν, ὅτι δεῖ πρότερον νοῆσαι πνεύμονα, καὶ τοὺς ἀποθλίβοντας τοῦτον μῦς, καὶ συστέλλοντας, καὶ τὴν συμπεφυκυῖαν ἀρτηρίαν τῷ πνεύμονι, καὶ ὑπερῷαν, καὶ στόμα, εἶθ' οὕτως δέξασθαι τὸ ἐμφύσημα. εἰ δὲ τὸ θεῖον ἀσώματον, θεοπρεπῶς ἄρα καὶ

ὡς ἄνλιχρυς ἄγγελον, καὶ ἰοῦτον ἐκείνου διενηνοχέναι μηδέν. ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦ πεποιηκότος ἐπιλαθόμενοι, τὰ ὑπὲρ ἡμᾶς ἐφανλάσθημεν, καὶνλεῦθεν ἀναξίοι τῆς ἀγγελικῆς ἐκείνης εὑρέθημεν καλασλάσεως, φυσικαῖς ἀνάγκαις οἱ λά-

dem erat, ut homo pari conviveret dignitate, ut fere angelus, atque inter hunc & illum nihil plane discriminis intercederet. Sed postquam Factoris obliti, quae nostram exsuperabant (3) naturam, mente concepimus; atque inde angelica illa conditione indigni deprehensi fuimus, ex eo tempore iure me-

---

καὶ τὸ ἐμφύσημα νοητέον. hoc est: *Extremae impietatis est & blasphemiae hujusmodi sententia. Nam per hoc Scriptura divina facilitatem creandi demonstravit. Praeterea etiam ipsius animae naturam obscure indicat: nempe ipsam esse spiritum creabilem, invisibilem, & intellectivum, expertem crassitudinis corporeae. Hoc autem animadvertendum est, intelligere prius oportere pulmonem & musculos eum comprimentes & constringentes, & palatum, & os, & innatam pulmoni arteriam, deinde hoc modo insufflationem accipere. Si vero quod divinum id incorporeum, prout Deum decet intelligenda est insufflatio.* Vide etiam Chrysostomum hom. 13. in Gen. qui eadem paene habet quae Theodoretus.

(3) *In quacumque die comederitis ex eo, aperientur oculi vestri, & eritis sicut Dii, scientes bonum & malum.* Gen. Cap. III. Becuccius.

λανες καὶ πάνυ δικαίως ἔκλοε συνεζεύχθημεν, ὡς ἐνλεῦθεν ἀσθενῶς διακειμένους ἡμᾶς τῆς ἁμαρτίας ἐπιμεμνῆσθαι καὶ ἄκονλας, δι' ἣν τῶν θείων ἐκείνων χαρίτων γυμνωθῆναι τότε καὶ δικάσθημεν. ἔνθέν τοι καὶ τὸ πάντων ἐξαίρετον, αὐτὴ δηλονότι ἡ φρόνησις, καὶ φυσικὴν ἀκολουθίαν τοῖς ἀνθρώποις ἄρτι παρέπεται. καὶ μή μοι λέγε τὰ καὶ τὸν σοφὸν Σολομῶντα· ὅτι καὶ σπάνια ταῦτα, καὶ περὶ τούτων ἐξετάζειν οὐχρή. καὶ τοῦ λόγου μοι μάρτυρες ἀπαράγραπτοι ὁ Σιναΐτης τε θεῖος Ἀναστάσιος, ὁ τῆς Κλίμακος ἁγιώτατος Ἰωάν-

ritoque infelices naturalibus neceſſitatibus fuimus obſtricti, ut hinc nos male adfecti, peccati memoriam vel nolentes haberemus, propter quod divinorum illorum donorum privatione damnati fueramus. Hinc etiam, quod omnium primum eſt, ipſe videlicet intellectus, convenit adhuc hominibus iuxta ordinem naturalem. Neque mihi obiicias ſapientem Salomonem; quoniam & perrara haec ſunt, ac de his inquirere non oportet. Enimvero huiuſce adſertionis mihi teſtes non ſuppoſititii ſunt divinus Anaſtaſius Sinaites, ſanctiſſimus Ioannes

νης, καὶ πρὸ τύτων ὁ μέγας Βασίλειος, τὴν αὐφυίαν τε ὁμοῦ καὶ εὐμάθειαν φυσικὰ λέγοντες προτερήματα· ἐφ' ᾧ καὶ ἕτος μὲν ἐκείνου, ἄλλος δὲ ἄλλου κατά γε λόγον ὑπερέχει καὶ σύνεσιν. καὶ τύτῳ χάριν μὴ θαύμαζε, μηδὲ λέγε, πῶς ὁ κατ' εἰκόνα Θεοῦ δημιουργηθεὶς ἡμέτερος νοῦς, λογικὸς, αὐτεξούσιος, ἀόρατος, ἀκατάληπτος, πρὸς δὲ καὶ ἀπερίγραπτος, εἴπερ εἰς τὴν τῶν λογισμῶν ἀποβλέψοιμεν φαντασίαν, κατὰ τὸν θειότατον Κύριλλον, ἐκ ἐπίσης πᾶσι δεδώρηται· ἀλλ' ᾧ μὲν πλεῖον ἡ φρόνησις πρόσεστιν, ὁ

Ioannes Climacus, atque ante hos Magnus Basilius, ingenium pariter atque eloquentiam naturales praerogativas distitantes. Quare & hic quidem illum, alius vero alium ratione supereminet atque intelligentia. Ac propterea ne mireris, neque dicas: Quomodo ergo mens nostra ad imaginem Dei creata, rationalis, suae libertatis compos, invisibilis, incomprehensibilis, adde etiam incircumscripta, siquidem ad cogitationum imaginationem respectum habeamus, iuxta divinissimum Cyrillum, non aequaliter omnibus data fuit; sed huic quidem maior

δὲ φρενῶν ἔνδειαν κέκτηται, καὶ παραπαίουσιν αὖθις ἕτεροι; νοῦς μὲν γὰρ ἀληθῶς εἷς καὶ ὁ αὐτὸς ἐκ θεοῦ καὶ κατ' ἰσότητα τοῖς πᾶσι κεχάρισται. ποιήσωμεν γάρ, φησιν, ἄνθρωπον καθ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν· ἀλλ' ὅμως ὁ τοιοῦτος κατὰ τὴν ὀργάνου

ior adeſt intellectus, ille vero mentis inopiam nactus eſt, alii identidem inſaniunt? Mens enim vere una eademque a Deo ad aequalitatem omnibus data eſt. *Faciamus* enim, inquit, *hominem ad imaginem noſtram, & ſimilitudinem*: talis tamen ſecundum organi ſtructuram (4). Organum

(4) Permulti ſane cum veteribus philoſophis ea de cauſa errarunt in expendendis iis quae ad animam ſpectant, quia eius cum corpore connexionem vix ac ne vix quidem intuebantur. Hinc profecto defluxit quod menti vitio vertere conati ſunt tot immania monſtra quae videntur in inſipientibus vel amentia affectis, cum unum corpus, & eius non rite compacta vel diſpoſita organa cauſa ſint & origo omnium animi, ut vocantur, morborum. Animi ſententia, vel ſi mavis *cogitatio* non eſt utique ipſa animae humanae eſſentia, verum ipſius actio, uti motus non eſt eſſentia corporis, etſi eius ſit naturalis operatio, uti non ſemel oſtendit Lokius. Quapropter a recto ſemper longe aberunt qui non veritatem ſectantes ſed opinionem, uti animae vitia reprehendunt quae ſunt corporis affectiones, ſummo Opifici infenſi, quaſi inaequa lance bona hominibus diſtribuerit.

διάπλασιν. ὄργανον δὲ νοὸς ὁ ἐγκέφαλος, καὶ τὰς ἐνεργείας αὐτοῦ παραδείκνυσι. καθάπερ γὰρ ὁ αἰσθητὸς οὗτος ἥλιος λαμπρότατος μὲν ἔκτισται παρὰ τοῦ δημιουργοῦ, ὡς ἐντεῦθεν τὸ περίγειον ἅπαν καταφωτίζειν τῇ ἀπλέτῳ λαμπρότητι· ἀλλ' ὅμως καλὰ τὴν τοῦ ἀέρος εἴτε λεπτότητα, εἴτε παχύτητα πρὸς ἡμᾶς τὰς ἀκτῖνας ἀφίησιν· οὕτω καὶ ὁ ἡμέτερος νοῦς κατὰ τὴν τοῦ ὀργάνου ποιότητα, καὶ τὴν αὐτοῦ ἐνέργειαν δείκνυσιν.

ganum autem mentis cerebrum, etiam operationes ipsius manifestat. Quemadmodum enim sensibilis hic sol splendidissimus quidem a supremo Opifice creatus est, ut hinc orbem terrarum immenso splendore inluminet; attamen secundum aëris sive subtilitatem, sive crassitudinem ad nos radios inmittit; ita etiam mens nostra iuxta instrumenti structuram suas elicit operationes (5). Quod au-

(5) Vide aptissimam qua Glycas noster utitur comparationem, ut aequali omnes donatos anima statuat & confirmet. Eadem fere usus est & Gregorius Nyssenus in suo περὶ τῆς ψυχῆς sermone, ut ostenderet animam, etsi corpori unitam, inconfusam tamen manere.

σιν. ὅτι δὲ ἡ τοῦ νοὸς ἡμῶν ἔλλαμψις ὑπὸ τοῦ σαρκίνου τύπου συνεσκίασται πάχους, καθάπερ ὑπὸ νέφους ὁ ἥλιος, ἡ μετὰ ταῦτα κατάστασις ἀριδήλως τοῦτο παρίστησιν. ὅθεν καὶ ἄλλος ἄλλου ὑπερέχει κατά γε λόγον καὶ σύνεσιν. καὶ τούτου χάριν μὴ ἀνίπιπτε, μηδὲ καταιγόρει τοῦ δημιουργοῦ τῆς ἀνισότητος ἕνεκεν. ἡ τοιαύτη γὰρ ἀνισότης ἰσονομίαν τοῖς πᾶσι προυξένησεν. εἰ μὴ γὰρ τοῦτο ἦν, οὐκ ἂν οἱ πλείους εἰς ὑποταγὴν κατεφέροντο, οὐκ ἂν ὁ ἄφρων καὶ ἄκων τῷ συνετῷ ὑπετάσσετο. καὶ ταῦτα μὲν ἡ φύσις ποιεῖ κατὰ τὴν ἑαυτῶν

autem mentis noſtrae ſplendor ab hac corporea craſſitudine obumbratus ſit, veluti a nebula ſol, haec poſtea conditio idem manifeſte ob oculos exhibet; unde & alius alium ratione ſupereminet atque intelligentia. Ac propterea ne renitaris, neque propter inaequalitatem incuſes Opificem. Talis enim inaequalitas aequalem omnibus bonorum diſtributionem comparavit. Niſi enim hoc ipſum fuiſſet, ad ſubmiſſionem plures adigi profecto non poſſent, neque inſipiens & imprudens ſapienti ſubiiceretur. Et haec ſane natura praeſtat ſecundum ordinem eorumdem,

quem-

ἀκολουθίαν, ὡς ὁ μέγας ἔφη Βασίλειος, εἰ καὶ θείῳ προσλάγμαλι καλὰ πάντων αὕλη χωρεῖ διὰ πάσης ἀρχῆθεν λαληθέντι τῆς κλίσεως. καὶ πρόσχες, εἰ βέλει, τοῖς λεγομένοις. εἶπε καθ' ἀρχὰς ὁ Θεὸς, ἐξαγαγέτω ἡ γῆ βοτάνην. ἔκλοτε λοιπὸν οὐ παύεται ἡ γῆ καθ' ἕκαστον, τῆς φωνῆς ἐκείνης οἱονεὶ μεμνημένη, βοτάνας τε ἐγκυμονεῖν, καὶ πρὸς γένεσιν ἄγειν αὐτάς. πλὴν εἰ καὶ θείας ἤκουσε φωνῆς, ἀλλὰ φυσικῶς ἔκλοτε τὸ ἔργον αὐτῆς οὐ διαλείπει ποιοῦσα. καὶ ὅρα νουνεχῶς· ἔνθα γὰρ πετρώδης καὶ σκληρὰ καὶ

quemadmodum dixit Magnus Basilius, etsi divinum praeceptum ipsa omnino comprehendit ab initio in universali omnium rerum creatione enunciatum. Ac, si placet, iis quae dicuntur animum adverte. Dixit in principio Deus: *Producat terra herbam*; ex eo itaque tempore non cessat terra singulis annis, veluti illius vocis numquam oblita, & herbas concipere, & ad generationem ipsas dirigere. Verum divinae licet obtemperet voci, naturaliter tamen suam exinde operationem facere non derelinquit. Atque more eorum, qui mente praediti sunt, animadverte.

Ubi

ἀνλίπυπος, ἡ τοιαύτη παντάπασιν ἄκαρπος, καὶ πρὸς τὸ ἑαυτῆς ἔργον ἀνεπιτήδειος· ἔνθα δὲ λιπαρά τε καὶ εὔκρατος, ἐκεῖσε καὶ πλῆθος βοτανῶν ἀναδίδοται. αὐτὸ δὲ τοῦτο καὶ ἐπὶ τῆς γυναικείας μήτρας ἐστὶν ἰδεῖν. αὐξάνεσθε μὲν γὰρ, εἶπεν ὁ Θεὸς, καὶ πληθύνεσθε· ἐφ' ᾧ καὶ συμπλεκομένων ἀλλήλοις τῶν συνεύνων, εἰς πλῆθος τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος ἐπαύξεται. ἀλλ' ἔνθα δύσκραλος εὑρεθείη ὁπωσδήποτε μήτρα, σκληρὰ παντάπασιν ἡ τοιαύτη, καὶ πρὸς τεκνογονίαν ὅλως οὐκ εὔθετος. οὕτω μὲν οὖν καὶ ἐπὶ τοῦ προκειμένου ζητήματος διανοεῖσθαί σε ἄξιον.

Ubi enim saxosa & dura & resistens, talis omnino infructuosa est, & ad munus suum obeundum minime idonea: ubi vero pinguis & temperata, ibi herbarum copiam producit. Id ipsum videre est in utero muliebri. *Crescite* enim, inquit Deus, & *multiplicamini*. Quare per mutuam coniugum coniunctionem in immensum hominum genus adaugetur. Sed quando intemperatus utcumque uterus inventus fuit, sterilis undequaque idem, & ad generationem minime idoneus omnino evasit. Ita igitur te sentire oportet super proposita quae-

εἰ γὰρ εἴρηκεν ὁ Θεὸς, ποιήσωμεν ἄνθρωπον καθ' εἰκόνα ἡμετέραν· εἰκὼν δὲ τοῦ Θεοῦ, ὡς ἄνωθεν εἴρηται, ὁ ἡμέτερος νοῦς· ἀλλ' ὅμως κατὰ τὴν ὀργάνου διάθεσιν, καὶ τὴν αὐτοῦ ἐνέργειαν δείκνυσι. ταύτῃ τοι καὶ ὑγιῶς μὲν ἔχοντος τοῦ ὀργάνου κατὰ φύσιν καὶ ὁ νοῦς ἐνεργεῖ· παραφθαρέντος δὲ αὐτοῦ ὁπωσδήποτε, τηνικαῦτα καὶ ὁ νοῦς ταῖς αὐτοῦ ἐνεργείαις οὐκ εὖθετος· εἰ καὶ καθ' ἑαυτὸν αὐτὸς μηδὲν παραβλάπτεται. καθάπερ γὰρ ἐπὶ κιθαρῳδοῦ ἐστιν ἰδεῖν καὶ κιθάρας, quaeſtione. Si enim dixit Deus: *Faciamus hominem ad imaginem noſtram*; imago autem Dei, ut ſuperius dictum fuit, mens noſtra eſt; attamen ſecundum organi adfectionem, ſuam quoque operationem repraeſentat. Quamobrem quum recte ſe habeat organum ſecundum naturam mens quoque operatur; quum autem idem utcumque corruptum ſit, tunc & mens ad ſuas operationes non eſt idonea; etſi ipſa per ſe nihil accipiat detrimenti. Sicut enim (6) in citharoedo, & in cithara a-

I nimad-

(6) . . . . . Ita quilibet arte
Strenuus Aonia citharam pulſare ſonantem

Mobi-

τὴν μὲν ἁρμονίαν τοῦ ὀργάνου πολλάκις διεφθαρμένην, αὐτόν τε τεχνίτην ἐν μηδενὶ λὴν τέχνην παραβλαπτόμενον· οὕτω δὴ καὶ ἐν τῷ ἡμετέρῳ νοΐ, καὶ αὐτῷ τῷ ὀργάνῳ, δι' οὗ αὐτὸς εἴωθεν ἐνεργεῖν, ἀπαραλλάκτως νόμιζε γίνεσθαι. ὥστε

nimadvertere eſt organi ſane harmoniam perſaepe corruptam, ipſumque artis peritum in nihilo artem oblaedentem; ita profecto & in mente noſtra, & in ipſo inſtrumento, per quod eadem operari ſolet, immutabiliter fieri exiſtima (7). Itaque mens

---

Mobilibus digitis, chordaſque animare loquaces,
Et lenocinio blandi modulaminis aures
Demulcere tuas, cithara ſic pendet ab ipſa,
Non ullos ut poſſit ea ſine promere cantus.
Nam ſi rupta ſilet, ſi qua temerata ruina eſt,
Si chordae nimium tenſae, nimiumve remiſſae
Amiſere tonum, vel ſi una aut altera deſit;
Si caveam implerunt ſordes hebetantque ſonorem,
Ecce manet citharoedus iners, fruſtraque peritus
Aut nihil aut pravum canit, & neſcire videtur.
Ergo artem muſeam ipſa in teſtudine pones?
Ac tibi propterea res una putabitur eſſe
Organum & Organicus? Talis ſic copula porro
Corporis ac mentis. *Becic.*

(7) Praeſtat hic audire Nyſſenum loco ſuperius indicato, qui eadem pene habens quae Glycas, eius quodammodo dicta explanat, & inluſtrat: Ἄλλο ἄρα κρᾶσις, inquit, καὶ ἄλλο ψυχή. ὄργανον γὰρ ὂν τὸ σῶμα τῆς ψυ-

νοὺς μὲν ὁ αὐτὸς ἐν ἅ-
πασι κατὰ τὴν τοῦ ἡ-
λίου εἰκόνα, ὅτι καὶ
διὰ τοῦ θείου συνέσ-
χεν ἐμφυσήματος· τὰ
ὄργανα δὲ διενήνοχεν
ἐκ τεσσάρων στοιχείων
τὴν σύστασιν ἔχοντα·
κατ' αὐτὰ λοιπὸν καὶ
ὁ νοῦς ἐνεργεῖ. καὶ
πλέον μὴ θαύμαζε.
πάνυ καὶ γὰρ συμφε-
ρόντως, ὡς εἴρηται,
τοῖς τέσσαρσι στοιχεί-

mens quidem eadem
eſt in omnibus, iuxta
ſolis imaginem, quo-
niam per divinam
inflationem creata
fuit: organa autem
diverſa ſunt, utpote
quae ex quatuor e-
lementis conſtructa.
Iuxta igitur ipſa, et-
iam mens operatur;
neque amplius mi-
rere. Multum enim
utiliter, ut dictum

eſt, quatuor elementis praecepit in prin-
cipio

ψυχῆς, ἐὰν μὲν ἐπιτηδείως κατασκευασθῇ, ἐνεργεῖ τῇ ψυχῇ, καὶ αὐτὸ ἔχει ἐπιτηδείως· ἐὰν δὲ μὴ ἐπιτήδειον ἐνήργησε, τότε χρεία τῇ ψυχῇ πραγμάτων. ἀπομαχομένη γὰρ πρὸς τὴν ἀνεπιτηδειότητα τοῦ ὀργάνου, κἂν μὴ σφόδρα νήψῃ, καὶ συνδιαστρέφεται αὐτῷ, καθάπερ μουσικὸς συνεξαμαρτάνει τῇ τῆς λύρας διαστροφῇ, ἐὰν μὴ πρότερον αὐτὴν κατασήσῃ καλῶς. Scilicet: *Aliud igitur temperamentum, & aliud anima eſt; nam inſtrumentum cum ſit animae corpus, ſiquidem apte fabricatum comparatumque ſit, tunc operatur anima, & ipſum apte commodeque tenet; ſin minus aptum ad functiones fuerit, tunc rebus ſane opus animae fuerit. Etenim decertans cum ineptitudine inſtrumenti, niſi valde evigilaverit, aberrat una cum ipſo, veluti muſicus aberrat cum pravitate lyrae, niſi prius ipſam concinnaverit.* His ſimilia videre eſt & apud Platonem, Platonicoſque, quos adeas ſi lubet.

οις ἐπέτρεψε κατ' ἀρχὰς ὁ Θεὸς ὁμοῦ τε συνέρχεσθαι καὶ τὸν χοϊκὸν ἄνθρωπον ἀποτελεῖν τουτωνί. ἐντεῦθεν ἡ τῶν σωμάτων ἡμῶν διαφορὰ, ὡς εὐπετῶς ἅπαν ὑπ' ἀλλήλων γνωρίζεσθαι. οὐδὲν γὰρ ἐπὶ τοσοῦτον ὁ ἡμέτερος νοῦς ὑγιὲς ἄρτι τὸ διακριτικὸν κέκτηται, ὡς καὶ συσσήμων ἄνευ τὴν ἁπάντων ἔχειν κατάληψιν· ὥστε εἰ τὸν αὐτὸν καὶ

cipio Deus in unum coire (8), & per haec terrenum hominem efficere. Hinc corporum noſtrorum diſcrimen, ut quam facillime ab invicem omnino dignoſcantur. Nullam enim hucuſque mens noſtra ſanam adeo diſcernendi vim obtinuit, ut ſine ſignis omnium rerum notionem conſequuta ſit. Itaque ſi eamdem

---

(8) Omnes tum Graeci tum Latini Patres, nec non veteres philoſophi quatuor tantum conſtare elementis quodque corpus ſenſere, & quam vere videant phyſici. Plato tamen & Ariſtoteles iuxta Plutarchum de Plac. philoſoph. Lib. 1. Cap. 3. diſcrimen quoddam inter *Principia*, & *Elementa* innuere contra Thaletem Mileſium, qui pro eodem utrumque habebat, dicebantque τὰ μὲν στοιχεῖα, σύνθετα, τὰς δὲ ἀρχὰς εἶναι οὔτε συνθέτους, οὔτε ἀποτελέσματα, ſcilicet *Elementa quidem eſſe compoſita*, *Principia vero neque compoſita*, *neque effecta*. Vide philoſophicas hiſtorias ſi tibi vacat, optaſque rem maturius expendere.

dem

ἕνα εἶχον ἅπαντες χαρακτῆρα, οὐχ ἡ τυχοῦσα ἂν τῷ βίῳ τούτῳ συνέπιπτε σύγχυσις. ταῖς οὖν ἀσθενείαις ἡμῶν ἡ θεία βοηθοῦσα πρόνοια, τῇ τῶν στοιχείων συγκράσει γίνεσθαι συνεχώρησε καὶ αὐτὸ τὸ τῶν σωμάτων διάφορον· ἐντεῦθεν συνετοὶ καὶ ἀσύνετοι· ἰσχυροὶ καὶ ἀνίσχυροι· τολμηροὶ καὶ δειλοί·

dem & unam omnes figuram haberent, non minima vitae confusio contingeret. Infirmitatibus igitur nostris divina providentia opem ferens, hac elementorum commixtione fieri concessit & ipsam corporum diversitatem (9). Hinc intelligentes, & non intelligentes: fortes, & infirmi: audentes, & timidi: hinc ma-

lae

(9) *Quia juncta est anima dum corpori*, ait Lactantius Div. Inst. Lib. 7. Cap. 12., *contagio eius aegrescit, & imbecillitas de societate fragilitatis redundat ad mentem*. Lucretius vero Lib. 3. de Nat. Rerum ex corpore mentis actiones pendere ostendens ita aptissime canit:

Praeterea gigni pariter cum corpore, & una
Crescere sentimus, pariterque senescere mentem.
Nam veluti infirmo pueri teneroque vagatur
Corpore, sic animi sequitur sententia tenuis.
Inde ubi robustis adolerit viribus aetas,
Consilium quoque majus, & auctior est animi vis.
Post ubi iam validis quassatum est viribus aevi
Corpus, & obtusis ceciderunt viribus artus,
Claudicat ingenium, delirat linguaque mensque.

ἐντεῦθε νοσώδεις εἰσὶ καὶ μὴ τοιοῦτοι οἱ ἄνθρωποι· μακρόβιοι ἄλλοι, καὶ ἕτεροι ταχυθάνατοι. καὶ τοῦτό ἐστιν, ὅπερ ὁ μέγας Κύριλλος ἔλεγεν· εἴασε δὲ μετὰ τὴν ἀπόπλωσιν ἕκαστον ὁ Θεὸς τὴν ἑαυτοῦ ζωὴν ἐκπληροῦν, ὡς ἂν ἔτυχε γνώσεως. τίνος δὲ ἕνεκεν συνεχώρησε ταῦτα γίνεσθαι καθ' ἀρχὰς ὁ Θεός; ὡς ὁμοῦ μὲν καὶ τῆς ἀρχαίας ἐκείνης ἐπιμεμνῆσθαι διαγωγῆς, κἀντεῦθεν τῆς ἀβουλίας ἑαυτοὺς ταλανίζειν, ὁμοῦ δὲ καὶ τάξιν τινὶ τὰ πάντα ῥυθμῷ διεξάγεσθαι· καὶ τούτους μὲν ἄρχειν, ἐκείνους δὲ πάλιν ἄρχεσθαι, καὶ μὴ ἄλλον ἄλλου διὰ τὴν ἰσότητα καταπαί-

lae valetudinis, & bonae ſunt homines: alii longaevi, brevi morientes alii; & hoc eſt quod dixit Magnus Cyrillus: *permiſit autem poſt caſum Deus unumquemque ſuae vitae curſum implere, ut ſcientiam adquireret.* Cur vero conceſſit in principio Deus haec fieri? Sane ut ſimul recordaremur primoris illius creationis; atque inde ipſi temeritatem deſleremus, ſimulque iuxta ordinem æquabiliter omnia dirigerentur: & hi quidem imperarent, illi vero inſervirent; neque alius in alium propter aequalitatem in-

ἐπαίρεσθαι. εἰ δὲ ταῦτα οὕτως ἔχει, μὴ ἐπιπλέον τὴν θείαν περιεργάζου σοφίαν· ὅτι καὶ ἀνεξερεύνητος αὕτη. ἡ γὰρ δοκοῦσα τοῖς πολλοῖς ἀνισότης, ἰσονομίαν ἐπὶ πᾶσι παραδόξως χαρίζεται.

insurgeret. Si autem haec ita se habent, ne amplius divinam sapientiam scrutere, quia eadem imperscrutabilis est. Nam quae videtur multis inaequalitas, aequalem bonorum distributionem in omnibus mirabiliter elargitur.

Τῷ αὐτῷ. Περὶ τοῦ πῶς δεῖ πρὸς Ἰουδαίους ἁπαντᾶν, ἵνικα καὶ μᾶλλον ἐκεῖνοι τὸ κατὰ Θεὸν ἐπιχειροῦσι διαστρέφειν μυστήριον.

Ad eumdem. De ratione qua oportet contra Iudaeos respondere, cum magis ii distorquere conentur Dei Mysterium (1).

ΛΟΓΟΣ Ις'.

Τοιοῦτόν τι ἔοικας, ὁσιώτατε ἄνερ, ὁποῖόν ἡ μέλισσα· λέγεται

DISPUTATIO XVI.

TAle quid visus es, sanctissime vir, quale apis; dicitur

(1) Iudaeos undique & semper exagitatos fuisse a Christianis scriptoribus ut e sua ipsorum perfidia cederent, atque immane quod perpetrarunt facinus, vel nolentes, confiterentur, innumera testantur SS. Patrum opera, nec non aliorum sexcentorum scripta, quibus ad incitas redacti ipsi debuissent sane resipiscere. Sed quid homo in peccatis conceptus, & in malum pronus agere valet ope divina destitutus? *Firmissime tene, & nullatenus dubites*, ait S. Augustinus Lib. de Fide ad Petrum Diaconum, *neminem hic posse hominum converti, nisi quem Deus illuminaverit, & gratuita sua miseratione converterit .... Firmissime tene, & nullatenus dubites, posse quidem hominem quem nec ignorantia litterarum, nec aliqua prohibet imbecillitas vel adversitas, verba legis sive legere sive audire; sed mandatis Dei obedire neminem posse, nisi quem Deus gratia sua praevenerit: ut quod audit corpore, corde etiam percipiat,*

γεται γὰρ ὅτι τὰς ἀρ- citur enim quod i-
χὰς αὐτὴ ζητοῦσα τοῦ pſa cum futurum eſt
μέλιτος, οὐκ ἐφίπλα- ut inquirat princi-
ται τῷ ῥόδῳ, οὐ τῷ pia mellis, non ad-
κρίνῳ προσείσει, οὐ ζη- volat ad roſam, non
τεῖ τὸν νάρκισον, οὐ in lilio ſedet, non
τὸν ὑάκινθον, οὐκ ἄλ- quaerit narciſum,
λο οὐδὲν τῶν εὐόσμων non hyacinthum,
καὶ ἡδυπάθων· ἐφάπλα- neque florem alium
ται δὲ τῷ θύμῳ πρᾶ- beneolentem ac ſua-
γμα τοῦτο ποιοῦσα πα- viſſimum; ſed thymo
ράδοξον, καὶ τοῖς πολ- tantum inhaeret o-
λοῖς ἀπιστούμενον. ἐκ- pus hoc factura ad-
λέγεται γὰρ τὸν θύμον, mirandum, & mul-
tis incredibile: ſeligit enim thymum,

---

piat, & accepta divinitus bona voluntate, atque virtute, mandata Dei facere & velit, & poſſit. Neque enim qui plantat eſt aliquid, neque qui rigat, ſed qui incrementum dat Deus, qui etiam operatur in nobis, & velle, & perficere pro bona voluntate. Si igitur neque qui plantat, neque qui rigat eſt aliquid, & Deus, cuius unius eſt dare incrementum, dimiſit Iudaeos voluntati cordis eorum, ut ambulent in viis ſuis, ſcilicet, ut Theodoretus commentatur ad verſ. 13. pſalmi 80. εἴασε αὐτοὺς τοῖς οἰκείοις φέρεσθαι λογισμοῖς, ὡς ἀνεμμάτισον καὶ ἀκυβέρνητον σκάφος, *ſivit ipſos ſuis conſiliis ferri, veluti navem ſaburra & gubernaculo carentem*, quis hominum valebit ex aquis multis eruere?

ἔνθα που τύχοι τοῦτον εὑροῦσα, καὶ φυτὸν ὄντα δριμύτε καὶ ἄνοσμον τῶν εὐοδέων πάντων, καὶ ἡδυπάθων προσπίθησι· κἀντεῦθεν παντὶ τῷ κόσμῳ πηγὰς παρέχει τοῦ μέλιτος. Οὕτω μὲν οὖν ποιεῖς ἄρτι καὶ σὺ, τοὺς περὶ τὸ λέγειν ἀφήκας δεινοὺς, τοὺς θείοις πεπυκνωμένους νοήμασι, τοὺς πᾶσαν ἐξησκημένους γραφὴν, καί μοι προσέρχῃ τῷ ἰδιώτῃ καὶ ταπεινῷ, καὶ μελιτόεν ᾄσαι σοι μέλος ἐπιζη-

si quando contingat quod ipsum invenerit, & germen quod est & acre, nec odorum, omnibus bene spirantibus, & jucundissimis praefert, atque inde universo orbi causam praebet mellis (2). Eadem igitur ratione nunc quidem uteris & tu, qui potentes sermone reliquisti, divinis refertos notionibus, omnem ordine promentes Scripturam, & me interpellas idiotam & abiectum, melleumque tibi cani carmen requiris, di-

(2) De admirando Apum opere permulti scripsere tum veteres, tum recentiores, earumque naturam, sedulitatem, vires repetitis experimentis indicarunt. Praeter Plinium, & Aelianum adeat cui vacat Ulyssem Aldrovandum Tom. *de Insectis*, qui omnium antiquorum sententias refert, ad trutinam revocat, & refutat quaeque veritatis momentis adversantur.

λεῖς, τοῦτ' ἔστι θεῖόν τε καὶ πνευματικόν. Ἀλλ' ἔλαθε σεαυτὸν, ὦ θεοείκελε ἄνερ, ὅτι μηδὲ θύμος ἄλλος ἐγὼ μελίτταις περιβομβούμενος, καὶ μέλι φέρων αὐταῖς τροφιμώτατον; Ὅτι δὲ μέλι γλυκάζον τὰ θεῖα λόγια καὶ ἐστὶ καὶ λέγεται, ἀκριβῶς οἶδας. καὶ σὺ ἔχεις τὸν προφήτην βασιλέα Δαβὶδ τὸν λέγοντα· ὡς γλυκέα τῷ λάρυγγί μου τὰ λόγιά σου, ὑπὲρ μέλι τῷ στόματί μου. Ἔχεις τὸν σο-

divinum scilicet & spiritale. Nescisne, o Deo similis vir, quod non sane ego alter sum thymus, cui obstrepent apes, & qui mel ipsis tribuat nutritivum? Quod vero mel praedulce & sint & dicantur divina eloquia plane novisti, & habes prophetam, & Regem Davidem dicentem: *Quam dulcia gutturi meo eloquia tua, super mel ori meo* (3). Habes &

(3) Nonnulli Codices habent ὑπὲρ μέλι καὶ κηρίον τῷ στόματί μου, scilicet *super mel & favum ori meo*, id quod & S. Augustinus animadvertit; in enarratione enim in Psalmum CXVIII. eadem haec verba expendens ait: *Haec est illa suavitas, quam Deus dat, ut terra nostra det fructum suum, ut bonum vere bene, idest non mali carnalis formidine, sed boni spiritalis delectatione faciamus. Melli autem est similis aperta doctrina sapientiae: favo vero occulta doctrina, quae de abstrusioribus Sacramentis, tamquam de cellis cereis ore differentis velut mandentis exprimitur: acrum ori cordis, non carnis est dulcis.*

σοφὸν Σολομῶνλα περὶ λῆς θείας διδασκαλίας λροπικῶς ὕλω διεξιόνλα· υἱὲ, φάγε μέλι, ἵνα γλυκανθῇ ὁ φαρύγξ σου. Ἔνθέν λοι καὶ σιωπᾷν ἡμᾶς ἄμεινον, ὀκνεῖν λε πρὸς λὴν ἐγχείρησιν, ἢ λοῖς ὑπὲρ ἡμᾶς ὅλως ἐπιτολμᾷν· ἐπεὶ καὶ τοὺς ἀχθοφόρους ὁρῶμεν ἐκεῖνα λῶν φορλίων ἀποσειομένους, ὅσαπερ οὐκ εἰσὶ λῇ δυνάμει λούλων καλαλληλα. Πάρεσο λοιπόν μοι, καὶ ταῖς εὐχαῖς σου συνάρηγε, καὶ δίδου μοι λόγον, ὅσος γε σύμμετρος τῷ καιρῷ, καὶ καταλληλος· πάρεσο, καὶ τὴν τοῦ λόγου λεαίνων ὁδὸν, ῥᾳδίαν ποίη μοι τὴν προ-

& ſapientem Salomonem in divina inſtitutione tropice ſic ſermoni colophonem imponentem *Fili, ede mel, ut dulce fiat guttur tuum*. Verum enimvero nos & tacere melius & tergiverſari tractationem, quam ſupra vires omnino audere putamus; quandoquidem & bajulatores videmus eas reiicere ſarcinas, quæ non ſunt horum viribus congruentes. Ceterum adſis mihi, & tuis votis fer opem, mihique da ſermonem, qui & congruus ſit & accommodus opportunitati: adſis, & ſermonis viam ſternens, facilem mihi reddas

κειμένην διάλεξιν. ἀκριβῶς γὰρ οἶδα, ὦ ἱερὰ κεφαλή, ὡς θᾶττον ἂν ἡ σκληρὰ τοῦ λίθου φύσις τῷ σῷ καταμαλακισθείη δακτύλῳ, ἢ λόγοις Ἰουδαίου καρδία. Τοῦτο εἰδὼς καὶ ὁ θεῖος Ἰεζεκιὴλ ἔλεγε· ποῦ οἶκος Ἰσραὴλ φιλόνεικοι εἰσὶ καὶ σκληροκάρδιοι; Οὐχ ἧττον δὲ καὶ αὐτὸς ὁ Θεὸς τοιαῦτα πρὸς Μωσέα λελάληκεν· ὁ λαὸς σκληροτράχηλός ἐστιν· ἄφες με, καὶ θυμωθεὶς ἐκτρίψω αὐτούς. εἰ γὰρ τῶν ἐν Αἰγύπτῳ τερατουργηθέντων ἀμνημονήσαντες, αὐτοῦ τε τοῦ Θεοῦ ἐπελάθοντο, καὶ τῷ Ἀάρων ἐπετέθησαν λέγοντες· ποίησον ἡμῖν θεοὺς, οἳ προπορεύσονται

das propoſitam diſquiſitionem. Novi enim, o ſacrum caput, quod prius forte petrae natura tuo emolliretur digito, quam rationibus cor Iudaei. Hoc ſciens & divinus Ezechiel ait: *Uſquequo domus Iſraël contentioſa eſt & duri cordis?* Neque ſecius vero & ipſe Deus haec ad Moſem loquutus eſt: *Populus durae cervicis eſt: ſine me, & iratus conteram ipſos.* Si enim mirabilium quae facta ſunt in Aegypto obliti, & ipſius Dei ſunt obliti, & impoſuerunt Aaroni dicentes: *Fac nobis Deos, qui praecedant*

nos

ἰαι ἡμῶν· ποῖος ἄρα nos (4); quis tandem
ὁ fermo

(4) Infandum prorsus atque immane hoc crimen, quod unum impietatis notam satis inurit Iudaico populo, gloriam Domini Dei sui in similitudinem vituli comedentis foenum insane mutanti, oblitoque beneficiorum quibus omnimode affectus fuit, dissimulare studuerunt quamplurimi inter Hebraeos, vel paucos improbos reos agentes, vel ineptis fabulis fucum facere lectoribus conati. Philo ipse disertissimus Iudaeorum Lib. 3. de Vita Mosis rem ita narrat: Μωϋσέως ἀναβάντος εἰς τὸ πλησίον ὄρος, καὶ πλείους ἡμέρας ἰδιάζοντος τῷ Θεῷ, τὴν ἀπουσίαν αὐτοῦ καιρὸν ἐπιτήδειον εἶναι νομίσαντες οἱ μὴ βέβαιοι τὰς φύσεις, ὥσπερ ἀναρχίας γενομένης, ἄφετοι πρὸς ἀσέβειαν ὥρμησαν, καὶ ἐκλαθόμενοι τῆς πρὸς τὸ ὂν ὁσιότητος, ζηλωταὶ τῶν αἰγυπτιακῶν γίνονται πλασμάτων· εἶτα χρυσοῦν ταῦρον κατασκευασάμενοι, μίμημα τοῦ κατὰ τὴν χώραν ἱερωτάτου ζώου δοκοῦντος εἶναι, θυσίας ἀθύτους ἀνήγαγον, καὶ χοροὺς ἀχορεύτους ἴσασαν, ὕμνούς τε ᾠδὴν, θρήνων ἀδὲν διαφέροντας, καὶ ἐμφορηθέντες ἀκράτου, διπλῇ μέθῃ κατέσχοντο, τῇ μὲν ἐξ οἴνου, τῇ δὲ καὶ ἀφροσύνης. Scilicet *Cum Moses adscendisset montem proximum, ibique aliquot diebus, remotis arbitris, colloqueretur cum Deo, nonnulli inconstantes, tanquam orbati principe, absentiam eius verterunt in impietatis occasionem, oblitique Dei veri, ceperunt aemulari figmenta Aegyptia, facto Iuvenco aureo, ad imitationem animalis eius regionis sacratissimi: cui profana sacra faciebant, & choreas agebant inconditas, hymnos concinendo lamentis similes, & expleti mero congeminarunt temulentiam, vino pariter furentes, & insania.* Eadem paene habet in lib. de special. legib. ubi etiam τινὲς *nonnullos*, atque hos vel Aegyptios proselytos, vel mancipia quaedam tantum idololatriae studuisse videtur innuere, contra Sacrae Scripturae luculentissimum testimonium; in Hebraico enim, Chaldaico, Graecoque textu habetur, *universum populum abripuisse inaures aureas ab uxoribus*

ὁ λόγος ἰσχύσει τὴν ἀ-
καμπῆ μαλάξαι καρ-
δίαν αὐτῶν; Οὐκοῦν βέλ-
τιον ἦν τέλεον αὐτοὺς
ἀποστρέφεσθαι, καὶ μη-
δὲ λόγου τινὸς ἀξιοῦν·
αἱρετικὸν γάρ, φησιν, ἄν-
θρωπον μετὰ μίαν, ἢ
καὶ δευτέραν νουθεσίαν
παραιτοῦ. Ἀλλὰ ἵνα
μὴ πάντη σιγῶν ἀναπο-
δίζειν, ὡς ἀνίσχυροι δό-
ξωμεν, κἀντεῦθεν τὸ
ψεῦδος ἐπὶ πλέον παρ-
ρησιάζεσθαι δώσωμεν,
μικρά τινα τούτοις προσ-
διαλεξόμεθα, οὐ σο-
φίαν αὐχοῦντες, οὐδὲ
πιθανότητι λόγου θαρ-
ροῦντες, ἀλλὰ γραφι-

fermo poterit eorum inflexibile cor emollire? Satius itaque prorsus erat ab ipsis averti, ac nullo eos dignari sermone; sectatorem enim, ait, hominem post unam vel alteram admonitionem devita. Verum ne omnino tacite retrocedere, velut infirmi videamur, ac proinde ne mendacium eo magis libere ut effutiant sinamus, de paucis nonnullis cum iis colloquemur, non sapientiam jactantes, neque sermonis suasioni confisi, sed Scripturarum testimoniis omnia expen-

---

xoribus & filiis, & ad Aaronem attulisse. Rabbini vero historiae hujusce veritatem infirmare pro virili parte contendunt innumeris de more fabellis, uti videre est penes Lyranum & Abulensem.

χαῖς μαρτυρίαις τὸ πᾶν ἐπιτρέποντες· εἴγε καὶ ταύτας οἱ μάταιοι κακοήθως παραλογιζόμενοι τὴν αὐτῶν βλασφημίαν τὸ ἑδραῖον ἔχειν ἐπιτεχνάζονται. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν πρὸς ἀμυήτους τινὰς καὶ ἀπαιδεύτους τὰ θεῖα καὶ σοφίζονται κακῶς καὶ προβάλλονται· οὓς καὶ δίχην μορμολυκείων ἐμφοβοῦσιν ἐνίοτε, καὶ ταράττουσι ταῖς φρεσὶν, ὡς εἴρηται νηπιάζοντας· εἰ γὰρ ἐλλογίμῳ τινὶ συμπλακῆναί ποτε, καὶ λόγως ὁπωσοῦν συνάραι τολμήσαιεν, τίνες τε εἶεν εὐθέως καὶ ὅποι κακῶν ἐλληλάκει * τὰ κατ' αὐτοὺς παραχρῆμα οἱ τάλανες αἴσθοντο-

pendentes; licet & iſta ſtulti, ut eorum mala conſuetudo eſt, perperam intelligentes, ſuam ipſorum blaſphemiam pro fundamento habere ſtudent. Sed haec quidem apud quosdam profanos & rerum divinarum inſcios & male exponunt, & obiiciunt; quos & interdum larvarum adinſtar terrent, & mente percellunt, veluti infantes: ſi enim alicui docto aliquando commiſceri, & cum ipſo utcumque ſermocinari auderent, quinam ſtatim evaderent, & quot mala effugerent, quae in ſe ipſis miſeri nunc ſen-

* Locus hic in Codice aliquantum corruptus.

ται. εἰ καὶ ξύλον σκαμβὸν δυσχερὲς ὀρθωθῆναι ἦ, καὶ πάντη ἀδύνατον. Λέγε λοιπὸν, ὦ Ἰουδαῖε, τίς ἡ αἰτία, δι' ἣν ἐν αἰχμαλωσίᾳ τρίβεις τοσοῦτον χαιρόν; ἰδοῦ γὰρ ὡσεὶ χίλια πρὸς τοῖς ἑκατὸν

sentiunt! Quamquam lignum obliquum rectum facere difficillimum est, vel omnino impossibile. Dic de cetero, o Iudaee, quaenam causa qua tantum temporis in servitute degis (5)? Ecce enim mille centum & ultra

(5) Permultis quam saepissime vexatos captivitatis doloribus & angustiis Iudaeos neminem latet, ac cuique comperta sunt infanda illa quae durae cervicis populus pertulit in Aegypto, Babylone atque alibi quoties posthabito Deo suo diis alienis litabat. Diutius tamen non sivit umquam Deus illum servitute angi, immo semper resipiscentem de malo eripuit, hostesque eius conterens fortiter pro eo pugnavit. Hisce innixi & nostrae aetatis Iudaei sibi fucum faciunt, pietatisque simulato studio perfidiam ipsorum celant saepe usurpantes illud Philonis Lib. de Legat. ad Caium τὰ μὲν οὖν ἐξ ἀνθρώπων ἅπαντα καὶ ἑρπέτω, καὶ ἑρπέτω· μενέτω δὲ ταῖς ψυχαῖς ἀκαθαίρετος ἡ ἐπὶ τὸν σωτῆρα Θεὸν ἐλπὶς, ὃς πολλάκις ἐξ ἀμηχάνων καὶ ἀπόρων περιέσωσε τὸ ἔθνος. *Valeant igitur humana praesidia quae nos deserunt, modo in animis spes firma maneat, Deum nobis servatorem non defore, qui saepe gentem eripuit exitio*. Toto tamen aberrant coelo; ipsi enim, ut ait Augustinus in Enarrat. Psalm. 58. *per omnes gentes dispersi sunt, testes iniquitatis suae, & veritatis nostrae*, non ut quondam captivi alicuius populi frenum

ἔτη διήχθησαν, καὶ ὁ νῶτος ὑμῶν, κατὰ τὴν τοῦ Δαβὶδ προ-
ρρήσιν, ἔτι συγκάμπλε-
ται. πρότερον γὰρ ἡ-
νίκα προφήτας ἀπέκτα-
νες,

tra anni praeterierunt, & *dorſum veſtrum*, juxta Davidis vaticinium, *adhuc incurvatur*. Primum enim cum prophetas

---

num mordent, *in ramis* namque *ſuperbiae praeciſis*, *inſerto* Deus *miſericordiam ſuam demonſtrat oleaſtro*. Prophetam jam venturum Moſes praenuntiaverat, *illumque audiendum eſſe*, *& omnem animam quae illum non audiret deletum iri de genere ſuo* monuerat; quapropter Euſebii ſententia Lib. I. Praepar. Evangel. Cap. 7. αὐτίκα Ἰουδαῖοι μὴ παραδεξάμενοι τὸν Προφήτην, μηδ' ὑπακούσαντες αὐτοῦ τοῖς ἁγίοις λόγοις, ἔσχατον ὑπέμειναν ὄλεθρον, ἀκόλουθα τῇ προρρήσει πεπονθότες. οὔτε γὰρ τὸν Χριστοῦ νόμον τῆς καινῆς διαθήκης κατεδέξαντο· οὔτε τὰ Μωσέως παραγγέλματα δίχα παρανομίας οἷοίτ' ἂν εἶεν φυλάσσειν· διὸ καὶ τῇ Μωσέως ὑποβέβληνται κατάρᾳ, τῷ μηδὲ δυνατὸν αὐτοῖς εἶναι τὰ παρὰ Μωσεῖ νενομοθετημένα συντελεῖν, περιηρημένης αὐτῶν τῆς μητροπόλεως, καὶ ἀποκεκλεισμένης τῆς μόνον αὐτόθι συγχεχωρημένης ἐπιτελεῖσθαι Μωσαϊκῆς θρησκείας. *Continuo Iudaei, poſtquam illum prophetam non acceperunt, nec ſanctis illius verbis paruerunt, extremum pertulere interitum: qui quidem illorum caſus iis oraculis, quae de illis edita ſunt conſentaneus accidit. Nam nec Chriſti legem, quae novo teſtamento continetur, ſuſceperunt; neque Moſis praecepta ſine legis contemptu ſervare poſſunt. Quocirca in ipſius Moſis execrationem relapſi ſunt: quando fieri nullo modo poteſt, ut quae in legibus illius ſunt poſita, perficiant, quippe cum & ipſorum metropolis ſublata ſit, & Moſaica religio excluſa, quae illic ſolum perfici concedebatur.* De his vide etiam Clementem Alexandrinum, Hieronymum, Cyprianum, & Auguſtinum, ut multos praeteream eadem ferme concinentes.

νες, ἡνίκα τράπεζαν ταῖς δαιμονίοις ἡτοίμαζες, ὅτε τοὺς υἱούς σου, καὶ τὰς θυγατέρας σου ταῖς ἐρασταῖς σου προσέφερες, εἰς χεῖρας μὲν ἐχθρῶν παρεδίδου καὶ αἰχμάλωτος ἦγου διορθώσεως ἕνεκεν· ἀλλ' ἐπιχολούθη πάλιν ἡ ἐπανάκλησις. ὕστερον δὲ τί τὸ αἴτιον, ἵνα ἐξορία τόσα ἔτη παραπεμφῆς, ἵνα στένων καὶ τρέμων πορεύῃ καθάπερ ὁ Καΐν ἐκτὸς ἀναπᾶσαν σου τὴν ζωήν; λέγε, τίς ἡ αἰτία, δι' ἣν ἡ ἁμαρτία σου τοῦ ἀφεθῆναί σε, μείζων ἐγένετο, ὁπηνίκα καὶ δωρεῶν μεγίστων ἐτύγχανες ἄξιος, ἅτε δὴ λαοπλάνον τινὰ καὶ ἀν-

tas occidiſti, quando menſam daemoniis præparaſti, cum tuos filios & filias tuas amatoribus tuis obtuliſti, in manus quidem inimicorum tradebaris, & captivus ducebaris correptionis gratia; ſed rurſus ſubſequuta eſt univerſorum vocatio. Poſtea vero quænam cauſa, quare exterminatio tua tanta aetate fieret gravior, atque ingemiſcens ac pavidus traduceres uti Cain profugus omnem tuam vitam? Dic qua de cauſa peccatum tuum pro eo quod dimitteretur tibi majus factum eſt, cum & maximis dignus muneribus habebaris, quip-

pe

τίθεον ἐκ μέσου καλῶς ποιησάμενος; εἰπὲ γάρ μοι· ἐάν τις καὶ πολλοῖς πλαίσμασιν ἔνοχος ὢν τὸν τοῦ βασιλέως ἐχθρὸν ἢ ἀπαλλάξῃ τοῦ ζῆν, ἢ ὁπωσδήποτε κατασχὼν δέσμιον ἀγάγῃ τῷ βασιλεῖ, εὐεργετηθείη, τέτου ἕνεκεν, ἢ βαρείαις ὑποπέσῃ κολάσεσι. δὸς ἐπὶ τούτοις ἀπόκρισιν. τί τὸν Φινεὲς ἐδικαίωσεν; οὐχ' ὁ τοῦ Ζαμβρῆ δίκαιος φόνος; τί

pe qui populi corruptorem & Deo parem ſe facientem optime de medio ſuſtuliſſes? Dic ſodes: ſi quis vel multis ſceleribus obſtrictus regis inimicum vita privaret, vel quomodocumque retinens vinctum ad regem duceret, beneficiis potius afficeretur, quam gravibus ſubiiceretur ſuppliciis. Reſpondeas quæſo: quid Phinees juſtificavit (6)? nonne Zambri juſtum homicidium? Quid Eliam

(6) Hiſtoriam hanc quae habetur Numerorum Cap. 25. θαυμαστῶς transformat Ioſephus Iudaic. Antiq. Lib. 4. Cap. 6. ubi longiori, quam forte par erat, oratione convicia congerit, quibus Moſes impetitus fuit a procaciſſimo Zambri, quorumque nulla mentio in Scriptura. Primum enim fallitur cum dicit Mulierem illam, quae una cum Zambri pugione a Phinees confoſſa interiit, eius uxorem eſſe, etſi alienigenam, non tamen ſcortum, ut ſacrae litterae teſtantur;

τὸν Ἠλίαν ἔδειξε ζη-
λωτὴν; οὐχὶ ἡ κατὰ
τῶν ἀνιέρων ἱερέων εὔ-
λογος ἀγανάκτησις; τί
τὸν Μωσέα φοβερὸν ἐν
Ἰσραὴλ ἐποίησε καὶ πε-
ρίβλεπτον; οὐχὶ ἡ κα-
τὰ τῶν μοσχοποιησάν-
των ἀνένδοτος ἐπεξέ-
λευσις; πῶς αὖθις ἀ-
ναβάντα περὶ τὸ Σί-
ναιον, καὶ πλάκας αἰ-
τοῦντα δευτέρας οὐχὶ
κεναῖς ἐκεῖθεν χερσὶ
κατήγαγεν αὐτὸν ὁ
Θεὸς, ὡς αἱμάτων ἄν-

liam oſtendit zela-
torem? nonne ju-
ſta adverſus profanos
ſacerdotes indigna-
tio? Quid Moyſem
verendum in Iſrael
fecit, & ſpectabi-
lem? nonne violenta
in vitulum fabrican-
tes irruptio? quomo-
do denuo conſcen-
dentem Sina, & ſe-
cundas petentem ta-
bulas non vacuis il-
linc manibus remi-
ſit illum Deus, ve-
luti ſanguinum hominem & caedis a-

man-

ſtantur; deinde advocatam a Moſe concionem falſo ſcribit, ut moneret populum ne diis alienis ſtuderent, cum conſtet ipſum ad concilium judices advocaſſe ut ſontibus jus dicerent poenaſque de iis ſumerent. Tertio ex ingenio fingit populum muſſitantem expectaſſe quo audacia Zambri eſſet evaſura, cum divinus ſcriptor teſtetur turbam filiorum Iſrael ad fores Tabernaculi citato pede confugiſſe Dominum deprecaturam, cum foediſſimam ſcortatoris impudentiam intueri non poſſet. Cui vacat adeat Ioſephum ubi ſup. & Philonem, qui & ipſe nonnihil a ſacris litteris recedit.

δ῾ρα καὶ Φόνιον; πῶς δὲ καὶ τὸν θειόταλον Σαμουὴλ οὐκ ἠμήναλο, ἡνίκα τὸν Ἀγὰγ βασιλέα διεχειρίσαλο; λέγε λοιπὸν, τίς ἡ τοσαύτη ὀργὴ τοῦ Θεοῦ κατά σου; λέγε παῤῥησίᾳ, καὶ μὴ στενωποῖς καὶ τριόδοις ἴὴν σὴν ἐθέλῃς παραγυμνοῦν φρενοβλάβειαν. φαί-

mantem? Quomodo vero & diviniſſimum Samuelem non redarguit, quando Regem Agag interfecit (7)? Ceterum dic quae tanta ira Dei contra te? palam loquaris, neque in triviis tantum & inviis velis tuam nudare dementiam. Apparet igitur ex multis, quod (Deus) mul-

---

(7) Agag Regem Amalecitarum contra Dei praeceptum a Saule ſervatum, atque a Samuele in fruſta conciſum narratur Lib. 1. Regum Cap. 15. Rabbini plurimi toti in eo ſunt, ut Saulis perperam imminuant ſcelus, minime animadvertentes quod πᾶν τὸ παρὰ τοῦ Θεοῦ κελευόμενον εὐσεβές: ſcilicet *quidquid a Deo jubetur, id ſanc pium*, ut ait Theodoretus, & Samuelem, veluti nimio zelo abreptum redarguunt. Quid tamen inſanius hiſce deliramentis? Inobedientiae notam, avaritiae, & ſuperbiae quis a Saule deterget, cum ipſum Deum *poenituerit ſe eum conſtituiſſe regem, qui verba Dei opere non complevit, & pepercit Agag & optimis gregibus, & univerſis quae pulcra erant? Poſt inobedientiae culpam* praeterea, ait Magnus Gregorius, *triumphalem arcum vel fabricam erigere, eſt mala agere, & de eorumdem malorum perpetratione ſuperbire*. Propheta vero quomodo arguendus divinis mandatis obtemperans?

νεται οὖν ἐκ πολλῶν, ὅτι καὶ σφόδρα φιλεῖ, καὶ τιμῶν ἀξιοῖ τοὺς τὴν κακίαν κολάζοντας. Εἰ δὲ ταῦτα οὕτως ἔχει, πῶς ἐγὼ καὶ ὑμᾶς ὡς θερμοὺς ζηλωτὰς, ὡς τὸν πλάνον ἐκεῖνον διαχειρισαμένους Χριστὸν, εὐεργεσίαις ἠμείψατο καὶ δωρεαῖς ὁ Θεός; Εὔδηλον οὖν, ὅτι ὁ Θεὸς ἦν ἀληθινὸς ὁ Χριστὸς ἐκεῖνος ὁ παρ' ὑμῶν σταυρωθείς· εὔδηλον οὖν, ὅτι κατὰ Θεοῦ τὰς χεῖρας ὤπλησας, κατὰ Θεοῦ τοὺς ὀδόντας ἠκόνησας, ἐφ' ᾧ δικαίως παρὰ Θεοῦ μισηθεὶς, ἐξέβης ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ, καὶ εἰς αἰῶνας κολάζῃ. Καὶ οὐκ ἐμὰ τὰ ῥήματα·

multum diligit, & honoribus dignos censet malignitatem punientes. Si vero hæc ita se habent, quomodo & vos, uti ardentes zelatores, & deceptoris illius Christi interfectores, beneficiis ac donis non remuneratus est Deus? Manifestum igitur est quod verus Deus erat ille Christus a vobis crucifixus; manifestum utique quod contra Deum manus iniecisti, contra Deum dentes acuisti, ac propterea merito a Deo odio habitus, ab eius vultu recedis, & per saecula puniris. Neque mea sane hæc verba sunt; ipsum

αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ Ἱερεμίου ἄκουε λέγοντος· ἐγκαταλέλοιπα τὸν οἶκον μου, ἀφῆκα τὴν κληρονομίαν μου, ὡς λέων ἐν δρυμῷ ἔδωκεν ἐπ' ἐμὲ τὴν φωνὴν αὐτοῦ. διὰ τοῦτο ἐμίσησα αὐτόν. Θεὸς ἦν ἀληθινὸς ὁ παρ' ὑμῶν σταυρωθείς. καὶ εἰ μὴ πείθῃ τοῖς λεγομένοις, τοῖς πράγμασι πείσθητι. πόσοι πρότερον προφῆται, καὶ δίκαιοι κακῶς τοῦ ζῆν ἀπηλλάγησαν, κρημνοῖς, βορβόροις, λίθοις, πρίοσι; καὶ οὐδὲν τῶν ὄντων τὴν οἰκείαν τάξιν κατέλοιπεν. οὐδὲν τῶν λι-

ipsum Deum audi per Ieremiam dicentem: *Dereliqui domum meam, dimisi haereditatem meam, quasi leo in sylva dedit super me vocem suam, idcirco odivi ipsum* (8). Verus Deus erat qui a vobis crucifixus est. Quod si dictis non credis, operibus saltem fidem adhibeas. Quot primitus prophetae, & justi per scelus e vivis sublati sunt, praecipites acti, cœno volutati, saxis contusi, serris secti? & nihil eorum quae sunt constitutum sibi ordinem dereli-

(8) Chaldaicus pro *odivi* melius habet *proieci*; atque eam lectionem utpote rite accommodam ad innuendam Iudaeorum rejectionem, Patrum permulti sequuti sunt,

σμάλων τὴν οἰανοῦν ἀλλοίωσιν ἔπαθε. τοῦ δὲ Χριστοῦ σταυρωμένου καὶ πέτραι ἐσχίσθησαν, καὶ ζόφον ὁ ἥλιος κατὰ τοὺς τῶν οἰκετῶν ἀγνώμονας ἠμφιάσατο. οὐδὲν γὰρ ἔφερε τὸν αὐτοῦ δεσπότην ἐπὶ ξύλου κρεμάμενον ὡς κακοῦργον ὁρᾶν. εἰ μὴ κτίστης ἦν ὁ πάσχων,

reliquit, nulla creatura ulla immutatione affecta eſt. Verum crucifixo Chriſto, & lapides ſciſſi ſunt, & caliginem ſol induit propter improbos ſervos; nihil enim patiebatur ſuum ipſius dominum de ligno pendentem veluti nefarium videre (9). Ni conditor eſſet qui patiebatur,

(9) Merito ſane obſtupuit coelum ſuper immane Iudaeorum facinus, & exhorruit terra vehementer. Ἐλόνησεν γὰρ, ait Theodoretus in Cap. I. interpret. in Iſaiam, ἡ γῆ τῆς μαρτυρίας ἀναμιμνήσκουσα, ὁ δὲ οὐρανὸς ἐπειδὴ τοῦτον τοῖς ἀνθρώποις παρέχειν τὴν αἴσθησιν οὐκ ἠδύνατο, ἄνωθεν ὤν, τὸν ἐν αὐτῷ βαδίζοντα ἥλιον ἔδειξε τῶν ἀκτίνων ἀφῃρημένον, καὶ τὸ σκότος εἰς τὴν κατὰ τῆς ἀσεβείας μαρτυρίαν ἐπήγαγεν. *Concuſſa enim eſt terra, memor teſtimonii, & coelum, quia ſurſum exiſtens ſenſum iſtum hominibus indere non poterat, gradientem in ipſo ſolem, radiis orbatum exhibuit, & tenebras contra impietatem teſtes produxit.* Mira haec quae Chriſto moriente contigere & Phlegon Hadriani libertus refert lib. Chron. Cap. 13. ubi τῷ δὲ τετάρτῳ ἔτει, inquit, τῆς σβ' Ὀλυμπιάδος ἐγένετο ἔκλειψις ἡλίου μεγίστη τῶν ἐγνωρισμένων πρότερον, καὶ νὺξ ὥρα ϛ' τῆς ἡμέρας ἐγένετο ὥστε καὶ ἀστέρας ἐν οὐρανῷ φανῆναι, σεισμός τε μέγας κατὰ Βιθυνίαν γενόμενος τὰ πολλὰ Νικαίας κατέρρεψατο. ſcilicet: *Quarto anno ducenteſimae ſecundae Olympiadis,*

οὐκ ἂν αὐτῷ συνέπα- non ſane cum ipſo
σχε καὶ τὰ κτίσματα. & creata paſſa eſſent.
περὶ μέν τοι τοῦ καλὰ De obſcuratione qui-
τὸ dem

Iympiadis, magna & excellens inter omnes, quae ante eam acciderunt, defectio ſolis facta; dies hora ſexta ita in tenebroſam noctem verſus, ut ſtellae in coelo viſae ſint, terraeque motus in Bithynia Nicaeae Urbis multas aedes ſubverterit; & Iulius Africanus teſtatur eadem paene memoraſſe Thallum in lib. 3. ſuarum Hiſtoriarum. Mirum hoc monſtrum poſt hominum memoriam nulli ſecundum permulti hinc inde imminuere toto marte conati ſunt, Scaliger praecipue & Gerardus Voſſius, qui futilibus haud rationum momentis naturalem eclipſim fuiſſe oſtendere contenderunt. Noſtrum non eſt hic ea omnia recoquere quae Calmetius, Serrì, & ſexcenti alii qui in hanc arenam deſcenderunt, quoſque adire poteſt cui libitum, retulere, ut miraculum adſtruant, nobiſque fat erit innuiſſe veteres omnes Eccleſiae Patres hoc uſos eſſe veluti firmiſſimo argumento, ut Ethnicorum, & Iudaeorum os obſtruerent, & veritatis noſtrae Religionis fidem firmarent. Immo Lucianus ipſe Martyr, & Tertullianus mirifice oſtendunt eclipſeos huiuſce memoriam in veterum publica tabularia relatam; horum enim alter Nicomediae coram praeſide, *Annales veſtros*, inquit, *conſulite, & invenietis Pilati temporibus, dum pateretur Chriſtus, media die fugatum ſolem, & interruptam diem;* alter vero cauſam Chriſtianorum defendens Apolog. Cap. 21. ait: *Eodem momento dies, medium orbem ſignante ſole, ſubducta eſt; deliquium putaverunt, qui id quoque ſuper Chriſto praedictum non ſcierunt, & tamen eum mundi caſum relatum in Archiviis veſtris habetis.* Vid. Natal. Alex. Hiſtor. Eccleſ. ſaecul. I. Cap. V. §. 3. & Paulum Baudrium in notis ad Lactantium Tom. II. pag. 546.

τὸ σταυρὸν σκοτασμοῦ προηγόρευται μὲν καὶ τῷ Ἡσαΐᾳ λέγοντι· ἐνδύσω τὸν οὐρανὸν σκότος, καὶ ὡς σάκκον θήσω τὸ περιβόλαιον αὐτοῦ. προείρηται δὲ καὶ αὐτῷ τῷ Ἀμὼς· δύσεται γάρ, φησιν, ὁ ἥλιος μεσημβρίας, καὶ συσκοτάσει ἐπὶ τῆς γῆς ἐν ἡμέρᾳ τὸ φῶς. τὶ τούτου παραδοξότερον εἰπὼν ὁ προφήτης, δύσεται ὁ ἥλιος μεσημβρίας, καὶ αὐτὴν τὴν ὥραν καθ' ἣν ἐσταυροῦτο ὁ Κύριος· ὡσεὶ ὥρα ἕκτη ἦν. ἀλλ' οὐ δέχῃ τὰ λεγόμενα, φεναάκη δὲ ταῦτα, καὶ ψεῦδος δοκεῖ σοι, καὶ οὐ πιστεύεις αὐτοῖς, μηδὲ πιστεύσειας πώ-

dem circa crucem jam praenuntiatum fuerat & Isaiae dicenti: *induam coelum caligine, & veluti saccum ponam amictum eius*. Praedictum vero & ipsi Amos: *Occidet enim*, ait, *sol in meridie, & lux super terram contenebrescet in die*. Quiddam etiam incredibilius adiungens propheta verbis: *Occidet sol in meridie*, ipsam scilicet horam, in qua crucifixus est Dominus, ait: *hora enim erat quasi sexta*. Sed dicta non admittis; deceptio haec, ac mendacium tibi videntur; hisce umquam credidisti; non credis, neque iampridem duro es corde: iam ab initio

tio

ποτε· ἔκπαλαι σκληροκάρδιος εἶ· ἀρχῆθεν ἀπιστίᾳ νοσοῖς· ἐν ἐρήμῳ πάλαι τοσούτων ἀγαθῶν ἀπολαύστας, τοσούτων τεράτων θεατὴς γεγονὼς, οὐκ ἐνέμεινας τῷ ἐνεργοῦντι ταῦτα Θεῷ, ἀλλὰ καθ' ὥραν ἐγόγγυζες, καὶ ἐπείραζες τὸν Κύριον λέγων· εἰ ἐστὶν ἐν ἡμῖν Κύριος, ἢ οὐ; καὶ τὸ μεῖζον πάντων, θεοὺς ἐζήτησας οἳ προπορεύσονταί σου. καὶ τί χρῆ περὶ τῶν θαυμάλων φιλονεικεῖν; αὐτὴν ταύτην, εἰ βούλει, τὴν ἐν τῷ ἀπὸ κτίσεως κόσμου πενταχισχιλιοστῷ πενταχοσιοστῷ ἔτει γεγονυίαν πρὸς ἡμᾶς ἄφιξιν τοῦ Κυρίου καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ διισχυ-

tio incredulitate laboras: in eremo olim tantis perfruens bonis ac tantorum miraculorum ſpectator factus, in haec operante Deo non permanſiſti, ſed ſingulis horis murmurabas, & tentabas Dominum dicens: *Si eſt in nobis Dominus, an non?* & quod omnium maximum eſt, quærebas deos qui te praecederent. Sed quid oportet de mirabilibus diſputare? Hanc ipſam, ſi lubet, in anno quinquieſmilleſimo quingenteſimo ab Orbe condito factam adparitionem apud nos Domini & Salvatoris noſtri Ieſu Chriſti, affirmes nondum

ad-

ρίζου μηκέτι ἐλθεῖν, adveniſſe, & ſic oſten-
καὶ οὕτω δείξεις ἡμᾶς des nos omnino vani-
ἐπὶ πᾶσι ματαιάζον- tati ſtudentes rerum.
τας. ἀλλ' ἔλαθες ἑαυ- Sed tete ipſum igno-
τὸν, ὦ δύσερι συ, καὶ ras, o contentioſe,
σοβαρὲ, καὶ ὑπέροχε· faſtuoſe ac ſuperbe;
ταύτην ὑμῶν τὴν βου- veſtrum hoc conſi-
λὴν ἐματαίωσε Κύριος, lium inane reddidit
ὡς πάλαι τὴν βελὴν Dominus, uti quon-
Ἀχιτόφελ, ἐφ' ᾧ καὶ dam conſilium Achi-
tophelis (10), propter quod eodem atque ille im-

(10) Achitophelis hiſtoriam, eiuſque prava conſilia quibus quotidie urgebat Abſalonem in David patrem ſuum habes 2. Reg. capitib. 16., & 17. ubi pariter narratur quod ipſe *videns quod non fuiſſet factum conſilium ſuum, ſtravit aſinum, ſurrexitque & abiit in domum ſuam, & diſpoſita domo ſua, ſuſpendio interiit*. Praeſtat tamen audire etiam hac de re Theodoretum Interpr. in Pſal. VII. ita rem prorſus narrantem: Ἀποδιδράσκων ὁ μακάριος Δαβὶδ τὸν ἀλάστορα, καὶ πατραλοίαν υἱὸν, εὗρε βοηθὸν τὸν Χουσὶ, ὃς πέπεικε τὸν Ἀβεσσαλὼμ μὴ κατὰ τὴν εἰσήγησιν τοῦ Ἀχιτόφελ παραυτίκα διῶξαι τὸν πατέρα, ἀλλὰ τὸν λαὸν ἅπαντα συναγεῖραι, καὶ τηνικαῦτα κατὰ τοῦ γεγεννηκότος στρατεῦσαι. ἀχθεσθεὶς τοίνυν καὶ λίαν ἀδημονήσας ὁ Ἀχιτόφελ, ὡς αἱρετωτέρας ὀφθείσης τῆς τοῦ Χουσὶ συμβουλῆς, αὐτόχειρ αὐτὸς γενόμενος, τὸν δι' ἀγχόνης ἐδέξατο τελευτήν. *Fugiens beatus David nefarium & parricidam filium, adiutorem invenit Chuſi, qui Abſaloni perſuaſit, ne ſecundum Achitophelis conſilium ſtatim patrem perſequeretur, ſed ut prius cogeret omnem populum, ac dein contra parentem bellum moveret. Moerore igitur affectus, & admodum conturbatus Achitophel, eoquod conſilium*

τῷ τῆς ἀμηχανίας βρόχῳ κατ' ἐκεῖνον συμπνίγεσθε. ἡνίκα γὰρ ἐτέκνωσε καὶ σάρκα περιέθετο τὸν Αὔγουστον Καίσαρα τὴν οἰκουμένην ἅπασαν ἀπογράψασθαι,

imprudentiae laqueo ſuffocamini. Quando enim ſecundum carnem natus eſt perſuadet Cæſari Auguſto deſcribere univerſam terram (11), ea

---

conſilium Chuſi praeſtantius viſum fuerat, factus ſui ipſius homicida, ſuſpendio vitam finiit. Videſis etiam Ioſephum Iud. Antiq. Lib. 7. Cap. 9. hiſtoriam hanc uberius referentem. Salianus in Annal. Eccleſ. Vet. Teſt. ad annum mundi 2980. Tom. III. pag. 420. Num. XVIII. proferens verba verſiculi 23. C. 16. Lib. 2. Reg. quae ſunt hujuſmodi: *Conſilium autem Achitophel, quod dabat in diebus illis, quaſi ſi quis conſuleret Deum, ſic erat omne conſilium Achitophel*, elogio donatum perperam putat Achitophelem a Scriptura, eumque, contra SS. Patrum fidem, omnium inter conſiliarios regis prudentiſſimum vocat. *Verum laudatur ſane in Achitophel*, ait Eſtius, *ſolertia, non probitas, aut virtus veri nominis; & laudatur Achitophel eo modo quo Dominus apud Lucam villicum iniquitatis laudat, aitque filios huius ſaeculi prudentiores eſſe in generationibus ſuis, filiis lucis*.

(11) Non Iudaei ſolum, verum quamplurimi etiam eorum qui reformatae religioni nomen dedere impie oppugnare auſi ſunt Lucae divinum teſtimonium confirmantis Chriſtum natum eſſe cum in Iudaea cenſus haberetur, ac ſomnia jactant, ut minus Diis caris illudant. Hi itaque ut fidem S. Hiſtorici infirment primum aiunt falſo ipſum ſcripſiſſe factam Iudaeae deſcriptionem a Romano praeſide; id

σθαι, τίνος ἕνεκεν; ὡς ea sane de causa, ἂν ut

---

id enim numquam fiviſſet ſui juris impendio Herodes tunc temporis regni habenas pro ſuo moderans arbitratu. Verum quis ita in hiſtoriis jejunus qui neſciat non ſuo, ſed beneficiario jure Regnum Iudaeae Herodem tenuiſſe, cum ex Appiano ipſo lib. 5. de Civil. bell. noverimus Antonium Romanarum copiarum ducem Reges permultos appellaviſſe οὓς δοκιμάσειεν, ἐπὶ φόροις ἄρα τεταγμένοις *pro ſuo arbitratu dumtaxat, qui certum tributum penderent*, in quibus ipſum Herodem? Praeterea & quem latent Romanae victoriae de Iudaeis iam ante relatae, Pompeiumque Hieroſolyma occupata, Iudaeos Romanae Reip. vectigales feciſſe, uti prae ceteris Joſephus ipſe lib. 1. *de Bello Iudaico* fuſius oſtendit? A vero itaque longe aberrant qui ut videantur nodum in ſcirpo quaerere inania effutiunt ut ſibi quodammodo fucum faciant, nec animadvertentes quod aliquando Κύων ἐπὶ δεσμά, uti graecorum adagium monet, tenetur. Nec Bodinus nobis lib. 5. *De abditis rerum ſublimium Arcanis* obiiciat neminem coactum fuiſſe cenſendi cauſa loca mutare, adeoque omni procul dubio S. Joſephum, & Mariam Matrem Chriſti iter non arripuiſſe ut dicto Caeſaris parerent, quemadmodum Evangeliſta teſtatur; namque in Romanis cenſibus profeſſio omnino ſequi debuit locum originis, ut colligitur ex L. *Forma* §. 2. D. *de Cenſibus*, & ex Ulpiano Lib. 3. de Cenſibus ſcribente: *Is vero qui agrum in alia civitate habet, in ea civitate profiteri debet, in qua ager eſt: agri enim tributum eam civitatem debet levare, in cuius territorio poſſidetur;* idque ſatis adſtruitur teſtimonio Livii Lib. 38. Cap. 27., & Lib. 42. Cap. 9. narrantis Valerio Meſſala, & Livio Salinatore Coſſ. Campanos ex S. C. Romae cenſeri coactos fuiſſe, cum incertum

ἐν τοῖς Ῥωμαϊκοῖς κώ-
διξιν ἀνάγραπτα γε-
γονότα τὰ καθ' αὐτὸν, ἀ-
ξιόπιστά τε εἶεν τοῖς με-
τὰ ταῦτα καὶ γνώρι-
μα, καὶ ἐντεῦθεν τῶν
βλασφήμων Ἰουδαίων ἀ-
ποφράττειν τῷ στόματι.
Θεὸς ἦν ἀληθῶς ὁ
Χρι-

ut Romanis codici-
bus inſcripta quae
de eo facta ſunt, fi-
de digna eſſent apud
poſteros, ac nota;
& Iudaeorum exinde
blaſphemantium os
obſtrueretur. Deus e-
rat vere qui a vobis
cru-

---

certum eſſet ubi antea cenſerentur; atque item C. Popilio Laenate, & P. Aelio Ligure Coſſ., cum Q. Fulvius Flaccus, & Aulus Poſthumius Albinus cenſores luſtrum conderent, minorem aliquanto inveniſſe numerum, *quia Poſthumius Coſ. pro concione edixerat, qui ſociorum Latini nominis ex edicto Claudii Caeſaris redire in civitates ſuas debuiſſent, ne quis eorum Romae, ſed omnes in civitatibus ſuis cenſerentur*. Blaterant igitur & ſomniant qui luce clariora tenebris conantur inepte offundere; Cenſus enim Romani Imperii habitos eſſe ab Auguſto Svetonius, Tabulaeque Ancyranae teſtantur; teſtatur in hoc indubiae ſane fidei Ioſephus Lib. Antiq. Iudaic. XVIII. Cap. I. ubi ait: Κυρήνιος δὲ ἐπὶ Συρίας παρὴν ὑπὸ Καίσαρος, δικαιοδότης τοῦ ἔθνους ἀπεσταλμένος, καὶ τιμητὴς τῶν οὐσιῶν γενησόμενος. *Cyrenius interea a Caeſare in Syriam mittitur, ut jura populis redderet, facultateſque omnium cenſeret*, idque Deus fieri voluit, ne de Servatoris univerſorum adventu ambigeretur, eius in cenſuales tabulas, ut moris erat, in publicum relato nomine, ut S. Iuſtinus Martyr, Tertullianus, & Chryſoſtomus innuerunt. Plura de hoc cenſu, & de cenſendi ritu vide penes Danielem Huetium Demonſtrationis Evangelicae Cap. 9.

Χριστὸς ἐκεῖνος ὁ παρ' ὑμῶν σταυρωθείς. ἐφ' ᾧ καὶ ἀσυμπαθῶς ὡς θεοκτόνος κολάζῃ. ἀλλ' οὐ δι' αὐτό· καὶ τίνος ἕνεκεν, εἰπὲ, ἁμαρτημάτων δίκας εἰσπράττῃ; οὐ μὲν οὖν οὐκ ἔχεις εἰπεῖν· ὁ γὰρ βίος ὑμῶν ἀνεπίληπτος, καλὰ νόμους πορεύεσθε, πάσης ἀθῷοι κακίας ἐστὲ, ἔκδικοι Θεοῦ καὶ νόμου γεγόνατε, ταῖς ἐσχάταις εὐποιΐαις καὶ τὰ πρότερα ἀπενίψασθε. τίνος ἕνεκεν ἐπὶ τοσοῦτον ὁ Θεὸς τὴν αὐτοῦ ῥομφαίαν ἐστίλβωσε καθ' ὑμῶν; ἆρ' οὖν καὐτός ἐστιν ἐκεῖνος ὁ διὰ τοῦ προφήτου εἰπών· Ἰσραὴλ ταῖς ὁδοῖς μου εἰ ἐπορεύθη, ἐν τῷ μηδενὶ ἂν τοὺς

crucifixus eſt. Quare & immiſericorditer veluti Dei interfector puniris. Quod ſi non hoc, & qua de cauſa peccatorum poenae a te exiguntur? Igitur non habes ſane quod dicas; vita enim veſtra irreprehenſibilis; juxta leges ambulatis; damno expertes eſtis cuiuſque mali operis; vindices Dei & legis facti eſtis, & poſterioribus benefactis anteriora abluiſtis. Qua vero de cauſa tamdiu ſuum ipſius gladium vibravit contra vos? Nonne idem ipſe eſt qui per prophetam dicit: *Iſrael ſi in viis meis ambulaſſet, pro nihilo forte inimicos eius bu-*

ἐχθροὺς αὐτοῦ ἐλαπεί-
νωσα; πῶς οὖν ἀπε-
στράφη τοσοῦτον ὑμᾶς;
πῶς οὐκ εἰσακούει δεο-
μένων ὑμῶν; πῶς αὐ-
τὸς διὰ τοῦ Ἡσαΐου
ἐδήλωσεν εἰπών· ἐὰν
ἐκτείνητε τὰς χεῖρας
ὑμῶν πρός με, ἀπο-
στρέψω τοὺς ὀφθαλ-
μούς μου ἀφ' ὑμῶν·
αἱ γὰρ χεῖρες ὑμῶν
αἵματος πλήρεις; τί
δὲ τοῦτό ἐστιν; οὐκ
ἀνέχομαι, φησι, φι-
λόπαις ὑπάρχων πα-
τὴρ, τὰς χεῖρας ὑμῶν
ὁρᾶν ἡμαγμένας τῷ αἵ-
ματι τοῦ μονογενοῦς
μου υἱοῦ. Θεὸς ἦν ἀ-
ληθῶς καὶ ὁ πλάνος
ὁ παρ' ὑμῶν σταυρω-
θείς. μὴ γὰρ ἐσβέ-
σθη τὸ ὄνομα αὐτοῦ,
καὶ ταὐτὰ, τοσούτων
ἀνέμων κατὰ καιροὺς
ἰδίους

miliaſſem? Quomodo ergo adeo converſus eſt a vobis? quomodo preces veſtras non audit? quomodo ipſe per Iſaiam manifeſte dicit: *Cum extenderitis manus veſtras ad me, avertam oculos meos a vobis; manus enim veſtrae ſanguine plenae ſunt?* Quid vero ſibi vult hoc? Non ſuſtineo, inquit, ego qui pater ſum filii amans, manus veſtras videre ſanguine maculatas unigeniti filii mei. Deus ergo vere erat & non deceptor, qui a vobis crucifixus eſt; non enim extinctum eſt nomen eius, nec ipſa eius doctrina, licet ſpirantibus ita

op-

ἰδίους πνευσάντων, μὴ παρῆλθε τὰ τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ, καθάπερ ἐπὶ Θευδᾷ ἐκείνῳ τῷ γόητι, καὶ Ἰούδᾳ τῷ Γαλιλαίῳ συμβέ-

opportuno, tempore ventis, praeteriit, uti de Theuda illo praestigiatore contigit, atque Iuda Galilaeo (12): optime enim

(12) De Theuda hoc, & de Iuda Galaunite, quorum hic meminit noster Glycas, & in Iudaeorum concilio Gamaliel legum doctor, uti habetur Actor. Cap. 5. praestat audire Iosephum de altero Lib. XX. Antiq. Iudaic. Cap 2. in fin. ita narrantem, de altero vero Lib. XVIII. Cap. 1. & seq. Φάδου δὲ τῆς Ἰουδαίας ἐπιτροπεύοντος, γόης τις ἀνὴρ Θευδᾶς ὀνόματι, πείσει τὸν πλεῖσον ὄχλον ἀναλάβοντα τὰς κτήσεις ἕπεσθαι πρὸς τὸν Ἰορδάνην ποταμὸν αὐτῷ. προφήτης γὰρ ἔλεγεν εἶναι, καὶ προστάγματι τὸν ποταμὸν σχίσας, διοδον ἔφη παρέξειν αὐτοῖς ῥᾳδίαν. καὶ ταῦτα λέγων, πολλοὺς ἠπάτησεν. οὐ μὴν εἴασεν αὐτοὺς τῆς ἀφροσύνης Φάδος, ἀλλ' ἐξέπεμψεν ἴλην ἱππέων ἐπ' αὐτοὺς, ἥτις ἀπροσδόκητος ἐπιπεσοῦσα, πολλοὺς μὲν ἀνεῖλε, πολλοὺς δὲ ζῶντας ἔλαβεν, αὐτόν τε τὸν Θευδᾶν ζωγρήσαντες, ἀποτέμνουσι τὴν κεφαλὴν, καὶ κομίζουσιν εἰς Ἱεροσόλυμα. *Phado vero Iudaeam procurante, praestigiator quidam nomine Theudas, collecta ingenti hominum multitudine, suasit illis, ut asportatis opibus, ducem se ad Iordanem usque flumen sequerentur: quippe se prophetam esse ajebat, diremptisque imperio suo aquis fluminis, facilem se transitum ipsis praestiturum. Huiusmodi sermonibus plurimos decepit, sed Phadus vesaniam illorum brevi compressit, missis adversus eos equitum turmis, qui ex improviso illos adorti, partim occiderunt, partim vivos comprehenderunt, ipseque etiam Theudas ab iisdem est captus, eiusque praecisum caput Hierosolymam retulerunt.* Eamdem hanc Historiam ex Iosepho refert Eusebius Pamphil. Histor. Eccles.

Lib.

συμβέβηκε. καλῶς ἐ- nim dictum erat: & portae
κεῖνος

Lib. II. Cap. 11. qui dire vapulat a Scaligero Lib. VI. de Emend. Temp. quod Theudam illum de quo Lucas, eumdem esse putaverit ac Theudas fuit, de quo Iosephus, adeoque ad Claudii Imperatoris aetatem revocarit. Henricus tamen Valesius in notis ad Eusebium pag. 31. & seq. sententiam Scaligeri, & paene cognatam Casauboni expendit, atque ad trutinam revocans verba ipsa B. Lucae ostendit nulla posse adduci ratione ut duos credat extitisse Theudas, qui se prophetas esse mentiti, eodem prorsus uterque modo & decem annorum spatio, Iudaeos ad spem novarum rerum concitaverint. Male itaque & Menochius & Tirinus qui in eadem fuere sententia in qua Scaliger. De Iuda vero ex oppido Gamala exorto, & quartae inter Iudaeos haereseos Galilaeorum auctore, haec habet Iosephus: Ἰούδας Γαυλανίτης Σάδδουκον Φαρισαῖον προσλαμβανόμενος, ἠπείγετο ἐπὶ ἀποστάσει, τήν τε ἀποτίμησιν οὐδὲν ἄλλο, ἢ ἄντικρυς δουλείαν ἐπιφέρειν λέγοντες, καὶ τῆς ἐλευθερίας ἐπ' ἀντιλήψει παρακαλοῦντες τὸ ἔθνος. ὡς πάρεσχον μὲν κατορθοῦν εἰς τὸ εὔδαιμον ἀναχειμένης τῆς κτήσεως, ἀσφάλισιν δὲ ἐκ τοῦ ταύτης περιόντος ἀγαθοῦ, τιμὴν καὶ κλέος ποιήσεσθαι τοῦ μεγαλόφρονος, καὶ τὸ θεῖον οὐκ ἄλλως ἢ ἐπὶ συμπράξει τῶν ἐγκλευμάτων εἰς τὸ κατορθοῦν συμπροθυμεῖσθαι μᾶλλον, ἂν μεγάλων ἐργάται τῇ διανοίᾳ καθιστάμενοι, μὴ ἐξαφίωνται φόνου ἐπ' αὐτῆς. καὶ ἡδονῇ γὰρ τὴν ἀκρόασιν ἂν λέγοιεν ἐδέχοντο οἱ ἄνθρωποι προύκοπτεν ἐπὶ μεγάλῃ ἐπιβολῇ τοῦ τολμήματος. *Iudas Gaulanites, adiuncto sibi Pharisaeo Sadduco, sollicitabat ad defectionem populos, censum nihil aliud quam manifestam servitutis professionem esse dictitans, & universam gentem ad tuendam libertatem adhortans: fore enim ut re bene gesta fortunis suis fruantur feliciter, & confirmati in earum possessione, laudem quoque sibi parent fortitudinis: nec sperandum auxilium Coelestis Numinis, nisi etiam ipsi rebus suis consulant. Accipiebantur haec pronis vulgi auribus, ita ut accenderentur ad audendum aliquid.*

κεῖνος ἔλεγε· καὶ πύλαι ᾅδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς. ὅρα τοὺς αὐτοῦ μαθητὰς πῶς οὐ καθ' ἑαυτοὺς ἡσύχασαν· πῶς οὐ φυγάδες ᾤχοντο· πῶς οὐκ ἄλλως ἐπ' ἀλλὴν ὁδὸν ἐτράποντο, τὰ ἐκείνῳ ἀφέντες ὡς μάταια. δῶμεν ὡς ἀληθῶς οὐκ ἀνέστη, ἀλλὰ νυκτὸς ἐλθόντες οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἔκλεψαν αὐτὸν, καὶ οἷα

portae inferi non praevalebunt adversus eam. Vide eius discipulos quomodo non sibimetipsis acquieverunt, quomodo non fugitivi abierunt, quomodo non alias per aliam viam recesserunt, quæ eius erant, veluti vana relinquentes. Demus illum vere non resurrexisse, sed nocte venientes discipulos eius illum furtim sustuliisse, & tamquam

---

aliquid. Census de quo hic loquitur Iosephus idem est ac ille quem Augustus instituit in Iudaea per Quirinium, & de quo verba fecit superius noster Glycas, nosque in notis. In Dogmatibus vero Iudas eiusque asseclae, paene consentiebant cum Pharisaeis, nisi quod constantissimo libertatis amore flagrabant, putantes unum Deum habendum dominum & principem, uti videre est penes ipsum Iosephum loc. cit., Natalem Alexandr. Tom. II. Hist. Eccles. Vet. Testam. ubi de Hebraeorum Sectis, & Calmetium Dissertat. de Sectis, atque alibi, ut Bustorphium aliosque innumeros tum veteres, tum recentiores praetercam.

ψιλὸς ἄνθρωπος νεκρὸς μεμένηκε. Τίς δὲ ὁ πανσόφους τοὺς ἁλιεῖς, καὶ ἰδιώτας ποιήσας, καὶ μυρίαις γλώσσαις αὐλοὺς καθοπλήσας; πῶς οὐ πιστεύετε μάταιοι τὰ τῶν προφητῶν ὁρῶντες αὐτοῖς τοῖς πράγμασι σύνδρομα; ἐκχεῶ γάρ, φησιν Γωὴλ, ἀπὸ τοῦ πνεύματός μου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα, δηλαδὴ τὴν πιστεύσασαν· οὐ δὲ γὰρ οἱ μαθηταὶ μόνοι τὸ τῶν γλωσσῶν ἐσχήκασι χάρισμα, ἀλλὰ καὶ πάντες οἱ παρ' αὐ-

quam purum hominem mortuum manſiſſe. Quis vero omniſcios piſcatores & idiotas fecit, ipſoſque innumeris linguis inſtruxit? Quomodo inepti nimium non creditis, videntes prophetarum dicta rebus ipſis omnimode conſona? *Effundam enim*, ait Ioel, *de ſpiritu meo ſuper omnem carnem*, quae videlicet crediderit; non enim tantum diſcipuli linguarum dono affecti ſunt, verum & omnes qui ab illis veritatis lumine (13) ſunt illu-

(13) Olim iis qui divinam praedicationem ſuſceperant, & ſalutari Baptiſmatis purgatione loti fuerant, evidenter datam eſſe ſpiritalis gratiae operationem Actus ipſi Apoſtolorum pluries oſtendunt; Iuſtinus Martyr in 2. Apologia pro Chriſtianis, veluti firmiſſimum veritatis Religionis argumentum profert, & Patres omnes Eccleſiae divinam hac in re

ἰῶν φωλιζώμενοι. λέγε, ἵς ὁ ποιήσας δι' αὐλῶν τοιαῦτα θαυμάσια; ἵς ὁ ἐνισχύσας αὐλοὺς γυμνοὺς καὶ ἀπόρους ὄντας πᾶσαν τὴν οἰκουμένην διαδραμεῖν, καὶ μετὰ παῤῥησίας κηρύξαι τὸ εὐαγγέλιον; καλῶς ἔλεγε περὶ αὐλῶν ὁ θειότατος Ἡσαΐας· ὡς ὡραῖοι οἱ πόδες ὑμῶν τῶν εὐαγγελιζομένων εἰρήνην, εὐαγγελιζομένων ἀγαθά.

luſtrati. Dic, quis per ipſos hujuſmodi mirabilia patravit? Quis validos illos reddens, qui quavis re deſtituti erant, & conſilii inopes, omnem terram diſcurrere dedit, & cum loquendi libertate nuntiare evangelium? Optime de iis loquutus eſt diviniſſimus Iſaias: *quam ſpecioſi pedes annuntiantium pacem!*

Qui

---

re oeconomiam admirantur ac celebrant. Οὐδὲ γὰρ οἷόν τε ἦν, inquit Theodoretus in Epiſtol. 1. ad Corinth. Cap. 12., τοὺς ἐπὶ πλεῖστον τῇ τῶν δαιμόνων ἐξαπάτῃ δεδουλευκότας, καὶ κοινὴν νόσον νενοσηκότας, ἀπαιδεύτοις ἀνθρώποις, καὶ πενίᾳ συζῶσιν οὕτω ῥᾳδίως πιστεῦσαι, καὶ μεταμαθεῖν τὴν ἀλήθειαν, μὴ τῆς θείας χάριτος ἐναργῶς φαινομένης, καὶ οἷτ' ἐχέγγυα τῆς πίστεως παρεχούσης τὰ θαύματα: *Neque enim fieri poterat, ut qui Daemonum fraudi diutiſſime ſervierant, & communi morbo laborabant, indoctis hominibus & inopibus tam facile crederent, & ab eis veritatem diſcerent, niſi divina gratia aperta omnino appareret, & Fidei veluti pignora, miracula praeberet.* Eadem videre eſt in Baſilio, Chryſoſtomo, Auguſtino, Hieronymo, Leone Magno & aliis, quos adeat qui φιλοθεολόγος divinae bonitatis theſauros admirari concupiſcit.

μένων εἰρήνην; τίνες γὰρ εἶεν ἕτεροι οἱ παντα-
χοῦ εἰρήνην εὐαγγελι-
ζόμενοι, καὶ τὰ ἔθνη
πάντα εἰς μίαν πίστιν
ἑλκύσαντες, εἰ μήτε
τοὺς ἀπανταχοῦ δρα-
μόντας εἴποιμεν ἀπο-
στόλους, ὧν οἱ πόδες
ὡραῖοι καὶ σφόδρα περι-
καλλεῖς; ἔνιψε γὰρ αὐ-
τοὺς οἰκείαις χερσὶν ὁ
Κύριος, ἑτοίμους ποιῶν
εἰς τὸ κήρυγμα. λέγε,
τίς ὁ δι' αὐτῶν πάσας
μὲν τελετὰς καταργή-
σας, μόνην δὲ κρατή-
σας τὴν εὐαγγελικὴν πο-
λιτείαν ἐν ἅπασιν; ὁ
κραταιὸς ἐν πολέμοις
Χριστὸς ταῦτα κατόρ-
θωσε. καὶ οὐκ ἐμὰ τὰ
ῥήματα· τοῦ προφήτου
Ἀμὼς ἄκουε λέγοντος·
καὶ εἶπε ὁ Κύριος πρός

Qui enim essent alii ubique pacem annuntiantes, & nationem quamque in unam fidem captivantes, nisi ubique currentes dicamus Apostolos, quorum pedes speciosi ac valde pulchri? ipsos enim propriis lavit manibus Dominus, paratos faciens ad prædicationem. Dic, quis per eos, veteres omnes sanctificationes cessare fecit, unamque firmavit in omnibus populis evangelicam legem? Nonne fortis in bello Christus haec omnia prospere gessit? Neque mea sane hæc verba sunt; immo ipsum audi propheta Amos dicentem: *Et ait Do-*

με. Ἰδοὺ ἐγὼ ἐνιάσω ἀδάμαντα ἐν μέσῳ τοῦ λαοῦ μου Ἰσραήλ.

ait Dominus ad me: Ecce ego deponam trullam (14) *in medio populi*

O

---

(14) Ita prorsus Vulgata, quique eam sequuti sunt pro *trulla* instrumentum illud intelligunt, quo fabri murarii, tectoriis linendis complanandisque delutare solent, ut non solum, ait Henr. Stephanus, parietes pulchritudinem accipiant, sed & fortitudinem contra iniuriam imbrium & creberrimas tempestates; ac si Deus diceret: deponam omnem curam linendi muros Israelis, sinamque illos funditus corruere, ut Hieronymus, Remigius, Haymo, Hugo, & alii senserunt. Lyranus vero, etsi Vulgatam & ipse sectetur, animadvertit tamen Hebraeos legere: *Ecce Dominus stans super murum lineatum, & in manu eius linea*, aitque: *Accipitur hic linea pro chorda latomi, in cuius extremitate est plumbum, & cum qua considerat, si murus erigitur recte super fundamentum, & si invenit distorsionem, reducit eum ad rectitudinem; & per hoc designatur divina justitia tortuositatem culpae emendans per poenam: ideo sequitur: Ecce ego ponam lineam in medio populi mei, idest rectitudinem justitiae meae eius peccata punientis: Non adiiciam ultra pertransire eum, idest dissimulare eius peccata absque punitione*. Septuaginta vero Interpretes, quibus adhaeret noster Glycas, *adamantem* pro *trulla* dixere, quapropter audiendus Theodoretus, qui omnibus Graecis Patribus in hoc consentiens, ac de more Scripturae dictum explanans ait: Ἰσχυρὰν αὐτοῖς, καὶ στερεὰν λίαν ἐπάξω πληγὴν, καὶ ἀδάμαντι εὐικυΐαν, ὃς τῶν ὑλῶν ἐστιν ἁπασῶν στερεώτατός τε, καὶ ἀτρύτατος. οὐ γὰρ ἀνέξομαι λοιπὸν περιιδεῖν τὴν ὑπ' αὐτῶν τολμωμένην ἀσέβειαν, ἀλλὰ σὺν αὐτοῖς καὶ τὰς τῶν εἰδώλων ἀφανῶ βαρύτης, καὶ τὰς τούτων ἑστιὰς καταπαύσω, καὶ ἀπαξαπλῶς πᾶσαν αὐτῶν καταλύσω τὴν βασιλείαν. Scilicet *Validam & praedu-*

ram

ραήλ· οὐκέτι μὴ προσθῶ τοῦ παρελθεῖν αὐτὸν, καὶ ἀφανισθήσονται οἱ βωμοὶ τοῦ γέλωτος, καὶ αἱ τελεταὶ τοῦ Ἰσραὴλ ἐρημωθήσονται. τί τούτου σαφέστερον; τοὺς βωμοὺς ἀφανισθέντας ὁρῶμεν, τὰς τελετὰς τοῦ Ἰσραὴλ ἐρημωθείσας. τίνα λοιπὸν χρὴ νοεῖν ἀδάμαντα, ἢ πάντως τὸν ἄμαχον ἔχοντα τὴν ἰσχὺν Χριστόν; τῇ γὰρ αὐτοῦ παρουσίᾳ οἵ τε βωμοὶ, καὶ αἱ τελεταὶ τοῦ Ἰσραὴλ ἀπόλλυνται. καλῶς δὲ

populi mei Israel; non adiiciam ultra superinducere eum, & demolientur altaria risus, & sanctificationes Israel desolabuntur. Quid hoc dilucidius? Altaria destructa videmus, sanctificationes Israel in desolationem redactas. Quem denique alium noscamus oportet *trullae* nomine designatum, nisi omnino invincibili vi præditum Christum? Suo enim adventu, & altaria, & sanctificationes Israel dispersae sunt. Optime

---

ram plagam inferam, similemque adamanti, qui ex materiis quibusve durissimus est, & valentissimus. Non enim patiar impostorum, ut ab his admissa impietas abeat impunita: quin una cum ipsis altaria idolorum delebo, & eorum festos dies cessare faciam; omne denique eorum regnum penitus evertam. Videsis Basilium & Chrysostomum, qui eadem pene edisserunt.

τὸν Χριστὸν ἐκάλεσεν ὁ προφήτης ἀδάμαντα· ὅσα γὰρ ἐμηχανήσαντο κατ' αὐτοῦ καὶ οἷα βασιλεῖς, ἡγεμόνες, καὶ τύραννοι; ἀλλ' ἐσφάλησαν τοῦ κόπου· ὡς γὰρ ἀδάμαντι τῷ Χριστῷ προβαλλόντες, ἀνίσχυροι πάντες ἠλέχθησαν. διά τοι τοῦτο καὶ ἐπὶ πλέον λαμπρύνεται τὸ ἡμέτερον κήρυγμα. οὐχ' ὁρᾷς Ἰουδαίους, Αἰθίοπας, Ἰσμαηλίτας τῆς θρησκείας αὐτῶν ἀποπηδῶντας, καὶ τῷ Χριστῷ προσερχομένους; τί πρὸς ταῦτα φῂς; ἐπείπερ εἰσὶν ἀκαταφρόντητοι, πένητες, ἄποροι, τοῖς χρήμασιν ὑπάντησαν. δέχομαι τὴν παραγραφήν σου. πῶς

me vero Chriſtum vocavit propheta adamantem; quanta enim & qualia machinati ſunt contra ipſum reges, duces, & tyranni? operam tamen perdiderunt; etenim in Chriſtum veluti adamantem impingentes, invalidi omnes ſunt deprehenſi; atque ex hoc multo magis etiam noſtra elucet praedicatio. Nonne revera vides Iudæos, Aethiopas, Iſmaëlitas a ſua ipſorum religione deficientes ad Chriſtum tranſire? Quid dicis ad haec? Quum eſſent valde contemptibiles, pauperes, perplexi, divitiis obviam proceſſerunt. Adſentior explicationi

δὲ οἱ ἀπόστολοι τὸν κόσμον ἐσαγήνευσαν ἅπαντα καὶ ἵνι τρόπῳ; εὐγενείᾳ, δυναστείᾳ, σοφίᾳ, πιθανότητι λόγου, δόξῃ, πλούτῳ, χρήμασιν; οὐκ ἦν τοιοῦτον οὐδὲν παρ' αὐτοῖς· ἀλλὰ γυμνοὶ μὲν ἦσαν καὶ ἄποροι, μόνην δὲ ἠμφιεσμένοι τὴν τοῦ πνεύματος δύναμιν, δι' ἧς τὰ ἔθνη

tioni tuae. Verum quomodo Apoſtoli mundum univerſum converterunt, & qua ratione? generis nobilitate, potentia, ſapientia (15), perſuaſione ſermonis, gloria, divitiis, ſubſtantiis? nihil tale erat in ipſis; ſed nudi quidem erant & inopes, indutique tantum una ſpiritus virtute, per quam univerſae

gentes

(15) Inerudítos omnino, immo & rudes fuiſſe Apoſtolos, veteres omnes Patres pleno ore docuerunt, atque ex ipſorum ruſticitate & imperitia, ſpiritus qui ipſos afflavit mirandam vim praedicare non deſtiterunt. Nemo tamen eſt qui neſciat nugaces homines vitio vertiſſe Ioanni Lamio τῷ πανσόφῳ, & haereſeos paene notam inurere ſtuduiſſe eo quia ruſticitatis & imperitiae D. Ioannem arguiſſet nondum Spiritu Sancto imbutum. Adeas abſolutiſſimum eius opus de Eruditione Apoſtolorum, omnigenae eruditionis factae promptuarium, e quo veluti e penu haurire licebit quibus doctior fias & eruditior, nec non cognoſces quanto rubore ſuffundi debuere male feriati illi, qui maledicendi cacoëthe quadam adacti tantum virum ſunt injuria criminati.

πάντα ἐλκόμενα, καὶ προσπίπτοντα τῷ Χριστῷ, τῆς προτέρας αὐτῶν καταγινώσκουσι καὶ πλάνης, καὶ ματαιότητος. καὶ ἄκουε τοῦ Ἱερεμίου λέγοντος· Κύριε, σὺ ἰσχύς μου, καὶ καταφυγή μου ἐν ἡμέρᾳ κακῶν· πρός σε ἔθνη ἥξουσιν ἀπ' ἐσχάτου τῆς γῆς, καὶ ἐροῦσιν ὡς ψευδῆ ἐκτήσαντο οἱ πατέρες ἡμῶν εἰδωλα, καὶ οὐκ ἦν ἐν αὐτοῖς ὠφέλεια. λέγε λοιπὸν, ὁ προφητικὸς οὗτος λόγος τίνι προσαρμόττει, τῷ Χριστῷ, ἢ ἑτέρῳ τινί; πειθέτω καὶ Σοφωνίας ὑμᾶς Κύριον τὸν Χριστὸν ὁμολογεῖν, οὕτω λέγων· ἐπιφανήσεται Κύριος ἐπὶ πάντα τὰ ἔθνη, καὶ ἐξολο-

gentes attractae, & ad Chriſtum accurrentes veterem ſuum errorem, & vanitatem condemnant. Audi ſane Ieremiam dicentem: *Domine, tu robur meum, & refugium meum in die malorum; ad te gentes venient ab extremo terrae, & dicent, quod conſectati ſunt mendacium patres noſtri idolis obſequentes, & non erat in eis adjumentum.* Dic ſodes, propheticus hic ſermo reſpicit ne Chriſtum, an quempiam alium? Perſuadeat vobis Sophonias Chriſtum Dominum confiteri ita dicens: *Apparebit Dominus ad omnes gentes, & diſperdet o-*

θρεύσει πάντας τοὺς θεοὺς τῶν ἐθνῶν, καὶ προσκυνήσουσιν αὐτὸν, ἕκαστος ἀπὸ τοῦ τόπου αὐτοῦ. τί πρὸς ταῦτα φατέ; ἐλήλυθεν ἡ κυριακὴ αὕτη ἐπιφάνεια, ἢ οὔ; ἐξολοθρεύθησαν οἱ θεοὶ τῶν ἐθνῶν, Ζεὺς, Ἀπόλλων, Ἀφροδίτη, καὶ Ἄρτεμις, ἢ οὔ; ἐπέφανε λοιπὸν ὁ Κύριος κατὰ τὴν τοῦ Σοφωνίου πρόρρησιν ἐπὶ πάντα τὰ ἔθνη. τίς δὲ οὗτός ἐστιν; ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός· τῇ γὰρ αὐτοῦ παρουσίᾳ πάντες οἱ ἰῶν ἐθνῶν θεοὶ κατεβλήθησαν· ὅτι δὲ τὰ ἔθνη τὰ μήτε νόμον εἰδότα, μήτε προφητῶν ἀκούσαντα, μήτε ὅλως τὸν Κύριον ἐκζητήσαντα, καὶ-

omnes Deos nationum, & adorabit eum quisque de loco ſuo. Quid praeter hoc dicendum? Advenit Dominica haec apparitio, nec ne? diſperſi ne ſunt nationum Dii, Iuppiter, Apollo, Venus, Diana, an non? Apparuit itaque Dominus ſuper omnes gentes juxta Sophoniae vaticinium. Quis vero hic eſt, niſi Dominus noſter Ieſus Chriſtus? eius enim adventu omnes prorſus nationum Dii corruerunt. Quod vero gentes neque ſcientes legem, neque prophetas audientes, neque penitus exquirentes Dominum, data tem-

poris

καιροῦ καλοῦντος προσδραμεῖν ἔμελλε, καὶ ἀληθῶς εὑρηκέναι τὸν Κύριον, δῆλον ἐντεῦθεν· πυρέθην τοῖς ἐμὲ μὴ ζητοῦσιν, ἐμφανὴς ἐγενόμην τοῖς ἐμὲ μὴ ἐπερωτῶσι· καὶ αὖθις, οἷς οὐκ ἀνηγγέλθη περὶ ἐμοῦ ὄψονται, καὶ οἱ οὐκ ἀκηκόασι συνείσουσι. Τοιούτων μὲν οὖν καὶ τοσούτων προφητικῶν ῥημάτων ἀκούοντες τὴν τοῦ σωτῆρος Χριστοῦ κηρυσσόντων προφανῶς ἐπιφάνειαν, τί λοιπὸν ματαιάζετε καιροσκοποῦντες ἐπὶ κενοῖς Χριστὸν, ἐλπίζοντες ἀντίχριστον; κωφοὶ ἀκούσατε· ὁ γὰρ Ἡσαΐας τὸν σωτηρίου προσαγορεύων καιρὸν, καὶ ὅτι οὐ δι' ἑτέρου γε-

poris opportunitate futurum erat ut accurrerent, & vere Dominum invenirent, patet hinc, quod *inventus sum a non quaerentibus me, & non interrogantibus me apparui*; & rursus, *quibus non annuntiatum est de me videbunt, & qui non audierunt, cognoscent*. Talia igitur ac tanta prophetarum dicta audientes Christi servatoris apparitionem apertissime nuntiantium, quid praeterea desipitis, in vanis prospicientes Christum, Antichristum sperantes? Surdi audite: Isaias enim Salvatoris praenuncians tempus, & a nullo

νήσεται ἡ σωτηρία προ-
φήτου τυχὸν, ἢ δικαίου
τινὸς, καὶ τάδε φησίν·
αὐτὸς ἥξει καὶ σώσει
ἡμᾶς· τότε ὀφθαλμοὶ
τυφλῶν ἀνοιγήσονται,
ὦτα κωφῶν ἀκούσονται,
καὶ χωλὸς ἐλεῖται ὡς
ἔλαφος. ἐγένετο ταῦτα
ἐπὶ τῇ παρουσίᾳ τοῦ
παρ' ὑμῶν σταυρωθέν-
τος Χριστοῦ, ἢ οὔ; ἵνα
τί ἀπιστεῖτε τὰ τῶν
προφητῶν ὁρῶντες ἐπ'
αὐτῷ τῷ Χριστῷ πέρας
λαμβανόντα; ἀλλ' ὅτι
μὲν οὖν τὸ καλὰ Χριστὸν
μυστήριον ἀπιστεῖσθαι
παρ' ὑμῶν ἔμελλε, διὰ
τὴν τοῦ θαύματος ὑ-
περβολὴν, ἔκπαλαι τοῦ-
το δεδήλωκεν ὁ Θεὸς
εἰπών· ἴδετε οἱ καταφρονηταὶ, καὶ θαυ-
μάσατε, καὶ ἀφανί-
σθητε contemptores, &

nullo alio propheta ſalvationem fieri poſſe, niſi a quodam Iuſto, haec ſane ait: *Ipſe veniet & ſalvabit nos. Tunc oculi caecorum aperientur, aures ſurdorum audient, & claudus ſaliet ut cervus.* Facta ſunt haec, nec ne, cum apparuit Chriſtus a vobis crucifixus? Ut quid ergo non creditis prophetarum dicta videntes in ipſo Chriſto finem accipere? Quod vero futurum erat ut a vobis non crederetur Chriſti myſterium, propter miraculi excellentiam, olim oſtendit Deus dicens: *Videte admiramini, & diſperdi-*

σθητε, ὅτι ἔργον ἐγὼ ἐργάζομαι ἐν ταῖς ἡμέραις ὑμῶν· ἔργον ὃ οὐ μὴ πιστεύσητε, ἐάν τις ἐκδιηγήσηται ὑμῖν. καλῶς δὲ ὁ προφήτης εἶπεν· αὐτὸς ἥξει καὶ σώσει ἡμᾶς. ὃν γὰρ τρόπον κατ' ἀρχὰς ὁ Θεὸς πλάττων τὸν ἄνθρωπον οὐχ' ὑπουργῷ τινι ἐχρήσατο, οὕτως οὐδὲ νῦν τὴν εἰκόνα φθαρεῖσαν ἀνανεούμενος ἄλλῳ τὴν ἀνάπλασιν ἐνεχείρισε. τὰ αὐτὰ τοῖς διαληφθεῖσι καὶ ὁ θειότατος Μαλαχίας προαναφωνῶν ἔλεγεν· οὐκ ἐστί μοι ἐν ὑμῖν θέλημα, λέγει ὁ Κύριος, καὶ θυσίαν οὐ προσδέξομαι ἐκ τῶν χειρῶν ὑμῶν, διότι ἀπ' ἀνα-

perdimini, quoniam opus ego operor in diebus veſtris; opus cui non adhibebitis fidem, ſi quis enarraverit vobis. Optime vero dixit propheta: *Ipſe veniet, & ſalvabit nos:* quemadmodum enim in principio Deus plaſmans hominem nullo alio adminiſtro uſus eſt, ita nunc corruptam imaginem renovans nemini reformationem commiſit. Simillima iam demonſtratis diviniſſimus Malachias alta inclamans voce dixit: *Non eſt mihi voluntas in vobis, dicit Dominus, neque ſumam ſacrificium de manibus veſtris, quoniam ab ortu ſolis uſque*

τολῶν ἡλίου καὶ ἕως δυσμῶν τὸ ὄνομά μου δεδόξασται ἐν τοῖς ἔθνεσι, καὶ ἐν παντὶ τόπῳ θυμίαμα προσάγεται τῷ ὀνόματί μου, καὶ θυσία καθαρά· ὑμεῖς δὲ βεβηλοῦτε αὐτά. ἐγένετο ταῦτα, ἢ οὔ; προσάγεται ἢ ἀναίμακτος καὶ καθαρὰ θυσία τῷ Θεῷ ἐν παντὶ τόπῳ τῶν ἐθνῶν, ἢ οὔ; καὶ τί πολλὰ λέγειν; ἀκουσώμεθα προφήτου τοῦ λέγοντος· ἐκ Σιὼν ἐξελεύσεται νόμος, καὶ λόγος Κυρίου ἐξ Ἱερουσαλὴμ, καὶ κρινεῖ ἀνὰ μέσον ἐθνῶν, καὶ ἐξελέγξει λαὸν πολύν. εἴπατε οὖν τίς ἐξελθὼν νόμος ἐκ Σιὼν, καὶ τίνες οἱ τοῦτον δεξάμενοι; πάντως τὰ ἔθνη:

ad occaſum nomen meum glorioſum eſt in gentibus, & in omni loco ſacrificium & oblatio munda obfertur nomini meo: vos autem ea contaminaſtis. Facta ſunt hæc, an non? Obfertur ne incruentum & mundum ſacrificium Deo in omni nationum loco, an non? Verum quid plura? Audiamus prophetam dicentem: *Ex Sion exibit lex, & Verbum Domini de Ieruſalem; & judicium faciet in medio nationum, & arguet populum multum.* Dicite ergo, quaenam eſt lex exiens ex Sion, & quinam ſunt qui eam receperunt?

ἔθνη· αὐτὰ καὶ γὰρ ἠλέγχθησαν ὥσπερ τὴν πίστιν πλανώμενα, καὶ τὸν τοῦ Χριστοῦ νόμον ἐδέξατο, ὃ ἔδωκε μὲν ἐν Ἱερουσαλὴμ τοῖς μαθηταῖς, δι' αὐτῶν δὲ καὶ πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν. Ἐκ Σιὼν ἐξελεύσεται ὁ νόμος· ἔδει γὰρ τῷ ἐξ ἐθνῶν καινῷ λαῷ καὶ νόμον δοθῆναι καινὸν, καθὼς Ἱερεμίας φησίν· ἰδοὺ ἡμέραι ἔρχονται, καὶ διαθήσομαι τῷ οἴκῳ Ἰούδα διαθήκην καινὴν, οὐ κατὰ τὴν διαθήκην ἣν διεθέμην τοῖς πατράσιν αὐτῶν ἐν ἡμέραις ἐπιλαβουμένου μου τῆς χειρὸς αὐτῶν, καὶ ἐξαγαγὼν αὐτοὺς ἐκ γῆς Αἰγύπτου. ἢ γοῦν εἰπάτωσαν τίς ὁ νόμος

perunt? Nationes sane; ipsae enim redargutae sunt velut errantes a fide, & Christi legem receperunt, quam quidem discipulis dedit in Ierusalem, & per ipsos omnibus gentibus. *Ex Sion exibit lex*; oportebat enim novam dari legem novo ex nationibus populo, quemadmodum Hieremias dicit: *Ecce dies veniunt, & feriam cum domo Iuda foedus novum, non secundum pactum quod pepigi cum patribus eorum in diebus in quibus apprehendente me manum eorum, eduxi illos de terra Aegypti*. Vel igitur dicant quae lex da-

ὁ δοθεὶς ἐκ Σιὼν, ἢ τὴν καινὴν τοῦ Χριστοῦ νομοθεσίαν καταδεχέσθωσαν. μετὰ γὰρ τὴν ἐκ νεκρῶν αὐτοῦ ἔγερσιν, καθὼς οἱ προφῆται προεῖπον, ἀνέβη εἰς οὐρανοὺς καὶ ἐβρόντησε, τοῦτ' ἐστὶν αὐτὴν ταύτην τὴν νέαν διαθήκην διὰ τοῦ παναγίου πνεύματος ἐχορήγησεν. Ἀλλὰ λέγεις μοι, ὅτι εἰ Θεοῦ υἱὸς ἦν, καὶ ἀληθῶς ἀνέστη. καὶ ἄκουε· εἰ τοῦτο ἐγένετο, πιστεῦσαι εἶχες; πάντως οὐχί· ὁ γὰρ μὴ τοῖς προλαβοῦσι πιστεύσας, οὐδὲ τῇ ἐκείνου ἀναστάσει ἐπίστευσεν, ἂν ἐνώπιον πάντων ἐγένετο. οὐκ οἶδας τὸν Λάζαρον ἐκ

ta sit ex Sion, vel novam a Christo legislationem recipiant. Post enim resurrectionem eius a mortuis, quemadmodum Prophetae praedixerant, adscendit ad caelos, & intonuit, hoc est, ipsum hoc novum testamentum per omnino Sanctum Spiritum elargitus est. Verum mihi dicis, quod si Dei filius erat, vere etiam surrexit. Sed audi; si hoc factum fuit, continuo debueras credere? profecto non; qui enim iis quae praecesserant non credidit, neque illius resurrectioni crediderit, etsi in conspectu omnium factum id sit. Nonne vidisti Lazarum qua-

νεκρῶν τετραήμερον ἐγερθέντα; πῶς οὐκ ἐπίστευσας; τί παραδοξότερον τοῦ τὸν ἥλιον σκοτισθῆναι σταυρουμένου Χριστοῦ; τί μεῖζον τοὺς νεκροὺς ἐγερθῆναι, πέτρας σχισθῆναι, καὶ αὐτὸ διαραγῆναι τὸ τοῦ ναοῦ καταπέτασμα; οὐ πάντων θαυμάτων, καὶ αὐτῆς δὴ τῆς ἀναστάσεως, ταῦτα θαυμασιώτερα; πῶς τοιούτων τεράτων θεατὴς γεγονὼς οὐκ ἐπίστευσας; ὅπως πεπλήρωται τὸ τοῦ Ἡσαΐου· ἡ καρδία αὐτῶν ἐπαχύνθη, ὦτα ἔχουσι, καὶ οὐκ ἀκούουσιν, ὀφθαλμοὺς, καὶ οὐ βλέπουσι. περὶ μέν τοι τῆς κατὰ τὸ σωτή-

quatriduanum a mortuis resurgentem? quomodo non credidisti? Quid hoc incredibilius, solem crucifixo Christo obtenebratum esse? quid maius, mortuos resurrexisse, petras scissas esse, & ipsum templi velum in duas partes divisum esse? nonne omnium miraculorum, ne ipsa quidem excepta resurrectione, hæc sunt maxime mirabilia? Quomodo horum signorum spectator factus non credidisti? Vere adimpletum est quod Isaias dixit: *Cor eorum impinguatum est: aures habent, & non audiunt; habent oculos & non vident*. De resurrectione quidem mor-

ριον τοῦ Χριστοῦ ἐγέρσεως τῶν νεκρῶν, τῷ θειοτάτῳ προφήτῃ εἰρῆσθαι· μετὰ δύο ἡμέρας, ἐν δὲ τῇ ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ ἐξαναστησόμεθα, καὶ ζησόμεθα ἐνώπιον αὐτοῦ. Ἀλλ' ἔτι καὶ τοῦτο προτείνεις μοι λέγων· ὅτι τί καινόν; εἰ ὁ Χριστὸς ἐκεῖνος σημεῖα πεποιηκὼς λαὸν οὐκ ὀλίγον ἐπλάνησεν; ἰδοὺ γὰρ καὶ τὸν Μωάμεθ σημεῖα πολλὰ πεποιηκέναι μανθάνομεν, κἀντεῦθεν οὐκ ὀλίγον πεπλανηκέναι λαόν. εἰ οὖν Θεὸς ὁ Χριστός ἐστι διὰ τὰ παρ' αὐτοῦ τελεσθέντα σημεῖα, θεὸς ἄρα τῷ τρόπῳ τούτῳ καὶ ὁ Μωάμεθ. καὶ

mortuorum quæ Christi Servatoris tempore contigit, a diviniſſimo propheta dictum eſt: *Curabit & ſanabit nos poſt duos dies; in die vero tertia ſuſcitabimur, & vivemus in conſpectu eius.* Verum enimvero & hoc protendis mihi dicens: Quid hic novi? Si veſter hic Chriſtus ſigna cum fecerit populum non parvum in errorem impulit? Ecce enim & Maomethum ſigna multa feciſſe diſcimus, atque inde non parvum populum decepiſſe. Si igitur Chriſtus eſt Deus propter ſigna ab eo patrata, Deus eodem prorſus modo erit & Maomethus.

ἄκουε, τὰ τῦ Μωάμεθ ἡ πλάνη καθέστηκε προφανὴς, καὶ δι' ἄλλα μὲν πολλὰ, μάλιστα δὲ διὰ τὸ μηδένα τῶν προφητῶν τούτου χάριν τὸ οἱονοῦν προειπεῖν· τὰ δὲ τοῦ Χριστοῦ καὶ πάνυ τυγχάνουσιν ἀληθῆ, ὡς ἐκ τῶν προφητῶν τὴν σύστασιν ἔχοντα. καὶ πρόσχες εἰ βούλει τοῖς λεγομένοις· αὐτὸν γὰρ καὶ αὖθις τὸν Σοφωνίαν παράγω τοῦ λόγου μάρτυρα. ἐπιφανήσεται Κύριος ἐπὶ πάντα τὰ ἔθνη, καὶ ἐξολοθρεύσει πάντας τοὺς θεοὺς τῶν ἐθνῶν, καὶ προσκυνήσουσιν αὐτὸν ἕκαστος ἀπὸ τοῦ τόπου αὐτοῦ. τίς οὖν ὁ ἐπιφανεὶς ἐν πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν, ὁ Χριστὸς, ἢ ὁ

thus. Sed audi, Maomethi signa, manifesta innituntur deceptione, tum ob multa alia, tum maxime quod prophetarum nullus de eo quidquam praedixerit, dum ea quæ Christum spectabant vere omnino acciderunt, prout in Prophetarum praenotionibus habentur. Et adverte si lubet dictis, ipsum enim rursus profero Sophoniam testem sermonis, qui ait: *Apparebit Dominus ad omnes gentes, ac funditus perdet omnes deos nationum, & unusquisque de loco suo adorabit ipsum.* Quis ergo apparuit ad omnes gentes, Christus an Maomethus?

Uter

Μωάμεθ; ποῖος ἐκεί-
νων ὁ τοὺς τῶν ἐθνῶν
θεοὺς ἐξολοθρεύσας, καὶ
Θεὸν ἕνα προσκυνῆσθαι
ἐν πᾶσι καὶ διὰ πάν-
των παρασκευάσας, ὁ
Χριστὸς, ἢ ὁ Μωάμεθ;
ἀπόκρινε, ἐν τίνι πέρας
ἔσχεν ἡ τοῦ Σοφωνίου
προφητεία, ἐν τῷ Χρι-
στῷ, ἢ ἐν τῷ Μωάμεθ,
ἢ ἁπλῶς ἐν ἑτέρῳ τινὶ
τῶν ἀπ' αἰῶνος; ἀλλ'
οὐκ ἔχεις εἰπεῖν, εἰ
μὴ ἐν αὐτῷ καὶ μόνῳ
τῷ παρ' ὑμῶν σταυρω-
θέντι Χριστῷ τῷ υἱῷ τοῦ
Θεοῦ, καὶ Θεῷ. Ὅτι
δὲ τὰ καθ' αὐτὸν οἱ
πάλαι προφῆται προα-
νεφώνουν, δῆλον κἀν-
τεῦθεν· μετὰ γὰρ τὴν ἐ-
κείνου παρουσίαν οὐ-
δεὶς ἠγέρθη προφήτης

Uter horum deos nationum funditus perdidit, & unum Deum ab omnibus adorari, & ubique disposuit, Christus an Maomethus? Responde sodes, in quo finem habuit prophetia Sophoniae, in Christo, an in Maometho, vel alio quovis eorum qui fuerunt a saeculo? Verum non habes quid dicas nisi in ipso uno a vobis crucifixo Christo Dei filio, & Deo. Quod vero ea quae ad ipsum pertinent, prophetae olim praenuntiarint, manifestum exinde est, quod post eius apparitionem nemo surrexit propheta, iuxta eius vaticinium: Lex enim

κατὰ τὴν ἐκείνου πρόῤ-
ῥησιν. ὁ νόμος γὰρ καὶ
οἱ προφῆται ἕως Ἰωάν-
νην· ἐπειδὴ γὰρ ἦλθεν
ὁ προφητευόμενος, καὶ
τὸ κατ' αὐτὸν ἐπε-
γνώσθη μυστήριον, οὐκ-
έτι προφήτου χρεία
λοιπόν. καὶ τί χρὴ
πολλὰ λέγειν, τῶν
προφητῶν πάντων τὴν
Χριστοῦ παρουσίαν με-
γαλοφώνως προαναφω-
νούντων; ὁ θαυμάσιος
Δανιὴλ καὶ αὐτὸν τὸν
τῆς παρουσίας καιρὸν
ἀριδήλως μεμήνυκε.
τίνος ἕνεκεν, καὶ διὰ
τί; ἵνα μὴ ἐξ ἀγνοί-
ας παρασυρέντες οἱ ἄν-
θρωποι, ἕτερον ἀνθ'
ἑτέρου Χριστὸν εἰσδε-
ξώμεθα. σαθρὸν μὲν
οὖν σοι καὶ τὸ κατὰ
τὸν Μωάμεθ πρόβλη-
μα,

nim & prophetae
uſque ad Ioannem;
poſtquam enim ve-
nit praenuntiatus,
atque eius cogni-
tum eſt myſterium,
nulla amplius e-
rat prophetae uti-
litas. Et quid plu-
ra oportet dicere,
omnibus prophetis
Chriſti adventum
magna voce prae-
nuntiantibus? Admi-
rabilis Daniel ipſum
paene adventus ma-
nifeſte meminit mo-
mentum. Qua vero
hoc de cauſa? Ne
ab ignorantia pro-
tracti nos homines,
alterum pro altero
Chriſtum admittere-
mus. Marcidum er-
go ſane de Maome-

μα, ὦ σαθρὲ τὸν νοῦν καὶ ἀσύστατε. ἀλλ' ἄλλην ἐξ ἀμηχανίας ἐτράπης ὁδὸν, καὶ εὐαγγελικῶν ῥημάτων μεμνημένος ἐπάγεις μοι

the (16) problema, o putris mente, & inconſtans. Verum ex difficultate in aliam translatus es viam, & evangelicorum verborum recordatus ſubiungis mihi

---

(16) Mahomethis doli & ambages quibus allicere ſtuduit male feriatos homines cuiuſvis generis, maximeque concupiſcentiae ipſorum indulgentes omnimode, cuique jam compertae ſunt, neque in præſentiarum arridet coctum recoquere. Is certe utpote matre Iudaea natus, Iudaeos in ſpem erexit, putantes illum expectatum ſervatorem adveniſſe, atque ea de cauſa ſynagoga legatos ad ipſum laudatoreſque miſit, paene regem ſibi conſtitutura. Ita porro Cedrenus: οἱ δὲ πεπλανημένοι Ἑβραῖοι, ἐν ἀρχῇ τῆς παρουσίας αὐτοῦ, ἐνόμισαν αὐτὸν εἶναι τὸν παρ' αὐτοῖς προσδοκώμενον Χριστόν· ὡς καί τινας τὸν ἀριθμὸν δέκα προὔχοντας αὐτῶν προσελθεῖν αὐτῷ, ἀφεῖναί τε τὴν τοῦ θεόπτου Μωσέως, καὶ δέξασθαι τὴν αὐτοῦ θρησκείαν, καὶ σὺν αὐτῷ διάγειν μέχρι τῆς σφαγῆς αὐτοῦ. Scilicet *Iudaei interim in errorem abducti, cum primum is extitit, exiſtimarunt illum eſſe Chriſtum, quem expectabant, adeo ut decem numero viri proceres ad eum ſeſe contulerint, deſertaque Moſis, cui ſe videndum Deus praebuerat, Religione, ipſius ſuperſtitioſam impietatem amplexi ſint, & uſque ad eius caedem ipſi adhaeſerint.* Qui plura cupit adeat ipſum Cedrenum, Zonaram, & Damaſcenum penes antiquos, atque e recentioribus Hiſtoriam Univerſalem a doctiſſimis Britannis viris abſolutiſſime concinnatam, ubi omnia fanda & infanda hujuſce ψευδοπροφήτου inveniet.

λέγων· πῶς αὐτὸν Θεὸν λογισθήσομαι, ὃς τῷ νομικῷ εἰπόντι πρὸς αὐτὸν, διδάσκαλε ἀγαθὲ, εἶπεν· οὐδεὶς ἀγαθὸς εἰ μὴ μόνος ὁ Θεός; καὶ ἐν πρώτοις μὲν λέγω σοι· τίς κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος; πῶς ἐπεντρανίζειν τῇ εὐαγγελικῇ δόξῃ ἐπιχειρεῖς, καλύμματος ἐπικειμένου ἰοῖς νοητοῖς ὀφθαλμοῖς σου; ἄφελε τὸ κάλυμμα καὶ παρακύψας ἰδεῖς τὴν δόξαν Κυρίου· ἀποκάλυψον γάρ, φησι, τοὺς ὀφθαλμούς μου, καὶ κατανοήσω τὰ θαυμάσια ἐκ τοῦ νόμου σου. περιελὼν τὴν τοῦ στόματός σου πικρίαν, γεύσεις τοῦ εὐαγγελικοῦ μέλι, &

mihi dicens: Quomodo ipsum Deum mente cogitare potero, qui legisperito dicenti: *magister bone*, respondit: *nemo bonus, nisi solus Deus?* Et primum quidem a te peto: *quae communicatio lucis cum tenebris?* quomodo obniteris evangelicum sensum aperire, obductis velamine oculis tuae mentis? Aufer velamen, & introspiciens videbis gloriam Domini: dictum est enim: *Revela oculos meos, & considerabo mirabilia de lege tua*. Auferens ab ore tuo amaritudinem, gustabis e suavitate frueris inenar-

λικοῦ μέλιτος, καὶ ἡ-
δονῆς ἀπολαύσεις ἀρ-
ρήτου. ταῦτά σε λὰ ῥή-
ματα σκανδαλίζουσι,
ταῦτα προσφέρεις καθ'
ἡμῶν, ὦ ἀνόητε σὺ καὶ
φιλόνεικε. ἐν οἷς δὲ
διέξεισι κατὰ ῥῆμα τὸ
εὐαγγέλιόν μου· ἐγὼ
καὶ ὁ πατήρ μου ἕν
ἐσμεν, καὶ ὁ ἑωρακὼς
ἐμὲ ἑώρακε καὶ τὸν
πατέρα, καὶ ἐν ἀρχῇ
ἦν ὁ λόγος· τί ἀπο-
κριθήσεις μὴ εἰδὼς, ὅ-
τι ποῦ μὲν ὡς Θεὸς
διελέγετο, ποῦ δὲ ὡς
ἄνθρωπος, διὰ τὴν ἡ-
μῶν ἀσθένειαν; ἐπεὶ
καὶ παγὶς ἐὰν μὴ παν-
ταχόθεν συσκιασθῇ,
οὐκ ἂν ἀγρεύσῃ στρου-
θόν. καὶ τούτου χά-
ριν μὴ ἀμφίβαλλε· τῷ
γὰρ νομικῷ μηδέν τι

enarrabili. Haec verba ſcandalo tibi ſunt, haec nobis tu ipſe obiicis, o demens, & rixoſe. Ad ea vero quae ad verbum enarrat evangelium meum, nimirum: *Ego & Pater meus unum ſumus, & qui vidit me vidit & patrem, & in principio erat Verbum*; quid reſpondebis non videns quod alicubi quidem veluti Deus ediſſerit, alicubi vero ut homo, noſtram propter infirmitatem? quoniam & rete niſi undique ſit abſconditum, numquam paſſerem capiet. Atque hac de cauſa ne addubites: legiſperitum enim

θεῖον περὶ αὐτοῦ διανοουμένῳ εἰκότως εἶπε μὴ λέγειν αὐτὸν ἀγαθὸν, ἀνάγων αὐτοῦ τὸν νοῦν χαμαὶ κείμενον, καὶ οἱονεὶ λέγων· εἰ μὲν οὖν ὡς Θεῷ μοι προσέρχῃ, λέγε ἀγαθὸν, εἰ δὲ ὡς ἀνθρώπῳ ὑψηλῷ, μὴ λέγε, διὰ τὸ τοὺς ἀνθρώπους χάριτι μετέχειν τῆς ἀγαθότητος. καὶ τὸ μὲν, οὐδεὶς ἀγαθὸς εἰ μὴ μόνος ὁ Θεὸς, διὰ μνήμης ἔχεις ἀεὶ καὶ εἰς μέσον προσφέρεις· τὰ δὲ κατὰ τὸν Ναθαναὴλ ἡνίκα διὰ τοῦ

nim nihil prorsus divinum mente concipientem de ipso, congruenter vetuit ne ipsum appellaret bonum, eius humi cubantem mentem sublevans, & quodammodo dicens: si ad me venis, uti ad Deum, bonum appella, si vero ut ad hominem sublimem, ne dicas, propterea quod homines per gratiam participes fiunt bonitatis. Illud tamen, *nemo bonus nisi solus Deus*, semper memoria tenes, & in medium profers; quae vero juxta Nathanaelem (17), quando prophetando seipsum

(17) Quae noster hic Glycas habet de Nathanaele vide in Evangelio Ioannis Cap. 1. v. 45. & seq., ubi Christi divinitatis illustre profertur testimonium. Varias in partes vero Ecclesiae Patres abiere circa Natha-

προφητεύειν Θεὸν ἑαυτὸν παρεδείκνυε, τὰ δὲ κατὰ τὸν Καιάφαν ἡνίκα ὡς καταίκριτος αὐτῷ παριστάμενος, καὶ ἐξορκισμοῖς ὑπ' αὐτοῦ καταδεσμούμενος, Θεὸν ἑαυτὸν εἶναι διεβεβαιοῦτο, πῶς οὐκ ἀναλογίζῃ; πῶς οὐκ εἰσ-

psum Deum ostendit, & quae secundum Caipham, quando veluti condemnatus ipsi adstans, & juramentis ab ipso coactus Deum seipsum esse confirmavit, quomodo non consideras? quomodo

---

Nathanaelem, qui a plurimis e numero Apostolorum eximitur, eo quia peritus esset in lege, dum ab aliis eumdem ipsum esse ac Bartholomaeum putatur. Priorum agmen ducit S. Augustinus, qui contendens ideo idiotas electos fuisse in Apostolos a Christo, ne praedicatio eorum, & per eos conversio hominum, humanae sapientiae tribueretur, *Tractatu* VII. in Ioannem ait: *Non solum primus invenitur in Apostolis, sed nec medius, nec ultimus inter duodecim Nathanael, cui tantum testimonium perhibuit filius Dei dicens: Ecce verus Israelita, in quo dolus non est.* Rupertus autem, Estius & sexcenti alii probabilibus nec futilibus rationum momentis ducti autumant Nathanaelem fuisse nomen proprium Apostoli Bartholomaei, *filii* scilicet *Tholmaei*, uti Hebraea vox sonat, nec in re adeo dubia, quae Oedipo indiget est qui nodum solvere valeat. Ade-sis praedictum Ioannis Lamii *de Eruditione Apostolorum* opus, ubi pluries de Nathanaele loquitur, & cum Augustino ipsum non cooptatum fuisse a Christo inter Apostolos contendit.

ἀγεις εἰς μέσον; ταὐτόν τι πάσχειν ἐοίκατε τῇ ἐπὶ μέσου πελάγους ὑπ' ἀνέμων βιαίων καταβαπτιζομένῃ νηΐ· ὥσπερ γὰρ ἐκείνη τοῖς πνεύμασιν ἀντιστῆναι μὴ δυναμένη ὑποχαλᾷ μὲν τὰ ἱστία, καὶ ἄπρακτα λίθησιν, ἀγκυροβολίοις δὲ καὶ πείσμασι πάσας ἀναρτᾷ τὰς ἐλπίδας· τί γὰρ καὶ δράσαιεν ἕτερον, ἄνδρος τῷ βυθῷ καλαδυομένῃ; οὕτω καὶ ὑμεῖς τῷ τῆς ἀμηχανίας στροβούμενοι κλύδωνι, πᾶσαν ἀφέντες εὐθυπορίαν, εἰς παραγραφὰς ἀεὶ καταφεύγετε, καὶ προφασίζεσθε προφάσεις ἐν ἁμαρτίαις. ἀλλὰ τὰ

do in medium non profers? Simile quid pati mihi videmini navi in medio mari periclitanti causa valentium ventorum. Quemadmodum enim ipsa ventis obsistere non valens vela quidem remittit, eorumque sistit actionem, in ancorarum vero omnem retinaculis spem reponit; quid enim aliud agat cum ipsis viris in profundum paene demergenda? ita & vos difficultatum tempestate circumacti, omnem relinquentes itineris rectitudinem, ad commenta semper confugitis, ut detrectando excusetis excusationes in peccatis.

μὲν περὶ τούτων ἤρκει, οὐ χρὴ γὰρ ἔμπροσθεν χοίρων ῥίπτειν τοὺς μαργαρίτας. ἐπεὶ δὲ ὡς κύων καθυλακτεῖς τὸν Χριστὸν μὴ εἶναι Θεὸν, διϊσχύριζε τὸ καὶ λέγων ὅτι ὁ Θεὸς οὐ γεννᾶται, οὐ σπαργανοῦται, οὐ πινᾷ, οὐ διψᾷ, οὐ κοπιᾷ. καὶ πάλιν λέγω σοι· ἐπεὶ τοιαῦτά σε σκανδαλίζουσιν ὡς κοῦφον πάντη καὶ ἀνόητον, ἀνάγκη σοι πᾶσα καὶ ἐπὶ τῆς ἀσωμάτου καὶ ἀπεριγράπτου φύσεως σκανδαλίζεσθαι, καὶ περιγραπτὴν λογίζεσθαι καὶ ἀσώματον, καὶ μηδὲν Θεὸν ἡγεῖσθαι τέλειον,

catis. Sed de hiſce ſatis dictum ſit, non enim decet margaritas ante porcos proiicere. Sed quoniam veluti canis oblatras Chriſtum non eſſe Deum, contende & hoc dicendo quod Deus non naſcitur, pannis non obvolvitur, non bibit, non ſitit, non fatigatur; iterum vero dico tibi: quoniam talia te ſcandalizant utpote inanem prorſus, ac mente minorem, neceſſe eſt etiam omnino te circa incorpoream, atque incircumſcriptam naturam ſcandalizari, & circumſcriptam dicere & incorpoream, & nullo modo perfectum Deum exiſtimare, quem vetus,

&

ὃν ἡ παλαιὰ καὶ θεία καταγγέλλει γραφή. χεῖρας γὰρ καὶ πόδας προσάπλει, καὶ ὀφθαλμοὺς, καὶ ὦτα, καὶ τοπικὰς μεταβάσεις· καταβὰς γὰρ ἐπὶ Σόδομα ὄψομαι εἰ καλὰ τὴν κραυγὴν αὐτῶν συντελοῦνται· καὶ ὅσα ἄλλα τοιαῦτα. ἀλλ' ὥσπερ ἐκεῖ συγκαταβατικῶς τε, καὶ οἰκονομικῶς διὰ τὴν ἡμῶν ἀσθένειαν λέγονται· οὐδὲ γὰρ ἄλλως τὰ θεῖα γνωρίσαι δυνάμεθα· οὕτω κἀνταῦθα. πλὴν ἄκουε· ὁ Θεὸς πλάσας τὸν ἄνθρωπον, φυσικὸν αὐτῷ νόμον ἐνέθηκεν, ὅπως ὁρῶν οὐρανὸν, γῆν, θάλασσαν καὶ πάντα ἐν αὐτῇ, δοξάζῃ, καὶ προσκυνῇ τὸν δημιουργὸν

& divina annuntiat ſcriptura; ipſi enim tribuit manus, & pedes, & oculos, & aures, & locales migrationes: *deſcendens enim*, ait, *ſuper Sodomam videbo utrum clamorem ipſorum compleverint*, & quaevis alia hujuſmodi. Sed quemadmodum illic & demiſſe & oeconomice propter noſtram infirmitatem dicuntur, neque enim aliter divina noſcere poſſumus; ita & hic. Præterea audias: Deus plaſmans hominem, phyſicam ei conſtituit legem, ut videns coelum, terram, mare, & omnia quae in eo ſunt, glorificet, ac

γὸν καὶ κτίστην αὐ-
τῶν. ἐκ μεγέθους γάρ,
φησι, καὶ καλλονῆς κτι-
σμάτων ἀναλόγως ὁ γε-
νεσιουργὸς αὐτῶν θεω-
ρεῖται. ἐπεὶ δὲ εἶδε
μηδὲν ἡμᾶς ἐκ τούτων
ἐπὶ τὴν αὐτοῦ γνῶσιν
προκόπτοντας, εἰς κα-
κίαν δὲ πᾶσαν ἐγκυ-
λιουμένους, ἑτέραν θε-
ραπείαν μετέρχεται,
καὶ τὸν Μωσέα νομο-
θέτην καθιστᾷ, καὶ
διὰ πραγμάτων ἡμῖν
ὁμιλεῖ. ἐπεὶ δὲ καὶ
τοῦ γεγονότος οὐδὲ τοι-
ούτου ὠφελήθημεν, οὐ
παρὰ τὴν τοῦ ἰατροῦ
τέχνην, παρὰ δὲ τὴν
μοχθηρὰν ἡμῶν δίαιταν·
ηὔξανε δὲ τὸ κακὸν
ἔτι καὶ ἔτι ἡ νόσος προέ-
κοπτεν· ἑτέρῳ μείζο-
νι καὶ θαυμασίῳ χρᾶ-

veneretur opificem
& conditorem eo-
rum; ex pulchritu-
dine enim, ait, &
amplitudine condi-
tarum rerum, non
incongrue ipsarum
opifex dignoscitur.
Quoniam vero vidit
nos ex his minime
profeciſſe in eius co-
gnitione, immo in
quovis malo impli-
catos, alteram cu-
rationis ſpeciem ad-
hibet, & Moyſen le-
gislatorem ſtatuit,
& per opera nobis lo-
quitur. Sed cum ne-
que ex hoc facto
quidquam utilitatis
ceperimus, non pro-
pter medici artem,
verum propter vi-
tae noſtrae impro-
bitatem; malum vero in dies augeretur,

&

ται φαρμάκῳ, καὶ δι' ἑαυτοῦ ἡμῖν ἐπιδημεῖ. αὐτὸς γάρ, φησιν ὁ Ἡσαΐας, ἥξει, καὶ σώσει ἡμᾶς· αὐτὸς καὶ οὐχ ἕτερος κενώσας ἑαυτὸν καὶ καθ' ἡμᾶς χρηματίσας ἄνθρωπος, ἵνα περιέλῃ πᾶσαν ἡμῶν ἀφορμήν. μηκέτι λοιπὸν ἀμφίβαλλε, μὴ θορυβοῦ καθ' ἑαυτὸν σάρκωσιν ἀκούων Θεοῦ, καὶ τὰ τῆς σαρκώσεως ἴδια. Ἡσαΐας βοᾷ σοι· ἰδοὺ ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ λήψεται καὶ τέξεται υἱὸν, καὶ καλέσουσι τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανουήλ, μέλι καὶ βούτυρον φάγεται. καὶ αὖθις· παιδίον ἐγεννήθη ἡμῖν, καὶ υἱὸς ἐδόθη ἡμῖν, οὗ ἡ ἀρχὴ ἐπὶ τοῦ

& morbus ingravescceret, alio validiori & mirifico uritur remedio, & per se ipsum ad nos venit. *Ipse enim*, Isaias ait, *veniet, & salvabit nos*, ipse & non alius, exinaniens semetipsum, & apud nos agens ut homo, ut omnem a nobis auferat animi commotionem. Ne amplius igitur dubites, neque turberis in temetipso carnalem audiens generationem Dei, & quæ hujusce carnalis generationis sunt propria, annuntiante Isaia: *Ecce virgo in ventre concipiet, & pariet filium, & vocabunt nomen ejus Emmanuel, mel, & butyrum comedet*, & iterum: *puer natus est*

no-

ὥμου αὐτοῦ, θαυμασὸς σύμβουλος, Θεὸς ἰσχυρὸς, πατὴρ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος. εἰ τοίνυν τὸ γεννηθὲν παιδίον, Θεὸν ἰσχυρὸν ὁ προφήτης φησὶ καὶ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος πα-

nobis, filius datus eſt nobis, cuius principatus ſuper humerum eius, admirabilis conſiliarius, Deus fortis, pater futuri ſaeculi. Si igitur natum filium, Deum fortem dixit propheta, & futuri ſæculi patrem, quomodo non Dei parens (18) &

(18) Rixas ex hac Θεοτόκος voce in Eccleſia excitatas ſaeculo V. noveris ſane ab iis qui Eccleſiaſticas Hiſtorias expendere, ac digerere toto marte conati ſunt. Paucis tamen quod te morer in hoc patiaris, nollem etenim te inconſulto ac προπετῶς aequas aures praebere partium nimium ſtudioſis, vel Cyrilli Alexandrini, vel Neſtorii; uterque enim naturae ſuae indulgens ac praeconceptae opinioni manus invicem intulit malo Eccleſiae fato. Atque ut luculentius tibi comperta ſit res, ſcias oportet Neſtorio utpote Syro nil magis fuiſſe cordi quam ab Apollinaris haereſi abhorrere, qui effutiebat Chriſtum uti hominem non anima humana, praeditum fuiſſe, ſed divina natura quae eius in operibus vices gereret, id quod aperte in duabus Servatoris naturis confuſionem innuebat. Praeterea etſi tunc temporis jam dilucide in conventubus Patrum explanatum fuiſſet Chriſtum Deum eſſe ſimul & hominem, attamen numquam adhuc de *Modo* atque *effectu* quibus duae hae in Chriſto naturae invicem ſeſe haberent explicatum

τέρα, πῶς οὐχὶ θεο- & virgo vocabitur,
τόκος quae

catum fuerat, qua de re omnibus non eadem vox erat, atque alteri sic tutius loquebantur quasi immane distaret Dei filius ab hominis filio, duaeque veluti personae in Christo effingebantur; alteri vero Naturam Christi divinitate simul & humanitate quodammodo coalescere videbantur putare. Ita prorsus res sese habebant, cum anno 428. Anastasius presbyter Nestorii familiaris concionem ad populum habens contendit male sentire eos qui Θεοτόκον Virginem appellant, atque Apollinari adhaerere, adeoque Χριστοτόκον dicendam, eoquia cum divina natura nec interire possit nec pati, vel in tempore nasci, humanam tantum foeminae ortum debere asseverabat. Haec tanta mali causa, & infandi luctus; Nestorius namque levis animo & iniqua natura facile elatus Anastasii partes omnimode tueri coepit, Cyrillique Alexandrini invidiam excitavit jam dedignantis Novae Romae Episcopum maiori in diem dignitate ditari atque auctoritate. Utrinque clamores inde exorti, utrinque anathematibus digladiatum fuit, qua de re Theodosius iunior Concilium Ephesi habendum indixit ut lites dirimerentur; verum enimvero cum Cyrillus Synodo praeesset, atque e suggestu reum semel & iterum Nestorium, etsi inauditum, inclamasset, factum est quod in peius res proruerit, & in exilium acto Nestorio saevius animi ira & invidia perculsi permoverentur. Adeas *Variorum Patrum Epistolas ad Concilium Ephesinum pertinentes* ex Vaticanis Manuscriptis praecipue collectas a Christiano Lupo, Lovaniique publici juris factas anno 1682., Dupinium Tom. III., Ioseph. Sim. Assemannium *Biblioth. Orient. Vatican.* Tom. II. p. 40.,

τόκος καὶ παρθένος κληθείη ἄν, ἢ τὸ παιδίον τοῦτο γεννήσασα; ἵνα τί λοιπὸν ματαιάζεις καὶ ἐπὶ κενοῖς καχεργεῖς; ἵνα τί τὰς λέξεις ὑπαλλάττεις, καὶ νεᾶνιν ἀντὶ παρθένου ἀναγινώσκεις, τῷ σῷ διδασκάλῳ καὶν τούτοις ἀκολουθῶν, Ἀκύλᾳ λέγω τῷ ματαιόφρονι; ἡμεῖς περὶ τὴν λέξιν οὐ ζυγομαχοῦμεν· ταὐτὸν γὰρ νεάνιδος καὶ παρθένου τὸ σημαῖνον καὶ τὴν τοῦ Δευτερονομίου παράδοσιν. καὶ τί χρῆ πολλὰ λέγειν; εἰ μὴ τὸν τόκον παράδοξον εἴπομεν, εἰ γυναῖκα παρθένον

quae filium hunc genuit? Caeterum quid inania captas, & in inanibus male operaris? Quid dictiones invertis, & puellam pro virgine legis, cum magistro tuo & in hisce consentiens, Aquila, dico, desipienti? Nos circa dictionem non rixamur, eadem enim puellae atque virginis significatio iuxta Deuteronomii traditionem. Verum quid plura? Nisi partum admirandum dicamus, nisi mulierem virginem, pueri matrem

---

40., & 41. & Tom. III. pluribus in locis, Ioannem Franciscum Buddeum *Isagoge in Theolog.* T. II. p. 1084., atque ut alios praeteream, Moshemium *Historiae Ecclesiasticae* saecul. V. Part. II. Cap. V.

θένον, μητέρα παιδίου γενέσθαι ὁμολογήσομεν, ψεύδεται ὁ προφήτης σημεῖον τῷ Ἄχαζ δοθῆναι λέγων παρὰ Θεοῦ. ἀλλὰ τί ἰοῦ-λο, καὶ πολαπόν ἐστι τὸ σημεῖον; πρόσχες εἰ βούλει τῷ Ἡσαΐᾳ, τὴν προφητείαν ἀνάγνωθι καθ' εἱρμὸν, μὴ καλῶς ἐστῶλα διάστρεφε, τοῖς κάτω τὰ ἄνω σύναπτε· καὶ οὕτω μαθήσῃ τοῦ μυστηρίου τὴν δύναμιν. τοῦ γὰρ Ἄχαζ, ἡνίκα παρὰ τοῦ προφήτου σημεῖον αἰτῆσαι παρεβιάζετο, εἰπόντος, οὐ μὴ αἰτήσω, οὐδὲ οὐ μὴ πειράσω τὸν κύριον· ὁ προφήτης αὖθις ἐπήγαγε λέγων· διὰ τοῦτο δώσει κύριος αὐτὸς ὑμῖν σημεῖον· ἰδὲ ἡ παρθένος ἐν

trem fuisse confiteamur, mentitur propheta signum dari dicens Achaz a Deo. Sed quodnam hoc & quale est signum? Attende si lubet Isaiae; prophetiam lege per ordinem; quae sibi constant ne detorqueas; inferioribus superiora coniunge; ac sic edisces mysterii potentiam. Quando enim Achaz cogebatur a propheta ut peteret signum, cum dixisset: *non petam, neque omnino tentabo Dominum*, propheta iterum subdidit dicens: *Propter hoc ipse Dominus dabit vobis signum: ecce virgo in utero concipiet*.

ἐν γαστρὶ λήψεται. μάνθανε οὖν ἐνλεῦθεν ὅτι τὸ δοθὲν σημεῖον τῷ Ἄχαζ οὐχ ἕτερόν ἐστιν, ἢ τὸ, γυναῖκα μὲν λαβεῖν ἐν γαστρὶ, ἑτέρῳ δέ τινι τρόπῳ παρηλλαγμένῳ καὶ οὐ συνήθει. εἰ γὰρ τὸ σημεῖον, ξένον τί ἐστι πρᾶγμα καὶ ἄηθες, τοιοῦτος ὀφείλει καὶ ὁ τόκος εἶναι λοιπόν. τὸ δὲ ἐκ θελήματος ἀνδρὸς γεννηθὲν, ὁπηνίκα δηλονότι γυναικὶ συμπλεκείη, καὶ ταὐτὰ νεάνιδι, οὐκ ἄν ποτε σημεῖον, οὔτε μὴν Ἐμμανουὴλ καλέσοιτό τις λογισμοῦ κύριος ὤν· κοινὸν γὰρ τοῦτο καὶ σύνηθες, καὶ καθ' ἑκάστην γινόμενον. εἰ

cipiet. Discе igitur ex hoc, quod signum datum Achaz nullum aliud est quam quod mulier quidem concipiet in ventre, sed alio quodam modo diverso, & insolito. Si enim signum, novum est aliquid & inusitatum, partus etiam sane debet esse quid simile. Quod vero nascitur ex voluntate viri, quando nimirum cum uxore coniungitur, vel etiam cum puella, numquam sane signum, neque Emmanuel vocabitur quicumque rationis est compos; commune enim hoc & familiare, & quotidie

μέντοι τῷ Ἄχαζ σημεῖον ἐδόθη παρὰ Θεοῦ, καθὼς Ἡσαΐας φησὶν, ἡ παραλλαγὴ τῆς λέξεως κατ' οὐδὲν συμβαλλεῖται σοῦ τῇ σκαιότητι, παρθένου καὶ εἶναι καὶ λέγεσθαι τῆς τοῦ παιδίου μητέρος ὀφειλούσης διὰ τὴν τοῦ σημείου βεβαίωσιν. ἐῶ λέγειν

die accidit (19). Si igitur Achaz datum eſt ſignum a Deo, quemadmodum loquitur Iſaias, mutatio dictionis nihil omnino confert tuæ diſtorſioni, cum debeat eſſe & dici Virgo huiuſce filii mater propter ſigni con-

S fir-

(19) Optime hic Glycas noſter Iudaeorum perfidiam exagitat, ſignum enim Achaz praenuntiatum ab Iſaia, apertiſſime in Virgine Matre completum mundus agnovit; Σημεῖον γὰρ, ut verbis utar Theodoreti, καὶ σημεῖον μέγιστον, αὕτος ὁ τόκος καλεῖται. *Signum* ſcilicet, *& ſignum maximum appellatur hic partus*. οὐδεὶς δὲ σημεῖον καλεῖ τὸ καθ' ἑκάστην γινόμενον ἡμέραν. εἰ γὰρ μὴ παρθενικός ἐστιν, ἀλλὰ γαμικὸς ὁ τόκος, πῶς τὸ κατὰ φύσιν ὁδεῦον σημεῖον προαγορεύεται; *Nemo autem ſignum vocat id quod ſingulis diebus contingit. Quod ſi non virgineus, ſed ex connubio eſt partus, quomodo id quod ſecundum naturam de more fit, ſignum appellatur?* Omnes quidem Patres in hoc plane conſentiunt, ut de mundi ſervatore intelligatur hic locus, nec eſt cur detineamur ab Hebraeorum magiſtris, qui ut ſuis illudant ſomnia jactant, & nugas inficetiores effutiunt. Vide etiam S. Martyris Iuſtini Dialog. cum Tryphone, ubi Iudaeos refutat quod lectionem germanam textus invertere ſint conati.

λέγειν τὸ τοῦ Δαβίδ· εἶπε πρός με, υἱός μου εἶ σὺ, ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε· εὐθέως γὰρ ἁρπάζεις τὸ ῥῆμα, καὶ τὴν συνήθη χρώμενος κακουργίαν, τὴν τοῦ ῥητοῦ διαστρέφεις ἔννοιαν, τὴν θείαν τε παραλογίζῃ φωνὴν, καὶ πρὸς αὐτὸν ἐξενεχθεῖσαν δηλαδὴ τὸν Χριστὸν, σὺ πρὸς τὸν Δαβὶδ μεταχομίζεις αὐτήν. καὶ ταῦτα εἰδὼς ἀκριβῶς ὡς αὐτῷ ἐν ἔθνει καὶ τόπῳ παντὶ προσκυνουμένῳ Χριστῷ, ἡ τοιαύτη προσήκει φωνή. τῷ γὰρ Δαβὶδ ἔν τινι μέρει τῆς οἰκουμένης καὶ καθημένῳ καὶ ἄρχοντι, οὔτε εἰς κληρονομίαν ἐδόθη τὰ ἔθνη πάντα, οὔτε πέρατα τῆς γῆς εἰς

firmationem. Mitto dicere illud Davidis: *Dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te*: ſtatim enim arripis verbum, & conſueta tua utens malitia, verbi notionem invertis, divinamque vocem in abſurdum protrahis, quae cum aperte ipſum Chriſtum indicet, tu ad Davidem ipſam traducis; & haec plane noſcens quod ipſi ubique nationum & locorum adorato Chriſto vox huiuſmodi conveniat. Davidi enim in quadam tantummodo terrae parte ſedenti & regnanti, neque in hereditatem datae ſunt omnes

εἰς καλάσχεσιν. ὅλι δὲ ταῦτα οὕτως ἔχει καὶ αὐτὸς ὁ μετὰ τὸν Ἡσαΐας ἀριδηλότερον ἔδειξε λέγων· καὶ οἱ Σαβαεὶμ ἄνδρες ὑψηλοὶ ἐπί σε διαβήσονται, καὶ προσκυνήσουσί σε, καὶ ἐν σοὶ προσεύζονλαι· ὅτι ἐν σοὶ ὁ Θεός ἐστι, καὶ οὐκ ἔστι Θεὸς πλήν σου· σὺ Θεὸς καὶ οὐκ ἤδειμεν. περὶ τίνος ἰαῦτα φησὶν ὁ Θεός; Τίνι προσῆλθον οἱ τῶν Ἰνδῶν ἀπόλεκτοι προσκυνοῦνλες οἱ δοῦλοι, καὶ ἐν αὐτῷ προσευχόμενοι, εἰ μή γε τῷ σωτῆρι πάντων Χρισῷ τῷ υἱῷ τοῦ Θεοῦ καὶ Θεῷ; καὶ ταῦτα ἰοῦτον ἔχει τὸν τρόπον. ἐπεὶ δὲ σάρκα φορέσαι

mnes gentes, neque fines terræ in poſſeſſionem. Verum haec ita ſe habere & ipſe Iſaias poſt Davidem luculentius oſtendit dicens: *Et Sabaeorum populi viri ſublimes ad te tranſibunt, teque adorabunt, ac deprecabuntur, quia in te Deus eſt, & non eſt Deus praeter te; tu Deus & non vidimus.* Dequonam haec dicit Deus? Ad quem venerunt ex Indis lectiſſimi ſervi adorantes, & in ipſo deprecantes, niſi ad ſervatorem omnium Chriſtum Dei Filium, & Deum? Atque ita prorſus res ſeſe habent. Quoniam vero carnem induere

ἠνέσχετο, ἀκόλουθον ἦν καὶ τὸ, τὰ φυσικὰ πάθη τῆς σαρκὸς καταδέξασθαι, ἄνευ μέν τοι τῆς ἁμαρτίας, ὅτι μηδὲν καταφήσιν αὕτη. καὶ τοῦτο δηλῶν Ἡσαΐας ἔλεγεν· ἁμαρτίαν οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ εὑρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ. τίς γὰρ ἂν εἴη ἕτερος, δι' οὗ ἡ τοιαύτη ἐξενένηκται προφητεία, εἰ μή γε τὸν Χριστὸν αὐτὸν εἴπωμεν τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ τὸν σάρκα φορέσαι δι' ἡμᾶς ἀναδεξάμενον; κατὰ γὰρ τὸν σοφὸν Σολομῶνα, οὐκ ἔστιν ἄνθρωπος, ὃς οὐχ' ἥμαρτεν. Ἀλλ' ἔτι μοι καὶ τοῦτο προτείνεις λέγων· ὅτι εἰ σαρκοῦσθαι ἔμελλεν ὁ

sustinuit, consequens erat & naturalibus carnis passionibus illum affici, sine peccato tamen, in nullo enim haec contradicit: idque demonstrans Isaias aiebat: *Peccatum non fecit, neque dolus inventus est in ore eius*. Quinam igitur erit alius, de quo huiusmodi pronuntiata est prophetia, nisi profecto Christum ipsum dicamus Dei Filium, qui propter nos carnem ferre sustinuit? etenim juxta sapientem Salomonem, *nemo est qui non peccaverit*. Adhuc tamen & hoc mihi obiicis dicens: si futurum erat ut

Dei

τοῦ Θεοῦ λόγος καὶ ἰάδε παθεῖν, καὶ ἰάδε ποιῆσαι, ἵνα τί μὴ τὰ περὶ τούτων οἱ προφῆται σαφέστερον μεμηνύκασιν, ὡς ἐντεῦθεν ἀναντίῤῥητα, καὶ μὴ πέτραν σκανδάλου εἶναι τὰ καλὰ Χριστόν; καὶ ἄκουε· ὁ Θεὸς προειδὼς τὸ γένος ὑμῶν ὅτι σκληρόν ἐστι, καὶ πονηρὸν, καὶ ὅτι ἐβλησθήσεται μὲν ὁ πρωτότοκος υἱὸς Ἰσραὴλ, ἀντεισαχθήσεται δὲ ὁ ἐξ ἐθνῶν λαὸς, ἀσαφῶς τοῦτο, καὶ αἰνιγματωδῶς (20) λαλήσας

Dei Verbum carnem indueret, haec pateretur, & ageret, cur nam de his apertius prophetae non meminerunt, ne inde de contradictioni essent obnoxia, & quæ de Christo sunt, petra fierent scandali? Audi tamen: Deus praenoscens genus vestrum durum esse ac malum, & primogenitum Israelis filium spretum iri, subrogandumque ex gentibus (20) populum, obscure haec, atque aenig-

(20) Satis haud umquam quis par erit laudare divinam sapientiam, quae utique *attingens a fine usque ad finem* voluit nos Iudaeorum spoliis ditari, & suis ipsorum libris erudiri; ea enim quae in ipsis habentur non modo eos spectant, verum & nos, immo certiores nos faciunt quod in bonam olivam inserti per Christi mortem, ut fructificemus Deo, in adoptionem filiorum sumus vocati. Miram hanc in nos

φῶς ταῦτα καὶ μεθ' ἑπικρύψεως διὰ στόμα- aenigmatice per os prophetarum praenun-

nos Dei indulgentiam apte Iuſtinus exponit in ſua ad Graecos cohortatione, ac de ſacris libris nobis ab Iudaeis traditis ſic loquitur: εἰ δέ τις φάσκοι τῶν προχείρως εἰθισμένων, μὴ ἡμῖν τὰς βίβλους ταύτας, ἀλλὰ Ἰουδαίοις προσήκειν, διὰ τὸ ἔτι καὶ νῦν ἐν ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν σώζεσθαι, καὶ μάτην ἡμᾶς ἐκ τούτων φάσκειν τὴν θεοσέβειαν μεμαθηκέναι λέγοι, γνώτω ἀπ' αὐτῶν τῶν ἐν ταῖς βίβλοις γεγραμμένων, ὅτι οὐκ αὐτοῖς, ἀλλὰ ἡμῖν ἡ ἐκ τούτων διαφέρει διδασκαλία. τὸ δὲ παρ' Ἰουδαίοις ἔτι καὶ νῦν τὰς τῇ ἡμετέρᾳ θεοσεβείᾳ διαφερούσας σώζεσθαι βίβλους, θείας προνοίας ἔργον ὑπὲρ ἡμῶν γέγονεν. ἵνα γὰρ μὴ ἐκ τῆς ἐκκλησίας προκομίζοντες, πρόφασιν ῥαδιουργίας τοῖς ζουλομένοις βλασφημεῖν ἡμᾶς παράσχωμεν, ἀπὸ τῆς τῶν Ἰουδαίων συναγωγῆς ταύτας ἀξιοῦμεν προκομίζεσθαι, ἵνα ἀπ' αὐτῶν τῶν ἔτι παρ' αὐτοῖς σωζομένων βιβλίων, ὡς ἡμῖν τὰ πρὸς διδασκαλίαν ὑπὸ τῶν ἁγίων ἀνδρῶν γραφέντα δίκαια σαφῶς καὶ φανερῶς προσήκει, φανῇ. Scilicet: *At ſi quis eorum qui temere contradicere conſueverunt, nobis obiiciat, non noſtros hos eſſe, ſed Iudaeorum libros, eo quod ad hoc uſque tempus in ſynagogis eorum aſſerventur: & incaſſum nos jactare religionem ab eis hauſiſſe dicat: is ſcire debet, ex rebus ipſis quae in libros hoſce ſunt relatae, non ad Iudaeos, verum ad nos Chriſtianos doctrinam eorum pertinere. Nam quod etiam nunc apud Iudaeos, religionis noſtrae libri aſſervantur, divinae id de nobis eſt Providentiae. Ne enim ex Eccleſia eos proferentes, occaſionem quaſi ſuppoſiti a nobis aut corrupti ſint, maledictis nos inceſſere volentibus praebeamus, ex illorum ſynagoga proferimus; ut ex ipſis hucuſque apud eos conſervatis libris ad nos noſtramque doctrinam a ſanctis viris edita jura liquido & manifeſto pertinere appareat.* Eadem videre eſt penes Chryſoſtomum, Auguſtinum, Hieronymum alioſque innumeros, quos adeas ſi vacat.

ματος τῶν προφητῶν
προηγόρευσεν· εἰ γὰρ
ἔγνω τὴν ἑαυτοῦ ἔκπλω-
σιν, τὸ φθόνου μεστὸν,
καὶ πλῆρες ἁμαρτίας
γένος ὑμῶν, πυρικαύ-
στους ἂν τὰς βίβλους
πάσας πεποίηκεν, ἅτε
δὴ μὴ γράμματα φέ-
ρειν καθ' ἑαυτοῦ ἀνε-
χόμενον, καὶ ντεῦθεν ζη-
μίαν οὐ τὴν τυχοῦσαν
ἰοῖς μετὰ ταῦτα ἐπή-
νεγκεν· αὕτη μὲν οὖν
αἰτία, δι' ἣν σαφῶς
αἱ προφητικαὶ συνετέ-
θησαν βίβλοι. καὶ εἰ
μὴ πείθει τοῖς λεγομέ-
νοις, τῷ λέγοντι πεί-
θου προφήτῃ· οὔτε ἔ-
γνως, οὔτε ἠπίστασο, οὔ-
τε ἀπ' ἀρχῆς ἀνέῳξά σου
τὰ ὦτα· ἔγνων γάρ σε
ἀπειθῶν ἀπειθήσεις.

nunciavit; ſi enim ſuam ipſius noviſſet dejectionem invidiſſimum, & plenum peccatis genus veſtrum, igni forte devoviſſet omnes libros, utpote ſcripta ea quae contra ſeipſum facerent apud ſe habere minime perferens, maximumque inde damnum poſteris attuliſſet. Ea igitur cauſa fuit, propter quam manifeſte prophetici conſtituti ſunt libri. Quod ſi dictis fidem non adhibes, auditum ſaltem praebeas prophetae dicenti: *Neque noviſti, neque intellexiſti, neque ab initio aperui aures tuas, ſcio enim quia praevaricans praevaricaberis.* Et nunc qui-

καὶ νῦν μὲν, ὅτι ἐκ γυναικὸς γεννᾶται, σκανδαλίζῃ, καὶ ἀποπηδᾷς. καλὰ δὲ τὴν ἔρημον, ὅτε σοι ἀόρατος καὶ οὐ διὰ σαρκὸς συνανεστρέφετο ὁ Θεὸς, καὶ τὰ παράδοξα ἐκεῖνα διά σε ἐτεραλούργει, τίνος ἕνεκεν ἐφρόνεις καλὰ Θεοῦ; πῶς ἠγριαίνου καλὰ Μωσέως, ὡς μικροῦ καὶ λιθοβολεῦσῆσαι αὐτόν; πῶς τὸν εὐεργέτην ἀπολιμπάνων ἐπὶ τὴν Αἴγυπτον παλινδρομῆσαι ἐφιλονείκεις; ἀπόκρινε. εὔδηλον οὖν ὅτι αὐτὸς εἶ, καὶ οὐκ ἠλλοίωσαι, ὁ τότε σκληροκάρδιος καὶ περὶ τὸν εὐεργέτην ἀγνώμων, ὁ αὐτὸς δήλονότι καὶ νῦν· ὁ ἐχθρὸς τῷ εὐεργέτῃ, ὁ τότε πειράζων καὶ λοιδορῶν τὸν Θεὸν, ὁ νῦν

quidem, quia ex muliere naſcitur ſcandalizaris, & refugis; in eremo autem, quando inviſibilis, nec carne amictus tecum verſabatur Deus, & mira illa nec opinata tui gratia operabatur, qua de cauſa ſuperbiebas contra Deum? quare contra Moyſem ſaeviebas, ut paene ipſum lapidibus peteres? cur benefactorem derelinquens in Aegyptum irerum redire contendebas? Reſponde. Dicendum igitur quod idem es, nec immutatus es, qui tunc duri cordis & beneficatori infenſus, idem nimirum & nunc; tunc tentans Deum & dicens:

Eſt

πειράζων τὸν Θεὸν λόγε καὶ λέγων· εἰ ἔστιν ἐν ἡμῖν Κύριος, ἢ οὔ; τὰ αὐλὰ ποιεῖς ἐπ' αὐλῷ καὶ νῦν, ὅτε δι' ἡμᾶς ἐνηνθρώπησεν, ὀφείλων ὁλοσχερῶς εὐχαριστεῖν αὐτῷ τούτου ἕνεκεν, καθάπου πάντως καὶ ἐπὶ τῶν σωματικῶν παθῶν ἰατρῷ ποιεῖν εἰώθαμεν, ἡνίκα καὶ μᾶλλον ἐπὶ τὸν νοσοῦντα βαδίζει συχνῶς, καὶ μὴ πρὸς τὸ ἑαυτοῦ ἀφορῶν ἀξίωμα, συγκύπτει ἐπὶ πάθη, καὶ δυσωδίας ἀνέχεται, ἵνα δῶ τὴν ὑγίαν τῷ κάμνοντι. Εἰ δὲ ταῦτα οὕτως ἔχει, πῶς ἀμφιβάλλεις ἔτι περὶ τῆς τρισυποστάτε Θεότητος, πῶς οὐ προσκυνεῖς, πῶς οὐ πιστεύεις τῷ Πνεύματι; ἀλλ'

Eſt ne in nobis Deus an non? eadem & nunc in eum facis, quando propter nos homo factus eſt, cum deberes ei omnimode gratias agere ob hoc, eadem ſane ratione qua ſolemus corporalium infirmitatum medico, praeſertim quando ad ægrotum accedit aſſidue, neque ad ſuam ipſius dignitatem reſpiciens, naturae morbi ſe aptat, & malos odores tolerat, ut infirmo ſanitatem reſtituat. Quod ſi haec ita ſe habent, quid adhuc de Diviniſſima Trinitate dubitas, quid non veneraris, nec Spiritui credis? Sed u-

ἀλλ' ἕνα κηρύσσει Θεὸν ἡ γραφή. καὶ τί χρὴ πολλὰ λέγειν; ἄφες τὸν Ἡσαΐαν, παράδραμε τὸν Δαβὶδ, καὶ πᾶσαν ἑτέραν γραφὴν, δι' ὧν ἡ ζωαρχικὴ Τριὰς μεγαλοφώνως κηρύσσεται. ἐπὶ τὴν σκηνὴν ἄνελθε τοῦ

num Deum tantummodo praedicat Scriptura. Quid plura? mitte Isaiam, praeteri Davidem, & omnem aliam Scripturam, per quam omnis vitae principium Trinitas magna utique voce praedicatur (21). Ingredere in tentorium Abra-

---

(21) Antiquis illis Iudaeis Divinam Trinitatem compertam fuisse, apertissime docent omnes Ecclesiae Patres, praecipue Augustinus *Lib. II. de Trinit. Cap.* 10. 11. 12., Epiphanius Salaminius *Lib. I. adverss. Haeress.* & Cyrillus Alexandrinus non semel in libris, quos adversus Iuliani calumnias conscripsit; quosque adire poterit qui adhuc dubitat. Audiendus vero prae ceteris Isidorus Peluſiota, qui ad Paulum quemdam scribens *Epist.* 143. *Lib. II.* contendit adeo notionem Sanctae Trinitatis in scripturis luculentissime indicatam fuisse, ut quivis inter Iudaeos recte inspexerit, hanc doctrinam noverit, uti Philo, licet alioquin, ingenti Iudaicae Religionis zelo comprehensus. Βασανίζων γὰρ τὸ εἰρημένον παρὰ τοῦ Θεοῦ, ἐν εἰκόνι Θεοῦ ἐποίησε τὸν ἄνθρωπον, ἠναγκάσθη ὑπὸ τῆς ἀληθείας, καὶ ἐξεβιάσθη, καὶ τὸν τοῦ Θεοῦ λόγον θεολογῆσαι. τί γάρ; εἰ καὶ δεύτερον τὸν συναίδιον τῷ Πατρὶ, καὶ ἀριθμοῦ, καὶ χρόνων ὄντα ἀνώτερον καλεῖ, τῆς ἀκριβείας μὴ ἐφικνούμενος, ὅμως ἔννοιαν ἔσχε καὶ ἑτέρου προσώπου. καὶ οὐκ ἐνταῦθα μόνον τοῦτο

Ἀβραὰμ, καὶ σκόπησον ἀκριβῶς, τίνες τε ἦσαν οἱ ὠφθέντες αὐτῷ, καὶ πόσοι τὸν ἀριθμὸν, ὅσα τε καὶ οἷα πρὸς αὐτοὺς ὁ πατριάρχης λελάληκε. καθάπερ γὰρ τελείῳ τὴν γνῶσιν ὄντι τῷ Ἀβραὰμ, Abrahami, atque attente ſcrutare & quinam ſint qui conſpiciendos ſe ei præbuerunt, & quot numero, & quae qualiaque ad ipſos loquutus ſit Patriarcha. Quemadmodum enim perfectam habenti notionem

τοῦτο ἔπαθεν, ἀλλὰ καὶ τὸ, Θεὸς καὶ Κύριος, ἑρμηνεῦσαι πειράμενος, τῆς βασιλικωτάτης Τριάδος τὸ μὲν ὂν πάντη διαιρετῶν ἐνικώτερον, τῶν δὲ ὄντως μοναδικῶν ἀφθονώτερον. καὶ οὕτως καλὰ κράτος εἶλεν αὐτοῦ τὴν ψυχὴν, ὡς ἀναγκασθῆναι τοῦτο διαῤῥήδην καὶ εἰπεῖν, καὶ ἐν συγγράμμασι καταλεῖψαι. Scilicet: *Illud enim quod a Deo dictum eſt perpendens*, (Philo) *Ad imaginem Dei fecit hominem, a veritate ipſa compulſus atque adactus eſt, ut Dei quoque Verbi divinitatem aſſereret. Quid enim? Etiam ſi eum, qui eamdem cum Patre aeternitatem habet, ac tempore omni ſublimior eſt, ſecundum vocat, (quod exactam veritatis doctrinam minime aſſequeretur) tamen alterius quoque perſonae notionem habuit. Neque id hoc dumtaxat loco ipſi contigit; verum etiam cum illa verba, Deus & Dominus, exponere conatur, Regiam Trinitatem hoc haberi dixit, ut & ea quae omnino diviſioni ſubiiciuntur, unitate ac ſingularitate ſuperet, & ea quae vere ſingularia ſunt, copia vincat. Atque ita veritas animum ſubegit, ut id aperte, & dicere, & literarum monumentis conſignare ſit coactus.* Vide etiam quae hac de re memorat Iohan. Lamius *De Recta Chriſtianorum in eo quod Myſterium Divinae Trinitatis adtinet ſententia* non uno in loco.

καὶ ὡς τρεῖς ἐφαίνοντο, καὶ ὡς εἷς διαλέγοιτο, οὕτω κἀκεῖνος ἐποιεῖτο πρὸς αὐτοὺς τὴν διάλεξιν, ἐκκλίνατε, λέγων, Κύριε πρός με. τί τούτου παραδοξότερον; τί τῆς ὁμοτίμου Τριάδος ἐκφανεστικώτερον; ἐκκλίνατε μὲν οὖν πληθυντικῶς, εἰπῶν, τὸ διάφορον τῶν προσώπων ἠνίξατο· Κύριε δ' αὖ ἑνικῶς, τὴν μίαν αὐτῶν ἐνέφηνε καὶ φύσιν, καὶ κυριότητα. εἰ δὲ Θεὸν μὲν εἶναι τὸν ἕνα λέγεις, ἀγγέλους δὲ τοὺς λοιποὺς, μέμηνας ἀτεχνῶς, καὶ γελοῖός μοι φαίνῃ παντάπασιν. πόλε γὰρ οἱ δοῦλοι τῷ δεσπότῃ καθίσαι ἡδendus mihi videris

tionem Abrahamo tamquam tres apparuerunt, & tamquam unus loquuti sunt, sic & ille ad eos loquutus est, *Declinate*, dicens, *Domine ad me*. Quid hoc mirabilius? quid aptius ad parem in omnibus Trinitatem enunciandam? Dicens enim *Declinate* pluraliter, differentiam personarum aperuit; singulariter vero enuncians *Domine*, unicam ipsarum naturam indicavit & dominationem. Quod si Deum unum esse dicis, reliquos vero Angelos, mirum in modum insaniens & ridendus omnino. Quando enim

νέσχοντο; πόθε δ' αὖ Θεοῦ ὁπλανομένου δύο καὶ μόνους ἀγγέλους δορυφορούντας ἠκούσαμεν; ἔκτοτε γοῦν ἡ ὁμότιμός τε καὶ σύνθρονος ἁγία Τριὰς τῷ Ἀβραὰμ ἐγνωρίζετο. τί πρὸς ταῦτα φῂς; ὡς κύων καὶ αὖθις κατὰ τῆς ἀληθείας λυττᾷς, εἰ ἐν Τριάδι, λέγων, ὁ Θεὸς προσκυνεῖται, ἵνα τί μὴ παρὰ τούτων προφητῶν ἀριδήλως τὰ περὶ τούτου διεμηνύθη τῷ Ἰσραήλ;

nim datum est servis cum domino sedere, quando vero Deo se conspiciendum praebente duos tantum Angelos ministrantes audivimus? Exinde igitur pari honore digna atque indivisa sancta Trinitas Abrahamo comperta est. Quid contra haec dicis? Veluti canis iterum adversus veritatem latras dicens: Si in Trinitate Deus adoratur, cur nam ab ipsis Prophetis de hoc nihil nunciatum est Israëli (22)? Audi

(22) Multos Iudaeorum libros, quibus eorum res gestae, decreta, opiniones continebantur jam intercidisse, pluresque eorum qui ad nos usque pervenere, esse tantum ἐπιτομὰς eorum quae prolixiori narratione narrata fuerant, nec non permulta ab antiquis conscripta, dedita opera omissa fuisse & consulto in arcanis habita, post *Isaac. Vossium*, & eruditos plerosque ostendit Lamius in Opere de quo supra

σραήλ; καὶ ἄκουε· ἐν di tamen ſodes. In Ai- Ae-

---

pra *Lib. III. Cap.* 7. validiſſimis utique rationum momentis. Quod Iudaei vero caſte quidem atque integre eas de Divinitate & Trinitate notiones, quibus Patriarchae & Prophetae praediti fuere, noverint, ſed parcius fortaſſe inſinuarint, eoquia eorum natio ad inſanum plurium Deorum cultum prona eſſet, unde illos iure optimo Clemens Alexandrinus εἰδωλομανεῖς appellat, graeci propemodum omnes Patres ſenſere, uti & noſter Glycas. Theodoretus Sermone II. Therapeutices id praeclare monet dicens: Ὁ πάνσοφος Κύριος οὐκ ἀργῶς ἅπαντα τὰ περὶ τῆς Τριάδος ἐξεπαίδευσε δόγματα, ἵνα μὴ πρόφασιν πολυθεΐας λάβωσιν εἰς τὴν τῶν Αἰγυπτίων ἐπιῤῥέπουσαν πλάνην. Videlicet: *Sapientiſſimus Deus non utique illis aperte omnia Trinitatis myſteria tradidit, ne multitudinis Deorum occaſionem ſumerent, ad errorem Aegyptiorum proni.* Iſidorus vero Peluſiota in ſuperius citata epiſtola rem enucleatius expendens ait: Εἰ δέ τις φαίη, διὰ τί γὰρ μὴ σαφῶς καὶ διαῤῥήδην ἐξ ἀρχῆς ταῦτα κεκήρυκται; φαίην ἔτι μάλιστα μὲν τοῖς συνετῶς ἀκούουσι, λαμπρά ἐστιν αὕτη καὶ ἀπόδειξις, καὶ διδασκαλία, ὡς καὶ τῷ σοφῷ ἔδοξε Φίλωνι. εἰ δὲ καὶ συνεσκιασμένως ἐῤῥέθη, ἐκεῖνο λογίζεσθαι χρὴ, ὅτι Ἰουδαίοις τοῖς εἰς πολυθεΐαν ῥεπουσι νομοθετῶν οὐκ ἐδοκίμασε διαφορὰν προσώπων εἰσαγαγεῖν, ἵνα καὶ μὴ διάφορον φύσιν ἐν ταῖς ὑποστάσεσιν εἶναι δογματίσαντες, εἰς εἰδωλολατρίαν ἐκκυλισθῶσιν· ἀλλὰ τὸ τῆς μοναρχίας ἐξ ἀρχῆς μαθόντες μάθημα, κατὰ μικρὸν τὸ τῶν ὑποστάσεων ἀναδιδαχθῶσι δόγμα, τὸ πάλιν εἰς ἑνότητα φύσεως ἀνατρέχον. Hoc eſt: *Quod ſi quis quaerat quidnam cauſae ſit, quamobrem non aperte & dilucidis verbis haec a principio praedicata fuerint, hoc illi reſponderim: primum quidem ac maxime, iis qui prudenter & acute audiunt, claram & apertam eſſe hanc demonſtrationem atque doctrinam, quemadmodum etiam erudito viro Philoni viſa eſt. Atque ut etiam demus obſcure & adumbrate traditam fuiſſe, illud animadvertendum*

Αἰγύπτῳ πάλαι τὸν Ἰσραὴλ πλεῖστον διατρίψαντα χρόνον, καὶ τὴν πολύθεον τῶν Αἰγυπτίων μεμαθηκότα θρησκείαν, οὐκ ἀναργῶς τὰ περὶ τῆς Τριάδος ὁ πάντα πρὸς τὸ συμφέρον οἰκονομῶν Θεὸς ἐξεπαίδευσε δόγματα, ἵνα μὴ πρόφασιν πολυθείας λαβὼν, εἰς τὴν τῶν Αἰγυπτίων καὶ αὖθις ἐπαναζεύξειε πλάνην, ἐφ' ᾧ τὸ τῆς Τριάδος μυστήριον σοφῶς πάντη καὶ οἰκονομικῶς συνεσκίασεν. εἰ γὰρ ἐξ

Aegypto quondam Iſraëli maximum demorato tempus, & multiplicem Aegyptiorum numinum religionem edocto, non temere qui omnia ad utilitatem ordinat Deus, Trinitatis dogmata tacuit, ne praetextu pluralitatis Deorum in Aegyptiorum errorem denuo prolaberetur, & hac de cauſa Trinitatis myſterium ſapienter omnino & oeconomice

---

dum erit, quod quoniam Iudaeis, qui ad plurium Deorum cultum propendebant, leges praeſcribebat, perſonarum diſcrimen eſſe minime dixit, ne ipſi diverſam quoque in perſonis naturam eſſe profitentes in Idolorum cultum laberentur; verum de unius principatus atque Imperii dogmate prius eruditi, perſonarum doctrinam paulatim addiſcerent. Id quod de vili Iudaeorum plebe, ſequioribuſque temporibus, non de ſanctis vetuſtiſque ipſorum prophetis intelligendum eſt.

ἐξ ἀρχῆς αὐτῆς τοὺς τελείους προσενήνοχε λόγους, πανλῶς ἂν ὁ δυσχάθεκτος ἀπεσχίρτησεν Ἰσραὴλ, καὶ πρὸς τὸν πρώην ἐπαλινδρόμησεν ὄλεθρον. εἰ γὰρ καὶ τοιοῦτον ἀκούων οὐδὲν, αὐτοῦ μὲν τοῦ ἑνὸς ἐπελανθάνελο καθ' ὥραν Θεοῦ, ὁλοσχερῶς δὲ τῆς Αἰγυπλιακῆς ἀσεβείας ἐξήρτητο, τί οὐκ ἂν ἐποίησεν, εἴγε παραχρῆμα κατήκοος τῆς Τριάδος ἐγένετο; αὐτοὺς ἂν ἐκείνους ἐδόκει, διὰ τὸ πλῆθος, ὁρᾶν τοὺς ἐν Αἰγύπλῳ προσκυνουμένους παμπόλους θεούς. ἔχω δέ σοι καὶ ἕτερον ἐπὶ τούτοις εἰπεῖν. ἐπειδὴ ὁ Χριστὸς ἄνθρωπον ἑαυτὸν, οὐ μέν τοι Θεὸν,

ce obumbravit. Si enim ab initio apertos ei ſermones hac de re protuliſſet, vix cohiberi potuiſſet Iſraël ne reſiliret, & ad vererem ſe referret perditionem; ſi enim & nihil huiuſmodi audiens, ipſius tamen unius Dei quotidie obliviſcebatur, proſequebaturque omnino Aegyptiacam impietatem; quid non feciſſet, ſi extemplo Trinitatis auditor factus eſſet? Ilios eosdem ſibi viſum fuiſſet, propter multitudinem, plurimos deos videre, qui in Aegypto colebantur. Praeterea aliud eſt quod dicam. Quoniam Chriſtus hominem ſe ipſum,

ὡς σὺ μαρτυρεῖς, ἔλεγεν εἶναι, πῶς αὐτὸν ἐσταύρωσαν; ἀλλ' οὐ διὰ τοῦτο. καὶ τίνος ἕνεκεν; ὡς παρανομοῦντα, καὶ τὰ σάββατα λύοντα. καὶ πῶς καὶ τίνα τρόπον; εἰπέ. ὅτι τὸν παράλυτον ἐν σαββάτῳ βαδίζειν ἐποίησεν· ὅτι τὴν συγκύπτουσαν ὤρθωσεν· ὅτι νεκρὸν τεταήμερον ἤγειρε. καὶ ποία τούτων παρανομία; ὁ τὸ κτῆνος ἀνάγων ἐκ βόθρου κατὰ τὸ σάββατον παρανομεῖν οὐ λέγεται, καὶ ὁ νεκρὸν ὀδωδότα ζωώσας παρανομεῖ; ὦ τῆς ἀδίκου κρίσεως, ὦ τῆς παραπλήξιας ὑμῶν, ὅτι τὸ κτῆνος κρεῖσσον ἀνθρώ-

psum, non tamen Deum, ut fateris, dicebat esse, cur ipsum crucifixerunt? At non ob hoc. Quanam igitur de causa? Utpote contra legem agentem, & solventem sabbata. At quomodo, & qua ratione? dic quaeso. Quia paralyticum sabbato ire fecit, quia curvam erexit, quia mortuum quatriduanum excitavit. Sed in hisce quænam legis praevaricatio? Iumentum e fovea educens in sabbatum praevaricari non dicitur, & contra legem peccat qui mortuum foetentem ad vitam revocat? Heu quam injustum judicium, heu quaenam vestrae mentis

που παρ' ὑμῖν τοῖς κλήνεσι κρίνεται; ἀλλὰ τί τοσοῦτον ἀντέχῃ τῆς τοῦ σαββάτου τιμῆς, ὦ ἄθλιε σὺ καὶ ἀνόητε; πάλαι ὁ Θεὸς ἐντειλάμενος τιμᾶσθαι τὸ σάββατον, καὶ ἐν αὐτῷ μηδ' ἐν ἡμᾶς ἐργάζεσθαι, παιδίον δ' ἐὰν τύχοι ὀκταήμερον, λύειν τὸ σάββατον, καὶ ἀκωλύτως αὐτὸ περιτέμνειν, σαφῶς ἐδήλωσεν, ὡς ἐλθούσης ὀψέποτε τῆς ὄντως ὀγδόης περιτομῆς, ἥ τίς ἐστιν ἡ ἁγία κυριακή, μετὰ γὰρ τὴν ἑβδόμην αὕτη, ἐφ' ᾧ καὶ ὀγδόη καλεῖται, ἡ τοῦ σαββάτου τιμὴ καταλυθήσεται. περιτομὴ δὲ λέγοιτ' ἂν καὶ μάλιστα ἡ τοῦ Χριστοῦ, ἣν ἐν τῷ βαπτίσματι περιτεμνόμεθα, ἀπεκδυόμενοι τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον, καὶ τὸν νέον ἐνδυόμενοι, ὃς κατὰ Θεὸν κτισθείς ἐστιν ἐν δικαιοσύνῃ καὶ ὁσιότητι τῆς ἀληθείας. ἀλλὰ καὶ ἡ τῶν καρδιῶν περιτομὴ, ἣν ἐπιτελοῦμεν ἐν τῷ μυστηρίῳ τῆς θείας εὐχαριστίας, ἐν ᾗ τὰ ἐπιθυμητικὰ καὶ θυμικὰ τῆς ψυχῆς ἀποτεμνόμεθα, καὶ τὰ λογικὰ καὶ νοερὰ ἐνεργοῦμεν. ἀλλὰ καὶ ἡ τῶν χειλέων περιτομὴ, ἣν ἐν τῷ ἀναγινώσκειν τὰ θεῖα λόγια, καὶ ἐν τῷ ἀδιαλείπτως ὑμνεῖν τὸν Θεὸν ἐπιτελοῦμεν, ἀποτεμνόμενοι τὰ ἀκάθαρτα καὶ ἀνόσια ῥήματα τοῦ στόματος. ἀλλὰ καὶ ἡ τῶν ὤτων περιτομὴ, ἣν ἐν τῷ ἀκούειν τὰ θεῖα λόγια ἐπιτελοῦμεν, ἀποτεμνόμενοι τὰ ἀκάθαρτα καὶ ἀνόσια ἀκούσματα. ἀλλὰ καὶ ἡ τῶν ὀφθαλμῶν περιτομὴ, ἣν ἐν τῷ βλέπειν τὰ θεῖα καὶ ἱερὰ ἐπιτελοῦμεν, ἀποτεμνόμενοι τὰ ἀκάθαρτα καὶ ἀνόσια θεάματα. ἀλλὰ καὶ ἡ τῶν ποδῶν περιτομὴ, ἣν ἐν τῷ πορεύεσθαι ἐπὶ τὰ θεῖα καὶ ἱερὰ ἐπιτελοῦμεν, ἀποτεμνόμενοι τὰ ἀκάθαρτα καὶ ἀνόσια βήματα. ἀλλὰ καὶ ἡ τῶν χειρῶν περιτομὴ, ἣν ἐν τῷ ἐργάζεσθαι τὰ θεῖα καὶ ἱερὰ ἐπιτελοῦμεν, ἀποτεμνόμενοι τὰ ἀκάθαρτα καὶ ἀνόσια ἔργα. ἀλλὰ καὶ ἡ τῶν ὅλων περιτομὴ, ἣν ἐν τῷ ἀποθνήσκειν ἐπιτελοῦμεν, ἀποτεμνόμενοι τὰ ἀκάθαρτα καὶ ἀνόσια πάθη τοῦ σώματος. ἀλλὰ καὶ ἡ τῶν νεκρῶν περιτομὴ, ἣν ἐν τῷ ἀναστῆναι ἐπιτελοῦμεν, ἀποτεμνόμενοι τὰ ἀκάθαρτα καὶ ἀνόσια σώματα. ἀλλὰ καὶ ἡ τῶν ἁγίων περιτομὴ, ἣν ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι ἐπιτελοῦμεν, ἀποτεμνόμενοι τὰ ἀκάθαρτα καὶ ἀνόσια πνεύματα. ἀλλὰ καὶ ἡ τῶν ἀγγέλων περιτομὴ, ἣν ἐν τῷ ἀεὶ εἶναι ἐπιτελοῦμεν, ἀποτεμνόμενοι τὰ ἀκάθαρτα καὶ ἀνόσια πνεύματα. ἀλλὰ καὶ ἡ τῶν ἀγγέλων περιτομὴ, ἣν ἐν τῷ ἀεὶ εἶναι ἐπιτελοῦμεν, ἀποτεμνόμενοι τὰ ἀκάθαρτα καὶ ἀνόσια πνεύματα.

seductio, ut praestantius a vobis vere brutis jumentum iudicetur quam homo! Sed quid ita mordicus sabbati honorem tueris, o miser & insane? Antiquitus mandans Deus honorari sabbatum, nullumque in eo a nobis opus patrari, si tamen octavus ab ortu pueri fuerit dies, solvere sabbatum, & consequenter ipsum circumcidere, manifeste ostendit, quod adveniente sub vespere octavae diei circumcisione, quae quodammodo est sancta Dominica, ipsa enim post septimam, ex quo & octava vocatur, sabbati honor dissolvetur. Circumci-

λα εἰκότως· ἐν αὐτῇ γὰρ ἐκ νεκρῶν ἐγερθέντος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ ἁμαρτία περιελύθη, καὶ ἡ τῶν δαιμόνων ὀφρὺς καθηρεύθη. καὶ τί χρὴ πολλὰ λέγειν; πάλαι ὁ Θεὸς τὴν τοῦ σαββάτου κατάλυσιν ἠνίξαλο μὲν καὶ διὰ τῆς ὀκταημέρου περιτομῆς, ὡς ἤδη φθάσαντες εἴπομεν, οὐχ ἧττον δὲ

cumcisio vero merito sane dicitur; in ipsa enim ex mortuis Dominus Noster Iesus Christus cum resurrexisset, & peccatum sublatum fuit, & daemonum superbus fastus contritus est. Verum quid plura? Olim Deus sabbati solutionem innuit per circumcisionem octava die faciendam (23), ut jam supe-

(23) Eodem prorsus argumento ad Iudaeorum perfidiam coercendam, qui in circumcisione & sabbati religione tantummodo gloriantur, usi sunt quotquot ex Patribus pro Christianae fidei veritate pugnarunt. Prae ceteris tamen videndus Martyr Iustinus in dialogo, in quo Tryphonem exagitat, ubi latiori quidem oratione quam noster Glycas ostendit, quod Deus numquam jussisset die octavo recens genitos circumcidi, sacerdotesque oblationes obferre die sabbati, si huiusce diei religio adeo servanda esset, uti minores carne, crassiores vero corde, & spiritu incircumcisi contendunt. Vide etiam eiusdem Responsionem ad quaestionem XXVII. ad Ortodoxos, in qua paene similia legere est.

καὶ διὰ τοῦ Ἱερεμίου ὕστερον, ἡνίκα διαθήσειν διαθήκην καινὴν ἐπηγγείλατο. μὴ οὖν δυσχέραινε, μηδὲ καθ' ἡμῶν ἐριστικῶς διαμάχου, εἴγε πρὸς ἄλλοις καὶ ἡ τοῦ σαββάτου τιμὴ μεταθέτεται· καινῆς γὰρ οὔσης τῆς διαθήκης, καινά τινα εἶναι ὀφείλουσι καὶ τὰ ταύτης θεσπίσματα· καινὸν δὲ πάντως ἐκεῖνό ἐστι, τὸ νῦν προτιθέμενον, καὶ μὴ ταὐτὸν τῷ παρελθόντι καὶ ὂν καὶ φαινόμενον. καὶ τοῦτο δηλῶν ὁ Κύριος ἔλεγεν· διαθήσομαι διαθήκην καινὴν, οὐχ' οἵαν διεθέμην τοῖς πατράσιν

fuperius diximus, aeque ac per Ieremiam poſtea, cum nunciavit novum foedus conſtituendum. Ne graveris igitur, neque contra nos eriſtice pugnes, ſi una cum aliis ſabbati etiam honor immutetur; novo enim conſtituto foedere, novae etiam quaedam conſtitutiones eius eſſe debent. Novum vero prorſus illud eſt, quod nunc proponitur, non illud quod cum praeterito idem & eſt, & apparet. Hoc iam patefaciens Dominus dixit: *Feriam ſane foedus novum, non quale ſancivi cum patribus veſtris, educens*

ipſos

ὑμῶν, ἐξάγων αὐτοὺς ἐξ Αἰγύπτου. εἰ δὲ ταῦτα οὕτως ἔχει, καὶ σαββάτου κατάλυσιν εἰκός ἐστιν ἰδεῖν, καὶ περιτομῆς ἐναλλαγὴν, καὶ πολλῶν ἑτέρων νομικῶν διατάξεων. εἰ γὰρ τὰ Μωσαϊκὰ ἐκεῖνα, καὶ παλαιὰ διατάγματα ἐς ἀεὶ παραμένειν ἔμελλεν, καὶ μέχρι τέλους τὸ πάγιον ἔχειν, οὐκ ἂν ἔλεγε διὰ τοῦ Ἱερεμίου, παρελθεῖν μὲν τὰ παλαιὰ, ἕτερα δὲ ἀντὶ τούτων καινὰ εἰσελθεῖν. τίς δὲ ἡ καινὴ αὕτη διαθήκη, καὶ ἐν ποίῳ τόπῳ δίδοται, ὁ Ἡσαΐας διδάξει σε λέγων· ἐξ Σιὼν ἐξελεύσεται νόμος, καὶ λόγος Κυρίου

ipſos ex Aegypto. Si itaque haec ita ſe habent, & ſabbati ſolutionem par eſt videre, & circumciſionis immutationem, nec non & multarum aliarum legalium conſtitutionum. Si enim Moſaica illa, & antiqua inſtituta ut ſemper perſeverarent futurum erat, & uſque ad finem firma haberentur, non dixiſſet per Ieremiam receſſura antiqua, & pro illis nova ſurroganda. Quodnam vero hoc novum fœdus ſit, & in quo loco ſancitum, Iſaias te docebit dicens: *Ex Sion exibit lex*, & *Verbum Domini*

ἐξ Ἱερουσαλήμ. ἀλλ' ὅρα σοφίαν Θεοῦ. τὴν γὰρ σὴν προειδὼς ἀνηκοΐαν καὶ ἀπιστίαν, καὶ διὰ τοῦδε μὲν τοῦ προφήτου περὶ τῆς καινῆς ὑπεσημαίνετο διαθήκης, δι' ἐκείνου δὲ καὶ αὐτὸν ἐδήλωσε τὸν τόπον, ἐν ᾧ ἡ τοιαύτη ἔμελλε δοθῆναι νομοθεσία. μάτην λοιπὸν ἀντέχῃ τῆς τοῦ σαββάτου τιμῆς, μάτην ἐξέχῃ τῆς περιτομῆς· διαθήκην γὰρ ὁ Θεὸς καινὴν παρασχὼν, ταῦτα πάντα καθήργησεν. ἄλλως τε σημείου ἕνεκεν δοθείσης τῆς περιτομῆς, τί μέγα φυσᾷς ἐπ' αὐτῇ; πῶς δὲ καὶ ἡμῶν καταπαί-

mini de Ieruſalem: Vide tamen Dei ſapientiam. Tuam enim contumaciam praevidens & incredulitatem, per hunc quidem Prophetam novum foedus ſanciendum oſtendit, per illum vero ipſum quoque indicavit locum, in quo debebat hujuſmodi legis conſtitutio firmari. Ceterum fruſtra adhaeres ſabbati honori, fruſtra circumciſionem retines; fœdus enim novum præſtans Deus, haec omnia abolevit. Ceterum data etiam pro ſigno circumciſione, quid tamen inſoleſcis ſuper ipſa? quomodo vero in nos non circumciſos inſur-

ρὴ τῶν ἀπεριτμήτων; σὺ περιτέμνεσθαι καταναγκάζῃ σαρκὶ, ἐγὼ δὲ τῇ καρδίᾳ περιτέμνομαι, ἵνα μὴ πονηρὰ λογίζωμαι. ὅτι δὲ καὶ τῷ Θεῷ εὐάρεστος ἡ τοιαύτη περιτομὴ, ἄκουε τί φησι κατηγορῶν τοῦ Ἰσραὴλ διὰ Ἱερεμίου. πάντα τὰ ἔθνη ἀπερίτμητα σαρκὶ, ὁ δὲ οἶκος Ἰσραὴλ ἀπερίτμητος καρδίαις αὐτῶν· μὴ γὰρ ἡ τῆς ἀκροβυστίας περιτομὴ δικαιοῦν δύναται. ἐπὶ τὸν πατριάρχην ἄνελθε Ἀβραὰμ, καὶ ἴδε αὐτὸν πίστει μόνως, μὴ μέντοιγε περιτομῇ δικαιούμενον· Ἀβραὰμ γὰρ ἐπίστευσε τῷ Θεῷ, καὶ ἐλο-

furgis? Tu carne circumcidi cogeris; ego autem circumcidor corde, ne maligna cogitem. Quod vero placita Deo ſit hujuſmodi circumciſio, audi quid dicat arguens Iſraëlem per Ieremiam: *Omnes gentes incircumciſae ſunt carne, domus vero Iſraël incircumciſa eſt corde*; non enim ipſa circumciſio præputii valet iuſtificare. Ad Patriarcham Abraham te refer, & vide ipſum fide tantum, non iam circumciſione iuſtificatum; *Abraham enim credidit Deo, & reputatum*

eſt

λογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην. γνωρίσματος χάριν ὕστερον ἡ περιτομὴ νενομοθέτηται, ὥστε δι' αὐτῆς χαρακτηρίζεσθαι τοὺς πιστοὺς, ὁπηνίκα τοῖς ἔθνεσι συναναστρέφοιντο, καὶ εἰς μνήμην ἀνάγεσθαι τοῦ τῶν ὅλων Θεοῦ. εἰς πίστιν οὖν τῶν λεγομένων αὐτά σε παραγέτω τὰ πράγματα. ὅτε Ἰσραὴλ ἐν τῇ ἐρήμῳ τεσσαράκοντα ἔτη μόνος καθ' ἑαυτὸν διέτριβεν, ἑτέρῳ ἔθνει μὴ συναμιγνύμενος, οὐκ ἦν ἀναγκαία ἡ περιτομὴ, ἐφ' ᾧ καὶ ἀπερίτμητοι ἐτύγχανον οἱ γεννηθέντες κατὰ τὴν ἔρημον. ἡνίκα δὲ ὁ τοῦ Ναυῆ Ἰησοῦς τὸν Ἰορδάνην αὐτοὺς διεβίβαζε, κελεύσει θείᾳ

est ei ad iustitiam. Denique circumcisio lege constituta fuit indicii gratia, ut per hanc scilicet dignoscerentur fideles tum cum inter gentes versarentur, & universorum Deum in memoriam revocarent. In fidem igitur dictorum ipsa te opera deducant. Quando Israël in eremo solus per quadraginta annos processit, minime alteri genti commixtus, necessaria non erat circumcisio; qua de re incircumcisi inventi sunt qui geniti fuerunt in eremo; postquam autem Iesus Nave per Iordanem ipsos traduxit,

θείᾳ περιετμήθησαν. ποίησον γὰρ, φησὶν ὁ Θεὸς, μαχαίρας πετρίνας, καὶ περίτεμε τοὺς υἱοὺς Ἰσραήλ. τίνος ἕνεκεν καὶ διὰ τί; ὅτι μετὰ τὸν Ἰορδάνην ἀναμεμίχθαι διαφόροις ἔθνεσιν ἔμελλον. εἰ τοίνυν ἡ περιτομὴ τελειοῖ, καὶ ἁγιάζει τὸν περιτεμνόμενον, διὰ τί μὴ κατὰ τὴν ἔρημον περιετέμνοντο; ἀλλ' οὐκ ἦν ἀναγκαία τηνικαῦτα ἡ περιτομὴ τοῦ Ἰσραὴλ, ὡς εἴπομεν, μόνου, καὶ καθ' ἑαυτὸν διατρίβοντος. ἐντεῦθεν οὖν μάνθανε, ὅτι σημεῖον μόνον ἦν ἡ περιτομὴ ἀφορίζον τὸν Ἰσραὴλ ἐκ τῶν ἐθνῶν οἷς ὁρᾶτο συνανεστρεφόμενον. duxit, divino mandato circumciſi ſunt. *Fac enim*, dixit Deus, *lapideos gladios, & circumcide filios Iſraël*. Quanam de cauſa hoc, & propter quid? quia poſt tranſitum Iordanis futurum erat ut commiſcerentur cum variis gentibus. Si igitur circumciſio perficit & ſanctificat circumciſum, qua de cauſa in eremo non ſunt circumciſi? quia tunc non erat neceſſaria circumciſio Iſraëli, qui, ut diximus, ſolus erat, & penes ſe commorabatur. Exinde ergo diſcas, quod ſignum erat tantum circumciſio ſeparans Iſraelem a nationibus inter quas ver-

φόμενος. καὶ τοῦτο δη-
λῶν ὁ Κύριος ἔλεγε·
περιτμηθήσεται ὑμῶν
πᾶν ἀρσενικὸν, καὶ ἔ-
σται εἰς σημεῖον δια-
θήκης ἀνάμεσον ἐμοῦ
καὶ ὑμῶν. μὴ τοίνυν
τῇ σαρκικῇ μεγαλαύ-
χῃ περιτομῇ, μηδὲ καθ-
επαίρου τῶν ἀπερι-
τμήτων ἡμῶν, καὶ τοῦ-
τα διαθήκης καινῆς,
ὡς εἴπομεν, δοθείσης
ἡμῖν πολλῷ τῶν πρώην
ὑψηλοτέρας καὶ μεί-
ζονος. τὰ αὐτὰ τού-
τοις ἐστὶν εἰπεῖν καὶ
ἐν αὐταῖς ζωοθυσίαις,
αἷς ἀπερισκέπτως κε-
χρήμεθα. ἡ γὰρ καινὴ
ἐλθοῦσα νομοθεσία τὰς
τοῦ νόμου παρατηρή-
σεις κατήργησε τέλεον,
τότε δὴ τότε διὰ τοῦ
Ἰσραὴλ, ὡς εἴπομεν,
tunc propter Iſraëlis

ſabatur; atque hoc
aperiens Dominus
dixit: *Circumcidetur*
vobis omne maſculum,
& erit in ſignum foe-
deris inter me & vos.
Ne jactes igitur car-
nalem circumciſio-
nem, neque te ef-
feras contra nos in-
circumciſos, item-
que contra novum
foedus, ut dictum
eſt, nobiſcum ſan-
citum, antiquo ſane
ſublimius & melius.
Eadem his dicenda
ſunt & de ipſis ani-
mantium ſacrificiis,
quae indifferenter
mutuati ſumus; no-
va enim adveniens
legislatio eas legis
obſervationes pror-
ſus abolevit, quae
infirmitatem, ut di

xi-

δοθείσας ἀσθένειαν· ἵνα γὰρ τῆς Αἰγυπτιακῆς ἀσεβείας παντάπασιν ἐπιλάβωνται, νόμους τε τοιούτους ἔθετο ὁ Θεὸς, καὶ τὰ ζῶα πάντα διεῖλεν εἰς καθαρὰ καὶ ἀκάθαρτα, ἐφ' ᾧ σφάττεσθαι μὲν ἐκέλευσε παρ' αὐτοῖς ὁπόσα κατ' Αἴγυπτον ἐν τάξει θεῶν ἐνομίζετο, ἐκείνων δ' αὖ ὡς ἀκαθάρτων μὴ ἅπτεσθαι, ὅσαπερ εἰς τρο-

ximus, datae fuerant; ut enim ab impietate Aegyptiaca omnino coërcerentur, & leges huiusmodi constituit Deus, & animantia omnia distinxit in munda & immunda (24), ex quo occidi quidem iussit ab ipsis quotquot per Aegyptum in ordine Deorum reputabantur, eaque rursus tamquam immunda non tangi, quae

ibi

---

(24) Cuivis arridet animantium mundorum & immundorum enumeratio Leviticum excurrat Cap. 2. & seq., necnon Deuteronomium Cap. 14. Multa sane in hoc somniarunt Rhabbini, qui paene sibi plaudentes, quasi ipsorum tantum sit omnia legis ad trutinam revocare, in multis hallucinantur, suisque fucum faciunt. Vide hac in re Seldenum & Menochium *De Rep. Hebraeorum*. Si quis vero causam exquirere voluerit discriminis huiusce a Deo constituti, non aberraverit forte, si Iudaeorum valetudini Deum maxime prospexisse dixerit, innumeris enim argumentis id potest ostendi.

φὴν ἐκεῖσε τῷ Ἰσραὴλ ἐχρημάτιζεν. εἰ δὲ ἀκαθάρτους ἡμᾶς ἐπικαλεῖς, ὡς μὴ καλὰ νόμον δῆθεν ἐσθίοντας τὸν χοῖρον, τὸν λαγὼν, καὶ ὅσα τοιαῦτα, ἀνάγκη σοι πᾶσα καὶ τὸν ἐν προφήταις μέγιστον Ἠλίαν τοῖς αὐτοῖς καθυποβάλλειν ἐγκλήμασιν. ἐπορεύθη γὰρ εἰς ἀλλόφυλον, τραπέζης παρὰ ταύτην μετέσχηκεν, ἐν Ἰῷ Καρμήλῳ θυσιαστήριον ᾤκοδόμησεν ἐν σαββάτοις, μακραῖς ὁδοιπορίαις κατέτρυχεν, ἐξ ἀκαθάρτου ζώου τοῦ κόρακος τὸν ἄρτον δεχόμενος ἤσθιεν. ὅπως δὲ ταῦτα συνέβαινε, καὶ διὰ τί; ἵνα μάθῃς ὅτι πρὸ τῆς χάριτος

ibi in cibum conſtituta erant Iſraëli. Quod ſi immundos nos vocas, quia ſcilicet contra legem edimus porcum, leporem, & cetera huiuſmodi, omnino neceſſe eſt te etiam maximum inter prophetas Eliam ipſis ſubiicere criminibus; ſe enim contulit ad alienigenam, ex ipſius menſa particeps factus eſt, in Carmelo altare erexit in ſabbatis, longa itinera arripuit, ex immundo animali corvo acceptum panem comedit. Quomodo vero hæc facta ſunt, & qua de cauſa? Ut diſcas quod ante gratiam antiquum fœdus quæ

τος ἡ παλαιὰ τὰ τῆς νόμου ἀνέτρεπεν. εἰ γὰρ ἀκάθαρτος ἦν ὁ κόραξ, πῶς ἐξ αὐτοῦ τὴν βρῶσιν ὁ τοσοῦτος Ἠλίας ἐδέχετο; πῶς δὲ καὶ ὁ Σαμψὼν Ναζηραῖος ὢν, καὶ ὑπὸ νόμων τελῶν τὸ κηρίον τοῦ μέλιτος ἔφαγεν, legis erant deſtruxit. Si enim corvus immundus fuiſſet, quomodo ab ipſo tantus vir Elias cibum accepiſſet? Quomodo vero Sampſon, qui Nazaraeus erat (25), & perfectioni legis ſubiectus, favum mellis comediſſet, quem in mortuo

---

(25) Nazaraei, qui juxta Hebraicae vocis etymon idem ſonant ac *ſeparati*, ii dicebantur qui peculiari quodam voto, & ſanctimoniae profeſſione Deo inſerviebant. Numerorum Cap. 6. habentur leges quibus obtemperare fas erat quemque *commodatum Domino*, quarum praecipuae erant, abſtinere a quovis potu qui inebriare poſſet, ſive vino, ſive ſicera, *vel frumento ea perficiatur*, ait Hieronymus Ep. ad Nepotianum, *ſeu pomorum ſucco, aut cum favi decoquuntur in dulcem & barbaram potionem, aut palmarum fructus exprimuntur in liquorem, coctiſque frugibus aqua pinguior coloratur;* alere comam toto Nazaraeatus tempore; non curare funera, ne quidem parentum, neque iis adeſſe; certis quibusdam cæremoniis tandem Nazaraeatum abdicare, cum quis illum ad tempus ſuſcepiſſet. Qui plura cupit adeat prae ceteris Menochium Lib. III. *de Rep. Hebr.* Cap. 13. Lamy Apparatum Biblicum, & Calmetium in Diſſertationibus.

ὅπερ ἐν νεκρῷ λέοντι ἐξύφαναν μέλιτται; πῶς δὲ καὶ διψῶντα ἰοῦπον διὰ τῆς ἀκαθάρτου καὶ μιαιφόνου σιαγόνος παρεμυθήσατο ὁ Θεός; ἐὰν ὁ κόραξ, ὁ νεκρὸς λέων, καὶ ἡ σιαγὼν τῆς ὄνου ἀκάθαρτα, πῶς διὰ τῶν τοιούτων ὁ Θεὸς τοὺς αὐτοῦ θεράποντας ἐθεράπευσε; πῶς αὐτὸς ἑαυτὸν ὁ νομοθέτης ἀνέτρεπεν; οὐκ ἄν. εἰ ὁ λαγὼς, ὁ χοῖρος ἀκάθαρτοι, πῶς κοινὴν ἀρχῆθεν τὴν εὐφημίαν ἐδέξαντο; εἶδε γάρ, φησιν, ὁ Θεὸς αὐτὰ, καὶ εἶπεν ὅτι καλά. εἰ οὖν καλὸς ὁ λαγὼς, ὡς κτίσμα Θεοῦ, καὶ καλὸς λίαν, ὡς ἀγαθὸν, καὶ ἐσθιόμενος ὑπὸ τῶν ἁγίων ἀγγέλων ἐν τῷ παραδείσῳ, πῶς ἀκάθαρτος; ἀλλ' ἐπειδὴ ἐν τῷ Λευϊτικῷ ἀκάθαρτος ἐκλήθη, ἐπειδὴ ἀνάξιος ἦν τοῦ ἐν τῷ παραδείσῳ τραπέζης

ὡσαύτως καὶ ὕστερον. φαίνεται οὖν ἐκ πολλῶν, ὅτι τοῦ Ἰσραὴλ εἰς κακίαν ὀξύρροπον διορθούμενος ὁ Θεὸς τοιούτους νόμους ἔθετο, καὶ τοιαῦτα θεραπείαις ἐχρήσατο. εἰ γὰρ καὶ κνίσσαις ὁ Θεὸς ἔχαιρε, καὶ θυσίας ἐδέχετο, οὐκ ἂν ἔλεγε διὰ τοῦ Ἡσαΐου· τίς ταῦτα ἐξεζήτησεν ἐκ τῶν χειρῶν ὑμῶν; εἰ καὶ δὲ μουσικοῖς ὀργάνοις ἐτέρπετο, οὐκ ἂν ἔλεγεν ὕστερον· ἀπόστησον ἀπ' ἐμοῦ ἦχους ᾠδῶν σου. καὶ ἁπλῶς εἰπεῖν, εἰ μὴ σὺ ἐπετέθης τῷ Ἀαρὼν θεοὺς ἐκζητῶν, εἰ μὴ χοροὺς περὶ τὸν μόσχον ἔστησας, ἐκάθησε

modo erit & poſtea. Ex multis igitur compertum eſt, quod Israëlis in malum proclivitatem emendaturus Deus eiusmodi leges conſtituit, & eiuſmodi curationes adhibuit. Si enim Deo & carnium nidor iucundus, & ſacrificia grata fuiſſent, non dixiſſet per Iſaiam: *Quis exquiſivit haec de manibus veſtris?* Si muſicis etiam organis delectatus eſſet, non dixiſſet poſtea: *Amove a me ſonitus cantionum tuarum*. Atque ut ingenue dicam, ni tu exquirens deos vim intuliſſes Aaroni, ni choros inſtituiſſes circa vitulum; *ſedit enim*, inquit, *populus*

γάρ, φησιν, ὁ λαὸς φάγειν καὶ πιεῖν, καὶ ἀνέστησαν παίζειν, οὐκ ἂν ὁ Θεὸς θυσίαις ἐνασχολεῖσθαι σε, καὶ μουσικοῖς ὀργάνοις ἐκέλευσε. φλεγμαίνουσαν γὰρ τὴν κακίαν ὁ πάνσοφος ἰδὼν ἰατρὸς, οὐ δριμέσιν αὐτίκα χρᾶται φαρμάκοις, οὐ τομαῖς ἀνασπέλλει τὴν τοῦ πάθους φορὰν, ἡσυχίως δὲ μᾶλλον καὶ ἱλαρῶς τὰ τῆς νόσου μετέρχεται, ἵνα μὴ τὸ πάθος κακόηθες γένηται, καὶ τέχναις ἰατρῶν ἀκατέργαστον· καιροῦ δὲ καλοῦντος ὀψέποτε, καὶ στύφων μάλαγμα ἤνεγκε, καὶ καυστῆρ' ἐχρήσατο, κἀντεῦθεν εὐκαίρως τὴν θεραπείαν χαρίζεται. καὶ

lus manducare & bibere, & ſurrexerunt ludere; non utique Deus litationibus te operam dare, ac muſicis organis iuſſiſſet. Efferveſcentem etenim morbum peritiſſimus noſcens medicus, non ſtatim violentis utitur medicamentis, non ſectionibus vim morbi coërcet, ſed leniter potius, ac placide mali circumſtantias expendit, ne diuturnior infirmitas fiat, & medicorum artibus intractabilis; data autem opportunitate tandem molliora & lenia relinquens cauterio utitur, & exinde ſanitatem opportune reſtituit. Verum

τί χρὴ πολλὰ λέγειν; διὰ τοῦ Ἱερεμίου εἰπών· διαθήσομαι διαθήκην καινὴν, τὰς τοῦ νόμου τέλεον παραληρήσεις καθήργησεν, ἃς ἀρχῆθεν διά σε συνεχώρησεν. οὕτω μὲν οὖν καὶ σάρκινον ὄντα σε ἰνικαῦτα, σαρκικῷ σημείῳ τῇ περιτομῇ, καθάπερ εἴπομεν, ἠσφαλίζετο. μὴ οὖν ἀκαθάρτους ἡμᾶς, ὡς ἀπεριτμήτους ὀνόμαζε. ἀκρόβυστοι μὲν οὖν ἐσμὲν, ἀλλ' ἐκ πίστεως κατὰ τὸν Ἀβραὰμ δικαιούμενοι, παρ' αὐτῷ τῷ Χριστῷ καὶ ζῶμεν ἀσφαλῶς, καὶ ζησόμεθα. τὸ δὲ παρήκοον γένος ὑμῶν ἀφνίαστον κατὰ τὸ σύνηθες, ἐξολοθρεύθη

rum quid plura? Cum ipse per Ieremiam dixisset: *Feriam novum foedus*, legis observationes prorsus abolevit, quas antiquitus in tui gratiam permiserat. Ita igitur te, qui tunc carnalis eras, carnali, ut diximus, munivit signo, scilicet circumcisione. Ne igitur nos, quippe incircumcisos, vocites immundos: incircumcisi quidem sumus, sed justificati ex fide, tamquam Abraham, apud ipsum Christum & in tuto vivimus & vivemus; immorigerum vero genus vestrum, & habenarum de more impatiens,

τε παντάπασι, κατὰ τὴν τοῦ Μωσέως ἀπόφασιν, καὶ ἀφανισμῷ ὑπέπεσε παντελῶς. ἀναστήσει γάρ, φησιν, Κύριος ὁ Θεὸς ὑμῶν προφήτην ἐκ τῶν ἀδελφῶν ὑμῶν, ὡς ἐμὲ, καὶ ἔσται πᾶσα ψυχὴ, ἥτις οὐκ εἰσακούσεται αὐτοῦ, ἐξολοθρευθήσεται. καὶ μή μοι λέγε διὰ τὸν τοῦ Ναυῆ Ἰησοῦν τὴν προφητείαν ταύτην ἐξενεχθῆναι· ἐκεῖνος γὰρ οὔτε τοιαύτης οἵας ὁ Μωϋσῆς ἠξιώθη θεοφανείας, οὔτε νομοθέτης, ὡς ἐκεῖνος ἐγένετο, οὔτε χάριν εὗρεν ὅσην ὁ θεόπτης Μωϋσῆς. ἔκτοτε λοιπὸν ὁ ἐμὸς ἐμήνυετο Ἰησοῦς ὁ σωτὴρ τοῦ κόσμου ὁ Χρι-

& deletum omnino eſt, iuxta Moſis prædictionem, & penitus ſuccubuit interitui. *Suſcitabit enim*, ait, *Dominus Deus veſter prophetam ex fratribus veſtris, ut me, & quaevis anima non exaudierit ipſum, delebitur*. Neque mihi dicas in Ieſu Nave hanc prophetiam adimpletam eſſe; hic enim neque huiuſmodi Dei apparitione dignus habitus eſt, neque factus eſt legislator ut ille, neque gratiam qualem dignatus Dei viſione Moſes invenit. Ceterum ex tunc praenuntiabatur meus Ieſus Salvator mundi, Chriſtus

στὸς ὄντως καὶ Κύριος. ἀναστήσει Κύριος ὁ Θεὸς ὑμῖν προφήτην ἐκ τῶν ἀδελφῶν ὑμῶν, ὡς ἐμὲ, τουτέστιν ἴσον ἐμοὶ καλὰ πάντα. ὥσπερ γὰρ ἐγὼ διὰ τὸν βρεφοκτόνον Φαραὼ ἐκ σπαργάνων αὐτῶν εἰς τὸ ἕλος ἐρρίφην, ἕτω κἀκεῖνος διὰ τὸν βρεφοκτόνον Ἡρῴδην εἰς Αἴγυπτον φεύξεται. τοῦτο δὲ καὶ Ἡσαΐας προηγόρευσεν εἰπών· ἰδοὺ Κύριος κάθηται ἐπὶ νεφέλης κούφης, καὶ ἥξει εἰς Αἴγυπτον, καὶ συσθήσονται τὰ χειροποίητα Αἰγύπτου. ἤγουν εἴπερ τις ὁ ποιήσας ἐκ μέσου μὲν τὰ τῆς Αἰγύπτου εἴδωλα, ἐνὶ δὲ καὶ μόνῳ

stus vere & Dominus. *Suscitabit Dominus Deus vobis prophetam ex fratribus vestris, ut me;* scilicet mihi per omnia similem; quemadmodum enim ego propter infanticidam Pharaonem ab-ipsis incunabulis in paluſtrem locum proiectus fui, ita & ille propter infanticidam Herodem in Aegyptum fugiet. Hoc autem & Isaias iam ante vaticinatus est dicens: *Ecce Dominus descendet super nubem levem, & veniet in Aegyptum, & commovebuntur simulacra Aegypti.* Si igitur aliquis e medio Aegypti idola sublaturus erat, atque

νῳ Θεῷ τὴν λατρείαν ἐκεῖσε προσάγεσθαι παρασκευάσας ἦ, καὶ ἄκων τὴν τοῦ ἐμοῦ Χριστοῦ παρουσίαν καταδέξαι· γέγονε γὰρ ἀληθῶς αὕτη, καὶ οὐκ ἔστιν ἐπὶ τούτοις ἀντίῤῥησις. καὶ τοῦτο δηλῶν σαφέστερον ἔλεγεν· ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἔσται θυσιαστήριον τῷ Κυρίῳ ἐν χώρᾳ Αἰγυπτίων, καὶ φοβηθήσονται τὸν Κύριον οἱ Αἰγύπτιοι. ὥσπερ γὰρ τὸν Αἰγύπτιον ἀνεῖλον ἐγὼ, καὶ παρὰ τῇ ψάμμῳ τῆς θαλάσσης κατέχωσα, οὕτω κἀκεῖνος τῶν πονηρῶν πνευμάτων λεγεῶνα τῷ τῆς θαλάτης βυθῷ σὺν αὐτοῖς χαλακρύψει τοῖς χοίροις. καὶ εἰκότως, ὅπου

que ut illic uni ac soli Deo cultus haberetur, dispositurus, vel invito adventum mei Christi admitte; hic enim vere contigit, neque est quod hisce contradici possit. Hoc ipsum apertius patefaciens dixit: *In die illa erit altare Domino in regione Aegyptiorum, & timebunt Dominum Aegyptii.* Quaemadmodum enim ego Aegyptium arena maris obrutum de medio sustuli, sic & ille malorum spirituum legionem in profundo maris una cum ipsis porcis abscondet. Et merito sane, ubi enim obscae-

ὅπου γὰρ χοιρώδης βίος, ἐκεῖ παντῶς καὶ δαίμονες. ὡς ἐμέ. ὥσπερ ἐγὼ μαχομένους καταλλάσσων Ἰσραηλίτας βαρὺς ἔδοξα παντὶ καὶ φορτικὸς, ἐφ' ᾧ καὶ εἰς Αἰθιοπίαν ἀπῆλθον ἀποδιδράσκων, κἀκεῖσε ἠγαγόμην ἀλλόφυλον, οὕτω κἀκεῖνος τῶν ὁμοφύλων ἀποπεμφθεὶς, πρὸς ἀλλογενήματα βήσεται, ἢν ἐξ ἐθνῶν δηλαδὴ ἐκκλησίαν. ὡς ἐμέ. ὥσπερ ἐγὼ παρὰ τοῦ Θεοῦ ἀπεστάλην ἐπὶ τὸν λαὸν ἀπ' Αἰγύπτου ἐξελέσθαι, οὕτω κἀκεῖνος παρὰ τοῦ οἰκείου πατρὸς, ἵνα τὸν κόσμον ἐξέλῃ τῆς κατεχούσης αὐτὸν ζοφερᾶς πλάνης, καὶ ἁμαρτήματος, quo detinetur

fcaena vita, ibi utique & daemones. *Ut me*. Quemadmodum ego rixantes Israelitas concilians, gravis & faſtuoſus unicuique apparui, ac propterea in Aethiopiam abii fugiens, ibique populum duxi alienigenam, ita & ille a contribulibus reiectus, ad aliam gentem deſcendet, ad coetum ſcilicet ex gentibus coalitum. *Ut me*. Quemadmodum ego a Deo miſſus ſum ut populum ab Aegypto vindicarem, ſic & ille ab eiusdem naturae patre mittetur, ut mundum eruat a caligine, & peccato.

Ut

μαρλίας. ὡς ἐμέ. ὥσπερ ἐγὼ διὰ τῆς τῶν χειρῶν ἐκτάσεως ἐτροπωσάμην τὸν Ἀμαλήκ, οὕτω κἀκεῖνος τὰς χεῖρας ἐκτείνας ἐπὶ σταυροῦ τὸν νοητὸν τροπώσει τὸν Ἀμαλήκ. ὡς ἐμέ. ὥσπερ γὰρ ἐγὼ, ἵνα μὴ λέγω τὰ καθ' ἕκαστον, νομοθέτης λαοῦ, καὶ ἄρχων κεχειροτόνημαι, οὕτω κἀκεῖνος νομοθέτης νέος ὀφθήσεται, καὶ ἔσται πᾶσα ψυχὴ ἥτις οὐκ εἰσακούσεται αὐτοῦ, ἐξολοθρευθήσεται. καὶ ταῦτα μὲν τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον. σὺ δ' ἔτι ἀντιπίπτεις ἐπὶ τῇ ἀληθείᾳ, ταῖς παραγραφαῖς σου θαρρεῖς, ἐπὶ τὸν τὸ Ναυῆ Ἰησοῦν ταύτην ἐπανάγῃ τὴν προφη-

Ut me. Quemadmodum enim ego elevatione manuum fugae dedi Amalec, sic & ille manus extendens in Cruce spiritualem Amalec subvertet. *Ut me*. Quemadmodum enim ego, ne quævis singillatim percurram, legislator populi & dux designatus fui, ita & ille novus legislator apparebit, & *omnis anima quae ipsum non audierit, disperdetur*. Et haec quidem ita se habent. Tu vero adhuc obniteris contra veritatem, in commentariis tuis confidis, & ad Iesum Nave transfers hanc pro-

φητείαν. δέχομαι τὴν παραγραφήν σου. πῶς δὲ θήσομεν τὸ τοῦ Ἡσαΐου, τρισάθλιε καὶ ταλαίπωρε; ἆρ' ἰσχύσεις καὶ τὴν αὐτοῦ προφητείαν ἐκρύσασθαι; πάντως οὐχί. λέγει γὰρ δι' αὐτοῦ πρὸς τὸν Ἰσραὴλ ὁ Θεός· ὑμᾶς μὲν ἀνελῶ τῇ μαχαίρᾳ μου, τοῖς δὲ δουλεύουσί μοι ἐπικληθήσεται ὄνομα τὸ καινόν· τί λέγεις; ἀνεῖλεν ὑμᾶς, ἢ οὐχί; δουλεύουσιν ἕτεροι τῷ Θεῷ, ἢ οὔ; κἂν σὺ μὴ ὁμολογεῖς, ἀλλ' αὐτὸ τὸ καινὸν ὄνομα τρανότερον σάλπιγγος βοᾷ, καὶ διαμαρτύρεται. ἢ γοῦν καινὸν δεῖζον ἕτερον ὄνομα, ἢ τὸ τῶν

prophetiam. Commentarium tuum non renuo; sed quomodo illud Isaiæ explicabimus, o miserrime, & aerumnose? Poteris ne & hanc eius prophetiam repellere? Nullo modo certe. Ait enim Deus per ipsum ad Israel: *Auferam quidem vos robore gladii mei, & qui famulatur mihi, nomine novo compellabitur*. Dic sodes, sustulit vos, an non? Famulantur Deo alii, nec ne? Hoc si tu minime confitearis, ipsum tamen novum nomen & clarius tuba insonat, & contestatur. Vel igitur aliud novum indices nomen, vel illud Chri-

Χριστιανῶν καὶ ἄκων κατάδεξαι. τοῦ γὰρ ἐπωνύμου τούτου καινότερον οὐχ εὑροι τις ἄν. εἰ δὲ ταῦτα οὕτως ἔχει, ἵνα τί καὶ εἰσέτι ματαιάζεις; ἵνα τί καὶ καιροσκοπεῖς ἐπὶ κενοῖς, καὶ αὐτὸν ἐκδέχη τὸν ἠλειμμένον, μηδὲ τοῦτο, κἂν ἐννοῆσαι δυνηθῇς, τίς τε ὁ ἠλειμμένος ἐστὶ, καὶ πόθεν αὐτῷ συσταίη τὰ τῆς γενέσεως. ἀλλὰ ψιλὸς ἄνθρωπος; καὶ μὴν οἱ προφῆται τῷ ἐρχομένῳ σημεῖα θεότητος προσιθέασιν. ἀλλὰ θεάνθρωπος; καὶ τί χρὴ καὶ λέγειν; ἰδοὺ γὰρ ἕτερον θεότητος πρόσωπον λανθάνων ὁμολογεῖς, μὴ γὰρ τὸν πα-

Christianorum etiam invitus recognoscas; haud erit enim qui cognomen invenerit hoc recentius. Quod si haec ita se habent, ecquid adhuc desipis? quid frustra tempora expendis, & ipsum expectas unctum, cum neque ipse possis dignoscere, & quis sit ipse unctus, & unde ipsi sit generationis origo? Forte is nudus homo? attamen venturo Prophetae divinitatis indicia tribuerunt. Forte Deus homo? quid plura? ecce enim aliam divinitatis personam imprudens confiteris;

πατέρα ἔχεις εἰπεῖν, καὶ ταῦτα τοῦ προφήτου λέγοντος· παιδίον ἐγεννήθη ἡμῖν, υἱὸς καὶ ἐδόθη ἡμῖν. ὀψέποτε τὸν τοῦ γράμματος βότρυν ἐκθλίψαντες, πίετε οἶνον ἀνθρώπου καρδίαν εὐφραίνοντα. ἀλλὰ γάρ πως ἔτι κατὰ τῆς ἀληθείας φρονεῖς, καὶ τὴν τοῦ Χριστοῦ παρεσίαν οὔπω λέγεις γενέσθαι, τὰς ἀφορμὰς δῆθεν ἐκ τοῦ Ἡσαΐου λέγοντος· καὶ συγχόψουσι τότε τὰς μαχαίρας αὐτῶν εἰς ἄροτρα, καὶ τὰς ζιβύνας αὐτῶν εἰς δρέπανα, καὶ οὐ λήψεται ἔθνος ἐπ' ἔθνος μάχαιραν, καὶ οὐ μὴ μάθωσιν ἔτι πολεμεῖν. ἵνα τί τοὺς ἄλλους προ-

ris; non enim potes dicere patrem, cum propheta dicat: *Puer natus est nobis, filius datus est nobis*. Tandem aliquando litterae racemum exprimentes, bibite vinum cor hominis exhilarantem. Verum enimvero quoquomodo & adhuc contra veritatem sentis, & Christum nondum advenisse dicis, perfugium scilicet exquirens ex Isaia dicente: *Et tunc conflabunt gladios suos in vomeres, & venabula sua in falces, nec gens levabit gladium in gentem, neque exercebuntur ultra ad praelium*. Sed quid alios pro-

προφήτας ἀφεὶς τοὺς λαμπροτέρους κήρυκας τοῦ Χριστοῦ, καὶ τῆς παρουσίας αὐτοῦ, τὸ τοῦ Ἡσαΐου τοῦτο ῥητὸν ὅλαις καλέχεις χερσὶ, καὶ πανλαχοῦ περιάγεις, καὶ ψυχὰς ἀπειροκάλους διαστρέφειν ἐπιχειρεῖς; ἐλήλυθεν ἀλη-

prophetas, qui luculentius annuntiarunt de Chriſto, deque eius adventu, reiiciens, hoc Iſaiae effatum utraque amplecteris manu, & quocumque circumfers, & imperitas animas pervertere contendis (26)? Advenit ve-

(26) Merito ſane Glycas noſter Iudaeos hic arguit quod ſcripturas diſtorqueant pro lubitu; contra omnem veritatem etenim apertiſſimam hanc de Chriſto prophetiam explicant, & reditum ipſorum ex Babylone ab Iſaia his verbis praedici putant, falſo tamen; πόλεμοι γὰρ, ait Theodoretus, ἐπάλληλοι ἦσαν κατὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην, εἰς πολλὰ τῆς βασιλείας μεμερισμένης, καὶ τῶν κατ' ἔθνος βασιλευόντων ἐπανισταμένων ἀλλήλοις. *Bella namque mutua fuerunt in univerſa terra, regno illo multas in partes diviſo, & ſingularum gentium regibus contra ſe invicem inſurgentibus.* Ex Sion exiit lex, qua novum utique teſtamentum innuitur, quod primis ibi datum eſt Apoſtolis, ac per eos inde omnibus exhibitum eſt gentibus; & ſub adventum Dei ſervatoris noſtri Romanum prorſus floruit Imperium, quod quidem multa alia regna deſtruens, omniumque obtinens principatum, terrae marique pacem tribuit, quando ſcilicet ex Hieronymi mente, & Euſebii,

ἀληθῶς ὁ Χριστὸς κατὰ τὴν τοῦ Ἡσαΐου πρόῤῥησιν, καὶ τὰ τῆς εἰρήνης φαιδρῶς ἀνατέταλκεν, καὶ πῶς ἄκουε. ὁ τοῦ Χριστοῦ νόμος ἐλθὼν, καὶ πάντας εἰς ἓν συναγαγὼν, Ἰουδαίους τε καὶ ἐθνικοὺς εἰρηνεύειν πρὸς ἀλλήλους ὡς ὁμοπίστους ἐποίησεν. ἀλλ' οὐ δέχῃ λεγόμενα, οὐκοῦν καὶ ἄκων τὰ λεχθησόμενα δέδεξο. ἢ τῶν Ῥωμαίων ἀρχὴ τὰς πολλὰς καταλύσασα

vere Chriſtus iuxta Iſaiae praedictionem, & quae pacis erant ſplendide oriri fecit; quomodo vero, audi. Adveniens Chriſti lex, & omnes in unum congregans, & Iudaeos & gentes, ut ad invicem pacem haberent, velut ſimul ſentientes in fide, fecit. Verum non aſſentiris dictis; atqui dicendis & invitus aſſentire. Romanum imperium multiplices diſſoluturum do-

---

mi-

ſebii, Jano per Auguſtum tertium clauſo, tutiſſima toto orbe pax fuit; genteſque Romano Imperio ſubiectae, addit Theodoretus, οὐκέτι τοῖς πολεμικοῖς ὀργάνοις κέχρηνται κατ' ἀλλήλων· τῶν δὲ ἀπὸ γεωργίας ἅπαντες ἀπολαύουσιν ἀγαθῶν, *non amplius bellicis contra ſe mutuo utuntur inſtrumentis, ſed agriculturae bonis gaudent univerſae*. Adeſis etiam Iuſtini Martyris *Dialogum cum Tryphone*.

βασιλείας τοῖς πολεμικοῖς καθ' ἀλλήλων ὀργάνοις χρᾶσθαι οὐκ εἴασεν. ἢ οὐκ οἶδας, ὡς ὁπηνίκα ταῦτα προεφητεύετο, ἄλλος μὲν τῆς Ἱερουσαλὴμ ἐκράτει, ἄλλος δὲ τῆς Σαμαρίας, ἕτερος δὲ Μωαβητῶν Ἀράβων, ἄλλος Ἀσκάλωνος· τοῦ δὲ Κυρίου μετὰ σάρκα γεννηθέντος, ὑπὸ τὴν Ῥωμαϊκὴν ἀρχὴν αἱ ἐθνεαρχίαι πᾶσαι γεγόνασιν; ὑποκεῖσθαι οὖν τῇ τοσαύτῃ ἀρχῇ πάντες ἀναγκαζόμενοι, καὶ ἄκοντες μὲν πρὸς ἀλλήλους εἰρήνευον, ὁλοσχερῶς δὲ τῶν τῆς γεωργίας πόνων ἀντεῖχον, τὰ πολεμικὰ πόρρω πως ῥίψαντες

minatus, bellicis inſtrumentis contra ſe mutuo populos uti non ſivit. Nonne vides, quomodo, dum hæc prædicebantur, alter quidem in Ieruſalem dominabatur, alter in Samaria, alter vero imperabat Moabitis Arabibus, alter Aſcalone; facto autem in carne Domino, Romano Imperio omnes gentium principatus paruerunt? Huic igitur adacti omnes ſeſe ſubiicere poteſtati, vel inviti ad invicem pacem habuere, & agriculturae laboribus ſe penitus dedidere, bellica inſtrumenta a ſe longe abiicientes.

ἔργανα. καὶ ταῦτα μὲν ἰοῦτον ἔχει τὸν τρόπον. εἰ δὲ διὰ τὸ μὴ παγκόσμιον εἰρήνην γενέσθαι οὔπω νομίζεις ἐλθεῖν τὸν Χριστὸν, ἵνα τί μὴ καὶ τὸν Μωσέα

tes. Et haec ſane ita ſe habent. Si vero nondum putas adveniſſe Chriſtum, quia univerſalis pax nondum conſtituta (27), quid non dicis

(27) Ex bellis quae quotidie inter ipſos Chriſtianos populos geruntur, quaeque omnino tollenda autumant Servatoris adventu Iudaeorum doctores Iſaiae vaticinio innixi, aliud aucupantur argumentum, ut noſtram fidem infirmare pertentent, incaſſum tamen; litteram enim occidere nos docemur, adeoque non ſcripturarum vocibus, ſed ſpiritui ſtudemus. Verbum Domini de Ieruſalem exivit, & lege ſancitum eſt mutuam dilectionem & charitatem inter nos, veluti novi Teſtamenti fidiſſimam teſſeram adhiberi debere; verum ſi iniuſte aggrediamur, non vetamur quin irritos inimicorum conatus faciamus, nos noſtraque tutemur. Praeter ſibi inaniter plaudentes Iudaeos, errarunt itaque & Lutherus, & Anabaptiſtae, atque olim Manichaei, qui in eam gratis ſententiam iere, numquam a Chriſtianis bellum geri poſſe etſi laceſſitis, id quod & Naturae contrarium eſt & veritati, uti pluribus oſtenderunt Tertullianus *Lib.* 3. *contra Marcion.* Origenes *Lib.* 5. *contra Celſum*, Athanaſius *Lib.* 1. *de Incarnat. Verbi*, & Irenaeus *Lib.* 4. *Cap.* 67. De Iure autem belli, quave ratione indicendum id ſit, & regendum adeas abſolutiſſimum opus quod *de Iure belli* H. Grotius nuncupavit.

σέα λέγεις μήπω κατὰ τὴν θείαν κέλευσιν πρὸς Φαραὼ εἰσελθεῖν, καὶ τὸν Ἰσραὴλ ἀγαγεῖν ἐξ Αἰγύπτου; ἐπεὶ γὰρ ὁ Θεὸς εἶπε πρὸς Μωσέα· ἰδὼν εἶδον τὴν κάκωσιν τοῦ λαοῦ μὲ τοῦ ἐν Αἰγύπτῳ, καὶ κατέβην ἐπὶ τῷ ἐξελέσθαι αὐτοὺς, καὶ ἀγαγεῖν εἰς γῆν ἀγαθὴν, εἰς γῆν ῥέουσαν μέλι καὶ γάλα. τοῦτο δὲ οὐκ ἐγένετο, ὡς ἐκ τῆς ἱστορίας μανθάνομεν· κατεστρώθησαν γὰρ πάντες οἱ ἐξελθόντες ἀπ' Αἰγύπτου ἐν τῇ ἐρήμῳ, καὶ οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν εἰς τὴν γῆν ἐκείνην εἰσῆλθεν ἄνευ μέν τοι Χάλεβ τοῦ υἱοῦ Ἰεφωνῆ, καὶ Ἰησοῦ

cis neque Moſem iuxta divinum imperium & ad Pharaonem ingreſſum eſſe, & Israëlem eduxiſſe ex Aegypto? Cum enim Deus dixiſſet ad Moſem: *Videns vidi afflictionem populi mei in Aegypto, & deſcendi ut liberem eos, & ducam in terram bonam, in terram fluentem lac & mel*; id nondum factum eſt, ut ex hiſtoria diſcimus; quippe omnes qui exierunt ex Aegypto proſtrati fuerunt in eremo, ac nemo ex iis in terram illam ingreſſus eſt præter Chalebum filium Iephani, & Ieſum fi-

τοῦ Ναυῆ. δυοῖν γὰρ θάτερον ὑπολητέον, ἢ τὸν Θεὸν ψεύδεσθαι καὶ ἀπατᾶν τοὺς ἀνθρώπους, ἢ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον μηκέτι ἐλθεῖν, οὗ ἕνεκεν ὁ Θεὸς ἐλάλησε πρὸς Μωσέα. ἀλλ' ὥσπερ ἐκεῖ μὲν ἐβούλετο ὁ Θεὸς ἐξελέσθαι τὸν Ἰσραὴλ τῆς κατεχούσης αὐτὸν θλίψεως καὶ πρὸς γῆν ἀναπαύσεως, καὶ εἰρηναίαν κατάστασιν ἀγαγεῖν, οὐκ ἔσχε δὲ πέρας τὰ τῆς βουλῆς αὐτοῦ· πάντες γὰρ ἐν ἐρήμῳ τὴν ψυχὴν ἀπορρίψαντο, ἐπειδὴ εἰς Θεὸν ἐπλημμέλουν, ἐπειδὴ κρεῶν Αἰγυπτιακῶν ἐπεθύμουν, ἐπειδὴ χορὸς περὶ τὸν μό-

filium Nave. Duorum igitur alterutrum respondendum, vel Deum mentiri & seducere homines, vel tempus illud nondum adveniſſe, de quo Deus loquutus est ad Moſem. Sed quemadmodum tunc volebat quidem Deus auferre Iſraëlem ex anguſtia qua premebatur, & deducere in terram quietis & in pacificam conditionem; effectum vero ſortita non eſt eius voluntas, omnes enim in eremo animam efflarunt, poſtquam in Deum murmuravere, poſtquam concupierunt Aegyptiacas carnes, poſtquam choros egerunt

circa

σχον ἔστησαν, ἐπειδὴ τῷ Βεελφεγωὺρ ἐτελέσθησαν, ἐπειδὴ μυρία ἄλλα δεινὰ καθ' ἑκάστην εἰργάζοντο· οὕτω καὶ ταῦθα ἰδὼν ὁ Θεὸς τὴν κάκωσιν τοῦ λαοῦ ἣν ἐκακοῦτο τῷ νοητῷ Φαραὼ δουλεύων, καὶ βουληθεὶς ἐξελέσθαι αὐτὸν, οὐκ ἀπέστειλε Μωσέα, οὐκ Ἄγγελον, οὐ πρέσβυν ἕτερον, ἀλλ' αὐτὸν τὸν υἱὸν αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ τὸν μονογένητον Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, καθὼς Ἡσαΐας φησὶν, ἵνα πάντα τὸν κόσμον εἰς μίαν πίστιν ἀγάγῃ, καὶ οὕτως εἰρηνεῦσαι παρασκευάσῃ. καὶ δὴ καὶ γέγονεν ἐλθόντος αὐτοῦ μία πίστις ἐν ὅλῳ σχεδὸν

circa vitulum, poſtquam Beelphegor ſacrificaverunt, poſtquam nefanda alia quotidie perpetrarunt innumera; ita & nunc videns Deus afflictionem qua afficiebatur populus ſerviens ſpiritali Pharaoni, & volens ipſum educere, non miſit Moſem, non Angelum, non legatum aliquem, ſed ipſum Dei Filium unigenitum Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, quomodo Iſaias dicit, ut univerſum mundum in unam fidem adducat, & ſic ad pacem diſponat. Et ſane facta eſt, ipſo adveniente, una fides in univerſo

τῷ κόσμῳ, καὶ εἰρηναία κατάστασις. εἰ δέ τινες τῇ οἰκείᾳ σκληροκαρδίᾳ κατὰ τοὺς ἐν ἐρήμῳ Ἰουδαίους ἐναπομείναντες οὐ προσῆλθον, οὐδὲ τὸ κατὰ Χριστὸν μυστήριον προσεδέξαντο, καὶ τούτου ἕνεκεν διαμάχονται, καὶ μαχαίρᾳ πίπτουσι, πιπτέτωσαν, μηδὲ εἶδοιεν ἔγερσιν κακοβούλως διασχιζόμενοι· οὐ παρὰ τοῦτο ἢ τὸν προφήτην ψεύδεσθαι εἴπωμεν, ἢ τὸν Χριστὸν μηκέτι ἐλθεῖν, καθὼς ἄνωθεν ἀποδέδεικται. ταῦτα μὲν οὖν καὶ τὰ τοιαῦτα διὰ Ἱερεμίου σαφέστερον ὁ Κύριος ἔλεγε· καὶ ἔσται, ἐὰν στραφῇ τὸ ἔθνος ἐκεῖ-

so pæne mundo, & pacifica conſtitutio. Si qui vero in innata cordis duritie, quemadmodum Iudaei in deſerto, perſiſtentes non convenerunt, neque Chriſti myſterium receperunt, & hac de cauſa pugnant, & gladio cadunt, cadant, neque reſurgendi modum inveniant malitioſe diſſidentes; non ob hoc vel Propheram mentiri dicamus, vel Chriſtum nondum adveniſſe, uti ſuperius demonſtratum eſt. Haec igitur, & alia huiuſmodi per Ieremiam luculentius Dominus dixit: *Et erit, quando gens haec conver-*

νο ποιῆσαι πονηρὸν, οὐ μὴ ἐπαγγῶ ἐπ' αὐτῷ πάντα τὰ ἀγαθὰ ἃ ἐλάλησα. ὅρα λοιπὸν νουνεχῶς, ὅτι πολλὰ μὲν ἐπαγγέλλεται ὁ Θεὸς διὰ τὴν αὐτοῦ ἀγαθότητα, οὐ πληροῖ δὲ δι' ἡμᾶς, καὶ τὴν κακίαν ἡμῶν, ὁποῖον δὴ καὶ τῷ Ἰσραὴλ συμβέβηκεν ὕστερον. ἐπαγγειλόμενος γὰρ αὐτῷ παραδοῦναι τὴν γῆν ἄχρις Εὐφράτου, αὑτοῦ οὐκ ἐπλήρωσε τὴν ὑπόσχεσιν, ἅτε δὴ παρανομοῦντα τοῦτον ἰδών. πεφίμωσο λοιπὸν, ὦ ἀναίσχυντε σὺ καὶ θαρσύστομε, τοιούτων ἀκούων ῥημάτων, καθάπερ πάλαι καὶ τὸ πονηρὸν τοῦ Σαοὺλ ἐφι-

tetur ut faciat malum, non inducam in ipſam omnia bona quae locutus ſum. Vide ceterum cordate, quod multa quidem promittit Deus propter ſuam bonitatem, quae tamen non implet propter nos & malitiam noſtram, quemadmodum ſane contigit ſecundo Israëli; promittens enim ſe illi daturum terram uſque ad Euphratem, promiſſionem ſuam non adimplevit, eo quod ipſum viderit contra legem agentem. Obmuteſce igitur, o impudens & ore audax, audiens haec verba, quemadmodum olim & malus Saulis ſpiri-

μοῦτο πνεῦμα, τοῦ Δαβὶδ ἀκούων ἐπᾴδοντος. ἀλλ' ἔτι ἀνθίστασαι, καὶ λέγεις ἔχειν προφήτας, δι' ὧν ἡ ἐπανάκλησις τῷ Ἰσραὴλ προηγόρευται. σύμφημι τοῦτο κἀγώ. οἶδα τὸν Ἡσαΐαν, τὸν Ἰεζεκιὴλ, τὸν Ὡσηέ. ἀλλ' ἔλαθες ἑαυτόν· ἡ γὰρ προηγορευομένη δι' αὐτῶν ἐπανάκλησις γέγονε, καὶ πέρας ἐδέξατο, καὶ πότε; ἄκουε. αἰχμάλωτος ἀπήχθης εἰς Βαβυλῶνα, κατελύθη σου τὸ βασίλειον, ὁ ναὸς πυρίκαυστος γέγονεν, ἤργησαν αἱ θυσίαι ἐν ἔτεσιν ἑβδομήκοντα, γῆν ἀλλοτρίαν παρῴκησας· ἀλλ' ἐπανεκλήθης αὖ-

spiritus obmutuit, Davidem audiens cantantem. Verum adhuc obſiſtis & dicis te habere prophetas, per quos reſtitutio Israëli praenuntiatur. Ego quoque hoc fateor, novi enim Iſaiam, Ezechielem, Oſeam; verum enimvero te ipſum decipis, etenim praenuntiata ab ipſis reſtitutio, jam facta eſt, & finem recepit; & quando? audi. Captivus Babylonem deductus es, regnum tuum diſſolutum eſt, templum igne vaſtatum eſt, ſeptuaginta annis ſacrificia ceſſarunt, terramque alienigenam habitaſti;

θις ἐκεῖθεν, τὴν γῆν σου κατέλαβες, καὶ ἐπὶ τοῖς ϖροτέροις γέγονας ἀγαθοῖς. μὴ γοῦν ἑτέραν ϖροσδόκα τοῦ λοιϖοῦ ἐϖανάκλησιν· εἰ μὴ γὰρ ἔχομεν ϖροφήτας, δι' ὧν αἰώνιος ταλαιοϖορία καὶ καταϛροφὴ τῷ Ἰσραὴλ ϖροηγόρευται, ἴσως ἂν εἶχες ἐλϖίδα τινά. αὐλίκα γὰρ ἄκουε τοῦ Ἱερεμίου λέγοντος· ὅτι ἐϖελάθετό μου ὁ λαός μου, εἰς κενὸν ἐθυμίασε, καὶ ἀσθενήσουσιν ἐν ταῖς ὁδοῖς αὐτῶν σχοίνους αἰωνίους. ἄκουε, ὅταν ἡ γυνὴ τοῦ Ὡσηὲ ἐκ δευτέρου συνέλαβε, καὶ ἔτεκε θῆλυ, εἶϖε ϖρὸς αὐτὸν ὁ Θεός· κάλεσον τὸ

sti; ſed revocatus iterum inde, recepiſti terram tuam, & prioribus bonis frui datum eſt tibi. Ne expectes igitur de cetero aliam reſtitutionem; niſi enim haberemus prophetas, per quos æterna miſeria, & deſtructio Israëli prænuntiatur, nonnulla forte tibi ſpes ſupereſſet. Statim itaque audi Ieremiam dicentem: *Quoniam oblitus eſt mei populus meus, fruſtra libaverunt, & in viis ſuis dolore conficientur in ſaeculum.* Audi praeterea; quando uxor Oſeae ſecundo concepit, & peperit filiam, dixit illi Deus: *Voca nomen*

ὄνομα αὐτῆς, οὐκ ἠ-
λεημένη· οὐκέτι γὰρ
προσθήσω τοῦ ἐλεῆσαι
τὸν οἶκον Ἰσραὴλ, ἀλλ'
ἀνλιτασσόμενος ἀνλιτά-
ξομαι αὐτοῖς. ἄκουε δὲ
καὶ αὐτοῦ τοῦ Ἀγγαίου
λέγοντος· ἐλάλησε Κύ-
ριος πρός με περὶ τῆς
οἰκοδομῆς τοῦ ναοῦ,
καὶ ἔσται ἡ δόξα τού-
του ἡ ἐσχάτη ὑπὲρ τὴν
πρώτην, λέγει Κύριος.
ἐπεὶ οὖν ἐσχάτην εἶπεν,
ἐνέφηνε καὶ τελευταίαν,
ταὐτὸ γάρ ἐστιν ἐσχά-
τη καὶ τελευταία. ὡς
γὰρ οὐκ ἔστι τῆς πρώ-
της πρωτέρα, οὕτως
οὐδὲ τῆς ἐσχάτης ἐ-
σχατωτέρα. εἰ μὲν γὰρ
δευτέραν εἶπεν, εἰκὸς
ἦν καὶ τρίτην οἰκοδο-
μὴν προσδοκᾶν· ἐπεὶ

*men eius, absque mi-
sericordia, non enim
adiiciam ultra misere-
ri domus Israël,
sed obliviscens oblivi-
scar eorum.* Audi &
ipsum Aggaeum di-
centem: *Locutus est
ad me Dominus de
aedificatione Templi,
& erit gloria eius no-
vissima plusquam pri-
ma, dicit Dominus.*
Quoniam igitur no-
vissimam dixit, per-
spicue innuit & po-
stremam, idem e-
nim est novissima
& postrema. Sicut
enim non est prima
prior, sic neque po-
strema posterior. Si
enim secundam di-
xisset, haud abs re
esset & tertiam aedificationem expe-
ctare.

δὲ τὴν δευτέραν ἐσχάτην ἐκάλεσε, φανερῶς καὶ τελευταίαν αὐτὴν παρεδήλωσεν. ἀπαλᾶσθε λοιπὸν παλιγγενεσίαν προσδοκῶντες μετὰ τὴν τοιούτου καθαίρεσιν. πρὸς ἔτι τούτοις καὶ τὸν θεσπέσιον Ἀμὼς ἔχομεν λέγοντα· ἀκούσατε τὸν λόγον τοῦτον ὃν λαμβάνω ἐφ' ὑμᾶς θρηνῶν· οἶκος Ἰσραὴλ ἔπεσεν, οὐκέτι προσθήσει τοῦ ἀναστῆναι. παρθένος Ἰσραὴλ ἔρριπται ἐπὶ τῆς γῆς ταύτης, οὐκ ἔστιν ὁ ἀναστήσων αὐτήν. εἴπερ οὖν τῶν προφητῶν οὕτω διαρρήδην βοώντων ἐκδέχου σὺ ἐπανάκλησιν, ψεύδονται οἱ προφῆται οὗτοι, μᾶλλον δὲ ὁ δι'

ctare. Quoniam vero secundam, noviſſimam appellavit, aperte & poſtremam fore ipſam declaravit. Erratis ergo reaedificationem expectantes poſt huiuſce deſtructionem. Praeterea & divinum Amos habemus dicentem: *Audite ſermonem iſtum, quem ſuper vos arripio cum lamentatione: Domus Israël cecidit, neque adiiciet ut reſurgat. Virgo Israël projecta eſt ſuper terram ſuam, neque eſt qui eam ſuſcitet.* Si igitur prophetis ita clare vociferantibus expectas revocationem, prophetae iſti mentiuntur, magis autem qui per ipſos lo-

αὐτῶν ἐλαλήσας Θεὸς, ὅπερ ἀδύνατον. ἀλλὰ καὶ αὖθις τοῦ Ἱερεμίου ἄκουε περὶ ὑμῶν λέγοντος· καὶ καταβαλῶ αὐτοὺς ἐν τῇ μαχαίρᾳ ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν, καὶ τάξω τὴν πόλιν ταύτην εἰς ἀφανισμὸν καὶ εἰς συρισμὸν αἰώνιον, καὶ ἔδονται τὰς σάρκας τῶν υἱῶν καὶ τῶν θυγατέρων αὐτῶν, καὶ συντρίψω τὴν πόλιν ταύτην ὡς ἄγγος ὀστράκινον, ὃ οὐ δυνήσεται ἰαθῆναι ἔτι. μηκέτι λοιπὸν, ὦ μάταιοι, ἐν λόγῳ καὶ μόνῳ καὶ χάριν διορθώσεως τὰ τῆς θείας ἀπειλῆς κεῖσθαι φιλονεικεῖτε. ἐπειδὴ γὰρ καὶ τῇ τῶν ἐθνῶν μαχαίρᾳ μετὰ τὸ

locutus est Deus, quod quidem impossibile. Verum & rursus audi Ieremiam de vobis dicentem: *Et delebo ipsos gladio in conspectu inimicorum, & ponam civitatem hanc in stuporem & in sibilum sempiternum, & edent carnes filiorum & filiarum suarum, & conteram civitatem hanc velut vas testae, quod non poterit amplius restitui*. Ne contendatis itaque ceterum, o stulti, in solo sermone ac propter vestram resipiscentiam, divinam comminationem consistere; si enim post salutarem Chri-

τὸ σωτήριον τοῦ Χριστοῦ πάθος πεπλώκαλε, καὶ ἰὰζ τῶν παίδων ὑμῶν σάρκας, κατὰ τὴν τοῦ Ἰωσήπου ἱστορίαν, βρῶμα ἴδιον πεποιήκαλε, ὁμολογουμένωζ καὶ ἰὰ τῆς συντριβῆς ὑμῶν, καλὰ τὴν θείαν ἀπόφασιν, εἰς αἰῶνας κεῖσθαι ὀφείλουσιν. εἰ δὲ ταῦτα οὕτως ἔχει, εἰ τρανῶς οὕτω καὶ ἀληθῶς οἱ προφῆται περὶ ita luculenter &

Chriſti paſſionem & gladio gentium percuſſi cecidiſtis, & filiorum veſtrorum carnes, iuxta Ioſephi (28) hiſtoriam, veſtrum cibum feciſtis, confitendum eſt etiam contritionem veſtram, ſecundum divinam enunciationem, in ſiecula permanſuram. Si vero haec ita ſe habent, vere prophetae de om-

(28) Immane hic prorſus innuitur facinus Mariae Eleazari filiae, quae adacta fame lactentem filium interemit, ſibique in cibum conſtituit, non ſine magno militum ipſorum horrore, uti habes apud Ioſephum *Lib. VII. De Bello Iudaico Cap. 8.* Quis talia mente reputans temperet a lacrymis; vel non in excoecatos Iudaeos ira ſimul & miſeratione commotus ultoris Dei iam praenuntiatam vindictam ſuſpiciat? Numquam certe quis adeo ferreus erit, qui ſiccis oculis Hieroſolymae excidium legat, & uberiori ſane luctu Iudaeos non proſequatur, qui dum profitentur Scripturae adhaerere, litterae quae occidit ſtudent, & ſpiritum qui vivificat averſantur.

ρὶ πᾶν κεκράγασι, πῶς
οὐκ ἐγκαλύπλῃ, Ἰρισά-
θλιε, πῶς ἔλι λὰ χεί-
λη κινεῖς καὶ εἰς ἀνλι-
λογίας χωρεῖς; ἵνα λί
δὲ καὶ τὰς βίβλους
οὕτω κατέχεις διακε-
νῆς, εἰ μηδέν σοι τὸ
κέρδος ἐνλεῦθεν; ἵνα
τί μεγαφρονεῖς ἐπ' αὐ-
ταῖς, καὶ ταῦτα λοῦ
Θεοῦ διά σε, καὶ λὸ
γένος σου λέγονλος·
ἀπολῶ λὴν σοφίαν λῶν
σοφῶν, καὶ λὴν σύνεσιν
τῶν συνετῶν ἀθετήσω;
ἵνα λί τὸν Μωσέα διὰ
στόματος φέρεις; πῶς
ἐγκαλλωπίζῃ τοῖς ἐ-
κείνου συγγράμμασιν;
ἄφες λοὺς προφήλας
παρ' ἡμῖν εἶναι τοῖς
χριστιανοῖς· ἡμεῖς ὁ
περιούσιος λαός· κα-

omnibus vociferati ſunt, quomodo faciem tuam non abscondis, miſerrime; quomodo & adhuc labra moves, & in contradictiones proruis? Quidnam vero & libros ſic retines incaſſum, ſi nullum tibi lucrum exinde? Quidnam ſuperbis ob ipſos, præſertim cum de te, deque tuo genere dicat Deus: *Diſperdam ſapientiam ſapientum, & intellectum prudentum irritum faciam?* Quidnam Moyſem ore ſemper iactas? quomodo te decoras eius ſcriptis? Concede Prophetas apud nos Chriſtianos remanere; nos peculiaris

λέσω γάρ, φησι, τὸν οὐ λαόν, μου λαόν. ἡμεῖς τὸ μέγα ἔθνος ἐκεῖνο, περὶ οὗ τῷ Μωσεῖ λέλακεν ὁ Θεός· ἔασόν με, καὶ θυμωθεὶς ἐκτρίψω αὐτούς, καὶ καταστήσω σε εἰς ἔθνος μέγα. τί λέγεις; ὁ θεῖος οὗτος χρηματισμὸς πέρας ἔσχεν, ἢ οὔ; συνετρίβης ὡς ἄγγος ὀστρακινὸν, ἢ οὔ; ἀνάγκη πᾶσα καὶ τὸν Μωσέα εἰς ἐκεῖνο τὸ μέγα ἔθνος παρὰ Θεοῦ καταστῆσαι· τί δὲ μεῖζον τοῦ χριστωνύμου γένους ἡμῶν; οὐ γάρ ἐστι τόπος, οὐ πόλις, οὐ χώρα, ἐν οἷς οὐ προσκυνῆται ὁ Χριστός. καὶ τί χρὴ

eius populus fumus; *Vocabo enim*, ait, *non populum, populum meum*; nos magna illa gens, de qua Deus loquutus eſt Moyſi dicens: *Sine me, & iratus conteram ipſos, & conſtituam te ſuper gentem magnam*. Quid ais? Divinum hoc oraculum effectumne habuit, an non? Contritus es, ut vas figuli, nec ne? Neceſſe erat prorſus quod & Moyſes ſuper gentem hanc magnam conſtitueretur a Deo; quid vero maius gente noſtra de Chriſti nomine nuncupata? non enim eſt locus, non civitas, non regio, in quibus non adoretur Chri-

πολλὰ λέγειν; εἰ μὴ τῆς ῥίζης ἐφείσαλο καὶ ἀρχὰς ὁ Θεὸς, ἅτε δὴ προειδὼς τοὺς ἐλευσομένους ἐξ αὐτῆς ὡραίους καρποὺς, εὐαγγελιστὰς δηλονότι, ἀποστόλους, δικαίους, καὶ πρὸ πάντων αὐτὴν τὴν τοῦ Χριστοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν ἐνανθρώπησιν, ἀνηλεῶς ἂν ἔκτοτε τὸν Ἰσραὴλ συνέτριψεν ἅπαντα. καὶ τοῦτο δηλῶν ὁ προφήτης ἔλεγεν· εἰ μὴ Κύριος ἡμῖν ἐγκατέλιπε σπέρμα, ὡς Σόδομα ἂν ἐγεννήθημεν, καὶ ὡς Γόμορρα ἂν ὡμοιώθημεν· τουτέστιν ἀπωλείᾳ πανελεῖ παρεδόθημεν. χάριν οὖν, ὡς ἔφημεν, τῶν καρ-

Chriſtus. Sed quid plura? Niſi radici perciſſet iam ab initio Deus, utpote quidem prævidens venturos ex ipſa ſpecioſos fructus, Evangeliſtas nimirum, Apoſtolos, juſtos, ac praeceteris ipſam Chriſti, & ſervatoris noſtri aſſumptam humanitatem, immiſericorditer ex tunc omnem contriviſſet Iſraëlem. Atque hoc Propheta aperte innuens dicebat: *Niſi Dominus reliquiſſet nobis ſemen, quaſi Sodoma facti fuiſſemus, & quaſi Gomorrha ſimiles eſſemus*; perditioni ſcilicet integræ

traditi fuiſſemus. Gratia igitur, ut di-

πῶν, τῆς ῥίζης ἀγνω- dixiмus, fructuum,
μονούσης τηνικαῦτα ἐ- radici ingratae tunc
φείσατο, ἵνα μὴ σὺν pepercit, ne cum
αὐτῇ κἀκείνους ἐκκό- ipsa & illos rescin-
ψοιεν· ἐπὰν δὲ προή- deret; postquam ve-
νεγκε τοὺς καρποὺς, οὐ- ro fructus protulit,
κετι σέγειν ἠνέσχετο, eam non amplius
ἀλλ' ἀσυμπαθῶς αὐ- custodire sustinuit,
τὴν ἐξεθέρισεν. ἄφες sed immisericorditer
λοιπὸν τοὺς προφήτας, demessuit. Ceterum
μάτην διέρχῃ τὰς βί- dimitte prophetas,
βλους αὐτῶν· οὐδέν σοι eorum frustra libros
τὸ κέρδος ἐντεῦθεν. βί- pervolvis, nullum
βλον ἐσφραγισμένην οὐ- enim tibi inde lu-
δεὶς ἀνέγνω ποτέ. ἵνα crum. Librum sigil-
τί λοιπὸν ἐκὼν σεαυτὸν lis munitum nemo
ἀπατᾷς; γνῶθι τίς τε legit umquam. Quid
εἶ, καὶ ποῦ δυστυχίας adhuc ergo sciens
καθήψησας· σύνες ὅτι tibimetipsi illudis?
πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ Nosce & qui sis, &
αὐτὸν ἀφῃρέθης τὸν in quam calamita-
πλοῦτον τῆς γνώσεως. tem incideris; intel-
καὶ οὐκ ἐμὰ τὰ ῥή- lige a te praeter a-
lia ipsum quoque blatum fuisse co-
gnitionis thesaurum. Neque mea verba

haec

ματα· ὁ σὸς Ἡσαΐας διαῤῥήδην βοᾷ σοι· καὶ ἔσται ὑμῖν τὰ ῥήματα ταῦτα, ὡς οἱ λόγοι τοῦ βιβλίου τοῦ ἐσφραγισμένου. ἐπαχύνθη καὶ γὰρ ἡ καρδία σου, τοῖς ὠσὶ βαρέως ἤκουσας, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐκὼν ἐκάμυσας. καί σοι μὲν τῷ πάλαι συνετῷ, καὶ σοφῷ τὰ τῆς θείας ἐσφράγισθαι γνώσεως· ἡμῖν δὲ τοῖς ἀσυνέτοις ἔθνεσι καὶ πάνυ ἐξήπλωται. καὶ μὴ θαύμαζε, ἡμεῖς γὰρ ἠκούσαμεν, ἡμεῖς καὶ ἑωράκαμεν, ἡμεῖς συνήκαμεν, καὶ τὴν ἀλήθειαν ἔγνωμεν. καὶ εἰ μὴ πείθῃ τοῖς λεγομένοις, αὐτῷ καὶ αὖθις τῷ προφήτῃ σου

haec sunt; Isaias tuus disertis utique verbis ad te clamat: *Et erunt vobis haec verba uti sermones libri obsignati*. Impinguatum etenim est cor tuum, graviter auribus audisti, & ultro oculos clausisti. Et tibi quidem, olim intelligenti & sapienti, divina cognitio obsignata fuit; nobis vero, non intelligentibus nationibus, omnimode explicata fuit. Nec mireris; nos enim audivimus, nos etiam vidimus, nos intellexímus, & veritatem novimus. Ac ni credis jam dictis, ipsi tuo rursus prophe-

σου πείσθηλι· λέγει γάρ· καὶ ἀκούσονλαι ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ κωφοὶ λόγους βιβλίου, καὶ οἱ ἐν τῷ σκότει, καὶ οἱ ἐν τῇ ὁμίχλῃ ὀφθαλμοὶ τυφλῶν ὄψονλαι. δῆλον οὖν ἐντεῦθεν, ὡς ἐξ ὑμῶν μὲν τῶν Ἰουδαίων ἡ γνῶσις ἀπέστη· τὰ δὲ κωφεύονλα ἔθνη, καὶ ἀνόητα νοοῦντες ἐν γνώσει τῇ νόμου γεγόνασιν· οἷς, γάρ, φησιν, οὐκ ἀνηγγέλθη περὶ ἐμοῦ ὄψονλαι, καὶ οἳ οὐκ ἀκηκόασιν. εἰ γὰρ καὶ πρωτότοκος υἱὸς Ἰσραὴλ, εἰ τὰς ἐπαγγελίας πρῶτος ἐδέξατο, ἀλλ' ὡς πατραλοίας ἐκκήρυκτος γέγονε, κἀντεῦθεν ὁ ἄθλιος τῶν τοῦ Θεοῦ δω-

prophetae credas; dicit enim: *Et audient in die illa surdi sermones libri, & oculi caecorum, qui in tenebris sunt & in caligine videbunt*. Patet igitur quod a vobis quidem Iudaeis cognitio recessit; nationes vero antea hebetes & insipientes, in legis agnitione prudentes factae sunt. *Quibus enim* (ait) *de me non est nunciatum, & qui non audierunt, ipsi videbunt*. Primogenitus sane filius Israël fuit, promissiones primus accepit, verum ut parricida exul factus est, atque exinde infelix a donis Dei merito exci-

δωρεῶν δικαίως ἐκπέπτωκεν, ἐφ' ᾧ καὶ ἀλαλύζων αὐτὸς ὁ προφήτης ἔλεγεν· πλούσιοι ἐπτώχευσαν, καὶ ἐπείνασαν. καὶ εἰκότως, τὸν γὰρ ἄρτον τῆς ζωῆς ἀποκτείναντες, πείνῃ δυνεχῇ συνεσχέθησαν. μηκέτι λοιπὸν τῆς παλαιᾶς ἀντιπροικοῦ τιμῆς τε καὶ τάξεως· ἐκεῖθεν γὰρ ἐκπεσόντας, καθάπερ εἴπομεν, ἐπανελθεῖν αὖθις ἀμήχανον. ὁ Καΐν πρωτότοκος ἦν, ἀλλ' οὐδὲν ἐνλεῦθεν ἀπώνατο· διὰ γὰρ τὸ τοῦ Ἄβελ αἷμα καὶ τὸν ἄδικον φόνον, ὃν ὤδινε κατ' αὐτοῦ, ἐξέβη τε ἀπὸ προσώπου Θεοῦ, καὶ ἦν ἔκτοτε στένων, καὶ τρέμων ἀνὰ πᾶσαν

excidit; quare commiserans eos Propheta dicebat: *Divites, pauperes facti sunt, & esurierunt*. Et merito sane, panem enim vitae interimentes perpetua fame sunt devincti. Ne amplius itaque antiquum & gradum & honorem vendices; inde enim elapsis, utpote diximus, nulla suppetit ratio ut illuc redeant. Cain primogenitus erat, nil tamen illi id profuit, etenim propter sanguinem Abelis, & iniustum homicidium quod in ipsum patravit, & a facie Dei recessit, & ex eo tempore gemens,

σαν αὐτοῦ τὴν ζωήν. πρωτότοκος ἦν ὁ Ἡσαοῦ, ἀλλὰ διὰ τὴν αὐτοῦ κακίαν, καὶ ἀπληστίαν αὐτά τε πρωτότοκα πρέδωκε καὶ τῆς εὐλογίας ἐκπέπτωκε. ταῦτα μὲν οὖν καὶ τὰ τοιαῦτα πειθέτω καί σε τὸν πρωτότοκον καὶ ἄκοντα σπέργειν τὴν ἔκφωνσιν, καὶ μὴ τὰ πρωτεῖα φαντάζεσθαι. μὴ οὖν σκυθρώπαζε, μηδὲ ἐπὶ προδήλοις ἀντίπιπτε πράγμασιν· ἡ γὰρ πρωτότοκος αὐτὴ φωνὴ καὶ δεύτερον δίδωσιν υἱὸν ἐννοεῖν· εἰ μὴ γὰρ τοῦτο ἦν, εἰ μὴ δεύτερος ἀρχῆθεν υἱὸς ἐλαμβάνετο παρὰ τῷ Θεῷ,

mens, paviduſque factus eſt in omni vita. Primogenitus erat Eſau, verum propter ſuam improbitatem & ingluviem, & ipſa primogeniti jura vendidit, & a benedictione decidit. Hæc igitur & his ſimilia quidem animadvertens, perſuadearis & tu primogenitus vel invitus acquieſcere caſui, neque antiqua in memoriam revocare. Ne igitur ſupercilium contrahas, neque manifeſta quaeque facta oppugnes; primogeniti enim ipſa vox alterum docet filium mente concipere; niſi enim hoc eſſet, niſi alter ab initio conſtitutus eſſet filius a Deo,

non

οὐκ ἂν ὁ Ἰσραὴλ ἐκκλήθη πρωτότοκος· δευτέρᾳ καὶ γὰρ, ὡς οἶδας, μὴ παρεπομένου τὸ πρῶτον, οὐκ ἄν τις πρῶτος καλέσοιτο· ταῦτα καὶ γὰρ ἀλλήλων ἐξέχονται, τὸ πρῶτον τοῦ δευτέρου, καὶ τοῦ πρώτου τὸ δεύτερον. ἀλλ' ἔτι τὰ χείλη κινεῖς, καὶ πρὸς λόγους χωρεῖς, ἡμεῖς δὲ σιωπήσομεν· οὐδεὶς γὰρ εἰς κωφοῦ θύραν καὶ πολλὸν κρούσας, εἰσηκούσθη πολέ. ὁ δὲ θεῖος Ἀμὼς ὑπὲρ ἡμῶν πολεμήσει λέγων· οἶκος Ἰσραὴλ ἔπεσεν, οὐκέτι προσθήσει τοῦ ἀναστῆναι.

non utique Iſraël vocaretur primogenitus; nemo enim vocari poteſt primus, uti vides, niſi primum conſectetur ſecundus; mutuam enim rationem inter ſe habent primus ad ſecundum, ſecundus ad primum. Verum adhuc labra moves, & ad alios ſermones tendis: nos tamen tacebimus; nemo enim ad ſurdi ianuam vel ſi validius pulſet, umquam exaudietur. Divinus vero Amos pro nobis pugnabit dicens: *Domus Iſraël cecidit, neque amplius adiicies ut reſurgat.*

Καὶ ταῦτα μὲν ἐς τοσοῦτον, ὦ θειότατε ἄνερ, ὅτι μηδὲν πλείω γράφειν ἰσχύομεν, πολλοῖς, ὡς οἶδε Κύριος, ἀθυμίας βελέμνοις καταπεπλουμένοι· καὶ εἰ μὴ ἰὰς ἱερὰς βίβλους ἀνὰ χεῖρας ἔχωμεν, κἀντεῦθεν οὐ μικρὰν ἐτρυγῶμεν ἀνάψυξιν, τάχα ἂν ἀγχόνῃ χρησάμενοι καὶ αὐτῷ τῷ ζῆν κακῶς ἀπηλλάγημεν. καὶ μὴ μῦθον ἡγῇ τὰ λεγόμενα· αὐτὸ γὰρ τοῦτο καὶ ὁ μακάριος Δαβὶδ ὑπεμφαίνων ἔλεγεν· εἰ μὴ ὅτι ὁ νόμος σου μελέτη μού ἐστι, τότε ἂν ἀπωλόμην ἐν τῇ ταπεινώσει μου. μὴ οὖν ἀθετήσωμεν τὴν ἀνά-

Et haec quidem hactenus, diviniſſime vir; plura enim ſcribere non poſſumus, multis, teſtis eſt Dominus, abiectionis ſagittis confixi; ac niſi prae manibus haberemus ſacras Scripturas, & exinde non parvam caperemus animi erectionem, forte ſuſpendio utentes, ipſam quoque vitam turpiter finiremus. Neque ſane fabulam jam dicta putes; hoc enim ipſum & beatus David adumbrans dicebat: *Niſi quod lex tua meditatio mea eſt, tunc forte periiſſem in humilitate mea.* Ne igitur aſpernemur

γνωσιν, ἐπανιτέον καὶ γὰρ ὅθεν ἐξέβημεν ἔναγχος· πεισθῶμεν τῷ Σολομῶντι λέγοντι· σοφὸς γίνου υἱὲ, ἵνα καὶ εὐφραίνηται σου ἡ καρδία. εἰ γὰρ ὁ Κανδάκης ἐκεῖνος τοσοῦτον τῇ ἀναγνώσει προσέκειτο, ὥστε καὶ καθ' ὁδὸν ἐφ' ἅρματος τοῦ προφήτου Ἡσαΐου μελέτην ποιεῖσθαι, ποίας ἡμεῖς συγγνώμης τευξόμεθα, μὴ δὲ οἴκαδε τὰς βίβλους ὁρᾶν ἀνεχόμενοι; τίς τῷ Αἰθίοπι ἐκείνῳ τὴν ἐκ τοῦ θείου λουτροῦ προυξένησε καθαρότητα; οὐχὶ ἡ ἀνάγνωσις; τίς τὸν Ἀπόστολον ἤγαγε Φίλιππον; οὐχὶ τὸ περὶ λόγους πρόθυμον; αἰσχυνθῶμεν αὐτὸν καὶ ἀναγι-

mur lectionem; redeundum est enim unde paulo ante discessimus; Salomoni credamus dicenti: *Sapiens fias, o fili, ut laetetur cor tuum.* Si enim Candacis ille adeo lectioni incumbebat, ut & per viam curru vectus prophetam Isaiam meditaretur, qua nos venia donabimur nec sustinentes domi libros videre? Quis Aethiopi illi munditiem ex divino lavacro conciliavit? nonne lectio? Quis Apostolum Philippum duxit? nonne in sermonibus ardor? Pudore nos afficiar ipse & legens,

γινώσκονλα καὶ φωτι-
ζόμενον· αἰθίοπες μὲν
καὶ ἡμεῖς λὴν ψυχὴν,
πολλὴν ἐξ ἁμαρτίας
μελανληρίαν ἐπισυρόμε-
θα. μάθωμεν ὡς οὐκ
ἐσλιν ἑτέρως ἡμᾶς κα-
ταβληθῆναι, καὶ μετ-
ενδύσασθαι. ἔχουσι
γάρ, φησι, Μωσέα καὶ
λοὺς προφήτας. ἐπὶ
τὴν ἀνάγνωσιν δράμω-
μεν, λὴν καλὴν ἀλλοι-
ωθῶμεν ἀλλοίωσιν. ἀν-
τὶ κολυμβήθρας τὰς
βίβλους ἔχομεν, ἀντὶ
Φιλίππου τὸν ὑπ' αὐ-
λοῦ κηρυτλόμενον. διέλ-
θωμεν πᾶσαν, εἰ δυ-
νατὸν, τὴν γραφὴν, ἵνα
καὶ ἑαυτοὺς βελλίους
ποιῶμεν, καὶ λὰ βλά-
σφημα λῶν ἀνλιδικούν-
των ἡμῖν ἀποφράλλω-

gens, & luce illuſtratus; nos quoque Aethiopes in anima, multam ex peccato rubiginem contraximus. Diſcamus non alia ratione poſſe nos in tuto fieri, & alia veſte veſtiri. *Habent enim*, ait, *Moſem & prophetas*. Ad lectionem igitur properemus, pulchram immutationem immutemus. Pro piſcina, libros habemus; pro Philippo, annuntiatum ab eo. Percurramus, ſi poſſibile eſt, univerſam Scripturam, ut & nos ipſos meliores reddamus, & blaſphema nobis adverſantium ora obſtruamus. Si enim

&

μεν στόματα. εἰ γὰρ καί τινα τῶν δένδρων ἐπινοίᾳ τινὶ καὶ τέχνῃ, ἣν ἐκ τῆς φύσεως κακίαν θεραπευόμενα ἔγνωμεν, πολλῷ μᾶλλον τὰ ἐκ προαιρέσεως τραύματα θεραπευθείη ἀνδιδασκαλία τοῦ Πνεύματος. ἐὰν ἀναγνῶμεν ἅπαξ, καὶ δὶς, καὶ μὴ ἐπιγνῶμεν, μὴ ἐκκακήσωμεν, καρτερήσωμεν, ἀγρυπνήσωμεν. προέφθασαν γάρ, φησιν, οἱ ὀφθαλμοί μου πρὸς ὄρθρον τοῦ μελετᾶν τὰ λόγιά σου. ὅσον δὲ τὸ προσεδρεύειν ὀνίνησιν, ἡ χήρα ἐδίδαξεν ἡ τὸν κριτὴν τῆς ἀδικίας μαλάξαι ἰσχύσασα τὸν λίθου σκληρότερον. ἀδολεσχήσωμεν, ἐρωτήσω-

& arbores quasdam induſtria & arte a naturali malignitate ſanatas novimus, multo magis vulnera quae ex praeconcepta opinione contraximus, ſanabit contraria Spiritus diſciplina. Si ſemel & iterum legerimus & non intellexerimus, ne animum deſpondeamus, invaleſcamus, invigilemus: *Praevenerunt enim*, ait, *oculi mei diluculo, ut meditarer eloquia tua*. Quantum vero perſeverare iuvet, vidua illa docuit, quae iudicem iniuſtitiae emollire potuit, petra duriorem. Meditemur, per-

σωμεν, προσέλθωμεν τοῖς σοφωτέροις ἡμῶν. ἐὰν εἴδῃς γάρ, φησιν, ὑετὸν, ὄρθριζε πρὸς αὐτόν. καὶ ἐὰν οὕτω ποιῶμεν ἀεὶ, ἐὰν οὕτω τὴν ψυχὴν ἡμῶν αὔλακα τέμνωμεν, καὶ τοιαῦτα σπέρματα καταβάλωμεν, θαῤῥῶμεν ὅτι καὶ καρπὸν ἀνδρῶον κομισόμεθα ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

percontemur, nobis ſapientiores adeamus. *Si videris enim*, inquit, *pluviam, vade diluculo ad ipſam*. Quod ſi ita ſemper fecerimus, ſi ita animae noſtrae ſolum quodammodo praeparaverimus, in eoque huiuſmodi ſemina iecerimus, pro certo habeamus virilem quoque fructum nos allaturos in Chriſto Ieſu Domino noſtro, cui gloria in ſaecula. Amen.

ΤΩι ΣΥΝΤΕΛΕΣΘΗι ΤΩΝ ΚΑΛΩΝ ΘΕΩι ΧΑΡΙΣ.

BONORUM CONSUMMATORI DEO GRATIA.

Φ Ω Τ Ι Ο Υ

Τ Ο Υ Π Α Τ Ρ Ι Α Ρ Χ Ο Υ

Ε Ρ Ω Τ Η Μ Α Τ Α Δ Ε Κ Α

Σ Υ Ν

Ι Σ Α Ι Σ Τ Α Ι Σ Α Π Ο Κ Ρ Ί Σ Ε Σ Ι

P H O T I I

P A T R I A R C H A E

INTERROGATIONES DECEM

C U M

TOTIDEM RESPONSIONIBUS

ΦΩΤΙΟΥ

Τοῦ ἁγιωτάτου Πατριάρχου συναγωγαὶ, καὶ ἀποδείξεις ἀκριβεῖς συνειλεγμέναι ἐκ τῶν συνοδικῶν καὶ ἱστορικῶν γραφῶν περὶ Ἐπισκόπων, καὶ Μητροπολιτῶν, καὶ λοιπῶν ἑτέρων ἀναγκαίων ζητημάτων.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ α'.

Ἐν ποίῳ φαίνονται πεπραχότες οἱ Ρωμαῖοι παραλόγως.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

ΕΠὶ Κωνσταντίου Λιβέριος ὁ Ρώμης μετὰ τὴν ἐκ τῆς ὑπε-

PHOTII

Sanctiſſimi (1) *Patriarchae collectiones, accurataeque demonſtrationes de Epiſcopis & Metropolitis, & reliquis aliis neceſſariis quaeſtionibus ex Synodicis* (2), *& hiſtoricis monumentis excerptae.*

INTERROGATIO I.

Quanam in re ſecus quam rationi conſentaneum eſt, Romani egiſſe apparent.

RESPONSIO.

SUb Conſtantio Liberius Romae Epiſcopus poſt re-

A di-

(1) Honoris nomen & dignitatis, non pietatis putes hoc penes Graecos, a quibus ad nos derivavit, eoque etiam nunc compellamus Romanae Urbis Pontificem.

(2) Συνοδικὰ & συνοδικὰ γράμματα quid ſibi velint habes apud Bernardinum Ferrarium *de Epiſt. Eccleſ. Lib.* 2. *Cap.* 6., & in Gloſſario mediae & infimæ Latinitatis a *Dù Freſne* concinnato, nec non in *Inſtructione Hiſtorico-Theolog. Io. Forbeſii Lib. V. Cap.* 9. Synodicae itaque appellabantur epiſtolae illae quas conſcribebant Epiſcopi recens ad ſedem promoti ex conſenſu

ὑπερορίας ἐπάνοδον, ἢ ditum ab exilio, fi-
ἐν dei

---

conſenſu ſynodi, vel eae quae abſoluto Concilio ad Eccleſias & ad Principem dabantur, ut certiores fierent de iis quae in Synodo vel peracta eſſent vel decreta, ſuoſque calculos adiicerent. Fuit enim in more poſitum veteri Eccleſiae, pro iis etiam quae in oecumenicis conciliis ſancita eſſent a Principibus ψῆφον *ſuffragium* petere, uti ex Epiſtola Synodica Concilii Conſtantinopolitani I. ad Theodoſium Imp. prae ceteris eruitur, cuius haec verba ſunt relata *Tom. I. Concil. Oecum. edit. Rom. An.* 1608. Ἀποδίδοντες τῷ Θεῷ τὴν ὀφειλομένην εὐχαριστίαν, ἀναγκαίως καὶ τὰ γεγενημένα κατὰ τὴν ἁγίαν σύνοδον πρὸς τὴν σὴν εὐσέβειαν ἀναφέρομεν. καὶ ὅτε συνελθόντες εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν κατὰ τὸ γράμμα τῆς σῆς εὐσεβείας, πρῶτον μὲν ἀνενεωσάμεθα τὴν πρὸς ἀλλήλους ὁμόνοιαν· ἔπειτα δὲ καὶ τὴν τῶν πατέρων πίστιν τῶν ἐν Νικαίᾳ κυρώσαντες. πρὸς δὲ τούτοις, καὶ ὑπὲρ τῆς εὐταξίας τῶν ἐκκλησιῶν ῥητοὺς κανόνας ὡρίσαμεν, ἅπερ ἅπαντα τῷδε ἡμῶν τῷ γράμματι ὑπετάξαμεν. δεόμεθα τοίνυν τῆς σῆς ἡμερότητος, γράμματι τῆς σῆς εὐσεβείας ἐπικυρωθῆναι τῆς συνόδου τὴν ψῆφον· ἵν' ὥσπερ τοῖς τῆς κλήσεως γράμμασι τὴν ἐκκλησίαν τετίμηκας, οὕτω καὶ τῶν δοξάντων ἐπισφραγίσῃς τὸ τέλος. Scilicet. *Agentes Deo debitas gratias, neceſſario quoque ea quae acta ſunt in Sancto Concilio, ad tuam referimus pietatem; nempe quod ex eo tempore quo iuxta litteras tuae pietatis Conſtantinopoli convenimus, primum quidem mutuam inter nos concordiam renovavimus: deinde Patrum qui Nicaeae congregati fuerunt, fidem confirmavimus. Praeterea etiam ad recte conſtituendum, & ordinandum ſtatum & diſciplinam eccleſiarum, certos canones ſtatuimus; quae omnia huic noſtro ſcripto ſubiecimus. Rogamus igitur tuam clementiam, ut per litteras quoque tuae pietatis ratum habeatur Concilii decretum, ut ſicut litteris, quibus nos convocaſti, Eccleſiam honore proſequutus es, ita*

etiam

ἐν Ἀντιοχείᾳ ἐκτεθείσῃ πίστει ἐγγράφως συνήνεσεν. ἐμέρει δὲ καὶ

dei in Antiochia expositae scripto consensit (3). Seorsim vero

---

etiam finem eorum quae decreta sunt obsignes. Qui plura hac in re cupit adeat *Christoph. Iustellum Praefatione in Codicem Canonum Ecclesiae Africanae*, a quo discet etiam duo fuisse genera Synodicarum collectionum quarum primum Conciliorum acta, quae ad dogmata & fidei doctrinam spectant, continebat, & συναγωγὴ τῶν συνόδων, vel συνοδικῶν a Socrate *Lib.* 3. *Cap.* 21. vocatur; alterum vero canones conciliorum, qui ad disciplinam Ecclesiasticam, sacramque πολιτείαν pertinent, & βιβλίον κανόνων in Concilio Chalcedonensi *Act.* 4. 11. & 13. *edit. Rom. an.* 1608. nuncupatur. Utinam multa non abolevisset invida nimium aetas, nobisque daretur frui veterum saeculorum reliquiis, minora enim tunc jurgia vigerent, ac veritas non sacra auri impotentisque dominatus fame vexata, obmutescere cogeretur, ac sordidata penes paucos latitare.

(3) Vix biennium in exilio egisse Liberium, eiusque fractam fuisse constantiam adeo ut ipse taedio victus, ac desiderio impotenti recuperandae sedis exaestuans formulae fidei sibi ab Arianis propositae subscripserit, nemo nisi bardus & bucco negaverit, cum apertissime id evincatur innumeris coaevorum testimoniis. Ade-sis S. Athanasii *epistol. ad solit. vitam agentes* ubi Constantii Imperatoris immanitatem exagitans, hisce verbis nimiam Liberii infirmitatem redarguit: ὁ δὲ Λιβέριος ἐξορισθεὶς, ὕστερον μετὰ δίετῆ χρόνον ᾄχλασε, καὶ φοβηθεὶς τὸν ἀπειλούμενον θάνατον, ὑπέγραψεν. *Liberius deinde post exactum triennium in exilio inflexus est, minisque mortis adductus est ad subscriptionem.*

καὶ ὁμολογίαν παρ' αὐτοῦ ἐκομίσατο Βασιλεῖός τε ὁ Αγκύρας, καὶ Εὐστάθιος ὁ Σεβαστείας, ἔτι γε μὴν καὶ Ελεύσιος, ἀποκηρύττουσαν τοὺς μὴ κατὰ πάντα ὅμοιον τῷ Πάτρι τὸν Υἱὸν λέγοντας, καὶ τῆς κοινωνίας

vero fidei profeſſionem ab eodem receperunt Baſilius Ancyrae, & Euſtathius Sebaſtiae Epiſcopi, aeque ac Eleuſius, qua ſecundum omnia ſimilem Patri Filium non eſſe aſſeverantes damnabat (4), &

---

ptionem. Hieronymus vero in Catalogo Scriptorum Eccleſ. Cap. 97. de Fortunatiano Aquilejenſi Epiſcopo loquens ait: *In hoc habetur deteſtabilis, quod Liberium Romanae Urbis Epiſcopum, pro Fide ad exilium pergentem, primus ſolicitavit ac fregit, & ad ſubſcriptionem haereſeos compulit*. Et in Chronico: *Liberius*, inquit, *taedio victus exilii, in haereticam pravitatem ſubſcribens, Romam quaſi victor intravit*. Haud me latet innumeros, vano neſcio quo timidae pietatis zelo, irritis conatibus contendiſſe quoquo modo purgare Pontificem huiuſce criminis; verum ii forte non intelligunt miram qua Deus omnia regit oeconomiam, atque oportere *& haereſes eſſe ut qui probati ſunt, manifeſti fiant in nobis*. Lapſum deinde ſuum reparaſſe minime dubitandum eſt, cum ſumma conſtantia deinceps reſtiterit Ariminenſi pſeudoconcilio, atque Arianorum partibus.

(4) Quae Photius hic refert de tribus hiſce Epiſcopis Semi-Arianiſmo devotis conferre decet cum iis quae a Sozomeno traduntur *Hiſt. Eccl. Lib. IV. Cap.* 15.

νίας δὲ αὐτῶν οὐ διί-
στατο. Αλλὰ καὶ Φή-
λιξ ὁ ἀντ' αὐτοῦ χει-
ροτονηθεὶς, ὕστερον με-
τὰ τὸ ἐκ τῆς ὑπερορίας
αὐτὸν ἐπανελθεῖν τὸν
θρόνον αὐτῷ συνδιέπων,
ὑπὸ αἱρετικῶν ἐχειροτο-
νήθη, καὶ τούτοις ἀ-
δέως ἐκοινώνει. πρὸς
οἷς καὶ τὰ ἐν Καρθα-

& nihilominus ab eorum communione non ceſſit. Sed & Felix in eius locum ſuffectus, ſedemque una cum Liberio regens poſtquam hic ab exilio rediit, ordinationem ab haereticis accepit, & cum eis libere communionem ſervavit (5). Praeterea quae apud

---

Cap. 15. cum quo omnino conſentit, nec non cum animadverſionibus Henrici Valeſii, qui totus in eo eſt ut lucem Sirmienſibus conventubus afferat. Conſulendus hac in re etiam Prud. Maran. *Diſſertat. de Semi-Arianis*, quam Cel. Volgtius iterum edidit in ſuae *Biblioth. Haereſiolog. Tom. II.* pag. 119. Adhuc tamen in votis eſt ut quis uno tantum veritatis ſtudio excitatus, & laboris patiens incudi reedat male hucuſque tornatam Arianiſmi hiſtoriam, earumque haereſum quae ex eo prodiere, partium enim ſectatores conſulto fortaſſe tenebras offuderunt, adeo ut ſaepe ſaepius ceſpitare cogamur.

(5) Felicem Rom. Eccleſiae Diaconum & exuli Liberio in Epiſcopatu ſuffectum, Nicenae fidei ſemper adhaeſiſſe, etſi nimium ſibi indulgens numquam ab Arianorum communione diſceſſerit conſtans eſt veterum omnium ſcriptorum opinio. Id innuit Theo-

doretus

γένη καὶ αὐλῶν παρὰ τῶν ἐκεῖ συνελθόντων πραχθέντα, ἱκανῶς τὸ ἀσθενὲς αὐλῶν, καὶ κακόηθον ἅμα καὶ φίλαρχον ἀπελέγχει. πράττονται γὰρ αὐλοῖς

apud Carthaginem ab Epiſcopis qui illic convenerant adverſus utrumque geſta fuere, eorum animi infirmitatem, maloſque ſimul mores, & dominandi libidinem apte redarguunt (6). Canonum enim ſanctiones

---

doretus *Hiſt. Eccleſ. Lib. II. Cap.* 17. dicens: ὃς τὴν μὲν ἐκτεθεῖσαν ἐν Νικαίᾳ πίστιν ἄσυλον διεφύλαττε, τοῖς δέ γε διαφθείρουσι ταύτην, ἀδεῶς ἐκοινώνει. *Qui quidem* (Felix) *formulam fidei in Nicaea expoſitae integram atque inviolatam ſervabat; cum iis tamen qui eam labefactabant, libere communicabat*. Eius praeterea aequanimitas dignoſcitur ex Epiſcopatus abdicatione, & in aliam urbem ſeceſſione poſt reditum Liberii, quamvis enim Conſtantius & Sirmienſis Synodus, conſtituiſſent ut κοινῇ ἀμφοτέρους τὴν ἐκκλησίαν ἰθύνειν *ambo in commune Eccleſiam regerent*, attamen cognita Caeſaris voluntate numquam excitavit turbas, & pacificus dignitati ceſſit. Poſt Baronium pauciſſimi ſunt hi qui in Pontificum album referant Felicem; gratis tamen, mea ſententia, nam ſi conſulantur antiquiſſimi Codices in quibus ſaepe ſaepius Catalogi Romanorum Antiſtitum invenire eſt, ſemper poſt Liberium profertur Felix, atque ut alios praeteream, Amiatinum nunc Laurentianum adducam ſaeculo IX. exaratum, & Riccardianum ſub Calliſto II. conſcriptum.

(6) Cui Carthaginenſi Synodo tribuenda ſint quæ Photius hic memorat non audeo proferre, me latet enim

καὶ κάνονες, ὥσπερ καὶ ὕστε- nes ipsis adstipulantur

---

enim in Carthaginensibus conventubus umquam institutum fuisse examen de Liberio & Felice uti videtur hic innui. Si vero datum est Oedipi aliquando personam sumere, autumarem hoc forte factum in sexta Synodo in qua praecipue de appellationibus actum est, cui disputationi causam praebuit Apiarius Siccensis Ecclesiae presbyter, qui ut sententiam Synodalem sui Episcopi declinaret, ad Zosimum Romanum Pontificem contra fas appellavit; id enim in more positum erat antiquitus in Ecclesia Africana ut Presbyteri, Diaconi, vel Clerici, qui in causa sua ad transmarina putassent appellandum, non reciperentur in communionem, uti ex *Codice Canonum Eccles. Afric.* eruitur edito ab Iustello *Canon.* 23. & 125. Et recte sane nam saepe saepius ex hisce appellationibus mala quamplurima manarunt, & Ecclesiastica disciplina prorsus proruit; facilior enim est peccandi licentia cum ambagibus locus praebetur. Utinam ab antiquis Ecclesiae institutis numquam descitum esset, tot enim & tantae vixae vel coenosum non emersissent caput, vel statim sua ipsarum mole ruissent. Nec dicendum per appellationes coerceri nonnunquam Episcopos qui contra Apostoli decretum *dominantes in cleris*, in presbyteros veluti in servos saeviunt, nimium sibi, privatisque eorum studiis indulgentes, nam ea de causa impotens Episcoporum dominatus invaluit, quod canones omnes posthabiti sunt, & sententiae feruntur proprio marte, non presbyterii suffragiis, uti veteres exposcunt constitutiones. Ade-sis Canones Conciliorum, audiasque prae ceteris Vigesimum in Ordine Canonum Ecclesiae Africanae ita se habentem. Ἐὰν δὲ πρεσβύτεροι, ἢ διάκονοι κατηγορηθῶσιν, προσζευγυμένου τοῦ νομί-

ὕστερον τῷ ἑτέρῳ Φήλικι τῷ Ρώμης, ὅς ἦν ἐπὶ Ζήνωνος, καθὼς δηλοῦται διὰ τῶν πρὸς Βιτάλιον, καὶ Εμέσιον τοὺς ἐπισκόπους γραφέντων αὐτοῦ γραμμάτων, οἳ καὶ παρ' αὐτοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρὸς Ακάκιον ἀπεστάλησαν· ἀναιδῶς γὰρ

tur (7), ut & ſequentibus temporibus alteri Felici Romano Epiſcopo, qui Zenone imperante vivebat, ut aperte colligitur ex litteris ab ipſo ad Vitalium & Emeſium Epiſcopos ſcriptis, qui etiam ab ipſo Conſtantinopolim adverſus Acacium miſſi fuerant, in ea

---

νομίμου ἀριθμοῦ τῶν ἐκ τῆς πλησιαζούσης τοποθεσίας αἱρετικῶν ἐπισκόπων, οὓς οἱ κατηγορούμενοι αἰτήσονται· τοῦτ' ἔστιν, ἐπ' ὀνόματι τοῦ πρεσβυτέρου ἕξ, καὶ τοῦ διακόνου τριῶν· σὺν τούτοις αὐτὸς ὁ ἴδιος τῶν κατηγορουμένων ἐπίσκοπος τὰς αἰτίας αὐτῶν ἐξετάσει· τοῦ αὐτοῦ τῶν ἡμερῶν καὶ ὑπερθέσεων καὶ ἐξετάσεων καὶ προσώπων μεταξὺ τῶν κατηγορούντων καὶ κατηγορουμένων τόπου φυλαττομένου. *Si autem presbyteri vel diaconi fuerint accuſati, adiuncto ſibi ex vicinis locis cum proprio Epiſcopo legitimo numero collegarum, quos ab eodem accuſati petierint: ideſt una ſecum in presbyteri nomine ſex, in diaconi tres: ipſorum cauſam diſcutiant, eadem dierum, & dilationum, & a communione remotionum, & diſcuſſione perſonarum inter accuſatores & eos qui accuſantur, forma ſervata.* Quid aptius hac conſtitutione ad dirimendas cuiuſcumque generis controverſias?

(7) Ironice hic fortaſſe loquitur Photius, quivis enim videt in omnibus ipſum ſtudere ut ſuccenſeat Romanis.

ἐχεῖ τὸν κανόνα τὸν λέγουσα τὸν Ρώμης ἐπίσκοπον ἐν ἑκάστῃ συνόδῳ τὸ κῦρος ἔχειν, τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου εἶναι ἀποφαίνεται. ἀλ-

in ea enim epistola canonem dicentem Romanae Urbis Episcopum in unaquaque Synodo suprema confirmandi potestatem habere, Nicenae Synodi esse impudenter declaratur (8).

B Sed

(8) Quivis historias Ecclesiae lectitarit non semel viderit quoties Roma studuerit Orbi fucum facere ἀπατηλῶς dictitans ab Oecumenicis Conciliis ei veluti debita jura tributa esse quae δερπομένας sibi vindicavit. Ante Photium pluries de hac impudentia conquesti sunt Scriptores Ecclesiastici, nec silentio praetereundi Patres Concilii VI Carthaginensis inter quos Alipius & magnus Augustinus, qui cum in Commonitorio a Zosimo per Legatos ad Concilium dato audivissent, Pontificem ex Nicaena Synodo constitutum omnium judicem quotquot ad eum appellassent, in eam sententiam ivere ut legati ad Alexandrinum, Antiochenum, & Constantinopolitanum Episcopos mitterentur, Nicaenos canones ex sinceris ac germanis actibus descripturi, nam in codicibus quibus Africanae utebantur Ecclesiae de jure illo perpetuum erat silentium. Vide Petrum de Marca *Lib. 7. de Concordia Sacerd. & Imper Cap.* 3. a quo etiam certior fies de usu appellationum, earumque epocis. Legati suo ipsorum officio functi rediere, & operam perdidisse confessi sunt, penitus enim concordare Codices Africanos cum ceteris renuntiarunt.

λὰ καὶ Ονώριος ὁ Ρώμης τὴν τῶν Μονοθελητῶν ἀσπασάμενος αἵρεσιν, τῆς τῶν Αρχιερέων τιμῆς, καὶ τῆς τῶν πιστῶν ἀποβέβληται. ἀλλὰ καὶ ἡ ἐν

Sed & Onorius Papa Monothelitarum amplexus haeresim a Pontificia dignitate & fidelium communione dejectus fuit (9). Sardicensis quo-

(9) Onorium gloriam suam aeque ac Romanae Sedis maculasse Sergio Monothelitarum duci connivendo, jubendoque sacras duarum operationum voces obrui silentio, neque pro officii sui ratione haereticos comprimendo, omnes in confesso habent praeter δοξαστικὸν Cardinalem Baronium, qui diris se devovere potius quam veritati lumina aperire vellet, contra omnia rationum testiumque momenta. Is debacchatur adeo ut contra omnem veritatis fidem VI. Synodi oecumenicae Acta interpolata fuisse usque contendat novus Pyrrhonistarum assecla, ac potius fateatur VII. errasse generale Concilium a quo etiam anathemate perculsus est Onorius, Adrianum II., Leonem II. ceterosque Pontifices, quam de Onorii saltem fide addubitet. Coecutiat tamen & in meridiana luce qui diem odit, nosque rei perquam apertissimae, atque jamdiu patefactae parcentes, tantum proferemus Pontifices ipsos recens creatos olim in professione fidei damnasse Onorium, uti pravis Monothelitarum dogmatibus favorem impendentem, quemadmodum ex *Diurno Romanorum Pontificum* colligitur hisce verbis: *Auctores vero novi haeretici do-*

ἐν Σαρδικῇ σύνοδος Ὅσιον ἔχουσα τὸν τόπον ἐπέχοντα Ρώμης, τὸν αἱρετικὸν δικαίωσε Μάρκελλον.

quoque Synodus Hosium locum Romani Episcopi obtinentem habens, hæreticum absolvit Marcellum Ancyranum(10).

EPΩ-

---

dogmatis Sergium, Pyrrhum, Paulum, & Petrum Constantinopolitanos, una cum Onorio, qui pravis eorum assertionibus fomentum impendit .... perpetuo anathemate damno.

(10) Sardicensis Synodus, cuius historia a partium studiosis mirum in modum depravata est, non ab Iulio Romae Episcopo, uti contendunt Card. Baronius & Christianus Lapus, indicta est, verum ab Imperatoribus Constante & Constantio, quibus cordi erat turbas componere, uti eruitur ex Synodica epistola eiusdem concilii, ex Socrate *Lib.* 2. *Cap.* 20., ex Theodoreto *Lib.* 2. *Cap.* 4., ex Sozomeno *Lib.* 3. *Cap.* 11., ex Sulpitio Severo *Lib.* 2. *Historiae Sacrae*, etsi hic erret tum in Imperatoris nomine, tum in Epocha Synodi, & prae ceteris ex S. Athanasio *Apolog.* 2., in qua relata Iulii ad Eusebianos epistola ait: Ταῦτα τῆς ἐν Ρώμῃ Συνόδου γραφάζης διὰ Ιουλίου τοῦ ἐπισκόπου Ρώμης, ἐπεὶ δὲ πάλιν ἠναίσχυντουν οἱ περὶ Ευσέβιον, τάς τε Ἐκκλησίας ἐτάραττον, καὶ πολλοῖς ἐπεβούλευον, μαθόντες οἱ θεοφιλέστατοι βασιλεῖς Κωνστάντιος καὶ Κώνστας, ἐκέλευσαν τούς τε ἀπὸ τῆς δύσεως καὶ τῆς ἀνατολῆς ἐπισκόπους συνελθεῖν εἰς τὴν Σαρδῶν πόλιν. *Haec cum Romae Synodus per Iulium Romanum Episcopum scripsisset, improba iterum audacia Eusebiani in Ecclesiis perturbandis, insidiisque struendis usi sunt; quod cum rescitum esset a religiosissimis*

ſſimis Imperatoribus Conſtantio & Conſtante, mandarunt Epiſcopos tum Orientis, tum Occidentis Sardicam convenire. An vero Concilium hoc fuerit oecumenicum nec ne, noſtrum hic non eſt diſquirere, & certe magni momenti ſunt quae refert Petrus de Marca *Lib. 7. de Concord. Sacerd. & Imperii Cap.* 3. ut ambigamus; quamplurimi enim Imperii Orientalis Epiſcopi a Synodo receſſerunt, iniuriarum impatientes, quibus affici exiſtimabant, quoties ab inſtitutis majorum, & Eccleſiarum diſciplina veluti cogebantur recedere. Quod autem ad Marcellum Ancyranum haereſeos nota inuſtum hic a Photio uti & a permultis antiquorum, longiori ſane diſquiſitione opus eſſet. Natalis Alexander Tom. IV. *hiſtoriæ Eccleſ. ſaecul. IV. Diſſert.* 30. ſtudet oſtendere illum fuiſſe integerrimae fidei, atque adeo nec Sardicenſe Concilium, nec Iulium Pontificem, ad quem Marcellus ipſe confugit a ſede deturbatus, in facto erraviſſe. Pace vero tanti viri dixerim eius argumenta non tanti eſſe ut facile Marcelli innocentia pateſiat. Atque ut de Baſilio ſileam qui *Epiſt.* 52. ad Athanaſium, *Epiſt.* 74. ad Occidentales Epiſcopos, & *Epiſt.* 78. ipſum haereſeos manifeſte arguit; de S. Hilario qui *in fragmentis* in eam haereſim lapſum eſſe Marcellum, quam propugnavit Photinus, & S. Athanaſium propterea ab eius communione ſeceſſiſſe, nulla haeſitatione ſcripſit; & de Hieronymo, S. Epiphanius *adverſ. Haer. Lib.* 3. relaturus Marcelli apologiam quam purgandi ſui gratia ad Iulium Romae Epiſcopum conſcripſit ait: ἐκ δὲ τοῦ λιβέλλου καὶ τῆς ἀπολογίας φανήσεται ἑτερα παρὰ τὴν πίσιν τῆς ἀληθείας πεφρονηκώς. *Qua ex defenſione & libello contra germanam fidem opinatum eſſe conſtabit*. Immo deinde narrans quod inſtituto quondam ſermone cum Athanaſio, cum ipſum de Marcello interrogaſſet cujuſmodi eum fuiſſe arbitraretur, Athanaſius: οὔτε ὑπεραπελογήσατο, οὔτε πάλιν πρὸς οὐτὸν ἀπεχθῶς ἠνέχθη, μόνον δὲ

δὲς

διὰ τοῦ προσώπου μειδιάσας ὑπέφηνε, μοχθηρίας μὴ μακρὰν αὐτὸν εἶναι, καὶ ὡς ἀπολογησάμενον εἶχε. *Neque purgavit hominem, neque asperius notavit; sed leniter arridens, non multum ab improbitate abhorruisse significavit, & in eorum loco, qui se purgassent, habuit.* Ex quibus omnibus apparet Ancyranum non recte omnino de fide sensisse, etsi studuerit fucum facere tum Iulio, tum Patribus Sardicensibus, in quorum communionem receptus fuit ignorantia veritatis.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ β'.

Πόσους καὶ ποίους οὐκ ἐδέξαντο οἱ Ρωμαῖοι ὀρθῶς Πατριάρχας· οὐδὲν δὲ ἡ ἀπερίσκεπτος αὐτῶν ἔβλαψεν αὐτοὺς ἀποσροφή.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

ΦΛαυιανὸν τὸν Ἀντιοχείας τρεῖς ἐφ' ἑξῆς τῆς Ρώμης οὐκ ἐδέξαντο, ἀλλ' οὐδὲ Ἀλέξανδρος Θεόφιλος καθ' ἀρχάς· ὕστερον δὲ αὐτῶν ὁ Ἰρίλος μόλις ἐδέ-

INTERROGATIO II.

Quot quosve legitimos Patriarchas Romani non receperint, nihilque ipsis nocuerit eorum inconsiderata rejectio.

RESPONSIO.

FLavianum Antiochenum tres sibi ordine succedentes Romanæ Sedis Episcopi in communionem non receperunt (1), aeque ac

(1) Δέχεσθαι, vel προσδέχεσθαί τινα εἰς κοινωνίαν idem penes graecos Ecclesiasticos Scriptores, ac *Communicare cum aliquo* penes Latinos, hinc etiam κανονικὰ vel κοινωνικὰ γράμματα, de quibus habetur mentio in Canone VIII. Concil. Antiocheni relato in Codice Canonum Ecclesiae Universalis N. 145. Vetustissimus in Ecclesia harum *communionis* epistolarum usus, quas orthodoxi Episcopi tamquam fidei suae tesseras invicem mittebant, ut earum commercio, ait Iustellus in notis ad praedictum Canonem, *Societatem eiusdem Religionis*, & ut loquitur Tertullianus

ἐδ'έξατο; καὶ ὁ Αλέ- ac initio Alexan-
ξαν- dri-

---

lianus de Praeſcript. Cap. 20. *Communionem pacis & conteſſerationem hoſpitalitatis* oſtenderent. Id eruitur etiam ex Epiſtola Synodica Concilii Antiocheni ad Dionyſium Romanum, & Maximum Alexandrinum Epiſcopos, quae habetur *Euſeb. Hiſt. Eccleſ. Lib.* 7. *Cap.* 30. ubi de depoſitione Pauli Samoſateni, & Domni in eius locum ſubſtitutione agitur: ἐδηλώσαμέν τε ὑμῖν, ὅπως τοῦτο γράψητε, καὶ παρὰ τούτου τὰ κοινωνικὰ δέχησθε γράμματα. *Indicavimus autem vobis ut illi* (Domno) *ſcribatis, & ab eo litteras communionis ſuſcipiatis*. Huiuſmodi Epiſtolae dicebantur etiam *Formatae*, εἰρηνικαὶ & συστατικαὶ ſcilicet *pacificae* & *commendatitiae*, uti videre eſt paſſim in Conciliorum actis, & univerſa hiſtoria Eccleſiaſtica, nec non apud Zonaram in Canon. II. Concilii Calcedonenſis, & Graecum Scholiaſtem Harmenopuli in Synopſi Canonum ſect. 3. tit. 2.

Quod ad Flavianum itaque in ſede Antiochena Meletii ſucceſſorem conſtitutum, & cum quo Romana Eccleſia communicare renuit cauſa Antiocheni Schiſmatis Vide Rufinum *Lib. I. Hiſtor. Eccl. Cap.* 27. 28., & 30. Socratem *Lib.* 3. *Cap.* 7. *Lib.* 5. *Cap.* 5. Theodoretum *Lib.* 5. *Cap.* 28., ut alios praeteream. Poſt obitum Damaſi qui Flaviani cauſa Orientalibus Epiſcopis maxime ſuccenſuerat, Siricius Flavianum Romam compellavit diem illi dicens ut diſſidia componerentur. Declinare tamen ipſe ſtuduit Romanorum judicium, & cum Capuana Synodus cauſam Evagrii & Flaviani diſcutiendam mandaſſet Theophilo Epiſcopo Alexandrino, hic non ſolum epiſtolas pacificas ad Flavianum dedit, verum etiam Siricio ut cum ipſo communicaret ſuaſit. Vid. *Natal. Alexandr. Hiſtor. Eccleſ. ſaecul. IV. Cap. III. Art. XII.*

ξανδρος. οὗτος δέ ἐ- drinus Theophilus;
στιν ὁ χειροτονήσας τὸν deinde vero illorum
ἐν ἁγίοις καὶ ἀρχιε- tertius, & Theophi-
ρεύσιν ἀσύγχριτον θεῖον lus vix ſuſceperunt.
Χρυσόστομον, πρεσβύ- Hic ille Flavianus
τερον. οὐκ ἐδέξατο δὲ eſt qui S. Archiepi-
Φραυίταν, οὐδὲ τὸν ἐν ſcopum incompara-
ἁγίοις Εὐφήμιον, οὐδὲ bilem & divinum
Μακεδόνιον, διότι τὸν Chryſoſtomum ordi-
Ἀχάκιον οὗτοι τῶν δι- navit presbyterum.
πτύχων οὐκ ἐξέβαλλον. Praeterea Romani
Pontifices nec Fravitam recepere, nec S. Euphemium, nec Macedonium eo quia Acacium e diptychis non ejecerint (2).

Sed

---

(2) De diptycis, eorumque uſu nihil addendum poſt ea quae *Du-Freſne* in Gloſſario tum Graeco tum Latino, *Caveus* in diſſertatione Eccleſiaſticorum librorum penes Graecos, *Goarius* in Εὐχολόγιῳ ſive Rituali Graecorum pag. 143. retulerunt. Erravere certe Gentianus Hervetus cum δίπτυχα interpretatus eſt *Corporalia*, & Meurſius cum ea *Eccleſiaſticos libellos* in ſuo Lexico barbaro dixit; Diptyca namque tabulae erant duae ſimul iunctae eo pacto, ait Goarius, *quo Moyſi tabulas depingimus*, quas ideo Auguſtino *Lib.* 15. *Cap.* 4. contra Fauſtum *Diptycum lapideum* placuit appellare. In earum igitur altera vivorum nomina, in altera mortuorum, ſacrificii tempo-

ἀλλ' οὐδὲ τὸν τῇ ἁ- Sed nec S. Trinita-
γίᾳ Τριάδι ἀγαπήτον ti charum, omnique
πανίερον Χρυσόστομον, Sacerdotali virtute
κατ' ἀρχὰς ἐδέξανλο, praeditum Chryſo-
ὅτι, φασὶν, ἀπὸ Αντιο- ſtomum initio qui-
χείας αὐτὸν οὐκ ἔδει dem ſuſceperunt di-
εἰς Κωνσταντινούπολιν centes, illum Antio-
χειροτονηθῆναι· ὕστερον chena relicta, non
δὲ καὶ ὑπερήσπισαν. οὐκ debuiſſe ad Conſtati-
οἶδα δὲ εἰ καὶ Με- nopolitanam ſedem
λέτιον ἐδέξανλο τὸν Αν- promoveri; deinde
τιοχείας· μήποτε γὰρ vero eius quoque
tutelam geſſere. Neſcio vero an &
Meletium Antiochenum averſati ſint,

---

tempore recitanda conſcribebantur, Principum præcipue & Epiſcoporum, idque erat veluti communionis πρὸς ἀλλήλους indicium.

Quod ad Epiſcopos vero a Photio hic memoratos, atque a Romanis Pontificibus δεινῶς exceptos ob invidiam Acaciani nominis, ſi Fravitam excipias cuius fides non ſatis certa, dicendum eſt ipſos immerito veluti reos actos, temporis enim ratio poſtulabat ut e tabulis non expungeretur Acacii nomen, id quod ſi feciſſent, graviori ſane ſchiſmati viam ſtraviſſe viſum fuiſſet. Legas ſi lubet *Natal. Alexandr. Diſſertat. XX.* ſaeculi V., in qua integerrimam Euphemii & Macedonii fidem validiſſimis argumentis adſtruit.

ἐκεῖνον ἀποστρέφωνται διὰ Παυλῖνον τὸν ὑπὸ τῶν δυτικῶν χειροτονηθέντα· καὶ γὰρ καὶ ἐπιστολὴν οἶδα τοῦ μεγά-

fieri enim potuit ut illum non receperint Paulini ergo, quem Occidentales ordinarunt (3). Nam & epi-

(3) Ut aliqua luce donetur hic locus, alioquin obſcurus, infanda ea tempora mente repetenda ſunt cum Euſtathio Antiocheno Epiſcopo in exilium amandato, ac poſt Eulalium, Meletio Sebaſteno Pontifice ab Arianis in Antiochenam Sedem translato, Schiſma Antiochiae emerſit, namque etſi Meletius Catholicae veritati ſtuderet, praeter Arianorum opinionem, attamen Euſtathiani cum eo communionem inire recuſarunt quod ab Haereticis ordinatus fuiſſet. Antiochena itaque Eccleſia exinde trifariam diſciſſa eſt, alii enim Arianiſmo adhaeſerunt, & ex Catholicis alteri pro Euſtathio, pro Meletio alteri ſtetere. Sua ipſorum ſpe fuſtrati Ariani omnem moveruut lapidem ut Meletius ſua deturbaretur ſede, atque Euzojus ipſi ſufficeretur ex Arii Schola alter Ulyſſes, id quod Conſtantii Imperatoris auctoritate perfectum eſt. Brevi tamen Caeſar fato functus eſt; cumque Iulianus imperii habenis ſuſceptis exules de more revocaſſet, Lucifer Calariranus ex Aegypto rediens Antiochiam conceſſit, ubi conciliandarum ſtudio partium, Paulinum epiſcopali munere donavit, ratus ipſum utriſque gratiſſimum fore. Eum vero fefellit opinio, & Antiochiam reverſo Meletio, auctum potius eſt diſſidium quam extinctum, immo in dies magis ac magis crevit, orta tunc temporis de Hypoſtaſeos voce controverſia, illudque tantum ſublatum tunc agnoſcimus, cum ab altero exilio Meletius

γάλου Βασιλείου πρὸς Τερέντιον κόμητα, ἐν ᾗ διαβάλλει τὲς δυτικὲς διὰ τὴν κατὰ Μελητίου ἀποστροφὴν, ὡς οὐκ ὑγιῶς κρίνοντες τὰ πράγματα. ἴσως

epistolam Magni Basilii esse novi ad Terentium comitem, in qua, ob aversum a Meletio animum Occidentales exagitat, vel ac de rebus minus recte iudicarent. Verum forte Meletium, quod in secunda consederit Sy-

---

letius per Gratianum revocatus, communionem cum Paulino iniit ea conditione, ut alterutro mortuo, qui supereſſet solus Ecclesiam regeret. Vide Rufinum *Lib.* 1. *Eccleſiaſt. Hiſt.* Socrat. *Lib. V. Cap.* 5. Sozomen. *Lib.* 7. *Cap.* 3. & 15. Paulini χειροτονίαν sane contra Ecclesiae canones factam fuisse omnes Graeci contenderunt, etsi Latini in contrariam pluries ierint sententiam, ubi enim ab illis agitur de Orientali Ecclesia toto marte sudant ut inveniant quid criminentur, sesequeſ efferant prae illa. Quapropter in Meletii causa S. Basilius scribens ad Terentianum Comitem *Epist.* 349., quae prorsus innuitur deinceps etiam a Photio, ait: Καὶ οὐ θαυμάζω τῆς ἀληθινῆς τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας τὸν θαυμασιώτατον ἐπίσκοπον Μελέτιον παραλογιζόμενα· οἱ μὲν γὰρ ἀγνοοῦσι παντελῶς τὰ ἐνταῦτα· οἱ δὲ καὶ δοκοῦντες εἰδέναι, φιλονεικότερον μᾶλλον ἢ ἀληθέστερον αὐτοῖς ἐξηγοῦνται. *Nec miror a vera Dei eccleſia admirandum Epiſcopum Meletium abdicari: alii enim penitus ignorant noſtrarum rerum conditionem; alteri vero qui videri volunt noviſſe, contentioſe magis, quam cum veritate referunt.*

δὲ αὐτὸν διὰ τὸ ἐν τῇ δευτέρᾳ καθεσθῆναι συνόδῳ οὐκ ἀποστρέφονται.

Synodo (4), ſua ipſorum communione non cenſuerunt indignum.

(4) Synodo huic a Theodoſio magno, inconſulto Damaſo Papa, coactae Conſtantinopoli, quis præfuerit ex hiſtoricis monumentis non ſatis compertum eſt. Permultis probabilius videtur praefuiſſe Timotheum Alexandrinum, eo quia ſemper primus in ordine epiſcoporum habeatur. Photius tamen ipſe *in libro de Synodis* ſcribens Conſtantinopolitanam Synodum praeſides habuiſſe Timotheum, Meletium Antiochenum, & Cyrillum Hieroſolymorum antiſtitem, atque hic dicens Meletium conſediſſe in ſecundo hoc Oecumenico Concilio, innuere videtur tres hoſce Epiſcopos una ſimul forte praefuiſſe Synodo.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ γ'.

Ποίου ἐκβληθέντων Πατριαρχῶν, τῇ τῶν κρατούντων πρὸς αὐτοὺς ἀπεχθείᾳ βασιλέων, οἱ μετ' αὐτοὺς ὀρθόδοξοι ὄντες ἀποδέχονται.

INTERROGATIO III.

Quinam Patriarchae Imperatorum odio a ſua ipſorum ſede deturbati, deinde ab Orthodoxis principibus recepti ſunt.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἀναστασίου ἐκβληθέντος τοῦ θαυμα-

RESPONSIO.

ADmirabili Anaſtaſio (1) eiecto Thau-

(1) Anaſtaſium Sinaitam a ſua Antiochena ſede, quam adierat extremis Iuſtiniani Caeſaris temporibus, imperante Iuſtino deturbatum fuiſſe calumniis obrutum, ac ſub Mauritio poſt viginti tres annos in exilio exactos iterum Antiochiam rediiſſe, conſtans eſt omnium ſcriptorum opinio poſt Evagrium, qui *Lib. V. Cap. 5. Hiſtor. Eccleſ.* refert quod Iuſtinus eum ſede pepulit ἐπεγκαλῶν οἱ τῶν τε ἱερατικῶν χρημάτων τὴν γεγενημένην δαπάνην, λέγων καὶ ἐς ἄπειρον καὶ μὴ κατὰ τὸ προσῆκον γενέσθαι, τήν τε ἐς αὐτὸν βλασφημίαν *Obiciens ei tum quod S. pecuniam in ſuperfluos ac minime neceſſarios uſus profudiſſet, tum quod ipſi convitiatus eſſet.* Sunt qui ajunt ſententia cujusdam pſeudoſynodi ab honore excidiſſe Anaſtaſium, eique ſuffectum Gregorium, verum cum nec Evagrius id memoret; nec qui Συνόδικας βίβλους conſcripſere id innuant, credendum hoc factum Iuſtini impotenti auctoritate; nec aures praebendae ſunt iis, qui Gregorio infenſiores contendunt cum nec vere nec legitime potuiſſe Epiſcopali

μασίου, ὁ θαυμαλουργὸς Γριγόριος ἐκράλησεν τὴν Ανλιοχείας Εκκλησίαν ἔλι κδ. καὶ ἀπέδεχθη, καὶ μελὰ τὴν αὐλοῦ πρὸς Κύριον μελάσλασιν αὖθις εἰσῆλθεν Αναστάσιος Ανλὶ τοῦ σωτῆρος τοῦ κόσμου τιμίου Χρυσοστόμου ὁ Αρσάκιος, ὁ Αττικὸς, καί τοι

Thaumaturgus Gregorius Antiochenam Eccleſiam XXIV. annis obtinuit omnibus acceptus, verum poſt eius ad Dominum migrationem, iterum Antiochiam reverſus eſt Anaſtaſius. Loco venerandi, ac mundi ſalutem operantis Chryſoſtomi, Arſacius & Atticus ſuſcepti fuere (2), quamvis am-

bo

---

pali munere fungi, cum ambitu ſibi Imperatoris animum conciliaſſet. De hoc altum Silentium penes coaevos ſcriptores, nec quis ex veteribus Hiſtoricis id illi obiecit; immo Evagrius non ſemel eius virtutes commendat, quae prorſus evanuiſſent, ſi reus eſſet ambitus. Vide *Cap. 6. lib.* ſuperius citati, in quo mores eius ab Evagrio merita donantur luce.

(2) Quibus repetitis dolis, quave furenti perſecutione impetitus fuerit Chryſoſtomus a nefario Theophilo Alexandrino, qui in Synodo ad Quercum coacto illum procaciter condemnavit, quave ira ſemel & iterum Eudoxia in S. Antiſtitem muliebriter exarſerit, habes apud Socratem, Sozomenum, & Theodoretum, ut recentiores praeteream. Ad Conſtantinopolitanam ſedem itaque promotus Arſacius om-

ἄμφω εἰς τὴν αὐλοῦ καθαίρεσιν εὐδόκησαν, καὶ τῶν αὐλῷ ἐπιβουλευσάντων, ἦσαν ἑκάτεροι. Ἀντὶ Εὐτυχίου Κωνσταντινουπόλεως Ἰωάννης ἀπεδέχθη, καὶ μετὰ θάνατον πάλιν Ἰωάννης, Εὐτύχιος πάλιν. ἀντὶ Ηλία Ιεροσολύ-

bo eius depositionem probaverint, & ex ipsius inimicorum numero essent. Pro Eutychio Constantinopolitano pari modo Ioannes susceptus est, & post eius obitum rursus Eutychius (3). Pro Helia Hie-

---

omnem navavit operam ut novas turbas excitaret, primusque *Ioannitarum* nomine notari jussit quotquot Chrysostomi exulantis partibus studerent, eos veluti perduelliones insectatus, ut fastui quo aextuabat morem gereret, hostibusque Chrysostomi obsecundaret. Brevi tamen is fato concessit, illique suffectus est Atticus, qui ut communionem cum Rom. Pontifice, & Occident. Episcopis iniret, nomen Chrysostomi in tabulas rettulit non sine invidia suorum, & Cyrilli Alexandrini praecipue, quem patrui odium invaserat, quique sero nimium a simultate recessit Isidori Pelusiotae gratia, uti & deinceps innuemus.

(3) Eutychii Episcopatum in ea incidisse infanda tempora cum Theodorus Caesarienſis, Origenis damnatione offensus, volensque damnatis ipsius manibus parentare, studuit Iustiniano fucum facere trium Capitulorum controversiam excitans, omnes consentiunt tum veteres tum recentiores, atque anno 553. non 550., uti auctor Synodici a Pappo editi innuit

λύμων Ιωάννης, καὶ Hierosolymitano Io-

τοι an-

---

innuit, ipsum onus subiisse, eruitur praecipue ex iis quae Io. Leunclavius in *Notatorum ad libros Codicis*, *Lib. I.* Num. LXXV. profert ex vetere Manuscripto ubi legitur: Εὐτύχιος πρεσβύτερος καὶ μοναχὸς τοῦ ἐν Αμασείᾳ μοναστηρίου, ἔτη ιβ'. μῆνας ε. οὗτος ἐξεβλήθη ὑπὸ Ιουστινιανοῦ τῷ λ'. ἔτει τῆς αὐτοῦ βασιλείας. *Eutychius presbyter & Monachus Amasiani Monasterii, praefuit annis XII. mensibus V., ab Iustiniano eiectus anno Imperii eius* XXX. Is praefuit Oecumenicae V. Synodo, in qua sublata fuit trium Capitulorum quaestio, Chalcedonense Concilium confirmatum, Origenesque damnatus iterum aeque ac eius Sectatores, qui etsi primum parere visi sint Canonum Sanctionibus, brevi tamen rebellarunt, atque Iustinianus ipse (testibus Eustathio *in vita Eutychii*, & Evagrio *Lib. IV. Cap.* 40., in *Aphthartodocetarum* errorem lapsus, qui Christi corpus ante Resurrectionem incorruptibile asserebant) pseudoconcilio iterum Constantinopolim coacto, Eutychium aqua & igne privavit. Unus Richardus Crakanthorpius ex Protestantium grege in suo *Vigilio dormitante Cap.* 20. fictitium censet Iustiniani lapsum, falso tamen, id enim aperte eruitur cum a ceteris, tum ex Synodico ipso Libello post Pappum nova luce donato ab Iustello, in quo ad annum 550., etsi perperam, reponendus enim annus 554., haec habes: μετὰ χρόνους τινὰς Ιουλιανοῦ τοῦ Αλικαρνασσεως οἱ ἀνθεχόμενοι τῆς αἱρέσεως, Ιουστινιανὸν τὸν βασιλέα ὑποτοπεύσαντες πείθουσιν, ἐξ οὐρανοῦ καὶ παντελῶς ἄφθαρτον εἶναι τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ιησοῦ καὶ Θεοῦ διαβεβαιούμενοι. δι' ἣν αἰτίαν αἱρετικὴν σύνοδον ποιησάμενος, μὴ πειθόμενον αὐτοῖς Εὐτύχιον τὸν ἀοίδιμον, εἰς Αμάσειαν καταχρίνει ἐξόρισον, καὶ Ιωάννην Ανθιοχέα σχολαστικὸν τῷ θρόνῳ τῆς Βυζαντίων ἐκκλησίας ἀνθικαθίστησι, τῇ ἀσεβείᾳ συνθέμενον. *Post nonnulla tempora ii qui Iuliani Halicarnassei haeresim tuebantur, Imperatori seducto persuadent, e Coelo*

τοι δι' εὐσέβειαν Ηελία annes, quamvis pie-
διωχθέντος. οὐκ οἶδα tatis ergo Elias (4)
perſecutionem toleraret. Neſcio an o-

D por-

Coelo, & omnino corruptionis expers eſſe corpus Domini noſtri Ieſu & Dei. Convocata igitur haeretica Synodo, celebrem illum Eutychium, qui ipſis non aſſentiebatur, in Amaſiam exulatum ablegat, & Ioannem Antiochenum Scholaſticum, qui impietati illi adſtipulabatur, in ſolium Eccleſiae Byzantinae collocat. Mortuo deinde Ioanne Iuſtini Iunioris, ac Tiberii temporibus, rurſus Eutychius conſtantinopolitanam ſedem adiit ſenio paene confectus, uti videre eſt penes Euſtathium, loco ſuperius citato.

(4) Severus Anaſtaſii Imperatoris fultus auctoritate ubi anno Chriſti 512. Antiochena Sede potitus eſt, nihil antiquius habuit quam Acephalorum partes tueri, Synodumque Chalcedonenſem anathemate damnare, atque eos Orientis Epiſcopos qui Synodicas eius Epiſtolas reſpuerant undequaque exagitare. Hos inter fuit Elias Hieroſolymorum antiſtes, qui procacitate detecta debacchantis pſeudo-epiſcopi, non tantum renuit cum ipſo communionem inire, verum & alios Pontifices monuit ne minis fracti ſuam magis curarent quam Eccleſiae cauſam, nonnulli enim vel decepti, vel neceſſitate adacti eius epiſtolis ſubſcripſerant. De his certior factus Severus, Anaſtaſium adeo commovit in eum, ut brevi militari manu a ſede ipſum expulit, & in exilium amandato Ioannes quidam ſuffectus fuit qui eadem quidem haereſi primum laboravit, deinde vero veritatis luce inluſtratus S. Sabae opera errorem ejuravit, ut videre eſt apud Evagrium *Lib.* 3., Liberatum *in Breviario*, fuſiuſque penes Cyrillum Monachum *in vita S. Sabae*.

εἰ δεῖ καταριθμεῖν ἐν τούτοις καὶ τὸν μετὰ Καλλίνικον τὸν παρὰ Ἰουστινιανοῦ τοῦ κακοῦ τυφλωθέντα, ὅτε καὶ τὸ δεύτερον τῆς βασιλείας ἐκράτησεν, προβληθέντα Κῦρον τὸν ἐξ Ἀμάστριδος, ὃς καὶ ἔγκλειστος ὢν ἐκεῖ, προεῖπεν αὐτῷ, ὡς πάλιν εἰς τὴν οἰκείαν ἀρχὴν

porteat & his accenferi Cyrum ab Amaſtride, qui poſt Callinicum a Iuſtiniano malo, cum ſecundo Imperium recepit, excoecatus (5), in Patriarcham Conſtantinopolitanum eſt electus, eo quod, dum in illa urbe poenitentiae cauſa incluſus degeret, Iuſtiniano ſui ipſius imperii recuperationem prae-

(5) Totam hanc hiſtoriam de Iuſtiniano Conſtantini Pogonati filio, Rhinotmetoque a praeciſis naribus appellato, habes apud Theophanem, Cedrenum, Zonaram, auctoremque hiſtoriae Miſcellae, ex quibus erues abunde Imperatoris huiuſce levitatem, impia geſta, & crudelitatem immanem quibus infanda quaeque patravit. Hic tamen non praetereundum cenſeo plurimos, quibus tunc temporis orbis exarſit, turbas excitatas fuiſſe a Monachis, qui poſthabitis primaevae humilitatis, pauperiſque cultus ſanctiſſimis inſtitutis, honores, munia, divitias quaeritare ſtuduerunt, callida Religionis ac pietatis quas dire peſſumdabant ſimulatione.

ἐπανελεύσηται. ἐκβέβληται δὲ καὶ παρὰ Βελλισαρίου ὡς ἐπιβουλεύων τοῖς ῥωμαϊκοῖς πρά-

praedixiſſet. Expulſus eſt etiam a Beliſario Silverius (6), quaſi, ut mihi vide-

---

(6) Librariorum imperitia tum Vindobonenſes Codd. tum Vaticani omnes Λιβέριον legunt, inepte tamen cum Σιλβέριον legi oportere hiſtoria ipſa prorſus expoſtulet, qua de cauſa germanam lectionem reſtituimus. Baronius, quique ipſius in verba jurare conſuevere, controverſias omnes de Silverio in Beliſarium retorſerunt, iniquius tamen, nec ſine veritatis offenſione, nam ipſum Calumniam Silverio ſtruxiſſe, ut Theodorae Auguſtae morem gereret, faveretque Vigilio, parum putum commentum eſt Scriptorum, quorum fides ſubleſta, quique concionatorum ritu modoque ut quempiam abſolvant ab illato crimine, poſthabitis omnibus Sanctioris Criticae canonibus, maledictis quemvis alium proſcindunt. Non levia quidem de proditione Silverii adſunt indicia, Gothorum etenim Regum favore Romanam ipſum ſedem adiiſſe, ac nullo non ſtudio eos eſſe proſequutum ex Liberato ipſo *in Breviar.* eruitur, ex Anaſtaſio, ac ſexcentis aliis veterum teſtimoniis. Procopius praeterea *Lib. I. de Bello Goth.* gnavam Beliſarii operam in Urbe munienda declarans, rumores varios Ducis ſtrenui aures pervelliſſe narrat de Silverii proditione, & Anaſtaſius auctor eſt *Beliſarium id quod de Silverio dicebatur, minime credidiſſe, ſed tandem cum multi in eadem accuſatione perſiſterent, pertimuiſſe*. Quomodo ergo calumniam ſtruere potuit, qui nec vulgi rumoribus, etsi non futilibus aures, præbet? Si continentior deinde

πράγμασι, Σιλβέριος, detur, adverſus Ro-
οἶμαι, καὶ ἀντεισῆχθαι manorum res machi-
ἀντ' αὐτοῦ ἕτερος. naretur, atque alter
in eius locum ſuffectus eſt.

---

is erat quam quis alter, adeo ut tum Procopii, tum Agathiae, Cedreni, & Iornandis Gothi in *Lib. de ſucceſſ. Regnor. & tempor.* teſtimoniis evincamur inimicis ipſis eorumque rebus illum peperciſſe; unde nam ergo infanda ea, & tam ſaeva crudelitas in Silverium? Ea porro ingenii humani natura eſt ut cum quis ſtudio partium adduci ſe ſinat, per invia quaeque abripiatur & abrupta, atque etſi nemo ſaniorum non rideat eius nugas, hae profecto tamen ſerios trahunt in luctus, & triſtiſſimas in orbe excitant tragoedias. Qui plura hac in re cupit, maximique facienda pro Iuſtiniani, Beliſariique hiſtoria, adeat omnibus numeris abſolutum opus Ioannis Eichelii ad Ἀνέκδοτα pſeudo-Procopii, quae obſtetricante Nicolao Alemanno ex Vaticana Bibliotheca prodiere, malo utique veritatis fato An. 1624.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ δ'.

Τινῶν καταχριθέντων οἱ ὑπ' αὐτῶν χειροτονηθέντες οὐδὲν ἐβλάβησαν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Παύλου τοῦ ἐκ Σαμοσαλέων καταχριθέντος, οὐδεὶς τῶν ὑπ'

INTERROGATIO IV.

Quibus nam damnatis Epiſcopis, ordinati ab ipſis nihil detrimenti paſſi ſunt (1).

RESPONSIO.

DAmnato Paulo Samoſateno, nemo eorum qui ſub ipſo

(1) Saepe ſaepius inter Catholicos orta contentio eſt de ordinatis ab haereticis, qui a nonnullis veluti ab honore deiecti putabantur, ac ſi χειροτονία irrita prorſus fuiſſet ob haereſeos profeſſionem. Hinc inde non ſemel digladiatum eſt antiquitus, verum in Nicaena I. Synodo inſtituta quaeſtione de Catharis, ſancitum fuit quod haeretici, ſive ab haereticis ordinati, errorem ſuum agnoſcentes, ſi ad Eccleſiam accederent, per manus impoſitionem reciperentur, & in Sacerdotio perſeverarent. En verba VIII. Canonis inter Nicaenos: Περὶ τῶν ὀνομαζόντων μὲν ἑαυτοὺς Καθαροὺς ποτὲ, προσερχομένων δὲ τῇ καθολικῇ καὶ ἀποστολικῇ Ἐκκλησία, ἔδοξε τῇ ἁγίᾳ καὶ μεγάλῃ συνόδῳ, ὥστε χειροθετουμένους αὐτοὺς, μένειν οὕτως ἐν τῷ κλήρῳ. πρὸ πάντων δὲ τοῦτο ὁμολογῆσαι αὐτοὺς ἐγγράφως προσήκει, ὅτι συνθήσονται, καὶ ἀκολουθήσουσι τοῖς τῆς καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας δόγμασι, τοῦτ' ἐστὶ, καὶ διγάμοις κοινωνεῖν, καὶ τοῖς ἐν τῷ διωγμῷ παραπεπλωκόσιν, ἐφ' ὧν καὶ χρόνος τέταχται, καὶ καιρὸς ὥρισαι, ὥστε αὐτοὺς ἀκολουθεῖν, ἐν πᾶσι τοῖς δόγμασι τῆς καθολι-

ὑπ' αὐτοῦ καθήρηται, ipſo erant, dignitaκαί τοι συμπεπραχόλων tis ſuae jacturam fecit (2), licet eorum criminum participes eſ-

---

καθολικῆς ἐκκλησίας. *De his qui ſe catharos appellant, ſi quando ad Catholicam & Apoſtolicam Eccleſiam redierint, viſum eſt Sanctae & magnae Synodo, ut accepta manuum impoſitione, ſic in clero maneant. Præ omnibus autem eos ſcripto profiteri oportet, quod conſentient, & ſequentur dogmata Eccleſiae Catholicae & Apoſtolicae, ideſt & cum digamis communicare, & his qui in perſecutione lapſi ſunt, quibus etiam tempus conſtitutum eſt, & opportunitas definita, ut in omnibus ſequantur dogmata Catholicae Eccleſiae.* Quae hic de Catharis ſancita vides, & de aliis haereticis intelligas, id enim eruitur ab innumeris eccleſiaſticae hiſtoriae monumentis. Cum audis vero χειροτονίαν ne ſuſpiceris iteratam ordinationem, ut quamplurimi ſenſere, ſed eccleſiaſticum ritum antiquitus in more poſitum credas, quo in Eccleſia reſipiſcentes haeretici recipiebantur, ac dein illis poſt exomologeſim pax dabatur. Dionyſius Alexandr. id aperte teſtatur apud Euſebium *Lib.* 7. *Cap.* 2. dicens παλαιοῦ γέ τοι κηκρατηκότος ἔθους ἐπὶ τῶν τοιούτων μόνῃ χρῆσθαι τῇ διὰ χειρῶν ἐπιθέσεως εὐχῇ. & Aurelius Carthaginenſis Epiſcopus in Graeca canonum Eccleſiae Africanae collectione *Can.* 57. cum de Donatiſtis ageret ἀναθεματιζομένου τοῦ τῆς πλάνης ὀνόματος, διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῆς χειρὸς ἀναδεχθῶσιν τὴν μίαν ἐκκλησίαν. *Anathematiſato nomine erroris, recipiantor per manus impoſitionem in unam eccleſiam.* Adde Syricium *Decret. Cap. I.* & Innocentium *Cap.* 15. quos vide.

(2) Inter errores Pauli Samoſateni, eiuſque aſſeclarum palmaris ille circa Baptiſma, cuius cauſa haec

αὐτῷ ἐκεῖνα, δι' ἃ ἐκεῖνος καθηρέθη. τοῦ Νεστορίου καθαιρεθέντος, οὐδεὶς τῶν ὑπ' αὐτοῦ χειροτονηθέντων καθήρηται. Πέτρου τοῦ Μόγγου ἔτι πρεσβυτέρου ὄντος, καὶ καθαιρεθέν-

essent, quibus Paulus deponi meruit. Nestorio deposito nemo ex illis, qui ab ipso ordinati fuere, ab ordinatione descivit. Petrus Mongus adhuc Presbyter a

---

haec de Paulianistis habes in Canone XIX. Synodi Nicaenae. εἶτα προσφυγόντων τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ, ὅρος ἐκτέτειται ἀναβαπτίζεσθαι αὐτοὺς ἐξάπαντος. εἰ δέ τινες τῷ παρεληλυθότι χρόνῳ ἐν τῷ κλήρῳ ἐξητάσθησαν, εἰ μὲν ἄμεμπτοι καὶ ἀνεπίληπτοι φανεῖεν, ἀναβαπτισθέντες χειροτονείσθωσαν ὑπὸ τοῦ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ἐπισκόπου. *Si ad Ecclesiam Catholicam confugerint, definitum est eos omnino rebaptisari. Si vero praeterito tempore in clero fuerint, siquidem inculpati & irreprehensibiles, rebaptisati ordinentur ab Episcopo Ecclesiae Catholicae.* Credendum hoc sane factum in iis quos hic Photius innuit, Paulianistas enim non baptisasse in nomine Trinitatis constat, quia Trinitatem aperte negabant, qua de re & δεύτεροι Ιουδαῖοι appellati sunt. Epiphanius haeresi 65. οὗτοι δὲ τὸν Ιουδαϊσμὸν παραφθείροντες, οὐδὲν περισσότερον τῶν Ιουδαίων κεκτημένοι, δεύτεροι Ιουδαῖοι κληθήσονται, καὶ Σαμοσατῖται. *Hi vero Iudaismum corrumpentes, nihil amplius Iudaeis habentes, secundi Iudaei vocabantur, & Samosatitae.* Paulianistas autem cum Paulicianis ne cum Balsamone confundas, ab altero Paulo Samosateno Manichaeorum haereseos instauratore prodeuntibus, de quibus vide Cedrenum, Blastarem in Synopsi, Historiam Miscellam in Nicephoro *Lib.* 24., quosque a Michaele Imperatore damnatos refert Theophanes.

θένλος ὑπὸ τοῦ ἁγίου Προλερίου, εἶλα εἰς τὸν αὐλὸν αὐλοῦ θάναλον Τιμοθέῳ τῷ φωνεῖ συνδεδραμηκόλος, καὶ μελὰ ταῦλα τὸν θρόνον τῆς Αλεξανδρείας μελὰ θάναλον ἐκείνου ἁρπάσανλος, καὶ τὴν ἐν Καλχηδόνι σύνοδον καθ' ἑκάστην τῷ ἀναθέματι ὑποβάλλονλος, οἱ ὑπ' αὐλοῦ χειροτονηθένλες, καίπερ καθηρημένου καὶ φονέως καὶ αἱρετικοῦ, αἱρετικοὶ ὄνλες καὶ αὐλοὶ ἔλι, μελανοοῦνλες ἐδέχθησαν. καὶ Φῆλιξ

a S. Proterio depositus, mox in eiusdem necem cum Timotheo conspiravit occisore (3), deinde Alexandrinam sedem invasit, & Calcedonensem Synodum in omnibus anathemati subiecit, & nihilominus ordinati ab ipso licet deposito, occisore, & haeretico, praeterea & ipsi haeresim profitentes, cum poenitentiam egissent, in communionem recepti fuere. Felix quoque Romae

(3) Infandae huiusce necis, turbarumque a nefariis Timotheo Aeluro, Petroque Mongo excitarum historiam habes in Liberati *Breviario Cap.* 15. a quo etiam certior fies de Zenonis Imperatoris flexanimi natura, qua faciles aures cuique inconsulto praebens, ac praesertim Acacio, mala quamplurima in Ecclesiam intulit, ac schismata fovit. Vid. Natal. Alexand. historiam. *saecul. V. Cap.* 3. §. 4. & 5.

ὁ Ρώμης γράφων πρὸς mae Epiſcopus (4) Ζήνωνα τὸν βασιλέα, ad Zenonem Impe-

τὴν E ra-

---

(4) Epiſtolam Felicis ad Zenonem integram vide apud Baronium *Annal. Eccleſ. An. Chriſt.* 483. In ea Pontifex conqueritur non tantum de Ioannis Talaja ab Alexandrina Sede expulſione, Petrique Mongi reſtitutione, verum etiam de Henotico, ſive *Unitivo Edicto* quod Imperator ediderat, ſuadente Acacio, cum Imperii habenas contra Baſiliſcum denuo recuperaverat. Animadvertendum hic tamen eſt Cardinalem Baronium falſo ſcripſiſſe Zenonem ſemper haereſi ſtuduiſſe, evertiſſe Catholica dogmata, peſſumdediſſe funditus Chriſtianam Religionem; refellitur enim Eminentiſs. auctor ex ipſius Henotici verbis, & ex epiſtola Zenonis eiusdem ad Felicem, cuius fragmentum refert Evagrius *Lib.* 3. *Cap.* 20. Henoticum hoc ſane adſtruendum ſancit ſymbolum Nicaenum, utpote quod in Conciliis Conſtantinopolitano & Epheſino confirmatum fuit, duodecim S. Cyrilli Capitulis ſuffragatur, Neſtorium & Eutychem damnat anathemate, & fidem Chalcedonenſis concilii apertiſſime profitetur, damnans eos qui diviſionem, aut confuſionem, vel phantaſiam in Chriſto inducunt. Quid ergo in ipſo invenitur quod Religionem Chriſtianam funditus evertat? Synodum Chalcedonenſem, ſideique definitionem in ea editam, nec non epiſtolam S. Leonis ad Flavianum ſilentio premit; quid vero hoc ad rem, ſi in ipſo Chriſtus Conſubſtantialis Patri ſecundum Deitatem, conſubſtantialis nobis ſecundum Humanitatem profitetur? Nihil profecto iniquius eo qui ex ſuo ingenio non ex rei veritate judicat. Ade-ſis Evagrium *Hiſtor. Eccleſ. Lib.* 3. *Cap.* 14. & Nicephorum *Lib.* 16. *Cap.* 12. apud quos Henoticum ipſum integrum etiam invenies.

τὴν διάταξιν αὐτοῦ, ἥτις Πέτρον μὲν τῆς Ἐκκλησίας ἐξέβαλλεν, ἐκείνους δὲ μελανοθύλας ἐδέξατο, θεῖον ἀποκαλεῖ τύπον. ἐγκαλεῖ δὲ αὐτῷ δι' ὧν γέγραφε, τίνος χάριν τὸν Πέτρον ἐκβαλὼν τῆς Ἐκκλησίας, αὖθις αὐτὸν εἰσήγαγε, καὶ τὸν Ἰωάννην ἐδίωξε. Μελέτιος ὁ Ἀντιοχεὺς ὑπὸ αἱρετικῶν χειροτονηθεὶς ἀντὶ Εὐσταθείου Σεβαστείας ἐπισκόπου, καθαιρεθεὶς μετενεχθεὶς εἰς Βέρροιαν, εἶτα πάλιν ὑπ' αὐτῶν καθαιρεθεὶς Ἀντιοχείας ἐπίσκοπος, ἐκείνων ὡς αἱρετικῶν δυ-

ratorem ſcribens, conſtitutionem eius, qua Petrum quidem Eccleſia eiecit, ordinatos vero ab eo, pœnitentia acta, ſuſcepit, divinum typum vocat: cum ipſo autem in ſuis litteris expoſtulat cuius rei gratia Petrum in Eccleſiam induxerit, a qua eumdem ante pepulerat, & Ioannem perſequeretur. Meletius Antiochenus (5) in Euſtathii Sebaſteni Epiſcopi locum ab haereticis, ordinatus, indeque Berrhoeam tranſlatus, deinde iterum ab ipſis Antiochiae Epiſcopus eſt conſtitutus, illiſque haereſi

(5) De Meletio eiuſque germana fide vide quæ adnotavimus ſuperius pag. 18. Num. 3.

σφημουμένων, οὗτος παρὰ τῆς Ἐκκλησίας ἀπεδέχθη. οἱ ὑπὸ Σεργίου καὶ Πύῤῥου χειροτονηθέντες καὶ Μακαρίου, Ἰουδαίων ὡς αἱρετικῶν τῆς Ἐκκλησίας ἐκδιωχθέντων μετανοήσαντες προσεδέχθησαν. καὶ

reſi notatis, hunc Eccleſia ſuſcepit. Qui a Sergio, Pirrho & Macario (6) ob haereſim ab Eccleſia pulſis ordinationem conſecuti fuerant, poenitentia peracta (7), in Eccleſia manſerunt.

---

(6) Quivis Monothelitarum hiſtoriam legerit, meminerit hos, quos Photius hic nominat, perilluſtrium ſedium Antiſtites omnem moviſſe lapidem, ut unicam in Chriſto operationem, adeoque unicam voluntatem propugnarent, & mille artes excogitaſſe ut errorem tuerentur. Sergius ſane huiuſce haereſeos veluti parens haberi debet; Pyrrhus Conſtantinopoli eam tutatus eſt, uti & Macarius Antiochiæ, qui tamen a ſexta Oecumenica Synodo damnati perpetuo anathemate confixi ſunt.

(7) Qua ratione ex haereſibus ad ſanctam Dei Catholicam & Apoſtolicam Eccleſiam redeuntes oporteat ſuſcipere, quove poenitentiae genere purgare, habes in Euchologio Graecorum edito a Goario *Pag.* 883. *& ſeq.* quod vide. Exacto dein purgationis tempore libellos fidei ſuae cum anathematiſmis errorum debebant Epiſcopo obferre, χρὴ γὰρ, ait *Can.* 96. Synodi VI. in Trullo, τοὺς ἐξ αἱρέσεως ἐπιστρέφοντας ποιεῖν λιβέλλους, καὶ ἀναθεματίζειν τὴν αἵρεσιν, uti factum novimus a Valente & Urſacio, qui profeſſionem ſuam ſcripto obtulerunt Iulio Rom. Epiſcopo hiſce verbis,

καὶ οἱ ὑπὸ Μακεδονίου τοῦ πνευματομάχου χειροτονηθέντες ὡσαυτῶς. Τὸν Ἀχάκιον οἱ Ῥωμαῖοι ἔτι μὲν περιόντα καθαιρέσει ὑπέβαλλον καὶ ἀναθέματι· μετὰ τελευτὴν δὲ, Ἰουστίνου μετὰ τὸν Ἀναστάσιον βασιλεύσαντος, πρεσβευσάμενοι πρὸς αὐτὸν, καὶ τῶν διπτύχων ἐκβαλόντες, Ἰωάννου τηνικαῦτα τὸν θρόνον διέποντος Κωνσταντινουπόλεως, τοὺς ὑπ' αὐτοῦ χειροτονηθέντας συλλειτουργοὺς εἶναι μὲν ἐκέλευσαν· ἀδελφῶν δὲ τάξιν ἔσχον παρ' αὐτοῦ, καὶ

runt. Idem sane & observatum fuit erga eos quibus Macedonius Pneumatomachus manus imposuit. Acacium inter vivos adhuc Romani depositione atque anathemate perculerunt, post obitum vero, imperante Iustino Anastasii successore, & Ioanne Constantinopolitanam sedem obtinente, eumdem Acacium, legatione ad Imperatorem missa, e diptychis tolli mandarunt; sed ordinatos ab illo confratrum loco habuerunt, & cum

---

verbis, quae Sozomenus *Lib.* 3. *Cap.* 22. refert. ταῦτα δὲ τῇ χειρὶ αὐτῷ γράψαντες ὁμολογοῦμεν πάλιν ὅτι τὴν Ἀρειανικὴν αἵρεσιν, κατὰ προείπομεν, καὶ τοὺς ταύτης αὐθέντας κατακρίναμεν εἰς αἰῶνα. *Haec vero scribentes manu nostra profitemur, nos Arianicam haeresim, eiusque auctores in aeternum damnare;* Et hoc pacto Liberius respiscentes Macedonianos in Communionem recepit, ut tradit Socrates *Lib.* 4. *Cap.* 12.

χον, καὶ ἐκοινώνουν αὐ-
τοῖς. οἱ ὑπὸ Αναστα-
σίου καὶ Νικήτα τῶν
αἱρετικῶν χειροτονηθέντες
παρὰ τῆς ἑβδόμης ἐ-
δέχθησαν συνόδου. καὶ
Μελέτιος δὲ μυρίων ἔνο-
χος γέγονεν, ἐπεσκή-
δησε θρόνοις ἀλλοτρίοις,
ἐλύπησε μάρτυρας, ἐ-
πανέστη τῷ οἰκείῳ πα-
τριάρχῃ, καὶ τὸν αὐ-
τοῦ θρόνον ἥρπασε, συ-
νεπήχθη Αρείῳ· ὡς
δὲ λέγει Σωκράτης, καὶ
εἰς τὸν διωγμὸν ἐπέ-
θυσε. καὶ διὰ ταῦτα
ὑπὸ τοῦ Πέτρου κα-
θηρέθη· ἀλλ' ὅμως εἰ
καὶ καθηρέθη πολλά-
κις, ὕστερον εἰ καὶ μὴ

cum iis communi-
carunt. Ii praeterea
quibus Anaſtaſius &
Niceta haeretici Sa-
cramentum Ordinis
miniſtraverant, ſe-
ptima ſynodus Ec-
cleſiaſtica comunio-
ne nequaquam cen-
ſuit indignos. Deni-
que Meletius innu-
merorum reus ex-
titit criminum, a-
lienos thronos inva-
ſit, martyres moero-
re affecit, contra
ſuum Patriarcham re-
bellavit, eique thro-
num rapuit, cum
Ario ſocietatem i-
niit, immo & per-
ſecutionis tempore, ut inquit Socrates,
Idolis immolavit, eaſque ob res a Petro
depoſitus fuit, nihilo tamen minus,
quamvis eius depoſitio multoties confir-
mata fuerit, ſi non ordinandi faculta-

rem

τὴν ἱερωσύνην, ἀλλὰ τὸ ὄνομα τοῦ ἐπισκόπου ἀπείληφεν.

tem (8), attamen Epiſcopi nomen recuperavit.

EPΩ-

(8) En verba Synodicae epiſtolae Nicaeni Concilii apud Theodoretum relata *Lib.* 1. *Cap.* 9. de Meletio qui fuit αἱρεσιάρχης τῶν ἐξ αὐτοῦ Μελετιανῶν καλουμένων ut ſcribit Socrates *Lib.* 1. *Cap.* 3. & 6. ἔδοξεν οὖν Μελέτιον μένειν ἐν τῇ αὐτοῦ πόλει, μηδὲ μίαν ἐξουσίαν ἔχειν, μήτε χειροτονεῖν, μήτε χειροθετεῖν· ἀλλὸν δὲ τὸ ὄνομα τῆς τιμῆς κεκτῆσθαι. *Placuit igitur Meletium in ſua civitate manere, poteſtatem autem nullam habere vel quemquam ordinandi, vel cuiquam magnus imponendi: ſolum vero honoris nomen retinere.* Sic Epheſini Patres Euſtathium quemdam Epiſcopi nomen & honorem, ſine re ac poteſtate, obtinere ſtatuerunt in Epiſtola Synodica ad Concilium Pamphiliae, quae extat inter acta Epheſinae Synodi *Tom.* 2. *Append.* 1. *Cap.* 1: & apud Zonaram & Balſamonem hiſce verbis ὡρίσαμεν ἔχειν αὐτὸν, τότε τῆς ἐπισκοπῆς ὄνομα, καὶ τὴν τιμὴν, οὕτω μέν τοι ὥστε μὴ χειροτονεῖν αὐτόν. *Statuimus ut epiſcopatus nomen & honorem habeat, ita tamen ut ipſe non ordinet.* De ordinatis vero a Meletio, ἔχειν μὲν αὐτοὺς τὴν τιμὴν καὶ λειτουργίαν legimus ſtatutum in ſuperius citata epiſtola Synodica, id quod ſemper in Eccleſia Catholica uſurpatum videmus.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ε'.

Πότε κινηθέντες εἰς ἔχθραν κατ' ἀλλήλων, τινὲς ἀπεφήναντο, καὶ οὐδέτερος αὐτῶν ἐκ τούτου τί παρεβλάβη, οὔτ' ὁ ποιήσας, οὔτ' ὁ καθ' οὗ πεποίηκεν;

INTERROGATIO V.

Quando nonnulli ſimultate adacti, alter in alterum ſententiam tulit, neuter vero ipſorum quid damni paſſus eſt, nec laceſſens, nec laceſſitus?

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ὁ Θεῖος Ἰωάννης κατὰ Κύριλλον πολὺν ἡσύχως, καὶ ἀπρο-

RESPONSIO.

DIvinus Ioannes contra Cyrillum (1) egit, placide de

(1) Qua ſimultate ſe Chryſoſtomus geſſerit in Cyrillum Alexandrinum prorſus ignoro, conſtat enim Ioannem vita functum eſſe antequam Cyrillus Sede Alexandrina potiretur. Verum comperta omnibus ſunt quae Cyrillus Theophilo patruo ſuo ſtudens in S. Conſtantinopolitanum Antiſtitem geſſit, quaeque habes in Nicephoro *Lib. XIV. Hiſtor. Eccleſ.* Ea, velint nolint Cyrilli patroni, illius minus aequum animum oſtendunt, & ſtudio partium nimium abreptum. Novi permultos in arenam deſcendiſſe ut pro eo digladiarent; recte verum nec ne, adhuc ſub judice lis eſt. Non recoquam quae de Oreſte Alexandriae moderatore Socrates refert *Lib. 7. Hiſtor. Eccleſ. Cap.* 14., nec Nitriae monachorum infandum in eum facinus a Cyrillo, veluti omnibus numeris abſolutum opus, laudibus proſequtum, nec Hypatiae ſapientiſſimae, modeſtiſſimaeque Puellae,

προσώπως καὶ μελὰ de tamen, nec di-
τοῦ re-

Puellae, filiae Theonis philoſophi, & ſcholae Platonicae apud Alexandriam magiſtrae atque moderatricis ingenuae immanem caedem, Petri cuiusdam Alexandrinae Eccleſiae Lectoris conſpiratione iniqua patratam, ut innuit idem Socrates *lib. cit. Cap.* 15., & Damaſcius in Vita Iſidori Philoſophi, cuius ſatis prolixam narrationem *Henricus Valeſius* in animadverſionibus profert; dicam tamen nondum quempiam extitiſſe qui illum e re nata, & germanis rationibus defenderit. Eſto quod nec ſenſerit aliquid de Monachorum, & Petri turbis, quibus tamen utebatur uti magnarum rerum conſiliariis, ne dicam uti ſui corporis ſatellitibus, attamen Epiſcopi erat peccantes coërcere, & canonicis poenis mulctare qui tam nefaria patraſſent. De his vero altum ſilentium; immo Ammonius nefarius monachus, qui projectiore audacia in Oreſtem inſurrexerat, & jactu lapidis necarat, tormentis in quaeſtione ad necem adactus, Θαυμάσιου ideſt *Admirandi* nomine ornatus a Cyrillo eſt. Quid plura? S. ipſe Iſidorus Peluſiota Cyrilli familiaris, cuiuſque adhortationibus nomen Chryſoſtomi Cyrilius in dyptica reſtituit, eum levitatis, inconſtantiae, partiumque ſtudii non ſemel arguit, & precipue in *Epiſt.* 310. *Lib.* 1. quae eſt huiuſmodi. Προσπάθεια μὲν οὐκ ὀξυδορκεῖ, ἀνλιπάθεια δὲ ὅλως οὐχ ὁρᾷ. εἰ τοίνυν ἑκατέραν λήμης βούλει καθαρεῦσαι, μὴ βιαίας ἀποφάσεις ἐκβίβαζε, ἀλλὰ κρίσει δικαίᾳ τὰς αἰτίας ἐπίτρεψον. ἐπειδὴ καὶ ὁ Θεὸς, ὁ πάντα εἰδὼς πρὸ γενέσεως, καταβῆναι, καὶ τὴν κραυγὴν ἰδεῖν Σοδόμων φιλανθρώπως ἠνδύκησεν, ἡμᾶς ἀκριβῆς ἐρεύνης διδάσκων ὑπόθεσιν. *Praeposterus favor haud acute cernit; odium nihil omnino non videt. Quapropter ſi ab utraque glama purus atque immunis eſſe ſtudes, noli violentas ſententias ferre: verum illata crimina iuſto & integro judicio committas. Quandoquidem Deus etiam,*

τοῦ προσήκοντος ἐκείνῳ καὶ φρονήματος | καὶ λόγου, καὶ σχήματος, καὶ Κύριλλος κατὰ Ἰούλου, καὶ Κύριλλος καὶ Θεοδώριτος κατ' ἀλλήλων. φασὶ δὲ ὅτι ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἀπεχθείας διαῤῥήδην ἐβόα Κύριλλος· Ἰωάννης ἐν Πατριάρχαις, καὶ Ἰούδας ἐν Ἀποστόλοις.

recte ad eius personam, immo ea quae illum deceret prudentia, aptaque tum loquendi tum agendi ratione. Cyrillus etiam cum ipso simultates exercuit & cum Theodoreto. Quin & dissidii tempore, aiunt, Cyrillum clara voce inclamasse: Ioannes inter Patriarchas, & Iudas inter Apostolos.

etiam, qui omnia scit antequam oriantur, pro sua humanitate descendere ac Sodomorum clamorem perspicere voluit, hinc videlicet nos ad res accurate perscrutandas & exponendas erudiens. Utinam isthæc verba inscripta in corde omnium essent, quotquot positi sunt *Episcopi regere Ecclesiam Dei!* Ade-sis & *Epist.* 324. eiusdem libri prae aliis.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ζ'.

Πόσοι οἰκουμενικαῖς συνόδοις ἀπέσησαν, ἀλλ' οὐδὲν αὐτὰς ἔβλαψαν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Νουάτος ὁ Ρώμης ὑπὸ ἐπισκόπων καθήρηται, Παῦλος ὁ Σαμοσαλεὺς ὑπὸ ιβ. ἐπι-

INTERROGATIO VI.

Quoti Oecumenicis parere Synodis recuſarunt, ſed earum auctoritatem nihil laeſerunt.

RESPONSIO.

NOvatus Romanus ab Epiſcopis exauctoratus fuit (1). Paulus Samoſa-

(1) Sub Cypriano coacta eſt Synodus contra Novatum, de qua hic Photius, cuiuſque etiam meminit auctor Synodici *Cap.* XXII. hiſce verbis. Σύνοδος ἐν Καρθαγένῃ συναθροισθεῖσα ὑπὸ τοῦ Κυπριανοῦ, γενομένου αὐτῆς ἐπισκόπου, καὶ ἑτέρων ὀγδοήκοντα τεσσάρων ἐπισκόπων, ἀποκηρύξασα Νουάτον, ὡς τὴν μετάνοιαν τοῖς πλαίουσι κλείοντα. *Synodus Carthagine collecta a Cypriano, qui eius erat Epiſcopus, aliiſque octoginta quatuor Pontificibus, quae Novatum, utpote poenitentiam lapſis negantem, abdicavit.* De Novato vero atque de hac ipſa Synodo audias Cyprianum ſic ad Antonianum ſcribentem *Lib.* 4. *Cap.* 2. *Secundum quod, in quit, ante fuerat deſtinatum, perſecutione ſopita, cum data eſſet facultas in unum conveniendi, copioſus epiſcoporum numerus, quos integros & incolumes fides ſua, & Domini tutela protexit, in unum convenimus, & ſcripturis diù ex utraque parte prolatis, temperamentum ſalubri moderatione libravimus, ut nec in totum ſpes communi-*

ἐπισκόπων, ὡς ψηλὸν τὸν Χριστὸν λέγων ἄνθρωπον κατηχήθη. Τὰ κατὰ

fatenus a XII. Episcopis, quod nudum hominem esse Christum diceret, depositionis sententia multatus est (2). Sym-

---

municationis & pacis lapsis negaretur, ne plus desperatione deficerent, & eo quod sibi Ecclesia abdicaretur, secuti seculum gentiliter viverent, nec tamen rursus censura evangelica solveretur, ut ad communicationem tamen prosilirent; sed traheretur diu poenitentia, & rogaretur dolenter paterna clementia, & examinarentur causae, & voluntates, & necessitates singulorum. Quae autem fuerit persecutio de qua Cyprianus, habes ex Epiphanio *Lib. II. adverſ. Hær. haeresi LIX.* ὁ Νοβᾶτος δὲ ἐπὶ τῆς Ρωμαίων ὑπῆρχεν, ἐν καιρῷ τοῦ διωγμοῦ τοῦ πρὸ Μαξιμίνου γενομένου πρώτου, τάχα οἶμαι Δεκίου τότε ἦν, ἢ Αὐρηλιάνου. *Novatus porro Romae persecutionis illius tempore fuit, quae eam antecessit, quam Maximinus excitavit, quaeque Decii, ut opinor, vel Aureliani fuit.*

(2) Duo habita fuisse Concilia Antiochiae contra Paulum Samosatenum constat ex Synodicis, primum quorum coactum est anno Chr. 264., & forte illud est quod hic duodecim Episcopis coalitum memorat Photius, ni error numeri in Codices irrepserit, id quod videtur innuere Eusebii *Histor. Eccles. Lib. VII. Cap.* 28. qui cum recensuerit praecipuos, maximique nominis Episcopos: μυρίους τε ἄλλους οὐκ ἂν ἀπορῆσαί τις ἅμα πρεσβυτέροις καὶ διακόνοις, τῆς αὐτῆς ἕνεκεν αἰτίας ἐν τῇ προειρημένῃ πόλει τηνικάδε συγκροτηθέντας ἀπαριθμούμενος. *Sexcentos, scilicet, quoque alios qui una cum presbyteris & diaconis eo confluxerunt, nequaquam difficile fuerit recensere.* Alterum vero, cuius Synodica

Σύμμαχον καὶ Λαυρέντιον ἐπὶ Ἀναστασίου τοῦ Βασιλέως ἐν Ρώμῃ ἐπισκοποὶ τὸν ἀριθμὸν ρ'. δικάσαντες· καὶ τὸν μὲν Σύμμαχον, ὡς ἕνα τῶν ἑπτὰ διὰ-

Symmachi & Laurentii cauſam ſub Anaſtaſio Imperatore centum in Urbe Epiſcopi expenderunt (3), & Symmachum quidem, utpote unum ex ſeptem

---

ca epiſtola extat apud Euſebium *Cap.* 30., quodque anno Chr. 270. habitum fuit, ut verſipelli haeretico effugia occluderentur, & hoc non tantum anathemate percuſſit Paulum, ſed Pontificia etiam dignitate ſpoliavit, eiuſque in locum Domnum ſuffecit. Quot autem Epiſcopi ad hoc convenerint non conſtans eſt veterum opinio. S. Athanaſius in *Lib. de Synodis Arimini, & Seleuciae* habitis ſeptuaginta tantum numerat, & *Libellus ſupplex* Baſilii Diaconi, & Monachorum *ad Imperatores* contra Neſtorium, 180. recenſet.

(3) Schiſmatis huiuſce cauſam habes in *Hiſtor. Eccleſ.* Theodori Lectoris *Lib.* 2., cuius haec ſumma eſt. Cum Feſtus quidam Conſtantinopolim legatus a Theodorico Gothorum Rege miſſus eſſet, legatione functus, clam Anaſtaſio Imperatori pollicitus eſt ſe effecturum, ut Zenonis Henotico Romanus Pontifex ultro ſubſcriberet. Is vero Romam redux cum ſuo eam viduatam paſtore Eccleſiam inveniſſet, in id prorſus intendit ut illi tantus honos tribueretur, a quo praeconcepta ſpes ineundae gratiae cum Caeſare firmaretur. Irrita tamen eius vota fuere, & cum comperiſſet Symmachum iam legitimis ſuffragiis conſtitutum Pontificem, ad Schiſma fovendum animum convertit, atque ambitu & pecunia Laurent

διακόνων ὄντα, καὶ κατὰ θεσμὸν ἐκκλησιαστικὸν τὸν θρόνον διέποντα, ἐδικαίωσαν αὐτὸν κατέχειν· Λαυρέντιον δὲ, Νουκερίας ἐπίσκοπον, καίπερ ἐπὶ τέσσαρα ἔτη τὴν Ρώμην ταράττοντα, εἶναι ὥρισαν. ὕστερον δὲ στάσεις κινῶν αὖθις καὶ ταραχὰς, ὑπὸ Συμμάχου ἐννόμως καθήρηται. τὸν πνευματόμαχον Μακεδόνιον ἐπί-

ptem diaconis, & juxta Ecclesiasticas sanctiones sedem obtinentem, in eiusdem possessione retinendum esse censuerunt; Laurentium vero qui quatuor annis Romam turbarat, Nuceriæ episcopum esse decreverunt; cumque deinceps seditiones rursus ac turbas moveret, a Symmaco juxte depositus fuit. Macedonium Spiritus S. hostem (4) Epi-

---

rentium episcopali dignitate augeri conatus est. Clero, Senatu, civibusque ita in varia studia distractis, caedibus undique Urbs redundabat, cum Theodoricus gratia componendi dissociatos animos, collecta Romae Synodo, Symmacho quidem Urbis Romae episcopatum adjudicavit, Laurentium vero Nuceriæ Pontificatum gerere ex Concilii voto constituit. Vid. Synodicam huius Romani Concilii apud Henr. Iustellum in pluries citata *Bibliotheca Veteris Iuris Canonici* inter Decreta Symmachi, *Tom. I. pag.* 264.

(4) Πνευματόμαχος appellatus est Macedonius eo quia

σκοποι καθῆλον ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὧν ἐξῆρχεν Ακάκιος ὁ Καισαρείας τῆς Παλαισ/ίνης, καὶ οἱ ἀμφ' αὐτόν. τὸν καὶ τῶν Αγγέλων ὑπέρτερον πανάγιον Χρυσόστομον κρατεῖν τὸν θρόνον, ἐπίσκοποι μετὰ τὴν παράλογον καθαίρεσιν, ἣν ὑπὸ Θεοφίλου γενομέ-

Epiſcopi Conſtantinopoli congregati dignitate abdicarunt, inter quos Acacius Ceſareæ Paleſtinæ Epiſcopus, eiuſque fautores emicuere. Angelis ipſis præſtantiorem, Sanctiſſimumque Chryſoſtomum in priſtina ſedem reſtitui debere poſt eius iniquam depoſitionem a Theophilo factam

Epi-

---

quia novam condidit haereſim aſſerens Spiritum S. non eiusdem cum Patre & Filio honoris participem, ſed utriuſque adminiſtrum eſſe ac creaturam. Huic perfidiæ contraire ſtatim ſtuduerunt Catholici, & biennio poſt eius ortum, anno ſcilicet 362. in Synodo Alexandrina primum damnata fuit, ut patet ex Synodica ad Antiochenos ſcripta, quae habetur apud Athanaſium; iterum in Concilio Illyricenſi An. 367.; tertio in Synodo Romana, quam habuit Damaſus, & ex qua Pontifex ad epiſcopos Illyrici epiſtolam dedit a Theodoreto relatam *Lib.* 2. *Hiſtor. Eccleſ. Cap.* 22.; quarto demum in Concilio Oecumenico II. Conſtantinopoli habito, de quo Vid. Photium *Lib. de Synodis*, & incerti graeci auctoris libellum de ſex Synodis Oecumenicis editum ab Iuſtello poſt Synopticam enarrationem Nili Rhodii.

νην, ἐδικαίωσαν, τὴν τούτου παρ' οὐδὲν θέμενοι καλὰ τοῦ καὶ τῶν Ἀγγέλων κρείττονος ἁγίου ψῆφον. ἀλλὰ καὶ ὅτε αὖθις ἐξεβλήθη παρὰ τῆς βασιλίσσης. Λεοντίου τοῦ Ἀγκύρας ἐπισκόπου τῶν τότε ἀνελπλυθότων ἐξάρχοντος, οἰμώζων καὶ σλενάζων ὅτι γε δίκης τυχεῖν οὐκ ἠξίωται, ἧς καὶ τυμβορύχους καὶ λῃστὰς ἀξιοῦσθαι προσῆκεν, ὅπως τῶν κατ'

Episcopi judicárunt, sententiam ab illo adversus angelis ipsis meliorem Sanctum latam pro nihilo putantes. Sed & cum iterum ab Imperatoris conjuge de episcopali sede deturbaretur (5), Leontio Ancyrano, primas inter episcopos qui tunc convenerant agente, ipse ejulans atque ingemiscens, quod iustitiam consequi sibi non liceret, qua & sepulcrorum effossores (6), latronesque non fraudari par erat (ut scilicet eo-

(5) De Chrysostomo, duplicique eius exilio superius egimus in Interrogatione III. pag. 22. Quod ad eius querelas vero, justissimas sane & rationi prorsus aptissimas vid. Theodoreti *Histor. Eccles. Lib. V. Cap.* 34. Et quid iniquius porro quam inaudita parte poena reum afficere?

(6) Piaculare semper habitum est cineres & ossa mortuorum evertere, legesque pluries latae fuere causa coercendae improborum impietatis. Nazianzeni

αὐτῶν λεγομένων διδῶσι λόγον, ἐκβέβληται. οὐκ ἂν δὲ οὗτος ἠλαύνετο, καί τοι γε τίς ἐν τοῖς τοιούτοις αὐτοῦ ἐπιστημονικώτερος; εἰ ἦν τοῦτο παράλογον, τὸ ὑπὸ Επισκόπων κρί-

eorum de quibus accuſarentur rationem redderent) in exilium miſſus fuit. Porro non ita conqueſtus fuiſſet; nam quis eiuſmodi rerum ipſo doctior? Si ab epiſcopis iudicari abſurdum contrariumque eccle-

---

ni aetate nulla a quibusdam habebatur ſepulcrorum religio, quia plures ſpoliis inde ereptis lucrum ſibi quæritabant, uti eruitur ex duobus epigrammat. quibus S. Antiſtes nititur a tumulo Martiniani cuiusdam impias manus avertere, quaeque inter Anecdota Græca Muratorii reperies N. III. & IV. Leges, quas Imperator Conſtans in τυμβωρύχους ſeu ſepulcrorum violatores, Conſtantiuſque Auguſtus, & Iulianus tulere, videri poſſunt in Codd. Theodoſ. & Iuſtinian. Tit. *de ſepulcrorum viol.*, multaque ad rem facientia habes apud Gruterum, Ioannem Kirchmannum de *Funerib. Romanor. Lib.* 3. *Cap.* 26., Gothofredum in *Comment. ad Cod. Theodoſ.*, Spondanum *Lib. I. part.* 1. *Cap.* 9. *de Coemet. ſacris*, ut alios omittam. In Collectione Canonum Eccleſiae Ioannis Antiocheni *Tit.* XLV. canonica poena ſtatuitur in ſepulcrorum ſuffoſſores in hunc modum: Ο τυμβωρύχος ἑνδεκα ἔτεσιν ἀκοινώνητος ἔσται, ἐν δυσὶ προσκλαίων, ἐν τρισὶν ἀκροώμενος, ἐν τέσσαρσιν ὑποπίπτων, ἑνὶ δὲ συνεστώς. καὶ τότε δεχθησόμενος. *Qui ſepulcra effodit, undecim annis carebit communione: duobus deflens, tribus audiens, quatuor ſubſtratus, uno conſiſtens, & tunc admittendus.*

νεσθαι. ἀλλὰ καὶ Ἀθανάσιος ὁ μέγας μετὰ τὴν ἐν Σαρδικῇ ἀθῴωσιν, καὶ τὴν ἐν Ἱεροσολύμαις ὑπὸ Μαξίμου γενομένην τοῦ ὁμολογητοῦ, ἡνίκα σύνοδον συγκροτήσας σύμψηφος καὶ αὐτὸς τοῖς ὑπὲρ αὐτοῦ δεδογμένοις ἐγένετο, εἰδὼς ὡς μέγα ἑκάστη ἐνορία ἰσχύει εἰς τὰ κατ' αὐτὴν ὡς εἰκὸς συμβαίνοντα, σύνοδον τῶν κατ' Αἴγυπτον συγκροτήσας ἐπισκόπων, παρεσκεύασε καὶ αὐτοὺς ὁμοίως

ecclesiasticis legibus esset. Sed & magnus Athanasius post eius absolutionem in Sardicensi concilio, aliamque Hierosolymis a Maximo confessore factam (quando & ipse sententiae de Athanasio apud Sardicam latæ, Synodo coacta, consensit) probe sciens quanta, ut par est, auctoritate provinciales episcopi polleant in causis uniuscuiusque provinciae diiudicandis (7), Synodum Aegypti episcoporum congregans, curavit ut

G &

(7) Quisquis avet Provincialium Synodorum ius, earumque utilitatem agnoscere expendat Canon. II. Concilii Constantinopolitani I., cui potissimum haerentes Petrus de Marca, & Cla. Wan-Hespenius non semel Antiquae Ecclesiae disciplinam restituendam clamant, utpote optimam, & Ecclesiasticae Reipublicae firmandae aptissimam.

τοῖς ἐν Σαρδικῇ, καὶ Παλαιστίνῃ περὶ αὐτοῦ ψηφίσασθαι, καὶ χωρὶς ὢν Πατριάρχου.

& ipſi haud diverſa a Sardicenſis & Hieroſolymitani Concilii ſententiis de ſe decernerent, quamvis nulli Patriarchæ ſubeſſet.

ΕΡΩ-

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ή'.

Ποῖοι βασιλεῖς ἠγωνίσαντο περὶ εἰρήνης τῶν Ἐκκλησιῶν;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

ΚΩνσταντῖνος ὁ μέγας ἐδήλωσεν Αρείῳ τὴν καθ' Αλέξανδρον καταλῦσαι ἔχθραν, (1) &

INTERROGATIO VII.

Quinam Imperatores pro tuenda Eccleſiarum pace dimicarunt?

RESPONSIO.

COnſtantinus magnus Ario declaravit ſe velle, ut quas gerebat cum Alexandro inimicitias extingueret, &

(1) Arium non ſtatim blaſphemias evomuiſſe in Verbum, ſed ſimultates cum Alexandro exercuiſſe eo quia eum ſibi praelatum in electione ad Alexandrinum Pontificatum irretorto oculo viderat, teſtantur Theodoretus *Lib. I. Hiſt. Eccleſ. Cap.* 2. & *Lib. IV. Haereticarum fabular. Cap.* 1., Euſebius *in Vita Conſtantini M. Lib. II. Cap.* 61., & 62., ceterique omnes vetuſtiores Hiſtorici. Apud Euſebium habes etiam integram Conſtantini epiſtolam, de qua Photius inferius, & a qua diſces quanto pacis & veritatis amore aeſtuaret piiſſimus Imperator, qui nulli rei magis ſtudebat quam Reipublicae, Eccleſiaeque bono. Non me fugit nonnullos poſt Baronium male ſenſiſſe de Conſtantino, quaſi jure alieno tamquam proprio iniuſte uſus ſit in componendis ſchiſma-

καὶ διαιτητὴν αὐτῷ Ὁσιον τὸν ὁμολογητὴν ἔστηλεν, ὅτε καὶ ἔγραψεν, ὡς βουλόμενος προσκυνητὴς τῶν ἁγίων τόπων τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις γενέσθαι, χάριν τὸ Πάσχα ἐκτέλεσαι διὰ τοὺς πρὸς ἀλλήλους στασιάζοντας, ἐκωλύθη εἶτα μὴ πείσας, τὴν μέγαλην ἐκρότησαι σύνοδον. Θεοδόσιος ἐμήνυσε Δημοφίλῳ τῷ Ἀρειανῷ εἰ

& quaestionis arbitrum Osium confessorem ad ipsum misit, quo tempore etiam scripsit, se, cum vellet sancta Hierosolymitanæ urbis loca venerabundus petere, ob mutuas illas dissensiones vetitum fuisse. Ario autem dictis non parente, magnam Synodum indixit (2). Theodosius Demophilo Ariano significavit, si Ec-

---

schismatibus; verum ii longe a vero aberrant, uti ostendit *Natalis Alexander Dissertat. V. saecul IV.*, quam vide una cum iis quae habet hac in re *Petrus de Marca*, *Wan-Hespenius*, ac sexcenti alii cum *Grotio in Lib. de Imperio Summarum Pot.*

(2) Non una Nicaena Synodus ab Imperatore indicta est, sed octo priora Oecumenica Concilia ab Imperatoribus sunt coacta, uti ex singulis eorum Synodicis videre est. Adesis quae retulimus superius in *Erotemat. I. N.* 2. *pag.* 2. de Synodica Concil. Constantinop. I. ad Theodosium.

βούλοιτο κρατεῖν τῶν Ἐκκλησιῶν εἰρηνεῦσαι πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν. εἰ δὲ μὴ εἰρηνεύοι ἀναχωρῆσαι, ὃ καὶ ἐγένετο καὶ ἐχειροτονήθη Νεκτάριος. ὁ αὐτὸς οὗτος, κατ' ἀλλήλων γενομένων Ἰννοκεντίου καὶ Φλαυιανοῦ, τὴν ἀνὰ με-

Ecclesias obtinere vellet, pacifice erga Ecclesiam se gereret, sin minus Ecclesia excederet (3), id quod factum fuit, ordinatusque est Nectarius. Idem hic Imperator Innocentio ac Flaviano in-

vi-

(3) Demophilum Arianorum ducem infensissimum fuisse Gregorio Nazianzeno, omnibusque qui Nicaenae Synodo adhaererent, erues ex Socrate *Histor. Eccl. Lib. V. Cap.* 7., qui narrans uti Theodosius causa componendae pacis, quae ab Ecclesia sublata jam fuerat, haec ita refert. Δηλοῖ οὖν αὐτὸς τῷ Δημοφίλῳ, εἰ βούλοιτο πιστεύειν τῇ κατὰ Νίκαιαν συνόδῳ ἑνοῦν τε τὸν λαὸν, καὶ τὴν εἰρήνην ἀσπάζεσθαι· τοῦ δὲ φυγόντος τὴν πρόταξιν· εἶχον, ἔφη ὁ βασιλεὺς, εἰ τὴν εἰρήνην καὶ τὴν ὁμόνοιαν φεύγεις σε καὶ σῶν εὐκτηρίων τόπων κελεύω. *Confestim igitur mandat Demophilo, utrum Nicaenae fidei consentire, & populum in unum cogere, pacemque amplecti vellet: Illo verum detrectante: si pacem inquit, & concordiam fugis, te quoque ex Ecclesia fugere jubeo.* Penes eumdem Socratem *Cap.* 8. habes etiam quae spectant ad Nectarii legitimam electionem, ex quibus comperies quod semper Principis fuit tum motos in Ecclesia fluctus componere, tum poenas sumere de iis, qui etsi dignitate & honoribus adaucti, tamen in civium numero sunt computandi.

μεταξὺ αὐτῷ ἔχθραν, ἐκ ποδῶν ἐποίησε καὶ ἠφάνισε.

vicem diffidentibus, per ſe inimicitiam ſuſtulit e medio, ac profligavit.

ΕΡΩ-

ΕΡΩΤΗΣΙΣ θ'.

Εν ποίαις συνόδοις, καίπερ ἐκ διαφόρων ἀρχιερατικῶν θρόνων συνειλεγμένων τῶν συνελθόντων, οὐκ ἔσχεν ἰσχὺν τὰ δεδογμένα, διὰ τὸ μὴ ἐνδίκως καὶ κατὰ θεσμὸν ἐκκλησιαστικὸν γενέσθαι.

INTERROGATIO VIII.

Quibus nam in Synodis, ex diverſis licet Archiepiſcopalibus Thronis collecti fuerint Epiſcopi, illorum ſanctiones ſuo robore caruerunt (1), *eo quia nec iuſte, nec ſecundum Eccleſiaſticas regulas conditae fuerint.*

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Επὶ τῶν ἐν Ανλιοχείᾳ συνελθόντων ἐπὶ

RESPONSIO.

Accidit hoc Epiſcopis apud An-

(1) Calvinus eiuſque diſcipuli in eo omnem navarunt operam ut Oecumenicorum Conciliorum auctoritatem infirmarent, incaſſum tamen & ſtulte, nam ſanae rationi ſemper contraire arguentur, quoties vitia temporum, ac nonnullorum Epiſcoporum nequitiam in Eccleſiae damnum refundere conentur. Nec obiciant etiam Gregorium Nazianzenum Conſtantinopolim ad quoddam Concilium evocatum ire renuiſſe, & ad Procopium ſcripſiſſe *Epiſt.* 42. Εχω μὲν οὕτως, εἰ δὲ τἀληθὲς γράφειν, ὥστε πάντα σύλλογον φεύγειν ἐπισχόπων· ὅτι μηδεμιᾶς συνόδου τέλος εἶδον χρηστὸν, μηδὲ λύσιν κακῶν μᾶλλον ἐσχηκυίας, ἢ προσθήκην; *Ego, ſi vera ſcribere oportet, hoc animo ſum, ut omnem Epiſcoporum conventum fugiam; quoniam nullius Concilii finem lae-*

ἐπὶ Κωνσταντίου, προ- Antiochiam Con-
φά- ſtan-

---

laetum & fauſtum vidi, nec quod depulſionem malorum potius, quam acceſſionem & incrementum habuerit; non enim de generalibus hic, ſed de particularibus quibusdam Conciliis is loquitur, in quibus αἱ φιλονεικίαι, καὶ φιλαρχίαι vigent, non inquirendae veritatis amor & ſtudium; alioquin ſecum ipſe pugnaret, cum non ſemel Nicaenam Synodum & Conſtantinopolitanam veluti duo Catholicae fidei firmiſſima fundamenta veneretur ac praedicet. *Conciliorum in Eccleſia ſaluberrimam eſſe auctoritatem* merito ſane ſcripſit S. Auguſtinus *Epiſt.* 118., quantique omnibus non praeconcepta opinione excoecatis haec ipſa auctoritas ſit facienda, priores iidem Apoſtoli prorſus oſtenderunt in illo Hieroſolimitano Concilio, ex univerſa quae tum erat Eccleſia coacto, in quo de Legalibus caeremoniis exorta apud Antiochenos contentio, penitus ſublata eſt. Numquam igitur inſanis Calviniſtarum dicteriis Conciliorum decus & robur excidet, dummodo ea ingenuis caracteribus, quibus fulgere debent, amore ſcilicet pacis, Charitate, veritate doctrinae, & libertate decorentur, quae omnia ab iis Synodis longe abiere, quas hic Photius enumerat, quaſque longiori ſyllabo enumerare potuiſſet, irrito tamen conatu, ipſe Calvinus. Neque Chriſtus, neque Apoſtoli aperte profecto & dilucide quidquam pronuntiarunt de externa ratione qua moderari oporteat Eccleſia; ex eo tamen hoc unum poterit erui, inſerviendum eſſe praecipue temporibus & locis, obſequendumque tum naturae rerum quae emerſerint, tum ſublimioribus Poteſtatibus, quas ſapientia, prudentiaque pollere arbitramur. Interim vero ſi in confeſſo iam eſt penes omnes, Apoſtolos Numine afflante, & Servatoris Noſtri monitis omnia direxiſſe, conſequens erit eam re-

φάσει τῶν ἐγκαινίων τῆς ἐκεῖ κτισθείσης ὑπ' αὐτοῦ ἁγίας Ἐκκλησίας· οὗτοι γὰρ Ἀθανάσιον μὲν αὖθις καθεῖλον, ἤδη

stantio Imperante in ſpeciem dedicandae Eccleſiae ibi ab ipſo aedificatae congregatis (2). Hi enim Athanaſium quidem H jam

---

regiminis ſpeciem amplectendam utraque manu, quam priores Eccleſiae, praecipue vero Hieroſolymitana, ſervarunt, habita tamen ſemper locorum ac temporum ratione. Praecipua quaeque in Comitiis tum populi tum ſeniorum antiquitus pertractata fuiſſe conſtat ex *Apoſtolorum Act. Cap. I.* 15. VI. 3. XV. 4. XXI. &c.; quid mirum igitur ſi mos cogendorum undique ſacrorum comitiorum invaluit, quoties in Eccleſia turbae excitatae fuere a male feriatis hominibus? Nihil tamen tam ſanctum & ſincerum quod hominum malitia non adulteretur, atque adeo ſi quis catholicus de ſumma ſuae aetatis vel coaevorum malitia queritur, eoquod pſeudoſynodos ex condicto, & uno tantum ſtudio patrium, adſtruendoque errore nonnulli coegerint, numquam idcirco Oecumenica Concilia improbaſſe putabitur.

(2) De hac pſeudoſynodo, quae ab auctore *Synodici Libelli* pluries citati ad annum Chriſti 345. refertur, multa habes quae cum Photio noſtro penitus concordant. Ei ſane permulti etiam Orthodoxi epiſcopi adfuere, impares tamen numero Arianorum, qui tum ſymbolo, tum Athanaſio infenſi, praetextu quidem initiationis Eccleſiae Conſtantinianae ἐνὸς ὑπαρχούσης τῶν θεαμάτων convenerant, reipſa vero ut rata haberentur, quae in Tyrio Concilio Anni 335. ipſi decreverant.

ἤδη καὶ πρότερον ὑπὸ τῶν ἐν Τύρῳ καθαιρεθέντα· Γρηγόριον δὲ ἀντ' αὐτοῦ εἰς τὸν αὐτοῦ θρόνον ἐχειροτόνησαν, ὧν οὐδέτερον ἔμεινε βέβαιον. ἦσαν δὲ ἐν αὐτῇ Εὐσέβιος ὁ τότε Κωνσταντινουπόλεως, καὶ Πλάκιτος ὁ Ἀντιοχείας, μεθ' ὧν ἐπίσκοποι ἐνενήκοντα καὶ ἕπτα τὸν ἀριθμὸν ἐτέλουν. ὡσαυτῶς καὶ ἐπὶ τῶν ἐν Ἐφέσῳ κατὰ τοῦ μεγάλου συνελήλυθότα·

jam antea a Synodo Tyrio Epiſcopatu ſpoliatum, rurſus depoſuere; Gregorium vero in eius locum ordinarunt epiſcopum, quorum neutrum firmum aut ſtabile permanſit. Interfuerunt autem huic Synodo Euſebius tunc Conſtantinopolis, & Flaccillus Antiochiae epiſcopi, cumque iis (3) alii numero nonaginta ſeptem. Idem pariter accidit his qui in Epheſina urbe adverſus ma-

---

(3) Auctor *Synodici* & ipſe ſcribit nonaginta ſeptem epiſcopos Antiochiam conveniſſe contra Athanaſium, verum cum ait: ὅσπερ ἐξῆρχον ὁ Νικομηδείας Εὐσέβιος, καὶ Παλαιστίνης Ἀχάκιος, καὶ Καισαρίας Καππαδοκίας Διάνιος, Ἀστέριον ἔχων τὸν Καππαδόκην φιλόσοφον· *Ei praefuerunt Nicomediae Epiſcopus Euſebius, & Palaeſtinae Acacius, Caeſareae Cappadociae Dianius, Aſterium habens Cappadocem philoſophum*, videtur nonnihil recedere a Photio. Expendant hoc quibus vacat.

των Φλαυιανοῦ· παρῆσαν γὰρ ἐν αὐτῇ Διόσκορος Αλεξανδρείας, magnum Flavianum convenerant; aderant enim in illa Synodo (4) Dioſcorus Alexandrinus, Iu-

---

(4) Λῃστρικὴ ἐν Εφέσῳ, ait auctor *Libelli Synodici* ad annum 449., συναθροίζεται σύνοδος, ἧς ἐξῆρχεν Αλεξανδρείας ὁ πάπας Διόσκορος. *Praedatoria Epheſi coacta fuit Synodus, cui Dioſcorus Alexandrinus Pontifex praefuit*. Narrans vero turbas in ea ab Eutyche excitatas proſequitur: Φλαβιανὸς Κωνσταντινουπόλεως ὁ ἀοίδιμος καθαιρεθεὶς, λακτίσματι ἀποκτείνεται, καὶ ὁ τοῦ Δορυλαίου Εὐσέβιος ὑπὲρ Χριστοῦ ἐξορίζεται. *Flavianus inclytus Conſtantinopoli Epiſcopus abdicatus, calcibus occiditur; & Euſebius Dorylaei, Chriſti cauſa, in exilium ablegatur*. Immanis haec caedes, licet per Barſumam, & monachos eius perpetrata, impio tamen Dioſcoro malorum omnium auctori tribuenda videtur, ex eo quod Sabas epiſcopus Palti, Actione 3. Concilii Chalcedonenſis, eum *Novum Cain* appellet, & Quintus Phocenſis epiſcopus ipſum in eodem Concilio Flaviani interfectorem aperte vocet; nec non Evagrius *Lib*. 2. *Cap*. 2. ſcriptum reliquerit, Flavianum miſerandum in modum a Dioſcoro interfectum, per vim ab eo Eccleſia extruſum, & calcibus verberatum. Flaviani vero mortem non omnes eodem modo narrant; Proſper enim in *Chronico* ſcribit: *Inter manus eorum a quibus in exilium ducebatur, glorioſo ad Chriſtum fine tranſivit*. Nicephorus refert triduo poſt deceſſiſſe, & in Menologio Graecorum haberur ipſum ad Epypam Lydiae relegatum, ibique taedio, laboribus, & tormentis confectum vita functum eſſe, quibus prorſus reſpondet *Breviculus Cauſae Eutychianiſtarum* quem vide.

καὶ Ἰουβενάλιος Ἱεροσολύμων, καὶ ὁ Ἀντιοχείας σὺν ἱκανοῖς ὀρθοδόξοις ἐπισκόποις, οἳ Εὐτυχῆ μὲν τὸν αἱρετικὸν ἀθῷον ἀπέφηναν, καὶ τὴν ἱερώσυνην αὐτῷ ἀπέδωκαν· Φλαυιανὸν δὲ τὸν ἅγιον κατεδίκασαν. ἀλλὰ καὶ Θεοδώριτον,

Iuvenalis Hieroſolymitanus, & Antiochiae epiſcopus cum aliis doctis orthodoxiſque, qui Eutychem quidem haereticum (5) innocentem pronuntiarunt, ac Sacerdotale ipſi munus reddiderunt, ſanctum vero Flavianum condemnaverunt. Sed & adverſus Theodoretum, Cy-

(5) Eutychetem presbyterum & Archimandritam Neſtorianae haereſeos inſectatorem minus cautum, imperitia magis quam impietate in errorem proruiſſe, veteres omnes ſcriptores innuerunt ac praecipue S. Leo *Epiſtola* 13. ad Pulcheriam Auguſtam data, in qua haereſim eius *de imperitia magis, quam de nequitia natam* teſtatur. Is contendebat itaque in Chriſto poſt Incarnationem unam tantum naturam ex duabus, quae antea erant ad invicem diſcretae, coaluiſſe hypoſtatici nexus cauſa, adeoque videbatur ſentire vel mixtione quadam humanae & divinae naturae unicam exſurrexiſſe, vel unius in alteram converſione, id quod riſu excipiendum. Non poſſum tamen quin mirer in tantas rixas procurriſſe ex hac quaeſtione utriuſque partis aſſeclas, quae prorſus evanuiſſet, clare & dilucide patefactis, & expenſis vocibus *Natura* & *Perſona*. Vide Ioſeph. Sim. Aſſemanni *Biblioth. Oriental. Vatic. Tom. II.* nec non abſolutiſſimam eius *De Monophyſitis* Diſſertationem, in qua plura ſcitu digna reperies.

Κυρίλλῳ μετὰ τελευτὴν χαριζόμενοι, καλέκριναν, ὧν οὐδὲν ἀσάλευτον ἔμεινε· πάντα γὰρ μετ' ὀλίγον ἡ λετάρτη σύνοδος ἡ εἰς τὸ Βυζάντιον μετέστρεψε, τὴν παράλογον τῶν

Cyrillo Alexandrino poſt obitum gratificantes, ſententiam tulere (6), quorum nihil inconcuſſum exſtitit, omnia enim paulo poſt quarta Synodus, aliaque apud Byzantium coacta (7) ſubvertit, nulla

---

(6) In praedatoria Synodo, de qua nos ſuperius Num. 4. diximus, id eveniſſe compertum eſt omnibus, ut prae ceteris teſtatur Evagrius *Hiſtor. Eccleſ. Lib. II. Cap.* 10. ubi καθαιρεῖται δὲ, ait, παρ' αὐτῶν καὶ ὁ τῶν Κυρεσῶν ἐπισκοπήσας Θεοδώριτος, καὶ μὴν καὶ Δόμνος ὁ τῆς Ἀντιοχέων. *Depoſitus eſt ab iisdem etiam Theodoritus Epiſcopus Cyri, & Dominus Antiochenus.* A Neſtorii quidem partibus eiuſque amicitia non tam cito Theodoritus divulſus eſt, etſi nefaria dogmata damnaret, a quibus tamen Neſtorium putabat alienum. Id patet ex ipſius Theodoriti epiſtolis ad Andream Monachum Conſtantinopolitanum, ad Andream Samoſatenum Epiſcopum, ad Himerium Nicomedienſem, quarum excerpta protulit Marius Mercator; verum enim vero is in VIII. actione Oecumenicae Synodi Chalcedonenſis anathema dixit in Neſtorium, ac ſtatim Eccleſiae ſuae reſtitutus eſt.

(7) De hac Synodo altum ſilentium penes eccleſiaſticae hiſtoriae ſcriptores, ſub Anatolio vero Conſtantinopolitano Patriarcha eam habitam fuiſſe circa annum Chr. 455. eruitur ab auctore *Synodici Libelli*,

ἐκεῖσε συνελήλυθότων συμφωνίαν ἐν οὐδενὶ θέμενοι λόγῳ. ὁμοίως ἐπὶ τῶν κατὰ τοῦ ἐν ἁγίοις Χρυσοστόμου συνελήλυθότων, παρῆν γὰρ ἐν αὐτῇ Θεόφιλος ὁ Αλεξανδρείας σὺν καί τισι τῶν αὐτοῦ ἐπισκόπων, καὶ αὐτοῦ δὲ τοῦ ἐν ἁγίοις Κωνσταντινουπόλεως τινὲς τῇ καθαιρέσει συνήργησαν ταύτῃ. ἀλλὰ καὶ ἐπὶ

la habita absurdi illic convenientium episcoporum consensus ratione. Idem dicendum de iis qui contra Divum Chrysostomum concilium egere (8), cui adfuit Theophilus Alexandrinus cum aliis quibusdam episcopis, nonnullisque etiam ex ipsa Chrysostomi Dioecesi depositionem eius urgentibus atque adjuvantibus. Quinimmo non secus actum est de episcopis LXXVI. (9) orien-

---

belli, qui rem ita narrat: Ωσαύτως καὶ Ανατόλιος ἐν Κωνσταντινουπόλει θεόπνευστον προσκαλεσάμενος σύνοδον, Εὐτυχῆ, καὶ Διόσκορον, καὶ Τιμόθεον, τὸν ἐπιλεγόμενον Αἴλουρον, ἀνεθεμάτισε. καὶ τὴν ἐν Χαλκηδόνι σύνοδον ἐκύρωσεν. *Similiter & Anatolius, Constantinopoli divinitus inspirata convocata Synodo, Eutychem, Dioscorum, & Timotheum, cui Aeluro cognomen erat, anathemate notavit, & Chalcedonensem Synodum confirmavit.*

(8) Vide quae de hoc pseudoconcilio superius diximus *pag.* 39. Num. 1.

(9) Auctor *Synodici Libelli* sexaginta tantum fuisse Episcopos Philippopoli coactos ad infirmanda ea

τῶν ἐν Φιλιππουπόλεως τῆς Θράκης ἐκ τῆς ἑῴου συνελθόντων ος'. ἐπισκόπων, ὅτε ἡ ἐν Σαρδικῇ σύνοδος ἔμελλε συγκροτεῖσθαι· οἱ λογιώτεροι γὰρ ἀπὸ τῆς ἀνατολῆς ἐκεῖσε συναθροισθέντες ἐκ πάσης ἐπισκοπῆς, Ἰούλιον μὲν τῆς ἀνατολῆς ἐκεῖσε σὺν τῷ Ρώμης καθεῖλον, καὶ Οσιον τὸν ὁμολογητὴν, καὶ ἄλλους. ἐπεκύρωσαν δὲ, ὡς ἐδόκουν, τὴν τῶν μεγάλων Αθανασίου, καὶ Παύλου τοῦ ὁμολογητοῦ καθαίρεσιν, ὧν οὐδὲν ἄτρεπτον ἢ

orientalibus apud Philippopolim Thraciae convenientibus, cum Sardicae Synodus celebranda erat. Celebriores enim & doctiores episcopi ex universis propemodum Orientis sedibus illic congregati Iulium quidem Romanum (10) Pontificem, & Osium confessorem, aliosque nonnullos damnarunt; Athanasii vero & Pauli magnorum virorum depositionem, ut sibi videbatur, confirmarunt, quae omnia deinceps mutata & infirmata fuere.

---

ea quae constituta fuerant in Sardicensi Concilio scribit.

(10) Protuli uti habet Cod. Vat. 828., legendum tamen puto Ἰούλιον μὲν τῆς Ρώμης καθεῖλον, cetera enim videntur per hallucinationem Librarii perperam inserta.

ἀμελάβλητον ἔμεινε· καὶ Μάρκελλον δὲ τὸν Ἀγκύρας ἢ τούτων τῶν ἐν Σαρδικῇ συνελθόντων συμφωνία ἐπὶ τῇ αὐτοῦ ἀθῳώσει, καίπερ αὐτοῦ τοῦ Ρώμης δι' Ὁσίου τοῦ Ὁμολογητοῦ παραγεγονότος, ὃς τὸν αὐτοῦ τόπον ἀνεπλήρου, καὶ τῆς συνόδου δεχόμενος τὸ πρόσωπον.

re. Marcello quoque Ancyrano Episcopo (11) nihil profuit, unanimis episcoporum Synodum apud Sardicam agentium, in eo ab illatis criminibus absolvendo, consensus, quamvis Romanus ipse episcopus per Osium confessorem ejus vices gerentem praesens extitisset (12), ac praeterea Synodus

(11) De Marcello Ancyrano, eiusque causa excitatis turbis plura & superius diximus. Addendum tamen nunc supereſt nullo modo ipsum purgari posse ab erroris saltem suspicione, cum *Verbum*, ac *Spiritum Sanctum* Naturae divinae *emanationes* luculenter non semel appellarit, id quod non recte Ideae trium Personarum Trinitatis Deificae respondet. Praeterea maiorem etiam is invidiam subiit, & reprehensione magis afficiendus visus est cum morti proximus renuit damnare haereses Photini eius discipuli. Ade-sis Cel. Montfoconii Diatribam *de Causa Marcelli* in nova Collectione Patrum Graecorum *Tom. II. pag.* 51., aeque ac Gervasium in *Vita S. Epiphanii pag.* 52.

(12) Acerbum sane dissidium diù viguit inter Canonistas, ac viget adhuc de Romani Episcopi potestate in Conciliis tum cogendis tum absolvendis, qui-

τέας οὔσης, οὐδ'ἐν ὧ- nodus illa ſuſcepta
νησε, I fue-

---

quique Romae nimium ſtudentes monarchicum non recte regimen in Eccleſia conſtituere contendunt, toto marte ſudant ut oſtendant omnem Concilii vim penitus corruere, ni quaevis oecumenica Synodus a Pontifice fuerit indicta, ni illi vel ipſe per ſe, vel per legatos adfuerit, ac ni ſuo ipſe calculo ſingula tum Fidei, tum Morum decreta firmarit. Longiori ſane diſquiſitione opus eſſet cauſa hic infirmandi huiuſmodi opinionem, quae uni tantum totius eccleſiae jura defert, & hinc inde ab utraque parte excogitatae ſententiae, & rationum momenta eſſent conferenda, ut veritas ſua luce pateret. Cum igitur nec rei, nec temporis ratio id a nobis exigat, innuemus tantum, fundamentum cui innitur fabrica Romanae celſitudinis nec ſatis firmum, nec ſtabile adeo, ut non quam facillime fatiſcat. Praetereo itaque lippis & tonſoribus jam comperta de prioribus octo Conciliis oecumenicis a Caeſaribus indictis, de irritis Romanorum Pontificum conatibus in ſibi vindicandis iis juribus de quibus altum ſilentium penes Chriſtum eiuſque Apoſtolos, ac tria priora ſaecula, atque id unum expendens quod firmiſſimum argumentum ſibi vindicant ex Socrate *Hiſt. Eccleſ. Lib. II. Cap.* 17., qui querelas Iulii Pontificis referens in Epiſcopos Antiochiae coactos in Athanaſii cauſa, ait ipſum conqueſtum eſſe διότι παρὰ κανόνας εἰς τὸν σύνοδον αὐτὸν οὐκ ἐκάλεσαν, τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ κανόνος κελεύοντος, μὴ δεῖν παρὰ γνώμην τοῦ ἐπισκόπου Ρώμης κανονίζειν τὰς ἐκκλησίας, *Eo quod contra canones ipſum ad Synodum non vocaſſent, cum eccleſiaſtica regula interdictum ſit, ne praeter ſententiam Romani Pontificis quidquam ab eccleſiis decernatur*: non poſſum quin dicam Socratem falſum fuiſſe, ut Valeſio antea in-

no-

νησε, διὰ τὸ παρα- fuerit, quia nimi-
λόγως αὐτὴν γενέσθαι· rum nec rite nec ju-
φανερῶς γὰρ αὐτὸν ἡ ſte Marcellum ab-
δευτέρα σύνοδος απο- ſolvit; aperte enim
κηρύτλει. ipſi ſecunda Syno-
dus excomunicationem inflixit.

ΕΡΩ

---

notuerat, nam cum adhuc Epiſtola Iulii, eximium illud Eccleſiaſticae Antiquitatis monumentum extet in ſecunda Athanaſii defenſione contra Arianos, nuſpiam in ea vel de *Synodo*, vel de *eccleſiaſtica* illa *regula* quidquam legitur. Falſus itaque eſt Socrates, atque is in errorem compulit Sozomenum qui eadem omnino refert quae Socrates, illiuſque fidei innixus veluti indubium quod nec videre curaverat poſteris obtruſit, etſi ἱερατικὸν νόμον *legem pontificiam*, non ut Socrates ἐκκλησιαστικὸν dixerit. Quid infirmius igitur eo fundamento quod corruit prorſus inſpecta tantum Iulii epiſtola? Utinam unus & alter nullo partium ſtudio abrepti, ſed veritati litantes monumenta quaeque ad trutinam revocarent ſanctioribus critices regulis, etſi enim permulta jam patefacta ſint, plura tamen adhuc indigent luce, in re enim tanti momenti nodum etiam in ſcirpo quaerere non improbandum.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ι'.

Πότε καθηρέθησαν ἐπίσκοποι, καὶ πάλιν ἐδέχθησαν κανονικῇ εὐθύτητι, ἢ τῇ τοῦ ἰδίου λαοῦ παρακλήσει.

INTERROGATIO IX.

Quando abdicati epiſcopi, iterum iuxta canones, vel populo (1) *ſibi commiſſo poſtulante, priſtinam dignitatem receperunt.*

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

ΕΝ διαφόραις μὲν συνόδοις καὶ ὑπὸ διαφόρων ἐπισκόπων ἐκδεδικημένοις, ἐπειδὴ ἐκ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας ἔστιν εὑρεῖν, ὅτι ἐκ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀρχῆς ἐκδεδικημένοις ἐπισκόποις ἐκ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀρχῆς ἐδόθη ἡ ἐπανόρθωσις, ἐπειδὴ

διαφόρων τοῦτο πολ- versis episcopis id
λά- sa-

---

a germano suo nativoque sensu numquam excidit, id quod ut latius pateat, rem altius repetam. Duplex erat, ut ipse Iustellus ad Canonem V. Laodicenae Synodi animadvertit, ratio qua Athenienses Magistratus eligebantur; nonnulli enim per κλῆρον, adeo ut κληρώται ἀρχαὶ *Magistratus sorte electi* dicerentur, alii vero per χειροτονίαν, *porrectione* scilicet *manuum*, quae in sublime a populo tollebantur, & χειροτονήται sint appellati. Omitto, ne nimius sim, exempla Demosthenis in Neaeram, & Aeschinis in Ctesiphontem, usumque huiusmodi penes Romanos receptum fuisse, uti testatur Cicero in Orat. Pro Flacco, & contendo idem utique sensisse quae Demosthenes & Aeschines Lucam *Act. Cap.* 14. cum dixit χειροτονήσαντες πρεσβυτέρους κατὰ ἐκκλησίαν, Paulum in 2. *ad Corinth. Cap.* 8. 19. ubi Lucas χειροτονηθεὶς ὑπὸ τῶν ἐκκλησιῶν *suffragiis delectus ab ecclesiis* dicitur, & canona V. Laodiceni Concilii in quo habetur μὴ δεῖν τὰς χειροτονίας ἐπὶ παρουσίᾳ ἀκροωμένων γίνεσθαι *non oportere electiones fieri in praesentia audientium*, penes quos omnes χειροτονια pro electione scilicet populi, eiusque suffragio accipitur. Ita prorsus Theod. Balsamo & Zonaras in *Can. I. Apostolorum*, cuius verba ex Cod. MS. Bibliothecae Regiae olim adscripsit Christoph. Iustellus, & sunt huiusmodi: πάλαι καὶ ἡ αὐτὴ ψῆφος χειροτονία ὠνόμασο· ὅτε γὰρ τοῖς τῶν πόλεων πλήθεσιν ἐξῆν ἐκλέγεσθαι τοὺς ἀρχιερεῖς, συνῄεσαν τὰ πλήθη, καὶ οἱ μὲν, τόν δε ἠροῦντο, οἱ δὲ τόνδε. ἵνα οὖν ἡ τῶν πλειόνων κρατοίη ψῆφος, λέγεται πείνειν τὰς χεῖρας, τοὺς τὴν ἐπιλογὴν ποιουμένους, καὶ διὰ τούτων ἀριθμεῖσθαι τοὺς ἕκασον ψηφιζομένους, καὶ τὸν παρὰ τῶν πλειόνων αἱρούμενον, εἰς τὴν ἀρχιερωσύνην προκρίνεσθαι. κ. τ. λ. *Olim ipsum suffragium appellatum est* χειροτονία; *nam cum civitatum populis liceret eligere sacrorum praefectos, simul coibat ipse populus, & alii quidem hunc, alii*

λάκις ἐγένετο, ὥσπερ καὶ ἐπὶ τοῦ ἁγίου Αθανασίου γέγονε, καὶ ἐπὶ Μαρκέλλου ἐπισκόπου Αγκύρας, καὶ Μακαρίου, καὶ ἑτέρων πωλλῶν, ὡς εἴρηται. χαρακλήσει δὲ λαὸς ζητοῦντος τὸν ἴδιον ποιμένα ἐγένετο ἐπὶ Ηρακλᾶ τοῦ ἁγιωτάτου πα-

saepenumero factum fuit, quemadmodum & S. Athanasio & Marcello episcopo Ancyrae, & Macario, aliisque multis, ut ante diximus, accidit. Favore autem populi proprium pastorem petentis idem evenit Heraclae (2)

ἠρι-

SS.

---

alii vero deligebant illum. Quatenus autem plurium suffragium vinceret, eligentes ferunt solitos manus extendere, & per manus ita porrectas numerabantur qui vel hunc vel illum delegissent, plurium vero suffragiis electum summo Sacerdotio praeficere &c. Quid luculentius igitur hisce testimoniis ad jus huiusmodi populo adstruendum? Nemo itaque mirabitur si populi desiderio quandoque morem gessere tum Principes tum Synodi, pudorem etenim omnem saepius perfricata fronte detersisse argueretur qui populum quovis jure spoliare contenderet in Ecclesiastico regimine, quod si aliquando vel imminutum est, vel penitus sublatum, id factum fuisse credendum ne turbis committeretur Sacerdotum electio, id quod ab antiquis canonibus cautum semper fuit.

(2) Heraclas Plutarchi martyris frater, Origenisque princeps discipulus, adeo doctoris sui sibi devinxit animum, ut cum Origenes animadverteret se imparem esse tanto labori διανείμας τὰ πλήθη, ut verbis

ἱριάρχου Αλεξανδρείας, οὗ διάδοχος Διονύσιος, εἶτα Μάξιμος, ἔπειτα Θεωνᾶς, καὶ μετ' αὐτὸν ὁ ἅγιος ἱερομάρτυρ Πέτρος. ἐγένετο δὲ ἰοιῶς δε. ἦν ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ αὐτοῦ ἁγιωτάτου Ηρακλᾶ Ωριγένης ὁ καλούμενος Αδαμάντιος τὴν ἰδίαν φανερῶς ἐξηγούμενος αἵρεσιν, τετράδι καὶ παρασκευῇ, ἐν τοῖς ἰδίοις ἀκροατηρίοις, καὶ τοῖς ἔξωθεν ἐπὶ πλείονας ἀνθρώπους ἐκφερόμενος. ἐν δὲ τῇ τοῦ ἁγίου Δημητρίου τελευτῇ, ἐπὶ τὸν θρόνον τῆς Αλεξανδρέων ἐκκλησίας ἀνήχθη Ηρακλᾶς, ἤδη καὶ ἐκ τοῦ ὀνόματος ἐπίσημος.

SS. Alexandriae Patriarchae, cui ſucceſſit Dionyſius, deinde Maximus, mox Theonas, & poſt hunc S. martyr Petrus. Res autem ita ſe habuit. Agebat in humanis eiusdem SS. Heraclae temporibus Origenes cognomine Adamantius, & quarta & ſexta feria in ſuis ad populum ſermonibus excogitatam a ſe haereſim (3) manifeſte

---

bis utar Euſebii *Eccleſ. Hiſt. Lib. VI. Cap.* 15. τὸν Ηρακλᾶν τῶν γνωρίμων προκρίνας, ἔν τε τοῖς θείοις σπουδαῖον, καὶ ἄλλως ὄντα λογιώτατον ἄνδρα καὶ φιλοσοφίας οὐκ ἄμοιρον, κοινωνὸν καθίζη τῆς κατηχήσεως, *Diviſa omni auditorum multitudine, Heraclam ex familiaribus ſuis deligens, virum rerum divinarum ſtudioſum & alioqui doctiſſimum, nec expertem philoſophiae, in docendi officio ſocium ſibi atque adminiſtrum adiunxit*. Vita functo Demetrio Alexandrinorum epiſcopo, Heraclas iam nominis fama percelebris ad eam ſedem promotus eſt.

(3) Quae fuerit haereſis quae infenſum adeo reddiderit Heraclam Origeni non facile eſt diudica-

te,

ραστευῆ. τοῦτον ἰοίνυν ὡς παραποιοῦνλα τὴν ὑγιαίνουσαν δίδασκαλίαν, καὶ παραχαράσσοντα ἰὴν ὀρθόδοξον πί-

nifeſte declarabat. Hunc utpote ſubvertentem ſanam doctrinam, & adulterantem orthodoxam fi-

---

re, cum tot tantique errores ei tribuantur, ut vix credi non poſſit non hyperbolice ſcripſiſſe quotquot de eo locuti ſunt, omnium etenim haereſum quae deinceps prodiere, ipſe inſimulatur veluti princeps auctor & cauſa. Adeundus doctiſſimus Huetius in Libris Origenianorum a quo plura diſces ſcitu digniſſima atque eruditione incredibili pertractata. Non praeter rem forte tantum hic innuam, quod & Moshemius animadvertit *Hiſt. Eccleſ. ſaecul. IV. Part. II. Cap.* 3., non faciles ſcilicet praebendas eſſe aures Hiſtoricis IV. & V. ſaeculi, qui ſaepius abutuntur Origeniſtarum nomine, quo indigitantur plerumque tum quorum prorſus ſubleſta erat fides, erroribuſque Origenis patrociniabantur apertiſſime, cum ii qui κριτικώτεροι errores quidem veluti putidas haereſes anathemate etiam confodiebant, ſed illi affictos contendebant inſtituto eius operum ſeveriori examine cum iis quae illi falſo tribui non uno argumento oſtendere conabantur. Quid iniquius hiſtorico non unam veritatem ſectanti, ſed partium ſtudio nimium abrepto? Is lites quaſque tolleret per quam commode; quoniam vero quaeſtionum iudex vult haberi, hinc fit quod ſuo indulgens ingenio blaterat non enarrat, & nebulas undique offundit. In memoriam revoces Ianſeniſtarum cauſam diu nimium agitatam ad hæc uſque noſtra tempora, & noſces hiſtoricos eodem laboraſſe morbo, quo jam laborarunt qui de Origeniſtis ſcripſere.

ἱεράρχου Ἀλεξανδρείας, οὗ διάδοχος Διονύσιος, εἶτα Μάξιμος, ἔπειτα Θεωνᾶς, καὶ μετ' αὐτὸν ὁ ἅγιος ἱερομάρτυρ Πέτρος. ἐγένετο δὲ τοιῶς δε. ἦν ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ αὐτοῦ ἁγιωτάτου Ἡρακλᾶ Ὠριγένης ὁ καλούμενος Ἀδαμάντιος τὴν ἰδίαν φανερῶς ἐξηγούμενος αἵρεσιν, τετράδι καὶ παρασκευῇ ἐν τοῖς ἰδίοις ἀκροατηρίοις ἐξηγούμενος τὰς γραφάς, καὶ πολλοὺς ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνάγων, ἐπὶ τοσοῦτον προέκοψε τῇ τῶν λόγων δυνάμει, ὡς καὶ τὸν τῆς Ἀλεξανδρείας ἐπίσκοπον Δημήτριον ἐπὶ τὸν τῆς Ἡρακλείας θρόνον μεταστῆσαι. SS. Alexandriae Patriarchae, cui ſucceſſit Dionyſius, deinde Maximus, mox Theonas, & poſt hunc S. martyr Petrus. Res autem ita ſe habuit. Agebat in humanis eiusdem SS. Heraclae temporibus Origenes cognomine Adamantius, & quarta & ſexta feria in ſuis ad populum ſermonibus excogitatam a ſe haereſim (3) manifeſte

---

bis utar Euſebii *Eccleſ. Hiſt. Lib. VI. Cap.* 15. τὸν Ἡρακλᾶν τῶν γνωρίμων προκρίνας, ἔν τε τοῖς θείοις σπουδαῖον, καὶ ἄλλως ὄντα λογιώτατον ἄνδρα καὶ φιλοσοφίας οὐκ ἄμοιρον, κοινωνὸν καθίστη τῆς κατηχήσεως, *Diviſa omni auditorum multitudine, Heraclam ex familiaribus ſuis deligens, virum rerum divinarum ſtudioſum & alioqui doctiſſimum, nec expertem philoſophiae, in docendi officio ſocium ſibi atque adminiſtrum adiunxit*. Vita functo Demetrio Alexandrinorum epiſcopo, Heraclas iam nominis fama percelebris ad eam ſedem promotus eſt.

(3) Quae fuerit haereſis quae infenſum adeo reddiderit Heraclam Origeni non facile eſt diudica-

te,

ραστευῆ. τοῦτον ἰοίνυν ὡς παραποιοῦνλα τὴν ὑγιαίνουσαν δίδασκαλίαν, καὶ παραχαράσσοντα τὴν ὀρθόδοξον πί-

nifeſte declarabat. Hunc utpote ſubvertentem ſanam doctrinam, & adulterantem orthodoxam fi-

---

re, cum tot tantique errores ei tribuantur, ut vix credi non poſſit non hyperbolice ſcripſiſſe quotquot de eo locuti ſunt, omnium etenim haereſum quae deinceps prodiere, ipſe inſimulatur veluti princeps auctor & cauſa. Adeundus doctiſſimus Huetius in Libris Origenianorum a quo plura diſces ſcitu digniſſima atque eruditione incredibili pertractata. Non praeter rem forte tantum hic innuam, quod & Moshemius animadvertit *Hiſt. Eccleſ. ſaecul. IV. Part. II. Cap.* 3., non faciles ſcilicet praebendas eſſe aures Hiſtoricis IV. & V. ſaeculi, qui ſaepius abutuntur Origeniſtarum nomine, quo indigitantur plerumque tum quorum prorſus ſubleſta erat fides, erroribuſque Origenis patrociniabantur apertiſſime, cum ii qui κριτικώτεροι errores quidem veluti putidas haereſes anathemate etiam confodiebant, ſed illi affectos contendebant inſtituto eius operum ſeveriori examine cum iis quae illi falſo tribui non uno argumento oſtendere conabantur. Quid iniquius hiſtorico non unam veritatem ſectanti, ſed partium ſtudio nimium abrepto? Is lites quaſque tolleret per quam commode; quoniam vero quaeſtionum iudex vult haberi, hinc fit quod ſuo indulgens ingenio blaterat non enarrat, & nebulas undique offundit. In memoriam revoces Ianſeniſtarum cauſam diu nimium agitatam ad hæc uſque noſtra tempora, & noſces hiſtoricos eodem laboraſſe morbo, quo jam laborarunt qui de Origeniſtis ſcripſere.

πίστιν, ἐχώρησεν ὁ αὐτὸς ἅγιος ἐπίσκοπος Ηρακλᾶς καὶ ἐδίωξε τῆς Αλεξανδρείας. ὁ δὲ αὐτὸς ἐκκήρυκτος Ωριγένης, ἀπερχόμενος εἰς τὰς τῆς Συρίας πόλεις, καλήνλησεν εἰς πόλιν ὀνομαζομένην Θμούνην ἐπίσκοπον ἔχουσαν ὀρθόδοξον ὀνόματι Αμμώνιον, ὃς καὶ ἐπέτρεψε τῷ αὐτῷ Ωριγένη ὁμιλῆσαι λόγον

fidem e fidelium coetu ſegregavit idem S. epiſcopus Heraclas, & Alexandria pepulit. Eiectus autem eo pacto Origenes in Syriam abiit, pervenitque ad urbem nomine Thmuim (4), cui orthodoxus epiſcopus praeerat nomine Ammonius. Hic ſermonem praeceptorium in eccleſia Origenem habere permiſit,

---

(4) Θμουῖς, πόλις Αἰγύπτου, ait Stephanus Byzantinus *de Urbibus & Populis*, eamque civitatem Coſmographus *L.* 4. in Mendeſio Nomo locat & Ammianus Marcellinus *Lib.* 22. *Cap.* 40. inter Aegypti maximas urbes recenſet dicens: *Aegyptus ipſa, quae jam inde, ut Romano Imperio iuncta eſt, regitur a praefectis, exceptis minoribus multis; Athribi, Oxyrrycho, & Thmui maximis urbibus nitet.* Ex Syria igitur cui contermina eſt Aegyptus neceſſe eſt receſſiſſe Origenem, & in Aegyptum conceſſiſſe, ni velimus alteram Thmuim in Syria fuiſſe, de qua tamen altum ſilentium penes ſcriptores geographicos.

διδακτικὸν ἐν τῇ αὐτοῦ ἐκκλησίᾳ. τοῦτο δὲ ἀκούσας ὁ πάπας Ηρακλᾶς ὁ εἰρημένος, ἐξῆλθεν εἰς Θμούην, καὶ δι' αὐτὸ τοῦτο παθήρησε τὸν Αμμώνιον, καὶ παρέδωκεν ἀμφωτέροις, τῷ Αμμωνίῳ, φημὶ, καὶ τῷ Φιλίππῳ τὴν ἐπισκοπὴν Θμούην. μετὰ δὲ

missit, quod cum ante dictus Papa Heraclas intellexisset, Thmuim accessit, & eam ob causam deposuit Ammonium, tradiditque ambobus, Ammonio, inquam, & Philippo illius urbis episcopatum (5). Post-

K quam

---

(5) In Nicaeno Concilio cautum fuit Can. VIII. ἵνα μὴ ἐν τῇ πόλει δύο ἐπίσκοποι ὦσιν, *ne duo sint in civitate episcopi*, atque hoc ne turbae emergerent; *nec jus* enim, ait Pacianus Epist. ad Sympronianum, *nec fas Sacerdotii singularis patitur, ut uno eodemque tempore duo sint eiusdem Ecclesiae episcopi*. Quamplurima tamen exempla huic canoni contraria in ecclesiastica historia invenire est, nam & magnus Augustinus sedit una cum Valerio, ut ipse *Epist.* 110. fatetur dicens: *sedi cum Patre & Episcopo meo Valerio, quod in Concilio Nicaeno prohibitum esse nesciebam*, & ut alia praeteream Cornelius Ecclesiae Romanae Episcopus Cypriano coaevus in epist. ad Fabium Antiochenae Ecclesiae praesidem de Novato Catharorum haeresis auctore: *Vindex ille Evangelii*, inquit, *ignoravit unum esse debere in Ecclesia Catholica episcopum*. Quid dicendum tamen de recentioris aevi instituto, per quod tot Ecclesiis duo Episco-

pi

δ' ἐ τὸ ἀποστῆναι τὸν ἅγιον Ηρακλᾶν ἐκεῖθεν, ὁ μὲν θαυμαστὸς Φίλιππος οὐδ' ὅλως ἐκάθησεν ἐπὶ τοῦ συνθρόνου· ἀλλ' ἐξημένου τοῦ Αμμωνίου, ἦγουν λειτουργοῦντος, ἵστατο ὀπίσω αὐτοῦ πάσας τὰς ἡμέρας τῆς τοῦ Αμμωνίου ζωῆς. ὅτε δ' ἐκοιμήθη ὁ Αμμώνιος,

quam autem S. Heraclas inde discesſit, eximius quidem Philippus nullo pacto adduci potuit ut in communi throno consideret; sed Ammonio sedente, hoc est sacra mysteria celebrante, stetit retro ipsum cunctis diebus, quibus in humanis degit Ammonius; verum eo ob-

---

pi praesunt, etsi alter Romae vel alibi degat honore & nomine tantum pollens, alter Schismaticus vel Haereticus Episcopali fungatur munere in sua dioecesi? Cui bono hoc fiat prorsus nescio, praesertim cum nonnullis ex iis Episcopis, qui *in Partibus* Romano vocabulo appellantur, neque Ecclesia superstit, neque dioecesis cui valeant praeesse. Si enim Leonis Papae testimonio, uti habetur *Dist. 62. C. nulla ratio*, & apud Iustellum inter decreta illius Pontificis *pag.* 229 *Vana habenda est consecratio, quae nec loco fundata est, nec auctoritate munita*, & si *nulla ratio sinit ut inter Episcopos habeantur, qui nec a Clericis sunt electi, nec a plebibus expetiti, nec a Comprovincialibus episcopis cum Metropolitani Iudicio consecrati*, quo jure censendi erunt canonice instituti huiusmodi Episcopi?

τότε ἐκάθησεν ἐπὶ τοῦ θρόνου ὁ Φίλιππος, καὶ ἐγένετο τῶν ἐπισήμων ἐν ἀρετῇ, καὶ θαυμαζομένων ἐπισκόπων. ὅτι τὸν Αρειον διάκονον ὄντα καθήρεσεν ὁ ἐν ἁγίοις ὁσιομάρτυρ Πέτρος, καὶ ἐξωστράκησε τῆς ἐκκλησίας τελείως. Αχιλλᾶς δὲ ὁ ἐν ἁγίοις διάδοχος αὐτοῦ τοῦ ἱερομάρτυρος Πέτρου Αλεξανδρείας τοῦτον οὐ μόνον ἐδέξατο, ἀλλὰ καὶ πρεσβύτερον ἐχειροτόνησε, καὶ φροντίζειν τοῦ ἐν Αλεξανδρείᾳ διδασκαque Alexandrini (6)

obeunte, tunc in Throno ſedit Philippus, unuſque ex epiſcopis virtute inſignibus, & a cunctis admirationi habitis evaſit. Arium, cum adhuc Diaconus eſſet, S. Martyr Petrus depoſuit, & extra Eccleſiam penitus eliminavit. S. vero Achillas eiusdem martyris Petri Alexandrini ſucceſſor, hunc non modo in communionem recepit; ſed & presbyterum fecit, eumque gymnaſii curam gere-

(6) Primoribus Chriſtianis nihil antiquius fuit quam Scholas, vel ſi mavis Academias inſtituere, ut omnibus pateret aditus ad S. Scripturae intelligentiam, uti prae ceteris oſtendit Auliſius in eo opere quod *Delle Scuole Sacre* nuncupavit. Maximi certe inter has ſemper facta fuit Alexandrina, de qua videnda eſt

λείου ἔταξεν. ὅτι τὸν Εὐτυχῆ καθαιρεθέντα ὑπὸ rere voluit. Eutychem a S. Flaviano de-

---

eſt omnibus numeris abſoluta diſſertatio Schmidii, quaeque ſui auctorem praedicat Marcum Evangeliſtam, quemadmodum viſum eſt Hieronymo & Euſebio. Arcana Religionis antiquitus nullis Philoſophiae ambagibus involuta, nullis humaniorum litterarum fulta praeſidiis, brevi dilucidaque methodo tradebantur, id quod non tantum videre eſt ex Apoſtolicis ſcriptis, verum etiam ex iis auctoribus qui integro ſecundo ſeculo claruere. Neque Apoſtolis, neque eorum diſcipulis curae fuit dogmata Eccleſiae philoſophorum more expendere, atque enucleare Geometrarum ritu, verum quae religionis erant, tradebant cuique perquam aperte, ex quo fiebat recens tinctos baptiſmate in eo omnem navaſſe operam ut ſibi plauderent, animadvertentes quae bona illis ex Evangelio obveniſſent, non auram captantes arguta ipſorum diſceptandi ratione. Dum prudens hæc nudaque ſimplicitas viguit, nullum diſſidium inter Catholicos, nulla ſimultas veritati obfuit, ea verum ſublata craſſiores tenebrae e tartaro obortae terris incubuere. Ade-ſis Moshemium *Hiſt. Eccleſ. Part. II. ſaecul. II. Cap.* 3. necnon Chriſtophor. Matthaeum Pfaffium *Diſſert. de Praejudiciis Theolog. in Primitiis Tubingenſibus*. Tunc immanis illa opinionum cohors emerſit, quibus indulgere quivis pro viribus ſtuduit, Chriſtianique doctores in veritate explicanda ea uſi ſunt methodo, qua antea in philoſophicis verſati erant. Hinc tertio ſeculo Origeni arriſit coeleſtem ſapientiam Platonicis placitis ſubicere, & quae Servator apertiſſime quondam docuerat tropice invertere, uti eruitur perquam facile ex iis quae nobis ſuperſunt a Rufino ſervata *de Principiis*. Is do quo pollebat ingenio a multis incommodis declinavit

ὑπὸ τοῦ ἐν ἁγίοις Φλαυιανοῦ, ὁ Αλεξανδρείας, καὶ ὁ Αντιοχείας, καὶ ὁ Ιεροσολύμων ἐδ' ἑξῆς μετὰ θάνατον ἐκείνου. ὅτι τὸν ἥλιον καὶ φωστῆρα τῶν ἀνθρωπίνων ψυχῶν τὸν ἁγιώτατον Χρυσόστομον, καθαιρεθέντα, πῶς ἔφερες δίχη; ὑπὸ Θεοφίλου ὁμοδόξου ἐπι-

depositum, Alexandrinus, Antiochenus, & Hierosolymitanus episcopi post eius obitum in suam ipsorum communionem recepere. SS. Chrysostomum humanarum animarum solem & luminare a Theophilo eius-

navit quidem, salebrosam tamen hanc discipulis aperiens viam, se ducem eis praebuit, ut finibus praeteritis phantasiae indulgerent, & certas divinae Religionis veritates explicarent proprio marte. Inde Theologiae Scholasticae implexissima ratio, indo mysticorum somnia & portenta, permulti enim Platonicae Scholae adhaerentes sibi plaudebant putantes *Divinam Naturam in humanas animas* veluti *derivari*, vel ut dilucidius eorum mentem aperiam sentiebant: *humanam rationem Divinitatis emanationem esse, atque in ea totius veritatis tum humanae tum divinae elementa contineri*. Hinc ἐριστικῶς omnia pertractata, invisibilia Dei, Religionisque mysteria ad rationis trutinam male revocata, & Scholae veteri silentio spoliatae, rixantium perstrepentibus & inconditis vocibus reboarunt. Vid. Moshemium *Hist. Eccl. secul. III. Par. II. Cap.* 3. Utinam barbaro huic mori & adhuc non indulgeremus, & Theologi abdicatis scholarum quisquiliis unam veritatem quaeritarent non involutam tenebris Peripateticorum, sed scripturarum luce illustratam.

ἐπισκόπου χωρὶς ἰῶν ἄλλων πατριαρχῶν, ἐδέξαντο καὶ συναπεδέξαντο. ὅτι Πέτρον τὸν Μηλίτου, καθαιρεθέντα ὑπὸ τοῦ ἁγίου Μεθοδίου, οὐ μόνον ἐδικαιώσαμεν ἡμεῖς, ἀλλὰ καὶ τὸν Σαρδέων μητροπολίτην ἐποιήσαμεν. ὅτι καὶ ἑτέρους πλείστους καθαιρεθέντας ἐπὶ ἐγκλήμασι παρὰ τοῦ ἁγιωτάτου Ἰγνατίου ἡμεῖς ἐδεξάμεθα, καὶ τοὺς ὑφ' ἡμῶν καθαιρεθέντας ὁ ἐν ἁγίοις Ἰγνάτιος ἐδέξατο.

eiusdem cum ipso fidei episcopo, ceteris patriarchis insciis atque inconsultis, (quomodo passa est justitia?) depositum, universa Ecclesia pro episcopo habuit, & unanimi consensu in sua communione retinuit. Petrum Meliti episcopum a S. Methodio damnatum non modo nos absolvimus, sed & Sardium metropolitam creavimus. Denique alios plurimos ob delicta a S. Ignatio (7) depositos, nos suscepimus, aliosque a nobis depositos idem S. Ignatius in sui communionem recepit. EPΩ-

(7) De Ignatii Photiique diris simultatibus plura retulimus superius in Dissertatione quam vide. Nil sane iniquius privatis diffidiis quae ex honorum concertatione dimanant, tunc enim fas nefasque inanes habentur voces, atque utilitate non justitia omnia metiri solemus.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ι'.

Πόσοι τῶν οἰκουμενικῶν συνοδῶν ἀπέσησαν ;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τῆς μὲν πρώτης ὀκτὼ καὶ δέκα οἱ λογιωτέροι· τῆς δὲ δευ-

INTERROGATIO X.

Quoti ab Oecumenicis Synodis defecere (1)?

RESPONSIO.

A Prima utique duodeviginti, & hi quidem celebrio-

(1) Erotema hoc, quod in uno Codice, inter Graecos Theologicos Bibliothecae Caesareae Vindobon. num. LXXXIX. reperire est, debeo humanitati Friderici Münterii Iuvenis lubente Minerva nati, deerat enim in Tribus Vaticanis, ac proinde in Riccardiano, qui ab illis exscriptus est, ut in praefatione diximus, a Vignolio. Monendus praeterea lector verba huiusce ἐρωτήσεως me protulisse ex fide Codicis Vindobon., etsi paene omnino respondeant erotemati VI. cui in eodem Caesar. Cod. huiusmodi interrogatio praeponitur : Πότε ἐξήλασαν ἐπίσκοποι Πατριάρχας, πατριαρχῶν μὴ παροντῶν ; *Quando*, scilicet, *episcopi expulerunt Patriarchas, patriarchis non adstantibus*. Apte vere nec ne videant alii. In duobus vero Codicibus Vaticanis 829. scilicet, & 1150. ab eodem Vignolio monemur pro hoc X. Erotemate inveniri aliud huiusmodi, ideſt Πρὸς τοὺς λέγοντας ὡς ἡ Ρώμη θρόνος πρῶτος. *Adversus eos qui dicunt Romam primam Sedem esse*, cuiusque initium ita se habet: Εἰ ἡ Ρώμη, ὅτι ἐδέξατο τὸν χοριφαῖον ἐπίσκοπον, πρώτη, ἡ Ἀντιοχεία μᾶλλον ἔξει τὸ πρωτεῖον, ἔτη γὰρ ὀκτὼ πρὸ τῆς Ρώμης ὁ Ἀπόστολος Πέτρος ἐπεσκόπησεν ἐν Ἀντιοχείᾳ. ἔτι εἰ διὰ Πέτρον ἡ Ρώμη πρώτη, διὰ Ἰάκωβον τὸν ἀδελφὸν τοῦ Κυρίου πρῶτον ἐπίσκοπον γεγονότα, καὶ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Κυρίου, καὶ τὸν μαρτυρικὸν